

Jaarstukken 2024

Provincie Noord-Brabant

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Leeswijzer	4
Inleiding	5
Programma 1 Bestuur en veiligheid	14
Programma 2 Ruimte en wonen	25
Programma 3 Water en bodem	34
Programma 4 Natuur en milieu	48
Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling	65
Programma 6 Energie	77
Programma 7 Landbouw en voedsel	86
Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit	97
Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling	107
Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd	118
Algemeen financieel beleid	127
Paragrafen	135
Bedrijfsvoering	135
Provinciale heffingen	141
Weerstandsvermogen en risicobeheersing	150
Onderhoud kapitaalgoederen	155
Onderhoud wegen	155
Onderhoud provinciale gebouwen en installaties	160
Onderhoud vaarwegen	161
Treasury	161
Verbonden partijen	171
Ontwikkelbedrijf en grondbeleid	194
Openbaarheidsparagraaf Woo	203
Europese programma's	205

Leeswijzer

Programmaverantwoording

In de programma's zijn de doelen, prestaties en middelen van de provincie opgenomen:

- Wat willen we bereiken?? Dit zijn de doelstellingen die de provincie op lange termijn wil bereiken en, onze koers 2030. Doelstellingen worden uitgedrukt in outcome indicatoren
- Wat gaan we daarvoor doen? Dit zijn? prestaties en concrete acties die de provincie op korte termijn onderneemt om onze doelstellingen te realiseren. Prestaties zijn uitgedrukt in output indicatoren
- Wat mag dit kosten? Dit is de weergave van middelen die met de realisatie van onze doelstellingen en prestaties zijn gemoeid.

Paragrafen

In de paragrafen wordt het beleid op een aantal specifieke onderdelen uiteengezet. De paragrafen geven daarmee een dwarsdoorsnede van de programma's op deze onderdelen.

Op grond van het BBV zijn acht paragrafen voorgeschreven. Naast de verplichte paragrafen is ook de paragraaf "Europese programma's" opgenomen.

Weergave van bedragen

Zoals tot nu toe gebruikelijk zijn de cijfers in de programmaverantwoording en op enkele andere plaatsen in de jaarstukken voorzien van een aanduiding "V" of "N". Daarbij dient "V" gelezen te worden als "Voordelig" en "N" als "Nadelig".

Deze aanpassing is doorgevoerd omdat het correct interpreteren van negatieve en positieve cijfers vaak tot verwarring leidt. Zo zijn lasten nu herkenbaar als "Nadelig" en baten dus als "Voordelig".

Bedragen zijn veelal weergegeven in hoeveelheden van € 1.000. Bij de optelling van bedragen lijken soms verschillen te bestaan. Zo lijkt het voorbeeld hieronder te laten zien dat 3 keer € 1.000 optelt tot € 4.000, maar in werkelijkheid gaat het om afgeronde bedragen én dus ook om afgeronde totalen:

Bedragen waarmee gerekend wordt		Gepresenteerde bedragen x € 1.000
	1.400,00	1
	1.400,00	1
	1.400,00	1
Totaal	4.200,00	4

Inleiding

Inleiding

2024 was het eerste volle jaar om uitvoering te geven aan het bestuursakkoord 'Samen maken we Brabant!'. Het is ons gelukt belangrijke stappen voorwaarts te zetten in de richting van een welvarend, veilig en toekomstbestendig Brabant. Waar Brabanders gelukkig en gezond zijn, gehoord worden, mee kunnen doen, perspectief hebben en hun eigen keuzes kunnen en durven maken.

Deze ambities uit het bestuursakkoord zijn in 2024 vertaald in de perspectiefnota 2025 en een set nieuwe uitvoeringsagenda's voor 2024 - 2027. Ook is de vrij beschikbare begrotingsruimte voor deze bestuursperiode van € 481 mln. - via de perspectiefnota - verdeeld over de beleidsvelden. De stap van beleid maken naar de plannen uitvoeren is daarmee in 2024 definitief gezet.

Werken aan de toekomst van Brabant deden we ook in 2024 vóór en vooral mét de Brabander. Investeren in Brabant is nodig om het goede Brabantse leven te kunnen behouden. Een leven waar veel Brabanders afgelopen jaar volop van genoten. Door de natuur in te trekken, de bruisende Brabantse steden te bezoeken, naar evenementen, musea of sportwedstrijden te gaan, door elkaar te ontmoeten in het dorp of simpelweg thuis even tot rust te komen. En tussendoor moest er natuurlijk ook hard gewerkt worden. Iets waar men in Brabant de hand niet voor omdraait. Bijna iedereen was aan het werk (werkloosheid ± 3%) en de economie draaide dan ook op volle toeren.

Aanpak opgaven nog altijd urgent

Investeren in Brabant is bovendien nodig om de urgente opgaven aan te pakken. Er waren in 2024 namelijk ook zorgen. Over het woningtekort bijvoorbeeld of de staat van de natuur, kwaliteit van het water, klimaatverandering en de betaalbaarheid van huizen, boodschappen en energie. Maar ook over hoe we Brabant open houden voor groei en ontwikkeling i.v.m. onder meer de stikstof-problematiek, netcongestie en een krappe arbeidsmarkt. Zorgen waren er ook over de voortdurende conflicten in Oekraïne en Israël en de daarmee samenhangende onzekere geopolitieke situatie. Allemaal redenen om hard te blijven werken aan een mooier Brabant waar voor iedereen perspectief is. Een mooier Brabant waar iedereen mee kan doen en vooral ook zelf aan kan bijdragen.

Den Haag en Brussel

De uitslag van de landelijke verkiezingen eind 2023 liet een politieke verschuiving zien in Den Haag en resulteerde in september 2024, via het hoofdlijnenakkoord van de nieuwe coalitie, in een regeerprogramma en Rijksbegroting 2025. Aan de ene kant constateerden we dat daarin veel beleidslijnen door het kabinet doorgezet worden. Bijvoorbeeld als het gaat om het versnellen van de woningbouw, versterken bereikbaarheid, aanpak netcongestie en het stimuleren van innovatie. En aan de andere kant zagen we een koerswijziging waarbij het transitiefonds en Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) zijn geschrapt. Dit terwijl de doelen op het gebied van water, klimaat, natuur en stikstof blijven staan inclusief perspectief voor de agrarische sector. Het 'hoe nu verder' bleef in 2024 lang onduidelijk, waardoor we als provincie vanuit onze eigen ambities en kracht knopen hebben doorgehakt. Koersvast en zelfbewust. Bijvoorbeeld via de aanpak landelijk gebied, maar ook met de daarmee samenhangende BOS 2.0 en het intrekkingenbeleid.

Ook in Europa was na de verkiezingsuitslag in juni 2024 – weliswaar in mindere mate - een verschuiving te zien. De beleidsmatige gevolgen daarvan merkten we echter niet concreet in 2024. Dat is iets wat de komende jaren tot uiting komt, onder meer richting de nieuwe EU meerjarenbegroting voor 2028 e.v. Tot slot koos de Verenigde Staten eind 2024 een nieuwe president die ander beleid gaat voeren dan zijn voorganger. De precieze impact daarvan komt pas in 2025 wat beter in beeld.

Realisatie op hoofdlijnen

We zijn verheugd met de resultaten die we al in 2024 hebben gerealiseerd. Met de vaststelling van twee beleidskaders (Toekomstbestendig bestuur en Wonen & Werken) en twaalf uitvoeringsagenda's is een stevige basis gelegd voor de uitvoering van de plannen. Maar ook het project Beethoven vormde een belangrijke mijlpaal. Hierin is afgesproken dat we samen met het Rijk en de Brainportregio € 2,5 miljard investeren in woningbouw, mobiliteit, talentontwikkeling en netcongestie. En er is gelukkig nog veel meer dat we – veelal samen met onze partners – hebben aangepakt. Hieronder volgt per begrotingsprogramma een aantal hoofdpunten. In de programmaverantwoordingen is vervolgens verder beschreven wat in 2024 is bereikt en gedaan.

Programma 1: Bestuur en Veiligheid

Allereerst is het ons gelukt om in korte tijd de nieuwe uitvoeringsagenda's voor Brede Welvaart, Gezondheid en Toekomstbestendig Bestuur uit te werken. Dit is bovendien gedaan in afstemming met onze partners. Partners, zoals de gemeenten, die we hard nodig hebben in de uitvoering. Er is dan ook in 2024 besloten een subsidieregeling in te stellen om onderzoeken naar bestuurs- en realisatiekracht bij gemeenten te stimuleren. Ook is het Brabants Participatienetwerk met participatie professionals van alle Brabantse gemeenten, waterschappen en de provincie gestart. Natuurlijk is ook het betrekken van jongeren essentieel. Hiervoor is de Brabantse aanpak voor jongerenparticipatie ontwikkeld en ter besluitvorming aangeboden aan Provinciale Staten. Hiermee zetten we een belangrijke stap richting meer structurele, betekenisvolle en representatieve betrokkenheid van jongeren bij het provinciale beleid.

De gemeenten in West- en Midden-Brabant hebben in 2024 gekozen voor samenwerking via de Stedelijke regio West-Brabant en Stedelijke Regio Breda Tilburg (SRBT). Daarnaast is de samenwerking met de Brabantse regio's in 2024 doorgezet rondom de verdere vertaling van het Ruimtelijk Voorstel. Onder meer via de regionale ontwikkeldagen, waarbij de regionale omgevingsagenda's/ontwikkelstrategieën c.q. regionale ruimtelijke voorstellen nadrukkelijk zijn betrokken bij de verdere uitwerking van het ruimtelijk voorstel. Verder is de regiodeal West-Brabant (€30 mln.) definitief gesloten. Hierin staat het werken aan Brede Welvaart centraal. De propositie voor de Regiodeal Noordoost Brabant wordt nog beoordeeld door het rijk. We verwachten begin 2025 uitsluitsel hierover. Verder hebben we in november samen met Tilburg University de 'Dag van de Brede Welvaart 2024' georganiseerd rondom het thema 'Samenwerken in tijden van grote transitie's'. Ook rondom het thema gezondheid is dit gedaan. In juni was de 'Dag van de Gezondheid' met als thema 'De gezonde leefomgeving'.

Veilig en weerbaar Brabant

Op het gebied van veiligheid en weerbaarheid hebben we in 2024 een actieve inhoudelijke bijdrage geleverd aan de beleid- en uitvoeringsplannen van de beide Regionale Informatie- en Expertisecentra's (RIEC's) i.v.m. de ontvlechting van Taskforce-RIEC. Ook is een doorstart gemaakt met het project 'Vitale vakantieparken', is de bijzondere leerstoel Datascience en Ondernijning bij Science bij Jheronimus Academy of Data Science (JADS) opgezet en hebben we ook intern in de ambtelijke organisatie via workshops extra aandacht gegeven aan het thema weerbaarheid.

Programma 2: Ruimte en Wonen

Per 1 januari 2024 is de nieuwe Omgevingswet in werking getreden. De implementatie ervan kreeg afgelopen jaar veel aandacht. Onder meer in samenwerking met 19 gemeenten bij het ontwikkelen van omgevingsplannen via het project SPRONG. Hierin is expertise en capaciteit gebundeld zodat het lukt om planologische procedures te versnellen. Ook is in 2024 verder gewerkt aan het Ruimtelijk voorstel voor Brabant. Met name i.r.t. de nieuwe Nota Ruimte en het Programma Ruimte voor Defensie die door het Rijk worden voorbereid. Wat betreft stedelijke gebiedsontwikkeling is onder meer de Fellenoord B.V. opgericht. Een belangrijke stap richting de verdere uitvoering. Verder zijn met diverse gemeenten overeenkomsten gesloten t.b.v. gebiedsontwikkelingen. Een voorbeeld is de gezamenlijke vastgoedverwerving met gemeente Maashorst. Het project Grote Oogst, waarin we bedrijventerreinen verduurzamen, is voortvarend doorgezet. In 2025 breiden we dit weer verder uit.

BOS 2.0

Samen met Brabantse partners en externe onderzoeksbureaus hebben we in 2024 gewerkt aan de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS 2.0). Deze is op 17 december 2024 vastgesteld door GS en ter kennisname aan Provinciale Staten gestuurd. Daarbij hebben we ook in 2024 kunnen constateren dat stikstofreductie een complex onderwerp is, waar de ontwikkelingen elkaar snel opvolgen. Met name de rechterlijke uitspraken in december 2024 betreffende intern salderen (Amercentrale/Rendac) hebben voor veel dynamiek gezorgd binnen het stikstofbeleid en de uitwerking van de BOS 2.0.

Programma 3: Water en Bodem

De provincie Brabant heeft in 2024 vol ingezet op de uitvoering van onze water- en bodemopgaven. We boekten resultaten op het gebied van realisatie, ontwikkeling en samenwerking. Meerdere KRW-projecten werden afgerond en een aantal hoogwaterbeschermingsprojecten ging van start. Via het Rijk zijn substantiële middelen verworven voor bodem- en watersysteemherstel in het landelijk gebied. Een Addendum op het Regionaal Water en bodemprogramma (RWP) en de KRW-Impuls Brabant zijn voorbereid voor besluitvorming begin 2025. Met de Staten en de Zuidelijke Rekenkamer is een verdiepend gesprek gevoerd over de Drinkwatervoorziening in Brabant, een thema dat komende jaren onze aandacht zal blijven vragen.

Programma 4: Natuur en milieu

In de afgelopen jaren is het Natuurnetwerk Brabant met circa 2.000 hectare gegroeid. In 2024 zijn de hectares die binnen het Natuurnetwerk Brabant onderdeel uitmaken van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), apart zichtbaar gemaakt op de kaart en in de Omgevingsverordening. Het NNN is gekoppeld aan de Natuurpact afspraken met het Rijk. Hiermee blijft het NNB in zijn geheel planologisch beschermd. De uitvoering van het natuurbeleid wordt voor wat betreft de gebiedsgerichte maatregelen meer in samenhang met andere opgaven (water, bodem, stikstof, klimaat, landbouw) opgepakt in de groenblauwe gebiedsgerichte aanpak. In en rondom veertien stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden komen veel opgaven samen en is afgelopen jaar gewerkt aan gebiedsvisies en voorbereiding van de verdere uitvoering.

Aanpak Landelijk Gebied

In maart 2024 heeft provincie Noord-Brabant het voorontwerp BPLG (Brabants Programma Landelijk Gebied) vastgesteld. Hierin is richting gegeven aan hoe de doelen zoals gesteld in het NPLG (Nationaal Programma Landelijk Gebied) kunnen worden behaald in Brabant. Met het Landelijke hoofdlijnenakkoord werd duidelijk dat het NPLG niet werd voortgezet, waardoor GS op 15 oktober besloot te starten met de Aanpak Landelijk Gebied. Met het plan Aanpak landelijk gebied versterkt de provincie de uitvoeringskracht in de gebiedsgerichte aanpak (GGA). Opgaven in deze gebieden worden geactualiseerd en geconcretiseerd. Door de versnelde uitvoering van de projecten komen de resultaten ook sneller tot stand. In 2024 is de beschikking van het Rijk ontvangen (€231,2 mln.) voor een pakket no-regret maatregelen waar de provincie op korte termijn mee aan de slag wil. Deze aanvraag bestond uit maatregelen voor perspectief voor de landbouw en natuur-, en watermaatregelen. Daarnaast zijn aanvullende rijksmiddelen ontvangen voor natuurherstel in kader van het landelijk Programma Natuur fase 2 (€178,8 mln.).

Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)

Ten aanzien van gebiedsbescherming i.r.t. stikstof was 2024 weer een dynamisch jaar. Om Brabant Open te houden heeft GS eind 2023, in lijn met de Porthos uitspraak, besloten individuele projecten als vergunningsvrij in het kader van de Wet natuurbescherming te beoordelen, waardoor projecten die aan de eisen voldeden weer doorgang konden vinden. Ook heeft GS op 12 november het beleidsvoornemen tot Intrekkings- en aanschrijvingenbeleid voor latente stikstofruimte in natuurtoestemmingen vastgesteld en gepubliceerd in het Provinciaal Blad. Tot slot kwam op 18 december de uitspraak van de Raad van State over intern salderen (cases Rendac en Amercentrale). Zoals in de memo gedeputeerden van december is gesteld, leidt de uitspraak ertoe dat intern salderen opnieuw vergunningsplichtig is en dat dit met terugwerkende kracht geldt tot 1 januari 2020.

Milieu

De Uitvoeringsagenda Milieu 2024-2027 is vastgesteld waarin de aanpakken uit het beleidskader uitgewerkt zijn voor de thema's zeer zorgwekkende stoffen, externe veiligheid, luchtkwaliteit, geluidhinder, geurhinder, lichtvervuiling, bodemkwaliteit, ondergrond, grond- en afvalstoffen en luchtvaart. Daarnaast zijn acties opgenomen om uitvoering te geven aan de kernwaarden uit de Omgevingsvisie en het verbinden van partijen en beleidsvelden.

Het project Regionale samenwerking en gemeentelijke deelname Schone Lucht Akkoord is in de zomer van 2024 afgerond. In totaal nemen nu 28 Brabantse gemeenten deel aan het Schone Lucht Akkoord.

De grootste drugsafvallozingsput van Europa ligt helaas in Noord-Brabant. De sanering van deze locatie op de Brabantse Wal is een nieuwe fase ingegaan; de grote schoonmaak van het onderliggende sterk met chemische stoffen verontreinigd grondwater is gestart. Een hoeveelheid water ter grootte van de inhoud van 'twee olympische zwembaden' moet worden gereinigd.

Programma 5: Economie, kennis en talentontwikkeling

De geopolitieke dynamiek zorgde in 2024 voor veel onzekerheid en is in toenemende mate een bedreiging voor onze economie. De open wereldwijde verbondenheid wordt immers bedreigd door een wedloop om kritieke technologieën en grondstoffen, kwetsbare bevoorradingslijnen, en handelsbarrières. Een handelsoorlog kan de economie van Nederland, maar zeker ook van Brabant, als handelsregio raken. Bovendien zagen we technologie, zoals kunstmatige intelligentie (AI), zich razendsnel ontwikkelen en neemt cyberveiligheid aan belang toe. Hierdoor valt steeds minder goed te voorspellen welke nieuwe technologie zich over tien jaar aandient. Ook in 2024 hebben we daarom als Brabant volop geïnvesteerd, in Europees en nationaal verband, om onze concurrentiepositie en strategische posities op technologische innovaties en waardenketens te versterken. Sleutelfactor daarin zijn de innovatiecoalities: samenwerkingsverbanden tussen bedrijven, kennisinstellingen en overheden om een specifieke technologische of maatschappelijke uitdaging aan te pakken. Een goed voorbeeld is de start van de innovatiecoalitie Waterstof om onze positie als voorloper in duurzame energietechnologie te versterken. Maar ook de lancering in 2024 van 'Scale Up Plant Brabant', waar we met onder meer Rewin en de BOM, inzetten op opschaling van plantbases food startups. En tot slot is geïnvesteerd in internationale samenwerking. Zo waren de Brabant Innovation Days (BID) in Japan, gericht om Brabantse innovaties in de schijnwerpers te zetten, een succes en is een 'Memorandum of understanding' ondertekend met de Zuid-Koreaanse regio Gyeonggi om de samenwerking te intensiveren tussen bedrijven en kennisinstellingen.

Programma 6: Energie

In 2024 is volop ingezet op het versnellen van de energietransitie met als doel een duurzaam energiesysteem in 2050. Dat betekent dat de acties gericht waren op energiebesparing, de toename van hernieuwbare energiebronnen en het beschikbaar en toegankelijk maken van energie. Het verzwaren en uitbreiden van het elektriciteitsnetwerk, het versnellen van procedures en het efficiënter gebruik maken van de beschikbare capaciteit op het elektriciteitsnet zijn hard nodig om netcongestie, samen met gemeenten, rijk en landelijke en regionale netbeheerders, aan te pakken. We hebben hiervoor in 2024 onder meer 'Warmtedialogen' gehouden. Door samen met gemeenten en andere betrokkenen te praten over de verdeling van warmte en een eventueel publiek warmtebedrijf, zijn belangrijke kansen en uitdagingen in beeld gebracht. De uitkomsten zullen in 2025 verder worden vertaald naar meer handelingsperspectief voor onze steden, dorpen en kernen.

Verder is de ontwerptafel Moerdijk opgericht in het belang van het borgen van de leefbaarheid in de regio omdat daar veel grote energie-infrastructuurprojecten samenkomen. Ook is de nieuwe concessie laadinfra Brabant/Limburg na Europese aanbesteding gegund. Voor de komende concessieperiode (2024 – 2028) is opnieuw een overeenkomst met een marktpartij afgesloten voor de plaatsing van 22.050 openbare laadpunten binnen Noord-Brabant (ca. 75%) en Limburg (ca. 25%), zoals bij de vorige concessie. Tot slot hebben we plannen gevormd voor het opzetten van energyhubs om het gebruik van het elektriciteitsnet te

optimaliseren (aanpak netcongestie). Hierdoor kunnen met name bedrijven vooruit in zowel de uitbreiding van activiteiten als verduurzaming van het productieproces.

Programma 7: Landbouw en Voedsel

We hebben een (nieuwe) Uitvoeringsagenda 2024 – 2027 vastgesteld die in een concept versie aan uw Staten is voorgelegd en daarna uitgewerkt is tot een definitieve versie. Voor wat betreft innovatie hebben we regionaal praktijkonderzoek gesteund dat betrekking heeft op o.a. verminderen van nitraatuitspoeling naar grond- en oppervlaktewater, minder gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en precisielandbouw. In samenwerking met het rijk, andere provincies en het landbouwbedrijfsleven hebben we gewerkt aan innovaties op het gebied van voer- en managementmaatregelen, schonere stalsystemen en mestbewerking. Verder hebben we veehouders begeleid die hun bedrijfsvoering willen veranderen - naar bijvoorbeeld biologische of natuurinclusieve landbouw – of willen beëindigen. Dit doen we onder meer via het Ondersteuningsnetwerk en Aanpak Piekbelasting.

Programma 8: Basisinfrastructuur mobiliteit

Goede borging van een aantal ‘wettelijke’ basistaken (programma 8) is het fundament voor het laten functioneren én kunnen doorontwikkelen van het huidige Brabantse mobiliteitssysteem (programma 9). Voor het realiseren van de verstedelijkings- en woningbouwopgave is een goed OV-aanbod cruciaal. Juist nu de randvoorwaarde van voldoende personeel bij de vervoerders zich langzaam verbetert, zijn duidelijke keuzes nodig over opschaling via de aanbesteding van nieuwe concessies. In 2024 zijn belangrijke stappen gezet met de start van Bravoflex in West-Brabant, de voorbereidingen voor de start van de nieuwe concessie West medio 2025, het opstarten van aanbesteding voor Oost (2027) en de verlenging van Zuidoost.

Ook adequaat onderhoud van de provinciale infrastructuur is van groot belang. De komende jaren zien we de omvang en de complexiteit van de vervangings- en renovatieopgaven toenemen. Naast de ouderdom en opwaardering van het areaal speelt ook stikstof nog altijd een grote rol. Wegvakken met potentieel achterstallig onderhoud zijn, met het loslaten van het uitgangspunt werk-met-werk, in 2024 met voorrang opgepakt.

Het verder verbeteren van de verkeersveiligheid in Brabant heeft de hoogste prioriteit. Het aantal verkeersdoden in Brabant is immers nog altijd te hoog en we zien een stijgende trend in het aantal verkeersongevallen met letsel. Met het vaststellen van het Brabants Verkeersveiligheidsplan in 2024 samen met de partners hebben we een gezamenlijke uitvoeringsagenda voor de komende jaren.

Programma 9: Mobiliteitsontwikkeling

Onder meer stikstof en beschikbare financiële middelen geven grote onzekerheid over de haalbaarheid van eerdere afspraken over de doorontwikkeling van het mobiliteitssysteem. Dat vraagt om de nodige adaptiviteit in de programmering. Zo is een groot aantal rijksprojecten gepauzeerd. Er zijn afspraken gemaakt over de inzet van de restbudgetten van deze projecten voor pakketten van mitigerende maatregelen. Veel provinciale infrastructurele projecten kunnen, al dan niet met aanpassingen, wel door. Maar door vertraging en aanvullende maatregelen worden deze flink duurder.

Met het convenant Beethoven zijn aanvullend op de eerdere Brainportdeal belangrijke afspraken gemaakt over de bereikbaarheid van de Brainportregio. De mobiliteitstransitie naar actieve en gedeelde vormen van mobiliteit speelt daarin een grote rol. Ook met de vier stedelijke regio's zijn Meerjarige Multimodale Mobiliteitsprogramma's (MMMP's) opgesteld. Op basis van de verstedelijkingsstrategie NOVEX zijn hiervoor samen met de regio in 2024 de eerste contouren van mobiliteitsmaatregelen uitgewerkt aansluitend bij de woningbouwplannen. Dit gaat ook de basis vormen voor zowel de afspraken in de Multimodale Agenda (MMA) tussen Rijk en regio als afspraken over provinciale cofinanciering in de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP).

Programma 10: Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd

In 2024 hebben we een vernieuwde Uitvoeringsagenda Levendig Brabant voor de periode 2024-2027 vastgesteld. Verder hebben we in 2024 extra ingezet op het bereiken van onze jongste Brabanders. In

aanloop naar de - ook voor Brabantse sporters succesvolle - Olympische spelen in Parijs is een lesmodule ontwikkeld en zijn ruim 2.000 basisschoolleerlingen bereikt waarbij ze gestimuleerd zijn om meer te bewegen. Ook is extra geïnvesteerd in het project museumschatjes waardoor meer basisschoolkinderen een museum kunnen bezoeken. Voorheen konden ongeveer 25.000 leerlingen hier gebruik van maken, nu is dat aantal verdubbeld naar 50.000 leerlingen per jaar.

Verder hebben we in 2024 aan 53 professionele- en 26 amateurinstellingen subsidies toegekend voor de periode 2025-2028. Hiermee is de meerjarige ondersteuning van professionele en amateurkunsten geborgd. Ook is – onder de naam ‘Brabant Herinnert’ - de 80-jarige herdenking van ’40 – ’45 gevierd met een Brabantbreed programma rondom 80 jaar vrijheid 2024-2025.

Digitalisering

Data gedreven werken begint echt een plek te krijgen binnen de organisatie. In 2024 is het accent gelegd op het versterken van randvoorwaarden die hiervoor nodig zijn. Zo is ingezet op het versterken van de sturing op de kwaliteit van onze data (data management), het versterken van onze cyberveiligheid en het op sterkte brengen van het privacy team. Ook is gewerkt aan een toekomstbestendig fundament voor IT infrastructuur door alle applicaties naar de cloud te brengen en netwerkschijven uit te faseren. De eerste applicaties zijn reeds gemigreerd waaronder SAP.

Organisatie en bedrijfsvoering

In 2024 is de visie op de organisatie aangescherpt. Sturingslijnen zijn verhelderd en structuren vereenvoudigd. Hierdoor ontstaat meer flexibiliteit om de complexe vraagstukken in steeds veranderende omstandigheden aan te pakken. Kortom, het versterkt onze uitvoeringskracht. Het ondersteunt de samenwerking tussen beleid en uitvoering en die met onze partners.

Een cruciaal aspect in uitvoeringskracht is het aantrekken en behouden van talent en expertise in de huidige krappe arbeidsmarkt. In 2024 is ingezet op een vernieuwde wervingsstrategie en is onder meer de wervingscampagne ‘Ga het maar doen’ gelanceerd. Zo is het gelukt om in de periode na de april-december – vanaf vaststelling perspectiefnota 2025 - 360 vacatures in te vullen. Belangrijk onderdeel is verder de gezondheid en vitaliteit van onze medewerkers. Er is dan ook stevig ingezet op duurzame inzetbaarheid. Dit heeft geresulteerd in de verlaging van het verzuimcijfer van 7,5% in februari 2024 naar 4,4% in december 2024.

Tot slot is via diverse sporen aandacht besteed aan het optimaliseren van de interne (administratieve) processen en het genereren van sturingsinformatie. Hiermee zorgen we ervoor dat we als organisatie in control zijn en blijven. Ook op het gebied van fiscaliteit zijn in 2024 samen met de belastingdienst stappen gezet in het kader van horizontaal toezicht.

Financieel totaalbeeld

De jaarstukken 2024 laten een bruto positief resultaat zien van € 38,3 mln.

Wij stellen voor om voor in totaal € 2,3 mln. aan prestaties en daaraan gekoppelde middelen over te hevelen van 2024 naar 2025 en verder.

Daarnaast wordt er voorgesteld om voor € 12,5 mln. aan reeds ontvangen baten via de decembercirculaire 2024 te ramen als exploitatielasten in 2025 en verder.

Tevens stellen we voor om per saldo een bedrag van € 1,2 mln. aan mutaties reserves door te voeren.

Indien deze voorstellen worden gehonoreerd, resteert een batig saldo van € 24,6 mln.

Dit nettoresultaat vloeit conform de bestendige gedragslijn terug naar algemene middelen.

Omdat bij de jaarrekening 2016 een zeer hoog percentage aan onderbesteding op de lasten bleek (meer dan 20% onderbesteding t.o.v. de raming na wijziging) is in de afgelopen jaren stevig ingezet op realistisch ramen. Voor 2024 is van de onderbesteding het volgende beeld te geven:

Inzicht in onderbesteding lasten (bedragen x € 1 mln.)

	Primitieve begroting	Na slotwijziging
Begroot	1.085.397	883.827
Lasten jaarstukken 2024	835.588	835.588
<i>Onderbesteding</i>	<i>249.809</i>	<i>48.239</i>
		5,5%

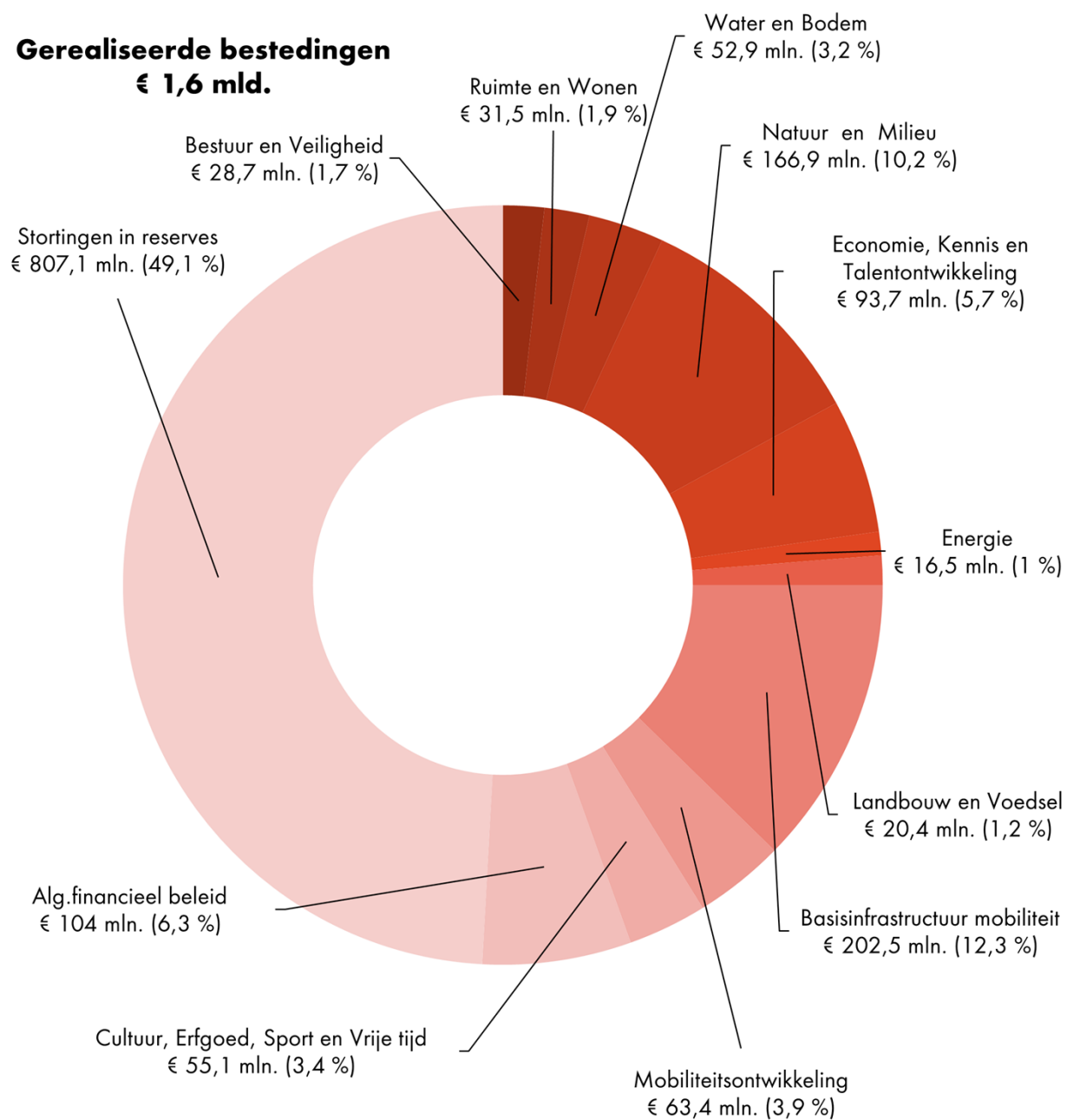
In 2024 is er sprake van 5,5% onderbesteding (minder besteed dan begroot). Deze onderbesteding is net als in 2023 (3,3%) ruimschoots onder afgesproken norm van 10% gebleven. Daar waar 2021 en 2022 dit nog respectievelijk 13,6% en 11,9% was.

We kunnen hiermee vaststellen dat de aandacht voor realistisch ramen in het afgelopen jaar effect heeft gehad.

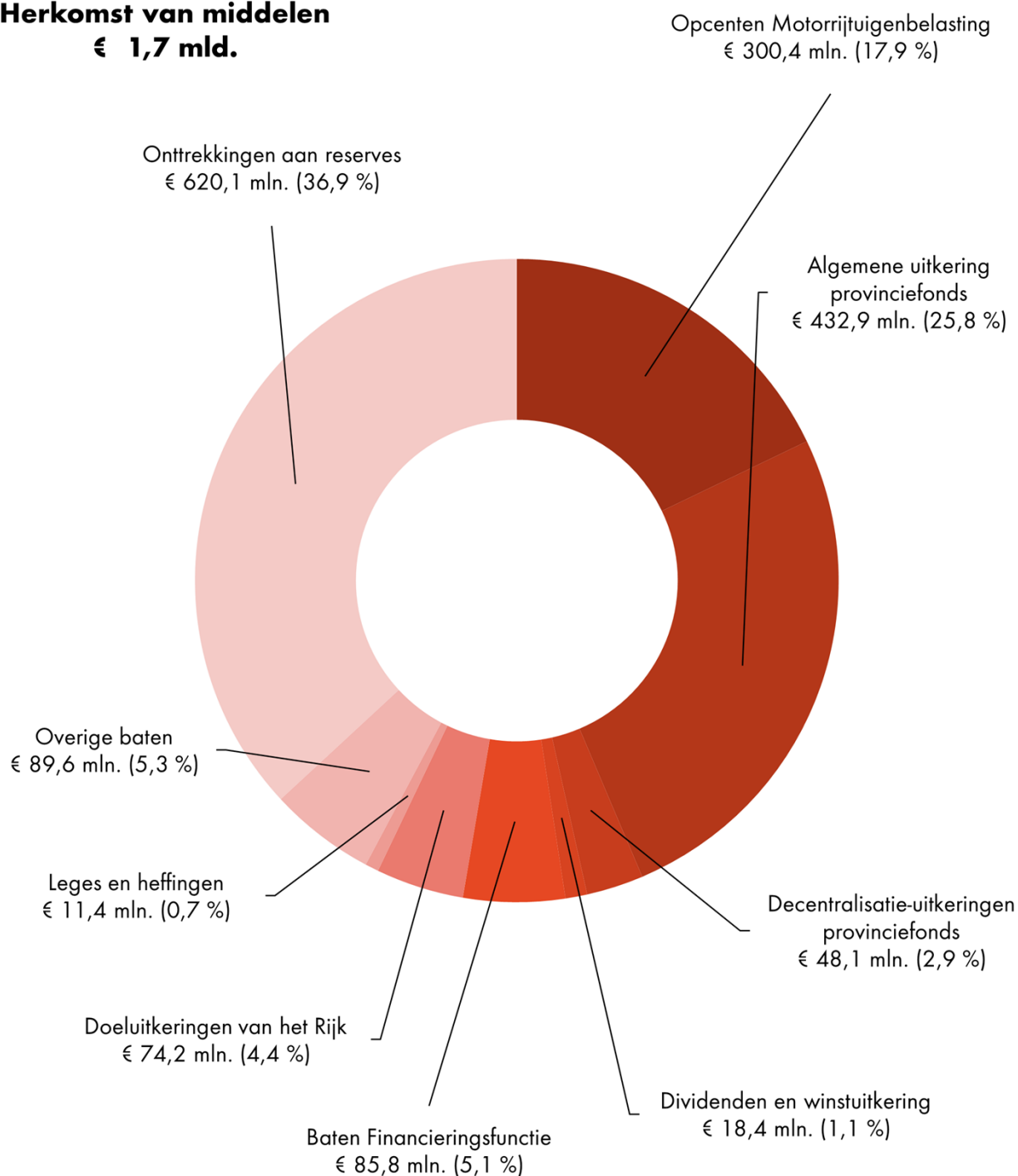
Een diepere analyse levert het inzicht op de er drie rode draden zijn te onderkennen waardoor de realisatie afwijkt van de begroting na de slotwijziging te weten:

1. Afhankelijk van derden (€ 11 mln.): Onder andere doordat er uiteindelijk minder subsidieaanvragen binnen zijn gekomen dan de bijdragenregelingen mogelijk maakt.
2. Financiële afwikkeling vindt plaats in 2025 (€ 17 mln.): Beleidsinhoudelijk zijn onderwerpen opgestart/afgerond, echter de financiële afwikkeling zal pas in 2025 plaatsvinden en hiermee ook de lastneming.
3. Minder organisatiekosten (€ 9 mln.): Ten opzichte van 2023 is er sprake van een afname van het ziekteverzuim, wat ook leidt tot minder inzet van inhuur of vervangend personeel. Bij invulling van vacatures is ingezet op werven van personeel in loondienst. De krapte op de arbeidsmarkt leidt tot vertraging bij de invulling hiervan. Daarnaast zijn door het Rijk aan het einde van 2024 middelen beschikbaar gesteld, echter door het late moment van beschikbaar stellen heeft dit niet meer geleid tot extra inzet.

**Gerealiseerde bestedingen
€ 1,6 mld.**

Herkomst van middelen € 1,7 mld.

Programma 1 Bestuur en veiligheid

inleiding

Na de vaststelling van het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur door uw Staten op 8 maart 2024, hebben Gedeputeerde Staten op 29 oktober 2024 de uitvoeringsagenda Toekomstbestendig Bestuur 2024-2027 vastgesteld. Daarmee stond 2024 in het teken van zowel beleidsontwikkeling als de voorbereiding op uitvoering binnen de vier pijlers: slagvaardig, democratisch, rechtmatig en veilig & weerbaar bestuur. In 2025 komt de nadruk op actie te liggen. De (nieuwe) activiteiten uit de uitvoeringsagenda worden dan daadwerkelijk uitgevoerd. Tegelijkertijd is in 2024 al volop gewerkt aan een toekomstbestendig Brabants bestuur. Veel van deze activiteiten zijn wettelijk verankerd en worden hieronder kort toegelicht.

Interbestuurlijk toezicht

Interbestuurlijk toezicht versterkt het bestuur in Brabant en ondersteunt gemeenteraden, besturen van gemeenschappelijke regelingen en waterschappen in hun toezichthoudende rol. In tijden van financiële onzekerheid zorgt dit toezicht voor duidelijkheid en stabiliteit, zodat gemeenten en waterschappen hun taken toekomstbestendig kunnen blijven uitvoeren.

Veiligheid

Onder de noemer Veilig en Weerbaar Bestuur werken we samen met Brabantse gemeenten en andere partners om ondermijnende criminaliteit aan te pakken. We ontwikkelen hulpmiddelen, delen kennis en richten ons op plekken die extra aandacht nodig hebben, zoals vakantieparken, bedrijventerreinen en het buitengebied. Ook zorgen we ervoor dat organisaties integer werken en veilig hun publieke taken kunnen uitvoeren.

Vooraf op het thema Weerbare overheid is inhoudelijk bijgedragen aan de uitvoeringsplannen van de twee RIEC's in Midden- en West-Brabant en in Oost-Brabant. Gemeentelijke bestuurders en medewerkers kunnen nu een e-learning volgen over weerbaarheid en integriteit.

De Risk Factory groeit door. In Brabant-Noord loopt een onderzoek naar de haalbaarheid van een locatie. De Risk Factory Midden- en West-Brabant is gestart met de doorontwikkeling naar scenario's voor senioren. Deze zullen medio 2025 operationeel worden.

Voor gemeenten hebben we een congres georganiseerd over vitale vakantieparken, met workshops over de aanpak van problemen. Ook zijn er bijeenkomsten geweest waarin gemeenten samen oplossingen hebben besproken voor uitdagingen op het gebied van ruimte, recreatie en veiligheid.

De "groene boa's" hebben ook dit jaar een belangrijke rol gespeeld in het toezicht op het buitengebied via de SSiB-netwerkorganisatie, die de provincie ondersteunt. Daarnaast is de werving gestart voor een nieuwe hoogleraar voor de leerstoel Artificial Intelligence, Data Science en Ondermijning aan de Jheronimus Academy for Data Science, waarmee we een volgende stap zetten in de kennisontwikkeling rondom ondermijning.

Gezondheid

We zetten stappen richting een gezonder Brabant. Met beleidsmaatregelen en innovatieve projecten werken we aan onze ambitie: in 2030 drie extra gezonde levensjaren voor iedere Brabander.

Met het beleidstraject 'Health in All Policies' integreert de provincie gezondheid in alle beleidsdomeinen.

Ook andere programma's dragen hieraan bij. Daarnaast verschuift de focus van zorg naar gezondheid, met aandacht voor de fysieke leefomgeving, sociale netwerken en preventie.

Belangrijke initiatieven in 2024:

- Het 'Brabants Model Positieve Gezondheid' – een integraal afwegingskader voor beleidsmakers.
- De lancering van het digitale platform De Gezonde Brabander, dat kennisdeling en samenwerking met gemeenten en organisaties stimuleert.
- Projecten zoals Brabant gaat Beter en Een fijne wijk maken we samen, waarin studenten en bewoners bijdragen aan een gezonde leefomgeving.

- Een datagedreven aanpak, met een provinciaal Dashboard Gezondheid en een experiment met AI-gestuurde chatbots voor gezondheidsvoorlichting.
- Een actieve lobby voor een behandelcentrum voor post-COVID en Q-koorts in Ziekenhuis Bernhoven.

Brede Welvaart

Brede welvaart is een centraal thema in het bestuursakkoord. We hebben de ambitie uitgesproken om de brede welvaart voor alle Brabanders te versterken en zien dit als het kompas voor toekomstig beleid. Dit jaar zijn we gestart met de Brabantse Monitor Brede Welvaart, met een speciale focus op gezondheid en jongeren. De resultaten worden in 2025 opgeleverd. In november hebben we de Uitvoeringsagenda Brede Welvaart 2024-2027 vastgesteld.

Na de succesvolle Week van de Brede Welvaart in 2023, hebben we dit succes voortgezet door samen met Tilburg University een nieuwe, inspirerende Dag van de Brede Welvaart te organiseren. Daarnaast hebben we met TNO een praktisch stappenplan ontwikkeld om brede welvaart beter mee te nemen in beleidsafwegingen. Daarnaast hebben we samen met de regio Noordoost-Brabant een propositie ingediend voor de zesde tranche van de regiodeals—met succes, want deze is inmiddels toegekend.

Wat hebben we bereikt?

Bevorderen van bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid en integriteit

Indicatoren:

- Door een online social media campagne is de meldingsbereidheid positief beïnvloed.
- Een inmiddels beschikbaar risicotaxatietool ondermijning bedrijventerreinen met indicatoren vergroot de mogelijkheden om criminaliteit en ondermijning op bedrijventerreinen tegen te gaan.
- Uitvoeren van de handreikingen en acties uit de Brabantse norm weerbare overheid door gemeenten en provincie versterkt een weerbare overheid in Noord-Brabant ("de dijken overal even hoog").

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Meerdere gemeenten hebben gebruik gemaakt van de inzichten die de Risicotaxatietool biedt om de potentiële ondermijningsrisico's op bedrijventerreinen in kaart te brengen en hier vervolgacties aan te geven. In de aanloop naar een symposium Weerbare overheid bleek dat zowel provincie als tal van gemeenten stevig werk hebben gemaakt van de handreikingen uit genoemde Brabantse norm. Dit om te werken aan een gezamenlijke ondergrens. Er is meer bewustwording over wat een weerbare overheid is. En er is meer aandacht voor de verschillende thema's uit de norm.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Cursus 'Vergroting weerbaarheid' verzorgen voor provinciale collega's, die nieuw binnenkomen of die waarvoor dat gezien hun taak van belang is

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal provinciale collega's dat de cursus 'Vergroting weerbaarheid' heeft gevolgd	100			

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Deze cursus wordt in een vaste regelmaat gegeven aan nieuwe medewerkers, als onderdeel van het introductieprogramma.

Uitvoering aanbevelingen uit het Masterplan interne weerbaarheid**Kwaliteit (indicator)****Kwaliteit (toelichting)**

Uitvoering van deze aanbevelingen is afgerond en wordt nu uitgevoerd volgens de (voor de provincie relevante) handreikingen uit de Brabantse norm voor eenweerbare overheid.

Samen met Taskforce-RIEC Brabant Zeeland gesprekken voeren met gemeenten om hun fitheid tegen ondermijning te stimuleren

Indicator	2024	2025	2026	2027
Gemeenten die stappen zetten om fitheid tegen ondermijning te vergroten	56			

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)****Aantal jonge bezoekers aan de Riskfactory**

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal jonge bezoekers aan de Riskfactory	5.000			

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)****Wat hebben we bereikt?****Brede Welvaart incl. Gezondheid****Brede Welvaart incl. Gezondheid**

Verstevigen Brede Welvaart voor alle Brabanders

Indicator 2024

- We ontwikkelen een monitor brede welvaart in Brabant (populatieonderzoek uitgevoerd naar de ervaren brede welvaart vastgesteld op 11 juli 2023)

Gezondheid**Indicator 2024**

- De Levensverwachting in als Goed Ervaren Gezondheid (LGEG, RIVM 4 jaarlijks uit GGD Volwassenmonitor). Op het moment van het vaststellen van de ambitie 'drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander', was de LGEG in Brabant voor het laatst gemeten in 2016. Inmiddels hanteert het RIVM een andere rekenmethode waardoor cijfers uit 2016 niet te vergelijken zijn met de nu beschikbare cijfers uit 2020. Om die reden nemen wij nu als referentiejaar 2020 voor genoemde ambitie.
- In GGD-regio West-Brabant was de LGEG in dat jaar 66,3 jaar, in GGD-regio Hart voor Brabant 66,8 jaar en in GGD-regio Brabant Zuidoost 67 jaar. Brabantbreed 66,7 jaar.
- Alle begrotingsprogramma's hebben met ingang van de begroting 2023 tenminste één gezondheidsindicator opgenomen, in de begroting 2024.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De LGEG in Noord-Brabant was in 2020 gemiddeld 66,7 jaar. Nieuwe RIVM-cijfers worden in 2025 verwacht. De impact van de COVID-19 pandemie op deze trend moet nog blijken. Alle ontwikkelprogramma's hebben een gezondheidsindicator opgenomen in de begroting. De actuele stand van zaken is te vinden in het dashboard Gezondheid op www.brabant.nl/gezondheid.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Uitvoering geven aan de uitvoeringsagenda brede welvaart die invulling geeft aan rolneming van provincie

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Doorontwikkelen van Brabantse Monitor Gezondheid

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het Dashboard Gezondheid geeft inzicht in diverse gezondheidsindicatoren in Brabant. Deze indicatoren worden gemeten en jaarlijks verfijnd. Daarnaast is een samenwerking gestart met BrabantScan van de GGD om de data en kwaliteit van de indicatoren verder te verbeteren.

Organiseren dag van de gezondheid

Indicator	2024	2025	2026
Ieder begrotingsprogramma levert tenminste één gezondheidsindicator aan	9	Pm	Pm
De levensverwachting in als Goed Ervaren Gezondheid (2023, 66,7 jaar)	stijgend	stijgend	stijgend

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Op de Dag van de Gezondheid 2024 stond het thema gezonde leefomgeving centraal. Beleidsmakers, experts en partners gingen in gesprek over hoe Brabant kan bijdragen aan drie gezonde levensjaren extra voor iedere Brabander in 2030. Hoogtepunten:

- Keynote van Lodewijk Asscher, over leefbaarheid en gezondheid. Hij is oud-minister van sociale zaken en werkt als adviseur aan diverse maatschappelijke opgaven
- Inspirerende lezing door Marianne Lefever, architect en expert in duurzame en gezonde stadsontwikkeling.
- Praktische workshops over gezondheid in beleid en leefomgeving.

Met waardevolle inzichten en concrete acties kijken we vooruit naar de Dag van de Gezondheid 2025 op 6 juni.

We verkennen of een tweede ronde van het Brabant Outcomes Fund (BOF2) haalbaar is en bij kan dragen aan het versterken van brede welvaart in Brabant

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In de 2e helft van 2024 zijn de gesprekken met de BOM weer gestart om te kijken of zij de uitvoering van BOF2 kunnen oppakken. In het kader van het vervolgtraject zal in 2025 een marktonderzoek worden uitgevoerd.

Continue aandacht voor meekoppelkansen en monitoren voortgang op indicatoren begroting 2024

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Meekoppelkansen worden benut door intensief samen te werken met andere provinciale programma's. Zo zorgen we voor een samenhangende en effectieve aanpak. De voortgang op indicatoren wordt gemonitord via het Dashboard Gezondheid.

Wat hebben we bereikt?

Een toekomstbestendig openbaar bestuur

Omschrijving (toelichting)

Indicatoren:

- In 2024 is participatiebeleid en -verordening voor de provinciale organisatie geformuleerd.
- Inwoners zijn bij tenminste zes beleids- en uitvoeringsontwikkelingstrajecten betrokken tot en met 2024.
- De kwaliteit van het openbaar bestuur bevorderen we via bestuurlijke samenwerking in Brabant

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 zijn belangrijke stappen gezet op het gebied van participatie en bestuurlijke samenwerking. Het provinciaal participatiebeleid is vastgelegd in het Beleidskader Toekomstbestendig Bestuur. De volgende

stap is het opstellen van de participatieverordening, die binnenkort wordt geformuleerd om het beleid verder te concretiseren en te verankeren. Dit volgt op basis van de Wet versterking participatie op decentraal niveau, die per 1 januari 2025 is ingegaan en decentrale overheden tot 2027 de tijd geeft voor het vaststellen van de participatieverordening. In 2024 zijn inwoners actief betrokken bij beleidsontwikkeling, bijvoorbeeld tijdens de jongerentop, de Zomerpeelcafés en via het Meedenkplatform van de N279.

Daarnaast is de bestuurlijke samenwerking verder versterkt. Gemeenten in West- en Midden-Brabant hebben een duidelijke keuze gemaakt voor samenwerking binnen de Stedelijke Regio's, en in MidStad is een gezamenlijke agenda in ontwikkeling. Ook is de samenwerking met de VBG geactualiseerd op thema's als digitale transformatie en toekomstbestendig bestuur. Hoewel de participatieverordening nog volgt, liggen de overige ontwikkelingen op schema.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Opkomst verkiezingen in Noord-Brabant

Verplichte indicator: De opkomstcijfers in Noord-Brabant van verkiezingen voor de Tweede Kamer, Provinciale Staten en gemeenteraden, weergegeven in % kiezers/stemgerechtigden (BBV verplichte indicator)

Afspraak is geen streefwaarde op te nemen, maar achteraf te rapporteren over de opkomst.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Geen streefwaarde benoemd. Geen geplande verkiezingen in 2024 voor de Tweede Kamer, provinciale staten en gemeenteraden.

Het opkomstpercentage bij de verkiezingen van 6 juni 2024 voor het Europees Parlement bedroeg in Noord-Brabant 41,98%.

Burgers zijn meer betrokken bij beleidsontwikkeling en -uitvoering

Indicator	2024	2025	2026	2027
Experimenten met verschillende vormen van participatie bij geplande beleidsvormingsprocessen	3	0	0	0

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 zijn inwoners op verschillende vernieuwende manieren betrokken bij beleidsontwikkeling en -uitvoering. Zo hebben jongeren tijdens de jongerentop meegedacht over ruimtelijke ontwikkelingen in Brabant met behulp van een AI-tool die alle gesprekken realtime opnam en analyseerde, zijn er Zomerpeelcafés georganiseerd over het Ontwikkelperspectief 2050 voor De Peel en zijn er veel online reacties opgehaald via het Meedenkplatform van de N279.

Organiseren bestuurlijke samenwerking

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)****Formuleren provinciaal participatiebeleid****Kwaliteit (indicator)****Kwaliteit (toelichting)**

Het provinciaal participatiebeleid is vastgelegd met het vaststellen van het Beleidskader toekomstbestendig bestuur. De participatieverordening is niet geformuleerd, aangezien de Wet versterking participatie op decentraal niveau pas sinds 1 januari 2025 van kracht is. De wet verplicht decentrale overheden uiterlijk 1 januari 2027 de nieuwe participatieverordening vast te stellen.

Wat hebben we bereikt?

Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen voeren hun wettelijke taken conform de wet uit

Indicator:

- Eind 2024 kunnen we minstens 75% van de Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen als 'voldoet' beoordelen en is er geen die een 'voldoet niet' heeft gekregen. (Beoordelingen: voldoet / voldoet gedeeltelijk / voldoet niet)

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Voor financieel toezicht hebben alle gemeenten, gemeenschappelijke regelingen en waterschappen de beoordeling 'voldoet' voor de begroting 2025. Voor huisvesting vergunninghouders blijft de druk onverminderd hoog op het huisvesten van vergunninghouders. Vooral vanwege het ontbreken van beschikbare huisvesting. Het aantal gemeenten die hun taakstelling niet hebben gehaald is toegenomen ten opzichte van het jaar 2023. Voor Informatie- en archiefbeheer hebben 4 organisaties het oordeel 'voldoet niet'. Bij omgevingsrecht zijn er 3 gemeenten met de beoordeling 'voldoet niet'. De resultaten zijn beschikbaar via het IBT-dashboard.

Wat hebben we daarvoor gedaan?**We beoordelen of Gemeenten, Waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen hun wettelijke taken uitvoeren conform de wet**

Indicator	2024	2025	2026	2027
% toezichtontvangers dat door ons op één of meer toezichtsgebieden wordt beoordeeld	100% *	100% *	100% *	100% *

* Aantal toezichtsontvangers op 1-1-2023: 101

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Alle toezichtontvangers (101) zijn in 2024 beoordeeld voor één of meer toezicht gebieden.

We stimuleren dat toezichtontvangers van elkaar leren via toezicht

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal georganiseerde regio/kennisbijeenkomsten	4	4	4	4

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Er hebben dit jaar vier kennisbijeenkomsten plaatsgevonden, voor de toezichtgebieden huisvesting vergunninghouders (1), informatie- en archiefbeheer (1) en omgevingsrecht (2). Tijdens de regiobijeenkomsten delen gemeenten met een goed voorbeeld ('best practice') hun aanpak en ervaringen met andere gemeenten. Doel van deze regiobijeenkomsten is van elkaar leren en ook na deze regiobijeenkomst met elkaar in verbinding te blijven om ervaringen uit te wisselen.

Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht

Toelichting

Verplichte indicator: Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht	0	0	0	0

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Interprovinciaal Overleg (IPO)
- INPA Huis van de Nederlandse Provincies
- Zuidelijke Rekenkamer

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Wat heeft het gekost?

Excel-tabel

1. Bestuur en veiligheid

Bedragen x € 1.000		Begroting 2024 primitief	Begroting 2024 na wijziging	Jaarrekening 2024 realisatie	Verschil begr. na wijz. - realisatie
<u>Lasten</u>					
	Programmalasten	16.298 N	21.053 N	20.166 N	886 V
	Toegerekende organisatiekosten	5.743 N	8.608 N	8.515 N	93 V
Totaal Lasten		22.041 N	29.660 N	28.681 N	979 V
<u>Baten</u>					
	Programmabaten	2 V	42 V	233 V	191 V
	Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	285 V	285 V
Totaal Baten		2 V	42 V	518 V	476 V
Saldo van baten en lasten		22.039 N	29.618 N	28.163 N	1.456 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting Excel-tabel

1. Bestuur en veiligheid**1. Bestuur en veiligheid - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000) 979 V**

Dotatie voorziening APPA	1.131
	N

In de voorziening Appa zijn de pensioenverplichtingen van de provinciale bestuurders opgenomen. De jaarlijkse actuariële herberekening van de levenskansen en de rekenrente leidt tot een dotatie aan de voorziening APPA ultimo 2024 van € 1.131.000, waardoor de lasten hoger uitkomen.

Veilig en weerbaar Brabant	621 V

De kosten zijn met name lager uitgevallen door de € 400.000 lager dan begrote subsidieaanvraag van de Taskforce-RIEC voor haar activiteiten in 2024. De organisatie is in transitie naar een andere structuur en financieringsvorm vanaf 2025 en dit heeft geleid tot een vertraging in de uitvoering van projecten.

Kennis en onderzoek	297 V

Er hebben minder onvoorziene onderzoeken plaatsgevonden waarbij kosten lager zijn uitgevallen dan begroot.

IPO Kwaliteit openbaar bestuur	149 V

De lasten zijn in 2024 lager uitgevallen door een lagere bijdrage aan IPO vanuit dit programma als gevolg van herijking van de IPO-begroting en verrekening resultaat en bijdrage over 2023.

Budgetten Griffie en ondersteuning PS	178 V

De uitgaven in 2024 zijn lager uitgevallen dan begroot. Dit hangt samen met de terugontvangen fractievergoedingen over 2023 van totaal € 123.000.

BrabantStad	146 V

Door de BrabantStad partners zijn bijdragen beschikbaar gesteld voor een gezamenlijke werkagenda. Het beoogde project voor eind 2024 wordt later gerealiseerd dan verwacht, waardoor minder lasten zijn gerealiseerd.

Toegerekende organisatiekosten	93 V

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet lager uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	626 V

1. Bestuur en veiligheid - Afwijking baten (bedragen x € 1.000) 476 V

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	285 V

De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	191 V

Programma 2 Ruimte en wonen

Inleiding

Het programma heeft ook in 2024 veel ontwikkelingen gekend. Zo is na vaststelling van het Beleidskader Leefomgeving eind 2023, in 2024 de Werkgroep Leefomgeving van start gegaan met als doel om PS mee te nemen in de uitwerking van het kader en hoe, samen met partners, uitvoering gegeven wordt aan ruimtelijke vraagstukken. Ook is begin 2024 het Beleidskader Wonen en Werken vastgesteld en is op basis daarvan dit jaar de Uitvoeringsagenda Wonen en Werken 2024-2027 vastgesteld.

Op basis van het eind 2023 aan Minister de Jonge aangeleverde ruimtelijk voorstel zijn we in gesprek over de uitwerking naar het ruimtelijk arrangement, mede in relatie tot de Nota Ruimte en Programma Ruimte voor Defensie (zie memo gedeputeerde en memo gedeputeerde).

Begin 2024 is de nieuwe Omgevingswet in werking getreden. Ondanks de nog nodige aandachtspunten heeft de inwerkingtreding van de wet niet tot noemenswaardige grote problemen geleid (zie statenmededeling). We hebben ook stappen gezet in (de verkenning van) het werken met het nieuwe instrumentarium zoals het projectbesluit en bouwen we samen met partners in de regio's aan omgevingsplannen (project 'SPRONG').

Op het gebied van Wonen is op verschillende wijze inzet gepleegd om de woningbouw te versnellen. Zo is de bestaande regeling Stimulering Woningbouw opnieuw opengesteld. Ook hebben we (financieel en organisatorisch) bijgedragen en deelgenomen aan de uitvoering van de Regionale Woondeals. Daarnaast is voor het beter benutten van de bestaande voorraad gezamenlijk met drie andere provincies een 'Handreiking optoppen' opgesteld. Ondanks deze inzet is het, door tal van externe factoren, met een toename van het aantal woningen met 10.800 niet helemaal gelukt om de doelstelling van 13.500 te behalen. We zullen ons ook in 2025 samen met partners met volle kracht inzetten om onze doelstellingen te bereiken. Ook zullen we in 2025 de uitkomsten van de Woontop van 11 december 2024 doorvertalen naar onze provinciale inzet.

Voor wat betreft Werklocaties is in 2024 uitvoering gegeven aan de in 2023 opgestelde plannen van aanpak voor de Grote Oogst locaties, waarmee het verduurzamen van een 12-tal bedrijventerreinen wordt versneld. Deze aanpak wordt in 2025 doorgezet en uitgebreid (zie statenmededeling). Daarnaast is er in alle regio's een eerste set van nieuwe regionale afspraken bedrijventerreinen gemaakt. In 2025 wordt verder gewerkt aan aanvullende en verdere concretisering van de afspraken.

Tot slot hebben we op het gebied van grote stedelijke opgaven afgelopen jaar weer verdere stappen gezet van planvorming richting uitvoering. Zo is de Uitvoeringsagenda Stedelijk Brabant vastgesteld (zie nieuwsbericht), is afgelopen maart de ontwikkelmaatschappij Fellenoord (Eindhoven) opgericht (zie Statenmededeling) en is de herijkte samenwerkingsagenda 't Zoet Breda vastgesteld (zie Statenmededeling). Daarnaast zijn ook met andere (middel)grote Brabantse steden afspraken gemaakt over vervolgstappen in diverse stedelijke gebiedsontwikkelingen zoals met de gemeenten 's Hertogenbosch (Sporzone), Oss (Sporzone), en Bergen op Zoom (centrum). Zie ook de uitgebreide voortgangsrapportage Stedelijke gebiedsontwikkeling (zie Statenmededeling).

In het vierde kwartaal 2024 is de uitvoeringsagenda Wonen en Werken vastgesteld. De aanpassingen in prestaties worden bij Burap-I 2025 zichtbaar. De jaarverantwoording vindt nog plaats op basis van de oude set indicatoren.

Samen met Brabantse partners en externe onderzoeksbureaus hebben we in 2024 voortvarend gewerkt aan de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS 2.0). Deze is op 17 december 2024 vastgesteld door GS en ter kennisname aan Provinciale Staten gestuurd. Daarbij hebben we ook rekening gehouden met de (financiële) gevolgen van het hoofdlijnenakkoord van het Rijk. Ook hebben we rechtelijke uitspraken van de Raad van State (bijvoorbeeld over intern salderen) gehoord en daarover geadviseerd.

Wat hebben we bereikt?

Integraal werken aan het toekomstbestendig maken van het stedelijk netwerk

Brabant heeft een aanzienlijke nieuwbouw- en transformatieopgave om sterke steden en vitale dorpen te houden en daarmee te werken aan het versterken en het toekomstbestendig maken van het stedelijk netwerk. Hierbij gaat het niet alleen om wonen en werken, maar ook om verstedelijking die bijdraagt aan de mobiliteitstransitie, de energietransitie, duurzaamheid en klimaatadaptatie. Tegelijkertijd is de verstedelijkingsopgave aanjager voor de aanpak van andere opgaven, zoals op het terrein van economie, arbeidsmarkt en brede welvaart, inclusief gezondheid, leefbaarheid en sociale veiligheid. Dit vraagt om integrale keuzes en een integrale aanpak.

- Kwalitatieve monitor, 1 keer per 2 jaar, 1e uit te voeren in 2024.
- Kwalitatieve evaluatie, 1 keer per 2 jaar, 1e uit te voeren in 2025.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De kwalitatieve monitor Stand van zaken Stedelijke Gebiedsontwikkeling is medio 2024 opgesteld en met de Staten gedeeld (zie Statenmededeling). De tussenevaluatie is voorzien in het 4e kwartaal van 2025.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Gezamenlijk met partners opstellen en realiseren uitvoeringsagenda NOVEX Stedelijk Brabant

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Op 17 oktober 2024 hebben de samenwerkende overheden ingestemd met de Uitvoeringsagenda NOVEX Stedelijk Brabant in de Brabantbrede stuurgroep waarin alle partijen vertegenwoordigd zijn. De partijen gaan nu aan de slag met de uitvoering van de acties uit deze agenda (zie verder nieuwsbericht).

Mogelijk maken van stedelijke gebiedsontwikkelingen binnen de 12 grootste steden

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

We zijn in alle 12 steden concreet aan de slag, waarbij we steeds meer van 'richting geven' in de fase 'mogelijk maken' komen. Het zijn langjarige, complexe en tijdsintensieve ontwikkelingen, die een dito commitment vergt van de partners. Zoals bekend zijn er samenwerkingsovereenkomsten en afspraken met de gemeenten Eindhoven en Breda, waarbij we intensief samenwerken aan respectievelijk de gebiedsontwikkeling Knoop XL en de gebiedsontwikkeling van 't Zoet. Met de gemeenten 's-Hertogenbosch en Oss hebben we een agenda vastgesteld waarop we samen gaan verkennen wat de haalbaarheid is en tot welke samenwerkingsafspraken dit kan leiden. Ook in de middelgrote steden maken we gebiedsontwikkelingen mogelijk, zoals de centrumontwikkeling in Uden.

Uitvoeren en doorontwikkelen kennisprogramma gebiedstransformaties

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

We hebben een kennis- en netwerkprogramma opgezet waarin we onze kennis en die van anderen delen en samen verder ontwikkelen. Het netwerk bestaat uit provincie- en gemeenteambtenaren én bestuurders die zich dagelijks met gebiedstransformaties bezighouden. Middels verschillende vormen, zoals onder andere netwerksessies, wordt kennis en vraagstukken gedeeld. Zo heeft op 23 januari 2025 de Werkconferentie Stedelijke Gebiedsontwikkeling plaatsgevonden waarbij het bouwen van toekomstbestendige gebieden centraal stond.

Wat hebben we bereikt?

Zorgdragen voor duurzame en toekomstbestendige werklocaties in Brabant

Indicatoren:

- Ontwikkeling werklocaties. Oppervlakte harde en geprogrammeerde plancapaciteit voor nieuwe werklocaties, ten opzichte van de uitbreidings- en vervangingsvraag in het laagscenario tot en met 2030, streefwaarde 100% (2022: 93%).
- De voortgang van de verduurzaming van Grote Oogst terreinen.
  - 50% verduurzaming in 2030 op het gebied van energie- en materiaalgebruik op Grote Oogst terreinen.
  - Monitor > opleveren kwalitatieve en kwantitatieve monitor Grote Oogst.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Loopt op koers. Over de voortgang van de verduurzaming van Grote Oogst terreinen is eind 2024 een voortgangsrapportage opgesteld en gedeeld met de Staten (zie Statenmededeling).

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Ondersteunen van verduurzaming op 12 'Grote Oogst' locaties

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Op basis van de in 2023 vastgestelde Plannen van Aanpak zijn de 12 terreinen in verschillende snelheden aan de slag gegaan met de uitvoering. De eerste successen op het gebied van energie, klimaatadaptatie en circulaire economie zijn reeds zichtbaar. De aanpak wordt richting 2025 verder uitgebreid. Zie verder statenmededeling Stand van zaken aanpak Grote Oogst.

Faciliteren van campussen

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het afgelopen jaar is verder ingezet op de (door)ontwikkeling van campussen. Zo is de campus ontwikkelingsorganisatie voor de Brainport Industries Campus opgericht en hebben we samen met onze partners stappen gezet om te komen tot een Publiek Private Samenwerking (PPS) voor de Automotive Campus in Helmond.

Actualiseren van (regionale) afspraken bedrijventerreinen

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In alle regio's zijn op onderdelen afspraken gemaakt, maar ook in 2025 zal nog worden gewerkt aan nieuwe aanvullende afspraken naar aanleiding van de in 2022 opgestelde prognoses. Daarnaast is het, zoals bij de Burap-II 2024 aangegeven, steeds meer een continue en adaptief proces.

Wat hebben we bereikt?

Verbeteren van omgevingskwaliteit

Indicatoren:

- Kwalitatieve evaluatie naar de doorontwikkeling van het 'diep, rond en breed' werken, uit te voeren in 2027, met een tussentijdse evaluatie uit te voeren in 2025
- Gezondheid: in het programma Ruimte en Wonen zijn we onder andere actief met de verstedelijkingsopgaven en verduurzaming van de bedrijventerreinen. Hierin nemen we gezondheid bevorderende maatregelen zoals vergroening tegen hittestress. De activiteiten zijn verwerkt in het vast te stellen beleidskader leefomgeving.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Begeleiden en beoordelen van initiatieven met ruimtelijke impact

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Na enige uitstel is uiteindelijk op 1 januari 2024 de nieuwe Omgevingswet inwerking getreden. De grote problemen die voor inwerkingtreding verwacht waren zijn uitgebleven, mede door de inzet van tijdelijk alternatieve maatregelen, er zijn echter nog wel de nodige aandachtspunten en kinderziekten die opgelost moeten worden (zie Statenmededeling). We hebben in lijn met de nieuwe wet ook de eerste ervaringen opgedaan met nieuw instrumentarium. Het projectbesluit is hier een voorbeeld van. In 2025 zullen we dit verder ontwikkelen, waarbij we ook het instrument programmabesluit verder uit zullen werken. Tot slot hebben we via het project 'SPRONG' een traject opgestart om samen met de regionale partners aan omgevingsplannen te bouwen. Het project biedt een ontwikkelaanpak om het transitietraject in de planketen bij gemeenten te versnellen door de kennis en capaciteit regionaal te bundelen.

Uitvoeren Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS)

Indicator

2024

2025

Nader te bepalen o.b.v. actualisatie Brabantse
Ontwikkelaanpak Stikstof

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

We hebben op 17 december 2024 de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS 2.0) vastgesteld en ter kennisname aan Provinciale Staten aangeboden. Dat is later dan oorspronkelijk gepland (voorjaar 2024). Het Collega van Gedeputeerde Staten heeft in 2024 besloten om besluitvorming uit te stellen omdat de (financiële) gevolgen van het hoofdlijnenakkoord van het Rijk en het heroverwegen van de financiële onderbouwing hiervan in de BOS 2.0 tijd hebben gekost.

De (prestatie-) indicatoren zullen in het voorjaar/begin zomer van 2025 aan Provinciale Staten worden aangeboden.

Wat hebben we bereikt?

Realiseren van voldoende woningen, die aansluiten op de vraag

Indicatoren:

- Toename Brabantse woningvoorraad periode 2023- 2035:
Totaal toename: circa 165.000 / 13.500 per jaar
  - o Waarvan sociale huurwoningen: circa 49.500 / 4.125 per jaar
  - o Waarvan middeldure huur- én betaalbare koopwoningen: circa 60.500 / 5000 p/j
- Zorgvuldige inpassing van nieuwe woonruimte: gemiddeld genomen wordt ca. tweederde van de jaarlijkse woningbouw (toevoeging aan de woningvoorraad) op binnenstedelijke locaties gerealiseerd.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 is een groei van 10.800 woningen gerealiseerd. Daarmee is de beoogde doelstelling van 13.500 niet helemaal gehaald. De oorzaak voor de teruglopende groei hangt, zoals ook gemeld in de Burap-II 2024, samen met vele factoren waar de provincie geen invloed op heeft, waaronder bouw- en energieprijzen, renteontwikkelingen, juridische procedures, etc. Daarnaast hebben we landelijk gezien, dankzij alle inspanningen die we plegen, wel een hoge score. Op Flevoland en Noord-Holland na kende Brabant met een toename van 0,91% naar verhouding de hoogste voorraadgroei vergeleken met andere provincies. We blijven ons dan ook in 2025 en verder inspannen om het bouwtempo op het benodigde niveau te krijgen.

NB. Onderstaande beoogde prestaties voor 2024 zijn allemaal uitgevoerd en daarmee zijn deze, ondanks dat de doelstelling niet helemaal gehaald is (daarom oranje), de prestaties wel allemaal groen (conform planning).

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Actualiseren informatie over bevolking, bouwen en wonen

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De 'Monitor Bevolking en Wonen' is geactualiseerd zo ook het 'Kwartaalbeeld Woningmarkt Noord-Brabant' (4x per jaar) en is er gerapporteerd over de omvang en samenstelling van het (gemeentelijke) planaanbod voor woningbouw. Informatie over actuele ontwikkelingen van de Brabantse bevolking, de woningbouw en het planaanbod zijn breed gedeeld en gepubliceerd op onze provinciale website.?

Stimuleren van nieuwe woonvormen**Kwaliteit (indicator)****Kwaliteit (toelichting)**

Om de woningbouw beter op de veranderende vraag te laten aansluiten, zijn nieuwe regionale afspraken gemaakt gericht op het stimuleren van nieuwe woonvormen in de woningbouwprogrammering en is uitvoering gegeven aan de regeling Collectieve Wooninitiatieven. Dit betreft een regeling voor betaalbare en duurzame woningbouwprojecten van collectieve initiatiefnemers en sociale ondernemingen die bouwen voor bijzondere doelgroepen.

Actualiseren van regionale afspraken over woningbouwaantallen, betaalbaarheid en doelgroepen**Kwaliteit (indicator)****Kwaliteit (toelichting)**

De provincie heeft samen met gemeenten en woningcorporaties in maart 2023 vier Regionale woondeals afgesloten met als doel om zo gezamenlijk de woningbouwopgaven aan te pakken (zie Statenmededeling). De afspraken zijn afgelopen jaar grotendeels geactualiseerd. Een deel van de afspraken (met name kwalitatief) wordt op basis van de uitkomsten van de Woontop (11 december 2024) in 2025 geactualiseerd. Verder hebben we afgelopen jaar met diverse partijen zoals bouwbedrijven, woningbouwcorporaties, gemeenten en Rijk per regio aan de zogenoemde versnellingstafels gesproken over knelpunten en manieren om het tempo van de woningbouw te verhogen. Ook hebben we organisatorisch en financieel bijgedragen aan de verschillende uitvoeringsaspecten die voortkomen uit de Regionale Woondeals. Zo is in samenspraak met veel partijen de 'Handreiking kwalitatief (her)programmeren' opgesteld. Hiermee wil de provincie de Brabantse gemeenten en andere bij de woningbouw betrokken partijen helpen om bestaande woningbouwplannen beter aan te laten sluiten op de veranderende vraag.

Ondersteunen van versnelling woningbouw**Kwaliteit (indicator)****Kwaliteit (toelichting)**

Ook afgelopen jaar zijn verschillende maatregelen genomen om de woningbouw te versnellen. Zo is ook in 2024 de provinciale flexpoolregeling uitgevoerd. Deze regeling biedt extra capaciteit en ondersteuning aan gemeenten om woningbouwplannen sneller te verwerken. Ook is de 'Handreiking Optoppen' opgesteld. De handreiking geeft praktische handvatten aan gemeenten en woningbouwcorporaties, waarmee zij aan de slag kunnen met optoppen in een eigen buurt of wijk. Ten slotte heeft de provincie ondersteuning geboden voor specifieke doelgroepen. Zo zijn middelen beschikbaar gesteld voor het opstellen van regionale woonzorgvisies gericht op aandachtsgroepen en ouderen.

Wat hebben we bereikt?

Verbeteren van vitaliteit en toekomstbestendigheid van werklocaties

Indicatoren:

- Ontwikkeling werklocaties. Oppervlakte harde en geprogrammeerde plancapaciteit voor nieuwe werklocaties, ten opzichte van de uitbreidings- en vervangingsvraag in het laagscenario tot en met 2030, streefwaarde 100% (2022: 93%).
- De voortgang van de verduurzaming van Grote Oogst terreinen.
  - 50% verduurzaming in 2030 op het gebied van energie- en materiaalgebruik op Grote Oogst terreinen.
  - Monitor > opleveren kwalitatieve en kwantitatieve monitor Grote Oogst.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Loopt op koers. Over de voortgang van de verduurzaming van Grote Oogst terreinen is eind 2024 een voortgangsrapportage opgesteld en gedeeld met de Staten (zie Statenmededeling).

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Ondersteunen van campussen en overige strategische werklocaties

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het afgelopen jaar is verder ingezet op de (door)ontwikkeling van campussen. Zo is de campus ontwikkelingsorganisatie voor de Brainport Industries Campus opgericht en hebben we samen met onze partners stappen gezet om te komen tot een Publiek Private Samenwerking (PPS) voor de Automotive Campus in Helmond.

Uitvoeren en verdiepen project 'Grote Oogst'

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Op basis van de in 2023 vastgestelde Plannen van Aanpak zijn de 12 terreinen in verschillende snelheden aan de slag gegaan met de uitvoering. De eerste successen op het gebied van energie, klimaatadaptatie en circulaire economie zijn reeds zichtbaar. De aanpak wordt richting 2025 verder uitgebreid. Zie verder statenmededeling Stand van zaken aanpak Grote Oogst.

Actualiseren van (regionale) afspraken bedrijventerreinen

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In alle regio's zijn op onderdelen afspraken gemaakt, maar ook in 2025 zal nog worden gewerkt aan nieuwe aanvullende afspraken naar aanleiding van de in 2022 opgestelde prognoses. Daarnaast is het, zoals bij de Burap-II 2024 aangegeven, steeds meer een continue en adaptief proces.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- BV Fellenoord
- Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte (ORR)
- Brabantse Ontwikkelmaatschappij (BOM)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Wat heeft het gekost?

Excel-tabel

2. Ruimte en wonen

Bedragen x € 1.000		Begroting 2024 primitief	Begroting 2024 na wijziging	Jaarrekening 2024 realisatie	Verschil begr. na wijz. - realisatie
<u>Lasten</u>					
	Programmalasten	74.299 N	21.175 N	18.944 N	2.231 V
	Toegerekende organisatiekosten	8.034 N	16.524 N	12.543 N	3.981 V
Totaal Lasten		82.333 N	37.699 N	31.487 N	6.212 V
<u>Baten</u>					
	Programmabaten	52.425 V	15.424 V	12.745 V	2.679 N
	Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
Totaal Baten		52.425 V	15.424 V	12.745 V	2.679 N
Saldo van baten en lasten		29.908 N	22.275 N	18.742 N	3.533 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

Excel-tabel

2. Ruimte en wonen

2. Ruimte en wonen - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	6.212
	V

Aanpak stikstof	566 V

De onderbesteding wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de bijdrage aan het IPO lager uitviel dan verwacht en vanwege een latere vaststelling van de BOS 2.O waardoor de financiering van daaruit voortkomende activiteiten pas in 2025 nodig zal zijn.

Specifieke uitkeringen indirecte uitvoeringskosten Landelijk Gebied	677 V

De onderbesteding wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de bijdrage aan het IPO lager uitviel dan verwacht en vanwege een latere vaststelling van de BOS 2.O waardoor de financiering van daaruit voortkomende activiteiten pas in 2025 nodig zal zijn.

Opkoopregeling piekbelasters	790 V

De opkoopregeling piekbelasters (MGA1) loopt grotendeels volgens planning. Van de geraamde € 5,2 mln. is € 4,4 mln. gerealiseerd. De onderschrijding van € 0,8 mln. is het gevolg van één onverwachts vertraagde opkoop. Begin 2025 verwachten wij deze alsnog te realiseren.

Toegerekende organisatiekosten	3.981
	V

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet lager uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	198 V

2. Ruimte en wonen - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	2.679
	N

Rijksbijdragen via specifieke uitkeringen	2.645
	N

De provinciale uitgaven die ten laste konden worden gebracht van de specifieke uitkeringen van het Rijk aangaande de Opkoopregeling piekbelasters (MGA1), de Regeling provinciale maatregelen landelijk gebied en het Nationaal Programma Landelijk Gebied waren lager dan oorspronkelijk geraamd. Dit komt mede doordat naar verhouding meer capaciteitskosten ten laste van de specifieke uitkering zijn gebracht en minder programmakosten.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	34 N

Programma 3 Water en bodem

Inleiding

In 2024 hebben we, ondanks diverse uitdagingen, vol ingezet op de uitvoering van onze water- en bodemopgaven. Hieronder benoemen we een paar belangrijke resultaten.

Realisatie

Na jaren van voorbereiding vond besluitvorming plaats rond de hoogwater-beschermingsprojecten Meanderende Maas (dijkversterking van Ravenstein tot Lith) en Ruimte voor de Maas bij Oeffelt (aanpak flessenhals), waardoor de uitvoering daadwerkelijk van start ging in 2024. Daarbij is ook overeenstemming bereikt over behoud en herstel van de bakenbomen, al 80 jaar beeldbepalende landschapselementen langs de Maas.

Daarnaast is BodemUP 2.0 volop in uitvoering. In 2024 zijn ruim 600 boeren door bodemcoaches bezocht en geadviseerd over het nemen van water- en bodemmaatregelen.

Ook de Kaderrichtlijn Water (KRW) is volop in uitvoering. Voorbeelden van gerealiseerde KRW-projecten zijn o.a. beekherstel Sint Oedenrode, natuurlijke vispassage Essche stroom, klimaatrobuuste inrichting Oeffeltse Raam en herinrichting Markdal Zuid. Gezamenlijk met de waterschappen heeft de provincie daarnaast de 'KRW- Impuls Brabant' vormgegeven. Hierin worden maatregelen voorgesteld die door provincie en waterschappen nog extra uitgevoerd kunnen worden in lijn met de ambitie van het Bestuursakkoord 'Samen maken we Brabant'.

Ontwikkeling

Om de principes van 'water en bodem sturend' en de afspraken uit de Droogteagenda uit te werken en beter te verankeren in provinciaal beleid is in 2024 een Addendum op het Regionaal Water- en Bodemprogramma 2022-2027 ontwikkeld en ter inzage gelegd. Besluitvorming volgt begin 2025.

In het verlengde hiervan is bodem- en watersysteemherstel betrokken geweest bij de ontwikkeling van het Brabants Programma Landelijk Gebied (BPLG). Het bijbehorende No-regret maatregelenpakket – met een substantieel deel gericht op water en bodem – heeft geleid tot de toekenning van in totaal € 231 mln. aan Noord-Brabant door het Rijk. Met het wegvallen van het Nationaal Programma Landelijk Gebied is het BPLG intussen omgevormd tot de Aanpak landelijk Gebied (ALG). In deze aanpak ligt de focus op de groenblauwe gebiedsgerichte aanpak in de 12 complexe GGA-gebieden waar natuur- en wateropgaven samenkomen.

Verder is de drinkwatervoorziening in Noord-Brabant een continu aandachtspunt vanuit onze wettelijke rol. In 2024 heeft het nadrukkelijk ook de aandacht van uw Staten gehad met het door de Zuidelijke Rekenkamer opgeleverde rapport 'Drinkwater in gedrang'.

Samenwerking

In het kader van de 'Beleidstafel wateroverlast en hoogwater', opgericht na de extreme neerslag in Limburg, België en Duitsland in de zomer van 2021, is in samenwerking met de waterschappen en Veiligheidsregio's gestart met het uitvoeren van twee bovenregionale stresstesten (in West- en Oost-Brabant).

En zijn we in de Zuidwestelijke Delta toegetreden tot de BGTS Geopark Schelde Delta, een grensoverschrijdend openbaar lichaam voor de samenwerking rond dit in 2024 nieuw benoemde UNESCO Global Geopark. We zijn gestopt met het samenwerkingsverband Waterpoort. En zijn we in samenwerking met het waterschap Brabantse Delta gestart met een pilot om de blauwalg in de Binnenschelde te voorkomen.

Verder vond er op een hete dag in juni de succesvolle Expeditie Klimaatadaptatie 2100 plaats. De partners van het Platform Klimaatadaptatie Zuid-Nederland - gemeenten, waterschappen en provincie Noord-

Brabant en Limburg - zijn concreet aan de slag in werkregio's en zetten verdere stappen naar klimaatbestendigheid. De meest relevante ontwikkelingen voor/door onze provincie worden gedeeld via het portaal www.klimaatadaptatiebrabant.nl.

En in december 2024 organiseerden we het symposium 'Waterzuinige Brabander'. Centraal stond de vraag: "Hoe overbruggen we de kloof tussen wéten dat we zuinig moeten zijn met water en ook werkelijk zuinig dóen?" Verschillende invalshoeken kwamen bij elkaar: kennis over water, wetenschappelijke inzichten over gedragsverandering, goede voorbeelden én creativiteit. Een boeiende middag met ontwerpers, gedragswetenschappers en waterprofessionals vanuit gemeenten, waterschappen, provincie, terreinbeheerders, drinkwaterbedrijven en (landbouw)bedrijfsleven.

Wat hebben we bereikt?

Voldoende Water

Niet te weinig diep en ondiep grondwater en oppervlaktewater met optimale zoetwaterbeschikbaarheid en waterverdeling in geval van extreme droogte, en niet te veel oppervlaktewater, om ernstige regionale wateroverlast zo veel mogelijk te voorkomen

Indicatoren:

- De grondwatervoorraad is op orde en stabiel op termijn: Grondwaterstand en stijghoogte in de grondwaterlichamen voldoet aan de norm (uiterlijk 2027 moeten beide grondwaterlichamen voldoen, 1 voldoet momenteel niet).
- Voldoende grondwater voor de natuur: Areaal natte natuurparels dat niet langer verdroogd is (uiterlijk 2027 is 12.000 ha NNP niet langer verdroogd).

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Bovenstaande indicatoren vergen een langetermijn aanpak en medewerking van veel partijen. Daarom hebben we in 2021 nadere afspraken gemaakt met onze waterpartners in het Grondwaterconvenant 2021-2027, de Droogteagenda 2023-2040 en de Maatwerkovereenkomsten met de waterschappen (MOKs) en de daarbij horende adaptieve programmering. Het beeld ontstaat dat niet alle maatregelen gericht op verdrogingsbestrijding voor 2027 uitgevoerd kunnen worden. Dit komt met name door onvoldoende beschikbare gronden en de complexiteit van het uit te voeren watersysteemherstel.

In 2024 heeft het Zuidelijke Rekenkamer rapport over drinkwater een impuls gegeven aan het waterbewustzijn in Brabant. Vanuit de Droogteagenda heeft de provincie daar via het symposium "Waterzuinige Brabander" een verdere impuls aan gegeven.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Verdrogingsaanpak natte natuurparels

Indicator	2024	2025
Hectares binnen natte natuurparel waarin maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief) (KRW doelstelling 12.000 ha in 2027)	1.200	4.000
Hectares buiten natte natuurparel waar maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief) (doelstelling 27.000 ha in 2027)	0	13.000

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Tot en met 2024 is 1030 ha Natte Natuurparel hersteld. Het aantal gerealiseerde ha is lager dan verwacht, zoals reeds in Burap-II 2024 aangegeven. Daarom is deze indicator op oranje gezet. De uitvoering van de verdrogingsopgave binnen en buiten de Natte Natuurparels (NNP) betreffen complexe gebiedsprocessen die van de gebiedspartners meer voorbereiding vergen dan gedacht. Daarbij vormt het beschikbaar krijgen van grond het grootste knelpunt voor de uitvoeringspartners.

Grondwaterontrekkingen

Indicator	2024	2025
Omvang vergunde grondwateronttrekkingen in mln. kubieke meter	285	(*)
(*) afhankelijk van de ontwikkelingen, de streefwaarde geeft nu de totale vergunde omvang aan van drinkwaterbedrijven en industrie weer, van de vergunningen waar de provincie bevoegd gezag voor is.		

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 hebben we ons hard gemaakt om de winningen Gilzerbaan en Kruisland te kunnen gaan benutten. Bij Gilzerbaan is de rechtszaak tegen de provincie 'on hold' gezet en is een minnelijk traject gestart dat in 2025 toewerkt naar een overeenkomst tussen provincie, drinkwaterbedrijf en natuurorganisaties. Bij Kruisland is Brabant Water leidend en hebben wij waar nodig meegewerkt aan het MER, het omgevingstraject en het voorbereiden van de benodigde vergunningstrajecten. In het ZRK rapport Drinkwater in gedrang is aangegeven dat deze indicator niet goed de provinciale doelen en inspanningen weergeven; in 2025 volgt daarom een aanpassing van deze indicator.

Zuidwestelijke Delta en Geopark Peelhorst en Maasvallei

Indicator	2024	2025	2026	2027
Project Roode Vaart	Fase 1	Fase 1 en verkenning fase 2	Verkenning fase 2	Realisatie fase 2
Voortgang Geopark Schelde Delta	UNESCO status houder	Financiële bijdrage	Financiële bijdrage	Financiële bijdrage
Voortgang Geopark Peelhorst en Maasvallei	Voorbereidingen UNESCO aanvraag	Voorbereidingen UNESCO aanvraag	UNESCO-status aanvraag	

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Voor het project Roode Vaart verwachten we conform planning in 2025 een eindvonnis van de Raad van Arbitrage bij Bouwgeschillen inzake de afronding van Roode Vaart fase 1.

In 2024 is de 'Pilot Binnenschelde' gestart ten aanzien van tegengaan van Blauwalg. Deze pilot loopt tot en 2025.

In 2024 is door UNESCO het Global Geopark label toegekend aan het Geopark Schelde Delta. Om het Geopark Schelde Delta te beheren is een Benelux Groepering Territoriale Samenwerking (BGTS) opgericht, provincie Noord-Brabant is toegetreden (onder de voorwaarde dat het voor 31 december 2027 haar rechten en plichten overdraagt aan de gemeenten Bergen op Zoom, Roosendaal, Steenberg en Woensdrecht).

Wat hebben we bereikt?

Schoon Water

Schoon grond- en oppervlaktewater voor onze volksgezondheid en natuur, conform de normen van de Kaderrichtlijn Water; het voorkomen van verontreiniging en het beschermen van diepe grondwatervoorraden

Indicatoren:

Basis op orde: alle oppervlaktewateren en het grondwater voldoen aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. (bevat verplichte indicator BBV: % van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit)

- Alle fysische, biologische en chemische parameters zijn op orde voor zowel de KRW-oppervlaktewateren als de overige oppervlaktewateren.
- Het grondwaterlichaam verkeert in een goede chemische (grondwater)toestand;
- Er vindt geen trendmatige achteruitgang van de (grond)- waterkwaliteit plaats

Verminderde inbreng stoffen:

- De inbreng van antropogene stoffen en stoffen die expliciet in de KRW genoemd zijn wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt voor alle gevaarlijke stoffen, ook als er momenteel nog geen waternormen voor zijn, zoals voor PFAS, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en plastics.

Grondwater voor menselijke consumptie is blijvend beschermd:

- Bronnen openbare drinkwaterwinningen zijn op orde.

Deze indicatoren dragen bij aan de provinciale doelstelling om '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De waterkwaliteit voldoet niet overal aan de wettelijke eisen. Via de adaptieve programmering van de maatwerkovereenkomsten (MOKs) en de KRW-impuls bespreken we met de waterschappen op welke manieren de uitvoering versneld kan worden. Het beeld ontstaat dat niet alle inrichtingsmaatregelen voor 2027 uitgevoerd kunnen worden. Dit komt met name door onvoldoende beschikbare gronden en de complexiteit van het uit te voeren watersysteemherstel. De bronnen voor openbare drinkwaterwinningen zijn op orde, maar grondwaterbescherming verdient blijvend aandacht (denk aan stikstof en fosfaat, gewasbeschermingsmiddelen, andere stoffen zoals PFAS).

In 2024 is samen met de waterschappen de KRW-Impuls Brabant opgesteld als opmaak naar een gezamenlijke bestuurlijke agenda op dit technisch, financieel en bestuurlijke complexe dossier.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Schoon oppervlaktewater

In 2024 zetten we vol in op projecten uit de maatwerkovereenkomsten met de waterschappen om de KRW-opgave te behalen.

Indicator	2024	2025
Aantal kilometers (cumulatief) herstelde beken en kreek en Natuurvriendelijke oevers (Kaderrichtlijn Water doelstelling 610 km in 2027)	75	200
Aantal (cumulatief) opgeloste vismigratieknelpunten (KRW-doelstelling 232 stuks in 2027)	60	100

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Tot en met 2024 is 78 km aan beken en natuurvriendelijke oevers hersteld. Dit sluit aan bij de streefwaarde.

Tot en met 2024 zijn 48 vismigratieknelpunten opgelost. Dit is lager dan verwacht. Het betreffen complexe gebiedsprocessen die van de gebiedspartners meer voorbereiding vergen dan gedacht. Waarbij de natte omstandigheden van najaar 2023 en voorjaar 2024 een nadelig effect hebben op het uitvoeringstempo (bijvoorbeeld machines die niet op het land kunnen, en focus van projectleiders op wateroverlast), zoals ook bij Burap-II 2024 aangegeven. Daarom is deze indicator op oranje gezet.

Schoon grondwater

Indicator	2024	2025
Percentage landbouwgrond dat deelneemt aan het project Bodem Up 1.0 in de 8 grondwaterbeschermingsgebieden die het meest kwetsbaar zijn voor nitraatuitspoeling (*)	80%	80%
Aantal van de 8 grondwaterbeschermingsgebieden, die het meest kwetsbaar zijn voor nitraatuitspoeling, dat voldoet aan de norm (van 50 milligram nitraat/liter) in 2025	7	8
Percentage deelnemers aan Schoon Water voor Brabant 2024-2026 in de 11 meest kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden (blijvende inspanning nodig)(**)	80%	80%

(*) De indicator "Percentage landbouwgrond dat deelneemt aan het 7e NAP in de 8 met nitraat meest vervuilde grondwater-beschermingsgebieden" is geactualiseerd naar "Percentage landbouwgrond dat deelneemt aan het project Bodem Up 1.0 in de 8 grondwater-beschermingsgebieden die het meest kwetsbaar zijn voor nitraatuitspoeling". Bodem UP 1.0 richt zich hierbij op de nitraat- en KRW-doelen.

(**) In afwachting van het vervolg Schoon water voor Brabant 2024-2026 is geen streefwaarde opgenomen in 2027

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Door begeleiding van deelnemers aan het programma Schoon Water voor Brabant zien we inmiddels een vrij constante lijn in het percentage van deelname.

Wat hebben we bereikt?

Veilig Water

Veiligheid tegen hoogwater in het hoofdwatersysteem en het regionaal watersysteem

Indicatoren:

Brabant is beschermd tegen overstromingen en biedt Ruimte voor de rivier:

- Het percentage rivierenlandschap waar sprake is van sterke dijken in combinatie met een uitbreiding van de afvoercapaciteit.
- De regionale keringen zijn veilig. (100% voldoet aan de norm).

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De rivierverruimingsprojecten en de verbetering van de primaire waterkeringen gebeurt met de gezamenlijke partners, waarbij de provincie nadrukkelijk oog heeft voor de meerwaarde voor de omgeving. De verbetering van de regionale keringen verloopt volgens planning.

Mogelijk leiden de recente gerechtelijke uitspraken rondom stikstof tot een aangepaste planning voor de waterveiligheidsprojecten. In 2025 wordt de impact op de uitvoering van de verschillende dijkversterkingen onderzocht, op basis hiervan wordt de planning beoordeeld.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen

Indicator	2024	2025
<i>Km te herstellen regionale keringen door het waterschap: i.h.k.v. provinciale toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen:</i>		
• Brabantse Delta • Aa en Maas • De Dommel • Rivierenland	(*)	
(*) in 2024 worden de keringen van Waterschap Rivierenland langs de Afgedamde Maas getoetst, voornamelijk op piping. Daarna pas inzicht in mogelijke verbeteropgave.		
(**) aanvullende opgave bij Waterschap Brabantse Delta bovenop de bestaande dijken ten aanzien van nieuwe dijk voor waterbergingsgebied met natuurontwikkeling langs de Mark.		
(***) aan de hand van laatste toetsing spelen er bij de waterschappen Aa en Maas en De Dommel geen verbeteropgaven (alleen beheer en onderhoud). De volgende toetsingscyclus is niet voor eind 2026 gepland.		

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Op basis van de huidige toetsingsrapportages zijn alle verbeterplannen conform planning uitgevoerd.

Uitvoeren Deltaprogramma Maas

Indicator	2024	2025	2026
<i>Voortgang rivierverschuivingsprojecten (MIRT fase)</i>			
Meanderende Maas	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie
Oeffelt	Planuitwerking	Planuitwerking	Realisatie
- IRM pilot Hoogwater 's-Hertogenbosch / Crèvecoeur - Verlengde brug veerweg Alphen	Afronding en vervolgaftspraken in samenhang met de aanpak in het regionaal watersysteem (HoWaBo- 2) Realisatie		Afronding

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

In juli 2024 is de realisatieovereenkomst voor Meanderende Maas aangegaan, waarna een start is gemaakt met de realisatiefase. De start van de werkzaamheden is voorzien in Q1 2025. Daarnaast zijn de werkzaamheden voor de verlengde brug Veerweg Alphen opgeleverd, de afronding van het project is gepland in Q2 2025.

Ruimtelijke inbedding en goedkeuringsbevoegdheid GS bij versterking van primaire dijken

Indicator	2024	2025	2026	2027
Ravenstein-Lith (onderdeel Meanderende Maas)	Planuitwerking/Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
Cuijk-Ravenstein	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028

• Lith-Bokhoven	Verkenning	Verkenning/Planuitwerking		
• Doeveren	Verkenning	Verkenning/Planuitwerking	Realisatie	
• Geertruidenberg-Amer-Dongewilhelminakanaal	Voorverkenning			
• Moerdijk-Drimmelen	Verkenning	Verkenning	Planuitwerking	Planuitwerking
• Standhazensedijk-Drimmelen (versnelde aanpak binnen Moerdijk-Drimmelen)	Realisatie			
• Willemstad-Noordschans	Verkenning	Verkenning	Verkenning	Planuitwerking t/m 2029

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De dijkverbetering Standhazensedijk-Drimmelen is in 2024 gerealiseerd en afgerond.

Wat hebben we bereikt?

Vitale Bodem

Vergroten van de vitaliteit, sponswerking, resistentie tegen ziekten en natuurlijk productievermogen van de bodem voor duurzame landbouw en biodiversiteit

Indicatoren:

In de agrarische beïnvloedingsgebieden rondom de prioritaire N2000 gebieden en natte natuurparels, in de voedingsgebieden voor strategische grondwatervoorraden, grondwaterbeschermingsgebieden en gebieden met verhoogd risico op uitspoeling van nitraat en afspoeling van fosfaat is de bodem vitaal en worden de normen voor de Kaderrichtlijn Water en Nitraatrichtlijn gehaald:

- de sponswerking voor water en voedingsstoffen is op orde: verliezen van voedingsstoffen naar het grond- en oppervlakte- water zijn minimaal en er is geen sprake meer van verdichting, zodat regenwater kan infiltreren;

- het gehalte aan organische stof is op zodanig niveau dat een gevarieerd bodemleven mogelijk is en meststoffen en water worden gebonden;
Streven: 100% van de landbouwbodems in 2050 vitaal, gekoppeld aan klimaat adaptieve inrichting en gebruik.

Ecologische principes nemen een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in:

- het aantal praktiserende boeren neemt toe.

Deze indicatoren dragen via een verbeterde (grond)waterkwaliteit bij aan de provinciale doelstelling van '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Hoe vitaler de bodem is, hoe beter de effecten van klimaatverandering (zoals lange perioden van droogte en extreme regenbuien) opgevangen kunnen worden.

Voor bodemvitaliteit zijn nog geen breed geaccepteerde normen. Hier vindt landelijk en Europees nog de discussie over plaats. Herstel van de vitaliteit van de bodem vergt meerjarige inzet en effecten zijn pas na enkele jaren merkbaar. Daarom staan deze langetermijnindicatoren op oranje.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Met agrarische ondernemers bodemverbeteringsmaatregelen doorvoeren in landbouwgebieden

Indicator	2024	2025
Aantal hectaren (cumulatief) landbouwareaal binnen BodemUP	6.000	12.000

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 is de uitvoering van BodemUP Brabant voortvarend doorgezet.

In 2024 waren er ruim 600 boeren die deelname aan BodemUP. Samen hebben ze op ruim 9000 hectaren maatregelen genomen.

Organiseren kennisuitwisseling voor agrariërs

Indicator	2024	2025
Aantal deelnemers aan kennisuitwisseling op praktijklocaties	500	500

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Er zijn vanuit BodemUP 40 groepsbijeenkomsten georganiseerd, met in totaal 260 deelnemers. Daarnaast zijn 600 BodemUP deelnemers met begeleiding van een bodemcoach het veld ingegaan.

Wat hebben we bereikt?

Klimaatadaptatie

Aanpassen aan klimaatverandering in alle domeinen van het provinciale waterbeleid

Indicator:

- Brabant heeft in 2050 een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting: Brabant wordt klimaatbestendig en waterrobuust ingericht op basis van de leidende principes uit dit RWP. (100% in 2050)

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van Noord-Brabant vereist een transitie in het stedelijk en landelijk gebied: van zo snel mogelijk afvoeren naar vasthouden van water. De gewenste transitie in de omgang met water in het licht van een veranderend klimaat vereist ook een omslag in denken en handelen én samenwerking door alle partijen in Brabant, van inwoner tot bedrijfsleven. In 2023 zijn de nieuwe klimaatscenario's van het KNMI verschenen. In vergelijking met de vorige KNMI-scenario's uit 2014 zijn de zeespiegelstijging, de temperatuurstijging in de zomer en de droogte aanzienlijk naar boven bijgesteld. Onduidelijk is of onze inspanningen voldoende blijken met het oog op de snelheid en impact van klimaatverandering. In 2024 zijn op basis van de KNMI'23 klimaatscenario's vier nieuwe Deltascenario's opgesteld met mogelijke toekomstbeelden. In alle vier de Deltascenario's nemen de opgaven substantieel toe, tenzij de wereld op korte termijn stopt met de uitstoot van broeikasgassen. Daarom staat deze indicator op 'oranje'.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Bewustwording, samenwerking en verankering 'klimaatbestendig handelen'

Indicator	2024	2025
Een actueel uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland	1	1
Percentage provinciale programma's waarin klimaatadaptatie wordt verankerd	50%	70%

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Water en Bodem Sturend en klimaatadaptatie is verder uitgewerkt in het addendum op het RWP en uitgangspunt voor het Ruimtelijk Voorstel en daarmee inzet voor het Ruimtelijk Arrangement en de Nota Ruimte van het Rijk. De watersignaleringskaart en de landelijke maatlat groene en klimaatbestendige gebouwde omgeving is opgenomen in de provinciale Omgevingsverordening als toelichting op de lagenbenadering en de Uitvoeringsagenda NOVEX Stedelijk Brabant. In 2024 is een Green Deal afgesloten in het kader van Werklandschappen van de Toekomst dat is gericht op groene en klimaatadaptieve bedrijventerreinen.

In het kader van de bovenregionale samenwerking hoogwater en extreem weer is in 2024 gestart met twee Brabantdekkende bovenregionale stresstesten wateroverlast.

Concrete aanpak in projecten en gebieden

Indicator	2024	2025
Aantal medegefinancierde (uitvoerings)projecten gericht op klimaatadaptatie (cumulatief)	15	20

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 heeft uitvoering plaats gevonden door de DPRA-werkregio's van gemeenten en waterschappen van de 15 projecten die zijn gesubsidieerd op basis van de provinciale Bijdrageregeling Uitvoering klimaatadaptatieprojecten. Daarnaast vindt uitvoering plaats van projecten in beekdalen die worden medegefinancierd via de maatwerkovereenkomsten met de waterschappen en klimaatadaptatie projecten op basis van cofinanciering vanuit Europa, waaronder klimaatrobuuste beekdalen en circulair watergebruik (OPZuid).

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- GOB BV
- Brabant Water
- Nederlandse Waterschapsbank NV

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Wat heeft het gekost?

Excel-tabel

3. Water en Bodem

Bedragen x € 1.000		Begroting 2024 primitief	Begroting 2024 na wijziging	Jaarrekening 2024 realisatie	Verschil begr. na wijz. - realisatie
<u>Lasten</u>					
	Programmalasten	55.995 N	51.368 N	45.671 N	5.698 V
	Toegerekende organisatiekosten	4.615 N	7.191 N	7.199 N	8 N
Totaal Lasten		60.610 N	58.559 N	52.870 N	5.689 V
<u>Baten</u>					
	Programmabaten	15.465 V	30.826 V	21.904 V	8.922 N
	Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	1.126 V	1.126 V
Totaal Baten		15.465 V	30.826 V	23.030 V	7.796 N
Saldo van baten en lasten		45.145 N	27.733 N	29.840 N	2.107 N

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting Excel-tabel

3. Water en Bodem

3. Water en Bodem - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	5.689
	V

Schoon Water	364 V

Bij de administratieve afhandeling van de coaching in relatie tot BodemUp zijn in 2024 minder kosten ten laste van BodemUp 1.0 gebracht dan verwacht. En meer ten laste van BodemUp 2.0.

Rivierverruimingsprojecten	1.356
	V

De aanvraag voor de provinciale bijdrage voor de Meanderende Maas vanuit het waterschap Aa en Maas is december 2024 ontvangen. Deze is begin 2025 beschikt.

Venherstel	750 V

De aanvragen voor de openstelling van de '32e wijziging subsidieregeling Natuur Noord-Brabant paragraaf 1 Herstel en behoud vennen' zijn eind 2024 ontvangen. De subsidies voor venherstel zijn begin 2025 verstrekt.

Basisopgave Water	720 V

[De toevoeging aan de voorziening grondwaterheffing was iets lager dan geraamd vanwege minder grondwateronttrekkingen dan verwacht. Het uitgavenpatroon van de samenwerkingsverbanden, zoals Zuidwestelijke Delta en Geopark Schelde Delta, is mede afhankelijk van de snelheid van de ontwikkelingen in het gebied. Waarbij Geopark Schelde Delta heeft gekampt met personele problemen. Daarnaast is de beschikbare capaciteit ingezet op het instellen van de entiteit Benelux Groepering Territoriale Samenwerking \(BGTS\) Geopark Schelde Delta \(zie Statenmededeling 36/24a Toetreding provincie BGTS\).](#)

SPUK's Bodemsaneringen	2.494
	V

Als gevolg van vertraging in de uitvoering van bodemsaneringstrajecten zijn de lasten in 2024 lager uitgevallen. Het betreft vele afzonderlijke projecten, waarbij niet een beperkt aantal de onderuitputting verklaren. De saneringsmiddelen zijn beschikbaar vanuit SPUK's en de reserve Bodem en blijven beschikbaar. De lasten schuiven door naar volgende jaren. Van deze onderuitputting betreft circa € 1,2 mln. lagere lasten gerelateerd aan SPUK's voor bodemsaneringen, wat ook leidt tot een gelijk bedrag aan lagere baten.

Toegerekende organisatiekosten	8 N

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	14 V

3. Water en Bodem - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	7.796
	N

Baten Interim-bedrijvenregeling	7.983
	N

In het kader van de Interim-bedrijvenregeling verstrekt de provincie namens het Rijk subsidies voor bodemsaneringen van bedrijventerreinen. Op het moment dat we een subsidie verstrekken, nemen we voor hetzelfde bedrag een vordering op richting het Rijk. Abusievelijk is daarnaast voor 2024 een raming van € 8 mln. opgenomen voor verwachte baten vanuit de Interim-bedrijvenregeling, terwijl deze baten feitelijk reeds verwerkt waren in de financiële administratie.

3. Water en Bodem

Baten SPUK's Bodemsaneringen	1.170
	N

Doordat de lasten voor de specifieke uitkering (SPUK's) voor bodemsaneringen in 2024 lager zijn uitgevallen dan geraamd (zie hiervoor de toelichting bij lasten), wordt aan de batenzijde een gelijk bedrag aan lagere baten vanuit de specifieke uitkeringen gerealiseerd.

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	1.126
	V

De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	231 V

Programma 4 Natuur en milieu

Inleiding

Natuur

In de afgelopen tijd is voortvarend doorgewerkt aan de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant en het herstel van de N2000-gebieden.

Binnen het Natuurnetwerk Brabant (NNB) zijn de Natuurnetwerk Nederland (NNN) hectares aangewezen. Hiermee ligt de focus op de realisatie van deze hectares en de Natuurpactmiddelen worden daarop ingezet. Het NNB blijft in zijn geheel planologisch beschermd. De NNB hectares die buiten het NNN liggen zijn daarmee tevens beschikbaar om aanvullende doelen te realiseren met andere middelen dan de Natuurpactmiddelen. Vanuit bijvoorbeeld Kaderrichtlijn Water (KRW) en Europese en landelijke ontwikkelingen.

Gebiedsgerichte aanpak

De uitvoering van het natuurbeleid wordt voor wat betreft de gebiedsgerichte maatregelen meer in samenhang met andere opgaven (water, bodem, stikstof, klimaat, landbouw) opgepakt in de gebiedsgerichte aanpak. In ruim 100 gebieden in Noord-Brabant wordt gewerkt aan de uitvoering van de groene en blauwe opgaven. In en rondom veertien stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden komen veel opgaven samen en is afgelopen jaar gewerkt aan gebiedsvisies en voorbereiding van de verdere uitvoering. Via een Statenmededeling is over de voortgang van de gebiedsgerichte aanpak gerapporteerd.

Aanpak Landelijk Gebied

In maart 2024 heeft provincie Noord-Brabant het voorontwerp BPLG (Brabants Programma Landelijk Gebied) vastgesteld. Hierin is richting gegeven aan hoe de doelen zoals gesteld in het NPLG (Nationaal Programma Landelijk Gebied) kunnen worden behaald in Brabant. Met het Landelijke hoofdlijnenakkoord werd duidelijk dat het NPLG niet werd voortgezet, waardoor GS op 15 oktober besloot te starten met de Aanpak Landelijk Gebied.

Met het plan Aanpak landelijk gebied versterkt de provincie de uitvoeringskracht in de gebiedsgerichte aanpak (GGA). Opgaven in deze gebieden worden geactualiseerd en geconcretiseerd. Door de versnelde uitvoering van de projecten komen de resultaten ook sneller tot stand. Het plan richt zich op:

1. De uitvoering van opgaven in de 12 GGA-gebieden. Hier is het herstel van de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden het meest noodzakelijk.
2. De versterking van de uitvoeringskracht.
3. Keuzes en prioriteiten. Er worden keuzes gemaakt in de uitvoeringsprojecten op basis van de beschikbare instrumenten, grond en geld.

Het plan geeft richting aan de samenwerking van de provincie en haar gebiedspartners en hoe de uitvoering bekostigd wordt. De provincie wil verschillende financieringen van het Rijk, de provincie en uit Europa combineren maar vraagt ook haar partners om hun budgetten in te zetten. Zo ontstaan er meer mogelijkheden om de doelen te bereiken.

Extra middelen beschikbaar gekomen voor natuur

In 2024 is de beschikking van het Rijk ontvangen (€ 231,2 mln) voor een pakket no-regret maatregelen waar de provincie op korte termijn mee aan de slag wil. Deze aanvraag bestond uit maatregelen voor perspectief voor de landbouw en natuur-, en watermaatregelen. Ook zijn middelen voor de uitvoering beschikbaar gesteld (€ 8,7 mln)

Daarnaast zijn aanvullende rijksmiddelen ontvangen voor natuurherstel vanuit het landelijk Programma Natuur (€ 178,8 mln), in het kader van het landelijk Verbeterprogramma natuurmonitoring (€ 0,15 mln) en in het kader van de Versnelling aanpak natuurinclusief isoleren (€ 15 mln).

Milieu

Als provincie hebben we ambities en beleid geformuleerd in het Beleidskader Milieu. Dit beleidskader vormt ook voor de deze bestuursperiode ons kader. Met de Uitvoeringsagenda Milieu 2024-2027 is afgelopen jaar gewerkt aan een schone, veilige en gezonde leefomgeving aan de hand van tien milieuthema's. In de uitvoeringsagenda zijn de acties opgenomen voor de periode 2024-2027. De acties m.b.t. beperken geluidhinder (langs provinciale wegen) heeft vertraging opgelopen.

Voor het project Regionale samenwerking en gemeentelijke deelname Schone Lucht Akkoord is de derde fase gestart per 1 maart; inmiddels zijn 26 gemeenten aangesloten bij het Schone Lucht Akkoord. We zijn bezig met een inventarisatie van mogelijke projecten om de luchtkwaliteitsverbeteringen te bevorderen op de industrieterreinen waar het programma Grote Oogst zich op richt.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)

De VTH-opdracht 2024 is door de omgevingsdiensten binnen de afspraken uitgevoerd.

In 2024 zijn de provinciale uitvoeringsagenda's van onder andere, natuur, energie, landbouw, water (RWP) en milieu vastgesteld. De omgevingsdiensten hebben een grote rol bij de realisatie van de doelen die hierin zijn vastgesteld. Voorbeelden hiervan zijn:

- het opstellen en uitvoering geven van het plan van aanpak bij Indirecte lozingen (ten behoeve van het leveren van een bijdrage aan de KRW-doelstellingen),
- uitvoering geven aan een pilot van middel- naar doelsturing
- het vergroten van de inzet op minimalisatieverplichting voor het gebruik van (p)ZZS.

In 2024 is vanuit VTH een slag gemaakt voor een eerste doorvertaling van deze doelen op de VTH-opdracht, ook wordt er meer capaciteit beschikbaar gesteld vanuit de beleidsprogramma's voor het ontwikkelen van VTH uitvoeringsbeleid op diverse onderdelen.

Op het gebied van Gebiedsbescherming (stikstof) was 2024 weer een zeer dynamisch jaar.

Bijzonderheden waren de effecten van de Porthos uitspraak en de uitspraak van 18 december van de Raad van State over intern salderen (casus Rendac en de Amercentrale).

Wat hebben we bereikt?

Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd

Indicator:

- In 2030 is het Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 hebben we de hectares van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) in het NNB aangewezen zodat duidelijk is welke hectares we moeten realiseren naar aanleiding van afspraken met het Rijk. In 2027 hebben we zicht op het beschikbaar hebben van de meeste gronden voor het NNN via verwerving of functieverandering. In het NNN wordt gestaag voortgang geboekt maar de verwachting is reëel dat eind 2027 nog niet alle gronden beschikbaar zijn. Partners geven aan dat het beschikbaar krijgen van NNN-gronden op vrijwillige basis niet overal tot de gewenste resultaten zal leiden. We gaan daarom vanaf 2025, die percelen die noodzakelijk zijn voor de goede staat van instandhouding van N2000 en de KRW voorleggen voor inzet van breder grondinstrumentarium. We merken dat agrariërs wachten op duidelijkheid en mogelijkheden in het kader van het nieuwe rijksbeleid.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: grondverwerving / functieverandering

Indicator	2012 t/m 2030	2024	2025	2026	2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	9.300	6.300	6.700	7.000	7.300

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Zodra de Voortgangsrapportage Natuur (VRN) over 2024 beschikbaar is, wordt er een Statenmededeling opgeleverd met de verworven hectares per 31 december 2024. De cumulatieve realisatie komt naar verwachting uit rond de 6.100 ha.

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: inrichting

Indicator (BBV-verplichte indicator)	2012 t/m 2030	2024	2025	2026	2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	14.900	7.800	8.300	8.900	9.600

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Zodra de Voortgangsrapportage Natuur (VRN) over 2024 beschikbaar is, wordt er een Statenmededeling opgeleverd met de verworven hectares per 31 december 2024. De cumulatieve realisatie komt naar verwachting uit rond de 7.900 ha.

Realisatie ecologische verbindingzones

Indicator	2012 t/m 2035	2024	2025	2026	2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	1.150	250	330	410	500

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

De cumulatieve realisatie per 31 december 2024 is 185 ha. De realisatie blijft achter bij de prognose onder andere door stijgende kosten. Om versnelling te realiseren worden twee keer per jaar voortgangsgesprekken met waterschappen en gemeenten gevoerd. En we verkennen de mogelijkheden om EVZ te koppelen aan groen-blauwe dooradering of te combineren met agrarisch natuurbeheer.

Beheer van het Natuurnetwerk Brabant

Indicator (BBV- verplichte indicator)	2024	2025	2026	2027
Beheerde ha via de Subsidiestelsel Natuur en Landschap – onderdeel natuurbeheer (cumulatief)	82.600	83.200	83.500	84.000

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

De meerjarenplanning 2024-2030 is aangepast op basis van huidige verwachtingen ten aanzien van de realisatie van ingerichte ha natuur. Deze hectares komen na inrichting voor beheersubsidie in aanmerking.

Realisatie Faunapassages

Indicator	2023 t/m 2030	2024	2025	2026	2027
Aantal faunapassages (cumulatief)	200	50	75	100	125

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)****Kwaliteit van het Natuurnetwerk Brabant**

Indicator	2024	2025	2026	2027
Percentage van het NNB waarvan het beheertype gelijk is aan het ambitietype	61,5%	63%	64,5%	66%

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)****Wat hebben we bereikt?****N2000-gebieden hersteld en versterkt****Indicator:**

- De kwaliteit en kwantiteit van de habitattypen en soorten uit de VHR mogen nooit achteruit gaan.
- In 2030 zijn in de N2000-gebieden de VHR-habitattypen en soorten verbeterd in oppervlakte en/of kwaliteit t.o.v. 2023 daar waar nodig volgens aanwijzingsbesluit.

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Uit de natuurdoelanalyses (NDA's) blijkt dat het huidige maatregelenpakket (stikstofreductie en natuurherstel (o.a. hydrologische maatregelen)) niet voldoende is om voor alle habitats/soorten de instandhoudingsdoelen te behalen. Het behalen van de instandhoudingsdoelen is voor deze habitats/soorten momenteel buiten bereik. Er moeten aanvullende maatregelen worden genomen om de stikstofdepositie verder te reduceren en de natuur verder te versterken. In december 2024 heeft GS daarom aanvullende maatregelen vastgesteld met de BOS 2.0. De pakketten van maatregelen en onderzoeken NDA's volgen begin 2025.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Verbeteren kwaliteit en kwantiteit van habitattypen en soorten

Indicator	2024	2025	2026	2027
Kwaliteit en kwantiteit VHR-soorten en habitattypen	pm	pm	pm	pm

*In 2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Uit de opgestelde natuurdoelanalyses blijkt dat op dit moment de kwaliteit en kwantiteit van beschermde soorten en leefgebieden nog onvoldoende is.

Het landelijk monitorings- en rapportagesysteem is in ontwikkeling. Op verschillende plekken binnen de monitoringstrajecten worden de knelpunten steeds duidelijker in beeld gebracht.

Uit de natuurdoelanalyses blijkt dat verslechtering van habitattypen niet is uitgesloten en dat de kwaliteit nog onvoldoende is. Op basis van de monitoringssystematiek, die tot 2030 wordt doorontwikkeld, worden de komende jaren de natuurdoelanalyses geactualiseerd. In 2025 wordt gewerkt aan een systematiek om de natuurdoelanalyses te "herijken" in het kader van het stappenplan Brabant Openhouden.

Wat hebben we bereikt?

Bossen aangelegd en gerevitaliseerd

Indicator:

- In 2030 is in Brabant 13.000 ha nieuw bos aangelegd t.o.v. 2020.
- In 2030 is ca. 20.000 ha bos op de zandgronden omgevormd naar vitaal bos (revitalisering van bestaande bossen) t.o.v. 2020.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De ambitie voor nieuwe en gezonde bossen is fors. Onderdeel van de ambitie is om de benodigde middelen te vinden door o.a. medeondertekenaars van het klimaatakkoord op hun medeverantwoordelijkheid aan te spreken, actief te zoeken naar nationale middelen en Europese fondsen en door de ambitie mee te koppelen met andere opgaven zoals woningbouw, energietransitie en circulaire economie. Met het toekennen van extra middelen via de perspectiefnota voor bos geeft de provincie daarvoor het goede voorbeeld en een goede impuls. Ook zijn eind 2024 rijksmiddelen toegekend voor bosrevitalisering in het kader van de koplopersprojecten No-regret en voor boscompensatie in het kader van de 2e fase Landelijk Programma Natuur.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Bosuitbreiding en bosomvorming

Indicator	2020 t/m 2030	2024	2025	2026	2027

In uitvoering genomen ha bosuitbreiding (cumulatief)	13.000	1.000	1.500	2.000	3.000
Gerevitaliseerd bos in ha (cumulatief)	20.000	5.000	8.000	11.000	14.000

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Hoewel de monitoring (via satelliet) van deze indicatoren nog in ontwikkeling is en het over meerjarige projecten gaat en die deels ook al voor 2020 zijn gestart, is het de inschatting dat het streefcijfer voor 2024 voor bosuitbreiding is gehaald en voor bosrevitalisering voor ca 70% met zicht op een forse extra impuls op korte termijn.

Wat hebben we bereikt?**Biodiversiteit beschermd****Indicator:**

- In 2030 is de stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren minimaal behouden t.o.v. 2022.

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

De biodiversiteit staat onder druk, ook buiten de N2000-gebieden. Maatregelen zijn erop gericht om kwetsbare soorten te behouden, maar het resultaat daarvan is met name mede afhankelijk van de mate waarin de transitie naar een duurzame landbouw en energievoorziening en naar een natuurinclusieve samenleving effect sorteren.

Wat hebben we daarvoor gedaan?**Behouden stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren**

Indicator	2024	2025	2026	2027
Toename in 2030 t.o.v. 2023	49%		≥49%	

De beginwaarde index (meetkundig gemiddelde) is gebaseerd op vaatplanten en broedvogels uit het provinciaal meetnet plus de CBS-data over dagvlinders, reptielen en amfibieën, met als criterium dat ze op de Rode lijst staan, van kwetsbaar t/m ernstig bedreigd. De beginwaarde index is per 2022 bepaald op 49% (stand kwetsbare soorten t.o.v. referentiesituatie van 100% in 1995). De index wordt 2-jaarlijks berekend en als deze niet meer dan 5% afwijkt van de beginwaarde als goed beschouwd.

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)****Stoppen achteruitgang van kenmerkende soorten van het boerenland**

Indicator	2024	2025	2026	2027
Broedparen van kenmerkende vogelsoorten	79%		≥79%	

De beginwaarde index (meetkundig gemiddelde) is gebaseerd op die boerenlandvogels uit het provinciaal meetnet, die gebruikt zijn voor de aanwijzing van leefgebieden in het natuurbeheerplan ten behoeve van het agrarisch natuurbeheer. De beginwaarde index is per 2022 bepaald op 79% (stand boerenlandvogels t.o.v. referentiesituatie van 100% in 1995). De index wordt 2-jaarlijks berekend en als deze niet meer dan 5% afwijkt van de beginwaarde als goed beschouwd. De mogelijkheid bestaat dat, n.a.v. de doorvertaling van de Natuurherstelverordening en de inbreukprocedure vogelrichtlijn, deze (beginwaarde) index wordt bijgesteld.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Wat hebben we bereikt?

Basisvoorwaarden op orde: lucht-, water- en bodemkwaliteit

Indicator:

- In 2030 is de emissie en depositie van stikstof in Noord-Brabant afgenomen tot een niveau zoals in het kader van het NPLG tussen rijk en provincie is overeengekomen.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Op 1 oktober 2024 heeft het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu de nieuwe stikstofdepositiecijfers voor Natura 2000-gebieden gepubliceerd. Het betrof een actualisatie van landelijke gegevens van monitoringsjaar 2021 naar monitoringsjaar 2022. Afgelopen najaar kwam geen nieuwe prognose voor Natura 2000-gebieden voor 2030 beschikbaar. De volgende prognose wordt in het najaar van 2025 verwacht. Via de Memo gedeputeerde Actualisatie stikstofcijfers bent u over de actualisatie van de landelijke monitoringscijfers geïnformeerd.

Op basis van de nieuwe stikstofcijfers is het percentage stikstofgevoelige habitats in de 17 Natura 2000-gebieden met een depositie onder de Kritische depositiewaarde gestegen van ongeveer 9% in 2021 naar ongeveer 10% in 2022. Dit betekent dat in 2022 voor ruim 1.200 hectare de stikstofdepositie onder de Kritische depositiewaarde lag, terwijl dit voor ruim 11.000 hectare niet het geval was. De prognose voor 2030 blijft ongewijzigd, met een verwachting dat ongeveer 14% van het stikstofgevoelige oppervlakte onder de Kritische depositiewaarde zal komen, waardoor ongeveer 86% overbelast blijft. Wij verwachten de volgende actualisatie van de landelijke monitoringsgegevens van het RIVM in het najaar van 2025 te kunnen delen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Reductie van emissie van stikstof

Zie programma 2 Ruimte en Wonen voor de indicatoren uit de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS).

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Wat hebben we bereikt?

Natuur meewegen bij ruimtelijke en economische ontwikkelingen

Indicator:

- In 2030 is er een gedeelde basis voor een 'Natuurinclusief Brabant' en zijn de 8 domeinen van natuurinclusieve samenleving uitgewerkt in specifieke plannen voor Brabant.
- In 2030 is er een positieve trend voor biodiversiteit in het stedelijk gebied

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 zijn de uitvoeringsagenda's van alle provinciale beleidsvelden geïnventariseerd op bestaande natuurinclusieve initiatieven en nieuwe koppelkansen voor natuurinclusiviteit. Daarnaast is gestart met een eerste inventarisatie met externe partners, waarmee de provincie op verschillende domeinen al actief is. Dit levert in 2025 een eerste versie van een gedeelde basis op voor een natuurinclusief Brabant. Daarnaast worden gemeenten gestimuleerd en gefaciliteerd bij het opstellen van soortenmanagementplannen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Opstellen plannen voor een 'Natuurinclusief Brabant'

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal actieplannen in uitvoering	pm*	pm*	pm*	pm*

*Planning volgt als in 2025 de basis voor een 'Natuurinclusief Brabant' is opgesteld.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2025 volgt invulling van deze indicator op basis van het monitoren van natuurinclusiviteit in bestaande uitvoeringsagenda's.

Natuurinclusief ontwikkelen, bouwen en beheren

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal SoortenManagementPlannen (cumulatief)	2	5	10	30

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Wat hebben we bereikt?

Behoud, herstel en ontwikkeling van landschappen

Indicator:

- In 2030 bestaat minimaal 10% van het landelijk gebied uit groenblauwe dooradering

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Met de beschikbare middelen (o.a. provinciaal via de Stimuleringsregeling Landschap en vanuit het Rijk via de no-regret financiering tot en met 2028) kunnen vanaf 2025 hierop noodzakelijke eerste stappen richting 10% worden gezet. Duidelijk is ook dat financiering voor de langere termijn nog ontbreekt. In 2024 zijn veel aanvragen ingediend voor de stimuleringsregeling landschap.

Wat hebben we daarvoor gedaan?**Aanleg en herstel van landschapselementen**

Indicator	2024	2025	2026	2027
Indicatoren uit landelijke monitoringssystematiek	pm	pm	pm	pm

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)****Wat hebben we bereikt?****Meer groen in de directe omgeving****Indicator:**

- In 2030 is het aantal vierkante meters groen per gemeente in de bebouwde kom (met 5%) toegenomen ten opzichte van 2023.

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

In 2024 is de Community of Practice 'Samen Brabant Vergroenen' van start gegaan. Een samenwerking van meer dan 17 netwerkpartijen (en dat aantal kan doorgroeien) die zich nadrukkelijk inzetten voor Natuur voor en door Brabanders en die binnen deze community onderwerpen inbrengen waarop door de samenwerking meer slagkracht kan worden gegenereerd. Deze onderwerpen zijn gericht op onze doelen meer groen in de directe leefomgeving en het versterken van de beweging van vergroening.

Wat hebben we daarvoor gedaan?**Stimuleren vergroening van de wijk**

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal m2 groen per gemeente in de bebouwde kom	pm*	pm*	pm*	pm*

*De methodiek voor deze indicator is inmiddels bepaald en in 2024 is op basis van beschikbare gegevens een nulmeting voor 2023 uitgevoerd, waarna de prognose voor deze indicator wordt bepaald. Planning volgt in 2025. Deze meting herhalen we in 2027 en 2030.

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Vanaf de eerstvolgende bestuursrapportage in 2025 worden de waarden van deze indicator verwerkt.

Wat hebben we bereikt?**Versterken van de beweging van vergroening****Indicator:**

- Nog nader te bepalen

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Binnen de Community of Practice 'Samen Brabant Vergroenen' die in 2024 is gestart, is als onderwerp opgepakt hoe we de beweging van vergroening zowel hard (in aantallen) als zacht (in beleving) invulling kunnen geven om zichtbaarheid en relevantie beter te kunnen duiden.

Wat hebben we daarvoor gedaan?**Stimuleren van het aantal actieve 'groene' vrijwilligers**

Indicator	2024	2025	2026	2027
Nog nader te bepalen	pm*	pm*	pm*	pm*

*Resultaten en indicatoren zijn inmiddels bepaald en worden verwerkt in Burap-I 2025.

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Vanaf de eerstvolgende bestuursrapportage in 2025 volgt hier een met maatschappelijke partners afgesproken en te volgen indicator. In 2024 is het project Natuurverbinders van start gegaan, met diverse partnerorganisaties die een belangrijke rol spelen bij het coördineren van groene vrijwilligers en daarmee een onmisbaar onderdeel zijn in de beweging van vergroening. Samen met de partners is een indicator gedefinieerd om vanaf 2025 dit project te volgen.

Wat hebben we bereikt?**Milieu. Continue verbetering van de luchtkwaliteit en vermindering van de geluid-, geur- en lichthinder**

Voor het project Regionale samenwerking en gemeentelijke deelname Schone Lucht Akkoord hebben de SLA-partners begin 2024 hun jaarlijkse plannen ingeleverd waarin staat hoe zij de uitstoot van stikstofoxiden en fijnstof in Nederland gaan verminderen. Het RIVM heeft berekend dat de gezondheidseffecten als gevolg van luchtvervuiling in 2030 met bijna 49 procent afnemen ten opzichte van 2016. Voorwaarde daarvoor is dat deze plannen volledig worden uitgevoerd. Een gezondheidswinst van bijna 49% betekent dat mensen in Nederland gemiddeld per persoon 2,5-3,5 maanden langer leven.

Daarnaast kan een verbetering van onze gezondheid leiden tot een stijging van 4-8% van ons bruto nationaal product per inwoner en een hogere arbeidsdeelname.

In het Beleidskader Milieu 2030 is de ambitie opgenomen om in 2050 te voldoen aan de WHO-advieswaarden voor fijnstof en stikstofdioxide. Voor 2030 en 2040 zijn hiervoor provinciale streefwaarden in het beleidskader vastgelegd.

De Europese Raad heeft in oktober 2024 de nieuwe Europese richtlijn voor luchtkwaliteit aangenomen. De nieuwe richtlijn scherpt de eisen aan voor fijnstof, stikstofdioxide en benzeen. Eind 2026 moeten de lidstaten waaronder Nederland hun nationale regels in lijn gebracht hebben met de richtlijn. De richtlijn voorziet onder andere in een forse aanscherping van gestelde normen. Zo worden bijvoorbeeld de jaarlijkse grenswaarden voor de verontreinigende stoffen fijnstof (PM_{2,5}) en stikstofdioxide (NO₂), respectievelijk verlaagd van 25 µg/m³ tot 10 µg/m³ en van 40 µg/m³ tot 20 µg/m³. De aangescherpte normen moeten in 2030 gehaald zijn.

Indicator:

- In 2030 is de luchtkwaliteit verbeterd en de geluidsoverlast verminderd

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Met het Schone Lucht Akkoord hebben we afgesproken dat we een passende bijdrage leveren aan de landelijke doelstelling van 50% gezondheidswinst uit binnenlandse bronnen in 2030 ten opzichte van 2016.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Gezondheidswinst door schonere lucht

Indicator	2024	2025	2026
Aantal SLA projecten dat gereed is	2	2	
Aanvragen voor Rijkscofinanciering	1	2	

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het project Regionale samenwerking en gemeentelijke deelname Schone Lucht Akkoord is in de zomer van 2024 afgerond. In totaal nemen nu 28 gemeenten deel aan het Schone Lucht Akkoord. In totaal overwegen nog steeds 12 gemeenten deelname. Verder heeft afwikkeling van de rijksbijdrage aan mobiele luchtmeetstations plaatsgevonden, waarbij inzet vervolgd wordt. Tevens is een aanvraag voor cofinanciering van het project snuffelfietsen ingediend en gehonoreerd. In het project brengen scholieren in hun directe omgeving de luchtkwaliteit in kaart door lokaal fijnstof en stikstofdioxide (NO₂) te meten.

Beperken van geluidsoverlast voor Brabanders

Indicator	2024	2025	2026

Aantal resterende woningen met een geluidsbelasting > 60 dB met een onbekend binnenniveau of een binnenniveau > 36 dB)	4.400	4.000	3.600

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Zoals gemeld bij Burap-I zou medio 2024 meer inzicht ontstaan in de geluidproductieplafonds en de daaraan gerelateerde nieuwe saneringslijst. Op dit moment is duidelijk dat de geluidproductieplafonds niet voor Q4 2025 worden vastgesteld. Desondanks worden de eerste berekeningen uitgevoerd om te komen tot een ontwerp saneringslijst. Deze lijst moet vervolgens weer worden gecorrigeerd voor saneringswoningen waarvoor de gemeenten nog bevoegd zijn (overgangsrecht). Vooruitlopend op het vaststellen van de saneringslijst, heeft het ministerie ingestemd met de zogenaamde présanering. In dit kader zijn de eerste saneringsprogramma's in concept ingediend en besproken met Bureau Sanering Verkeerslawaaï. Op basis van deze concepten is reeds een budget ontvangen voor de uitvoering. Na het definitief maken van de saneringsprogramma's kunnen de procedures worden opgestart en de eerste saneringsprojecten worden uitgevoerd (planning Q3 2025).

Stevige monitoring kwaliteit van de leefomgeving.

Indicator	2024	2025	2026
Rapportage over resultaten	1	1	1

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Rapportage is opgeleverd, zie ook website over luchtkwaliteit.

Zeer zorgwekkende stoffen

Indicator	2024	2025	2026
Percentage provinciale bedrijven * waarvan we:			
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen	100%	100%	100%
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen én hebben beoordeeld	100%	100%	100%

* Van de bedrijven waarvoor de provincie bevoegd gezag is en waarvan bekend is dat er ZZS vrijkomen.

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Alle ontvangen Vermijdings- en reductieprogramma van provinciale bedrijven zijn beoordeeld.

Externe Veiligheid

Indicator	2024	2025	2026
Aantal locaties waar sprake is van overschrijding van het risicoplafond Externe Veiligheid (afname)	20%		

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De bestuurlijke inzet heeft er tot op heden niet toe geleid dat het rijk beweegt en haar verantwoordelijkheid pakt door te sturen (routeren) op hoeveelheden gevaarlijke stoffen over het Brabantspoor (lobby Delta Rhine Corridor). Het Rijk blijft van mening dat de externe veiligheid nabij het spoor op orde is en overweegt zelfs om de risicoplafonds af te schaffen. Het is dan aan de gemeenten om te verantwoorden of nieuwe woningbouw nabij het spoor veilig kan. Op basis van de nieuwe Uitvoeringsagenda Milieu zullen we deze indicator herijken. In 2025 zal hiertoe het monitoringsvoorstel Externe Veiligheidsrisico's worden uitgewerkt.

Wat hebben we bereikt?

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) leveren een bijdrage aan een gezonde fysieke leefomgeving en daarmee een bijdrage aan een goed werk- en leefklimaat.

Indicator:

- De kwaliteit van de uitvoering van VTH voldoet aan de kaders van landelijke wetgeving;
- Bij het opstellen van de provinciale beleidskaders en uitvoeringsagenda's voor o.a. Natuur, Water, Milieu, Energie, Landbouw en Voedsel wordt bewust gezien of en hoe beschikbare VTH-instrumenten ingezet kunnen worden om een bijdrage te leveren aan het bereiken van een beleidsdoel.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Wat hebben we daarvoor gedaan?

De vergunningverlening, toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit

Indicator	2024	2025	2026	2027
<i>De vergunningverlening voldoet aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit</i>				
Aantal vergunningverleningsprocedures waarin gebruik wordt gemaakt van de Wet dwangsom	<1%	<1%	<1%	<1%

Beschikkingen zijn binnen de wettelijke termijn afgehandeld – norm 90%	90%	90%	90%	90%
<i>Toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitseisen</i>				
Handhavingsbeschikkingen blijven in stand na gerechtelijke toetsing	90%	90%	90%	90%
Mate van spontane naleving (na eerste controles)*	60%	60%	60%	60%
<i>Effectief toezicht met als doel om de overtredingen zo veel mogelijk op te heffen</i>				
Het % overtredingen dat bij hercontroles is opgelost	>55%	>55%	>55%	>55%

* We hanteren een % van 60% omdat sprake is van Risicogericht toezicht. Het continueren van dit niveau vraagt reeds een stevige inspanning. Indien dit goed plaatsvindt wordt dit % hoger omdat meer overtredingen worden geconstateerd. Dit staat echter haaks op het streven dat bedrijven zo goed mogelijk naleven. Dit wordt ook wel de nalevingsparadox genoemd.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Bij de verantwoording van de VTH Opdracht 2024, via een Statenmededeling in het voorjaar 2025, zullen we nader ingaan op de realisaties en bovenstaande VTH-indicatoren. Dit in verband met de timing van de aanlevering van de termijnrapportages van de Omgevingsdiensten. Over het algemeen ziet het ernaar uit dat we in 2024 hebben voldaan aan de streefwaarden uit de Begroting 2024. Dit geldt echter niet voor het 90% binnen de termijn afhandelen van de beschikkingen voor de Natura 2000 activiteit (voormalige Wnb-gebiedsbescherming) en in beperktere mate voor de flora- en fauna activiteit onderdeel soortenbescherming. Oorzaken zijn diverse uitspraken van de Raad van State t.a.v. de onzekerheid rondom de juistheid van de RAV-factoren en het ontbreken van een geborgd pakket van maatregelen de uitkomsten van de Natuurdoelanalyses (NDA's). De Omgevingsverordening kent per 1 juli 2024 strengere reductiepercentages. Dit heeft vlak voor 1 juli opnieuw geleid tot extra vergunningaanvragen. Naar aanleiding van de Porthos uitspraak heeft GS eind 2023 besloten individuele projecten (o.b.v. een aantal randvoorwaarden) als vergunningsvrij in het kader van de Wet natuurbescherming te beoordelen, een aantal projecten hadden hiermee geen vergunning nodig en hebben doorgang kunnen vinden. Daarnaast heeft GS op 12 november het beleidsvoornemen tot het Intrekings- en aanschrijvingenbeleid voor latente stikstofruimte in natuurtoestemmingen vastgesteld en gepubliceerd in het Provinciaal Blad. Tot slot kwam op 18 december de uitspraak van de Raad van State over intern salderen (cases Rendac en Amercentrale). Zoals in de memo gedeputeerden van december is gesteld, leidt de uitspraak ertoe dat intern salderen opnieuw vergunningplichtig is en dat dit met terugwerkende kracht geldt tot 1 januari 2020. Voor de omgevingsdiensten was de invoering van de Omgevingswet een grote verandering het afgelopen jaar. In algemene zin is deze invoering vanuit de VTH praktijk gezien redelijk goed verlopen. We komen bij de statenmededeling over de jaarrealisatie VTH van 2024 uitgebreider terug over de ervaringen van het afgelopen jaar. Daarnaast zie deze statenmededeling voor meer informatie. 2024 was ook het jaar waarin het Interbestuurlijk Programma (IBP) werd afgerond. Diverse actielijnen uit dit programma zijn afgerond, waarna voor bepaalde onderdelen de implementatie via een andere lijn is

belegd. Een aantal onderdelen zoals een digitaal VTH stelsel en Kennisplatform zijn belegd bij koepelorganisatie ODNL. Een mooi afgerond resultaat betrof het onderzoek naar de robuustheid van de Brabantse omgevingsdiensten. De conclusie was dat onze omgevingsdiensten voldeden op een paar punten na.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen
- Groen Ontwikkelfonds Brabant BV
- Omgevingsdienst Brabant Noord
- Omgevingsdienst Midden-en West-Brabant
- Omgevingsdienst Zuidoost Brabant

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Wat heeft het gekost?

Excel-tabel

4. Natuur en milieu

Bedragen x € 1.000		Begroting 2024 primitief	Begroting 2024 na wijziging	Jaarrekening 2024 realisatie	Verschil begr. na wijz. - realisatie
<u>Lasten</u>					
	Programmalasten	148.124 N	151.224 N	151.901 N	678 N
	Toegerekende organisatiekosten	10.348 N	17.194 N	14.995 N	2.199 V
Totaal Lasten		158.472 N	168.418 N	166.897 N	1.521 V
<u>Baten</u>					
	Programmabaten	18.043 V	45.560 V	45.624 V	63 V
	Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
Totaal Baten		18.043 V	45.560 V	45.624 V	63 V
Saldo van baten en lasten		140.429 N	122.857 N	121.273 N	1.584 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

Excel-tabel

4. Natuur en milieu

4. Natuur en milieu - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	1.521 V

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb)	598 V

Het ANLb wordt gedeeltelijk gedekt vanuit Europese co-financiering. De lastneming voor het ANLb vindt ieder jaar plaats op basis van het daadwerkelijke co-financieringspercentage. Doordat het gemiddelde co-financieringspercentage vanuit Europese co-financiering in 2024 hoger uit is gevallen, is de lastneming voor de provincie lager uitgevallen.

Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak (GGA)	577 V

Ten behoeve van een zo groot mogelijke benutting van de specifieke uitkering voor indirecte uitvoeringskosten, waarvoor verplichtingen vastgelegd dienden te worden in 2024, was voor deze SPUK een relatief hoge raming opgenomen om een eventuele begrotingsonrechtmatigheid te voorkomen. Uiteindelijk is niet het volledige geraamde bedrag benodigd geweest in 2024. Voor € 0,256 mln. aan incidenteel beschikbare provinciale middelen wordt in het Statenvoorstel bij deze Jaarstukken een budgetoverheveling voorgesteld.

Versterking Biodiversiteit	978 V

In 2024 waren voor versterking van de biodiversiteit in Brabant vier subsidieplafonds opengesteld van in totaal € 2 mln. De onderuitputting op deze subsidieplafonds was bijna € 1 mln. Voor € 0,2 mln. is de onderuitputting ontstaan doordat voor dit bedrag geen aanvragen zijn binnengekomen. Voor circa € 0,4 mln. zijn in 2024 subsidies verstrekt waarvan de startdatum in 2025 ligt waardoor de last niet in 2024, maar in 2025 wordt genomen. Daarnaast konden ondanks dat er voldoende aanvragen binnen waren gekomen voor een bedrag van circa € 0,4 mln. subsidies niet verstrekt worden. Dit komt doordat in de regeling is opgenomen dat aanvragen alleen volledig toegekend kunnen worden. Doordat de eerstvolgende subsidie voor twee van de subsidieplafonds het beschikbare bedrag binnen dat plafond overschreden, konden voor die subsidieplafonds geen extra aanvragen verleend worden. Op dit moment wordt onderzocht of deze bepaling kan worden gewijzigd zodat hier in het vervolg geen onderbesteding door kan ontstaan. In 2025 staan deze plafonds wederom open en kunnen de niet gehonoreerde aanvragen alsnog toegekend worden.

Realisatie Natuurnetwerk Grond	3.125 N

De grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) laten zich moeilijk ramen. In de laatste maanden van 2024 heeft nog een aantal grondtransacties plaatsgevonden, welke niet mee waren genomen in de raming voor 2024. Daarnaast zijn waar nodig ruilgronden ten behoeve van de realisatie van het Natuurnetwerk op basis van het 4de kwartaalbericht van het Kadaster over de ontwikkeling van de grondprijzen in Noord-Brabant afgewaardeerd.

Toegerekende organisatiekosten	2.199 V

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet lager uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	294 V

4. Natuur en milieu - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	63 V

Baten Legesinkomsten Vergunningverlening, toezicht en handhaving	996 N

Als gevolg van de stikstofproblematiek zijn in 2024 minder vergunningaanvragen met betrekking tot met name de wet natuurbescherming ontvangen dan verwacht. Dit leidde tot minder inkomsten.

4. Natuur en milieu

Baten Natuurnetwerk Grond	184 V

De grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) laten zich moeilijk ramen. In de laatste maanden van 2024 heeft nog een aantal grondtransacties plaatsgevonden, welke niet mee waren genomen in de raming voor 2024.

Bijdragen Stimuleringsregeling landschap (Stila)	295 V

Ten behoeve van de uitvoering van Stila ontvangt de provincie de bijdrage van de samenwerkingspartners aan de uitvoering van de regeling (50% van de totale inzet). In december is, na vaststelling van de Slotwijziging 2024, de 8ste wijziging van de Subsidieregeling vastgesteld. Diverse partners hebben in deze wijziging hun bijdrage verhoogd. Doordat met deze inkomsten in de Slotwijziging 2024 nog geen rekening was gehouden, zijn de bijdragen voor Stila in 2024 hoger uitgevallen.

Bijdragen natuurcompensatie	248 V

Na vaststelling van de Slotwijziging zijn nog een paar kleinere bijdragen ontvangen in het kader van natuurcompensatie. Deze middelen zijn toegevoegd aan de Voorziening Natuurcompensatie en zullen in 2025 ingezet worden voor het realiseren van natuurcompensatie.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	332 V

Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling

Inleiding

Afgelopen jaar is de Uitvoeringsagenda Economie, Kennis & Talentontwikkeling 2024-2027 'Onderweg naar een toekomstbehoudende economie' vastgesteld. We richten ons de komende jaren voor Brabant op voldoende ruimte voor hoogwaardige bedrijvigheid; het ontwikkelen, benutten en behouden van talent; het vergroten van de arbeidsproductiviteit; stimulering van doorbraken en toepassingen van nieuwe technologieën; verbetering van het ecosysteem voor start- en scale-ups; vermindering van gebruik van primaire grondstoffen en verhoging van de datamaturiteit van het midden- en kleinbedrijf.

Sleutelfactor daarin zijn de innovatiecoalities (IC): samenwerkingsverbanden tussen o.a. bedrijven, kennisinstellingen en de BOM om een specifieke technologische of maatschappelijke uitdaging aan te pakken. Ook in 2024 hebben we een aantal van deze coalities gelanceerd. Zo verstevigen we met de IC Waterstof onze positie als voorloper in duurzame energietechnologie en zetten we met de Scale Up Plant in op de opschaling van plantbased food startups. Daarnaast hebben we samen met de BOM, TiU en TU/e een intentieverklaring ondertekend om te verkennen hoe geavanceerde rekenkracht (supercomputing) aangeboden kan worden aan Brabantse bedrijven en instellingen. Bovendien is de Brabantse aanpak voor het ondersteunen van innovatieve startups via Braventure en het Brabant Startup Fonds geëvalueerd. Dat heeft aangetoond dat de aanpak effectief is en de unieke samenwerking tussen beide organisaties leidt tot succesvolle begeleiding en financiering van startups.

Afgelopen jaar is tevens de 'Aanpak internationalisering' vastgesteld, waarin onze focuslanden en aandachtsgebieden zijn opgenomen. In 2024 zijn inkomende en uitgaande missies van waarde geweest bij het vormen en uitbouwen van internationale netwerken die van belang zijn voor onze Brabantse innovatie-ecosystemen. We hebben succesvolle Brabant Innovation Days (BID) georganiseerd in Japan, wat ervoor heeft gezorgd dat Brabantse innovaties en bedrijven voor een relevant publiek bekend zijn geworden. Daarnaast hebben we een MoU ondertekend met de Zuid-Koreaanse regio Gyeonggi, om de samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen uit beide regio's te intensiveren.

Om aan de grote vraag naar arbeid en talent te voldoen hebben we onder meer ingezet op om- en bijscholing van werkenden en werkzoekenden, zoals via BrabantLeert. De positieve resultaten van het pilotproject Brabant Migratie Informatie Punt (BMIP) hebben dit jaar geleid tot voortijdige structurele uitrol door het Rijk in de rest van Nederland (via de zgn. WorkinNL punten). Met de PACT Brabant partners (waaronder onderwijsinstellingen, UWV en gemeenten) is gewerkt aan plannen voor de thema's leven lang ontwikkelen, arbeidsproductiviteit en jong talent. Daarmee wordt vervolg gegeven aan het stimuleren van oplossingen voor arbeidsmarktvaagstukken. Daarnaast hebben we met een subsidiefonds ad. €2,8 miljoen studententeams ondersteund via de Brabantse Ondersteunende Organisatie Studententeams (BOOST).

De prijzen van consumentengoederen- en diensten waren volgens het CBS in 2024 gemiddeld 3,3% hoger dan in 2023. De Nederlandse economie groeide het afgelopen jaar met 0,9%. De verwachting is dat de economie in 2025 zal groeien, maar de wereldwijde geopolitieke dynamiek zorgt voor veel onzekerheid en is in toenemende mate een bedreiging voor onze economie. De open wereldwijde verbondenheid wordt immers bedreigd door handelsbarrières, kwetsbare bevoorradingslijnen en een wapenwedloop om kritieke technologieën en grondstoffen. Een handelsoorlog kan de economie van Nederland, maar zeker ook van Brabant, raken. Het is daarom voor Europa cruciaal om te investeren in haar concurrentiepositie en om haar strategische economische posities op technologische innovaties en waardeketens te versterken, en dus haar toonaangevende industrieën te beschermen.

Wat hebben we bereikt?

Stimuleren van missie-gedreven innovatie door sterke ecosystemen en clusters van bedrijven.

Indicatoren:

- **Brabantse positie op de (RIS) en (RCI) ranglijsten**

RIS is de Regional Innovation Scoreboard van de Europese Commissie, een gerenommeerde lijst van de meest innovatieve regio's in Europa (239 regio's in totaal). Onze ambitie is in 2030 minimaal bij de beste 15 regio's te horen. De huidige innovatiepositie (plek 25 in 2023) is een verbetering ten opzichte van plek 36 in 2021.

RCI is de Regional Competitiveness Index, eveneens van de Europese Commissie. Deze index meet het concurrentievermogen van alle Europese regio's, bijvoorbeeld op het gebied van infrastructuur en opleidingen. Brabant scoort hoog op opleidingsniveau en technologisch niveau. Huidige positie: 4 (2023). Brabant staat in de ranglijst van 2023 met vier andere Nederlandse provincies in de top 10.

- **% toename van het bruto regionaal product (BRP) ten opzichte van het voorgaande jaar** (BBV-verplichte indicator)

Het BRP groeit in 2022 (t.o.v. 2021)

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De wereldwijde geopolitieke dynamiek zorgt voor veel onzekerheid en is in toenemende mate een bedreiging voor onze economie, aldus De Nederlandsche Bank. In 2024 groeide de Nederlandse economie met 0,9%. Voor dit jaar zijn er nog geen definitieve CBS-cijfers per provincie van het Bruto Regionaal Product (BRP). In 2023 groeide dat (t.o.v. 2022) met 1,1% tegenover een groei van 0,1% landelijk.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Een impuls in digitalisering

Indicator	2024	2025	2026
Datamaturiteit (incl. cyberweerbaarheid) van het stuwende mkb	Advies-gesprekken met data-coaches Uitgereikte vouchers		
Omvang Brabantse data-economie	Innovatieve datadeel projecten (gekoppeld aan BrabantRing)		
	Data startups en scale ups zijn ondersteund		

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Dankzij de inzet van datacoaches en dataexperts (mogelijk gemaakt d.m.v. vouchers) zijn de afgelopen jaren bijna 400 bedrijven geholpen met dataficering, waarbij het zwaartepunt in 2024 lag. Daardoor is de datamaturiteit gestegen van 3,2 naar 3,6 (op een vijf-puntsschaal van het JADS-maturiteitsmodel, waarbij 1 'Basaal' is (bedrijven zonder algemene visie op dataficatie) en 5 'Innovatief' (breed vertrouwen in de datakwaliteit en datagedreven besluitvormingsproces)), m.n. doordat de interne bedrijfsvoering meer datagedreven verloopt.

De omvang van de Brabantse data-economie is in 2023 met 2/3 gegroeid t.o.v. 2020 (o.b.v. EU Data Market Study '21-'23). In 2024 heeft de tweede editie van de AI-challenge plaatsgevonden, waarbij het aantal deelnemers (potentiële startups) gegroeid is t.o.v. de eerste editie in 2023. Daarnaast is de AI Community Brabant opgestart en zijn eerste events voor de 125 leden georganiseerd. Ook is de kredietfaciliteit van BrabantRing ingericht.

Een impuls aan de circulaire economie/samenleving

Outcome-Indicator	2024	2025
grondstofverbruik		In 2030 is 50% van ons primaire grondstofverbruik verminderd
Output-Indicator	2024	2025
Vergroten bewustwording binnen het thema maakindustrie		
Binnen het thema Voedsel en het project Agrofoodvoice worden 2 concrete initiatieven uitgevoerd m.b.v. innovatiecontracten en vouchers.		Reststromen worden beter benut en leidt tot minder voedselverspilling, stimuleert de eiwittransitie.
Optimaliseren biobased ecosysteem		

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Inzicht in provinciaal grondstoffengebruik wordt inzichtelijk na gereed komen van de Provinciale monitoring Circulaire Economie (PCER). De oplevering van PCER wordt verwacht in Q2 van 2025. Het afgelopen jaar is via het Circular Value Center en het CVC fast forward programma de circulaire ketensamenwerking binnen de maakindustrie in Brabant succesvol verbeterd en vergroot. Daarnaast is het Biobased ecosysteem doorontwikkeld op gebied van circulair bouwen via onder andere Building Balance, ten aanzien van food via het Plantbased netwerk, en op gebied van groene chemie via de Groene Chemie Nieuwe Economie (GCNE). Besloten is om het project AgrofoodVoice niet op te starten.

We zorgen dat rondom sleuteltechnologieën zogenaamde innovatie-coalities tot stand komen

Indicator	2024
Innovatiecoalities	

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Net als in 2023 hebben we ook in 2024 zogenaamde innovatiecoalities gelanceerd. In de zomer van 2024 is de Scale-Up Plant Brabant gelanceerd, waarin Brabantse partijen de krachten bundelen voor een stevige inzet voor de opschaling van plantbased food startups. In het najaar hebben we de innovatiecoalitie Waterstof gelanceerd, waarmee we onze Brabantse positie als voorloper in duurzame energietechnologie verstevigen. Via de innovatiecoalitie Batterij van en voor de toekomst is bij TNO/Holst Centre het Battery Lab geopend, waarmee een nieuwe generatie batterijen (solid state) wordt ontwikkeld en getest.

We zorgen voor een organisatorisch sluitende keten voor de ondersteuning van innovatieve starters, groeiers en scale-ups.

Indicator	2024	2025	2026
Slagings% innovatieve startups in Brabant	10% hoger dan in 2020		
Aantal nieuwe snelle groeiers in Brabant	5	5	

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Deze indicator verloopt conform verwachting. Voorbeelden hiervan zijn Axelera AI, Carbyon, DENS, Salvia BioElectronics, MicroSure en Onera.

Bovendien is de Brabantse aanpak voor het ondersteunen van innovatieve startups via Braventure en het Brabant Startup Fonds geëvalueerd, waaruit naar voren is gekomen dat de aanpak effectief is en de unieke samenwerking tussen beide organisaties leidt tot succesvolle begeleiding en financiering van startups.

Wat hebben we bereikt?**Inzetten op talentontwikkeling voor de kenniseconomie van morgen****Indicatoren:**

- Spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt:
- % bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid)
- Succes broedplaatsen Provincie Noord-Brabant

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

De spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt geeft de verhouding aan tussen het aantal vacatures en het aantal kortdurend werklozen. In Q3 2024 was de gem. spanningsindicator voor Brabant 4,12 (zeer krap). De spanningsindicator laat een lichte daling zien t.o.v. het vorige kwartaal (4,28). De arbeidsmarktspanning in Brabant was in Q3 iets hoger dan in Nederland (3,76). Bruto arbeidsparticipatie geeft het aandeel van de totale (werkzame én werkloze) beroepsbevolking in de bevolking (beroeps- en niet-beroepsbevolking) weer. In Q3 2024 was er in Brabant een bruto arbeidsparticipatie van 76,5%. Dit ligt iets hoger dan het landelijke cijfer (76%). Vanzelfsprekend is verbetering mogelijk, maar zijn op de goede weg.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Leren en ontwikkelen

Indicator	2024
Brabant leert; Minimaal 5000 Brabanders krijgen de mogelijkheid om zich jaarlijks gesubsidieerd om- en bij te scholen richting kansrijke beroepen en t.b.v. krapte- en transitiesectoren	10.000
Samenwerking op ontwikkelen van kennis via Kennispact MBO-HBO-WO doorontwikkelen naar 1 kennispact	1 Kennispact Brabant

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 zijn binnen PACT Brabant concrete stappen gezet binnen drie themalijnen: arbeidsproductiviteit, leven lang ontwikkelen en jong talent. Daarnaast heeft het Kennispact HO concreet bijgedragen aan de versterking van het Brabants Ecosysteem voor ondernemen, leven lang ontwikkelen en versterken van de kennisinfrastructuur. Als resultaat zijn drie impactvolle projecten ontwikkeld die ondernemen in Brabant stimuleren: Impact-Up, BOOST en Van startup naar scale-up.

Aantrekken en behouden van nationaal en internationaal talent

Indicator	2024
Brabant Breed uitrollen van de expatcenters	Van 1 naar 3
Doorontwikkelen van hybride leeromgevingen naar transitiehubs	Van 5 naar 7

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het Holland Expat Center South werkt voor alle regio's in Brabant m.b.t. formalities en living in. Tevens is in 2024 het onderzoek opgeleverd naar de integratiemogelijkheden voor loketten voor internationals.

Inzicht in de arbeidsmarkt ontwikkelingen t.b.v. maatschappelijke transitie

Indicator	2024
Human Capital agenda brabant breed op alle 3 de transitie: in beeld brengen van de toekomstige arbeidsmarktopgaven als gevolg van maatschappelijke transitie	Van 2 naar 3
Doorontwikkeling van dashboards over onderwijs & arbeidsmarkt en de verbinding daarvan met de algemene economische opgaven. Realisatie en inzet van het talent-dashboard om inzicht te krijgen in de braindrain/gain in Brabant in relatie tot de kraptesectoren	100%

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Binnen Brabant wordt de Human Capital Agenda (HCA) steeds breder verankerd in de grote maatschappelijke transitie. We werken aan het inzichtelijk maken van de veranderingen op de arbeidsmarkt en de bijbehorende vaardigheden en talentontwikkeling die nodig zijn om toekomstbestendig te blijven. Dit omvat het in kaart brengen van de toekomstige arbeidsmarktopgaven die voortvloeien uit deze transitie. Om hierop te anticiperen, werken we aan de doorontwikkeling van onderwijs- en arbeidsmarktdashboards en de koppeling daarvan aan bredere economische opgaven.

Wat hebben we bereikt?

Realiseren van sterkere clusters door Europese en internationale samenwerking

Indicatoren:

- Aantal gelande projecten (35 p/jaar)
- Aantal handelsmissies (12 p/jaar)
- Aantal innovatiemissies, inkomen en uitgaand (10p/jaar)

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

We hebben ingezet op de vestiging van bedrijven die van toegevoegde waarde zijn voor onze innovatieve ecosystemen. Die projecten zijn geland. Er is veel belangstelling vanuit, zowel Brabantse bedrijven als buitenlandse bedrijven voor onze missies zowel inkomend als uitgaand en zowel op handel als op innovatie.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Bouwen en onderhouden van contacten en netwerken voor internationale innovatiesamenwerking

Indicator	2024	2025	2025

Aansluiten bij innovatiecoalities	3	3	3
Aantal projecten met een impact op gezondheid via Efro/Interreg (gezondheidsindicator)	8		

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Onze missies sluiten aan bij de behoefte en vraag vanuit de innovatiecoalities en innovatieve ecosystemen binnen Brabant. Een succesvolle Brabant Innovation Day (BID) met 150 deelnemers is in Japan georganiseerd, met als thema: the Impact of AI, Flexible Electronics, and Integrated Photonics. Dat heeft de afgelopen maanden bijgedragen aan verschillende bedrijfsbezoeken aan Brabant. Ook met kleinere missies in Europa is het gelukt om netwerken te bouwen en te onderhouden, zoals naar Saksen, Baden-Württemberg en Beieren.

Stimuleren van de internationale handel

Indicator
Deelnemende Bedrijven/ Kennisinstituten
Informatiebijeenkomsten
Trade Relations gesprekken

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Een aantal van onze missies was gericht op handel, zoals het bezoek met zestig Brabantse partners aan de Medica-beurs te Düsseldorf, de InterSolar in München. Daarnaast hebben we met twintig bedrijven deelgenomen aan Food Ingredients Europe 2024 in Frankfurt, waar de Brabantse Scale-Up plant internationaal is gelanceerd.

Continueren van investeringsbevordering

Indicator	2024	2025	2026
% High value projecten	35%	40%	
Passend binnnen topsectoren/clusters	90%	90%	
Investor Relations gesprekken	140	140	

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

We hebben vele investeringen aangetrokken, waarbij een behoorlijk percentage van toegevoegde waarde is voor de Brabantse innovatie ecosystemen en daarmee voor high value projecten. Zo is er voorafgaand aan en rondom de Brabant Innovation Day in Japan een aantal gesprekken geweest over uitbreidingen van investeringen.

Wat hebben we bereikt?**Het versterken van de ruimtelijke-economische structuur****Indicatoren:**

- Provincie Noord-Brabant scoort gemiddeld op de Brede Welvaartsindicator (BWI in 2021)

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

In 2024 is de Brede Welvaartsindicator (BWI) van de UU en RaboResearch niet ge-update. Een jaar eerder scoorden we gemiddeld op de index (de indicator is immers verdeeld in drie categorieën hoog – gemiddeld – laag). Brabant heeft echter het beste van twee werelden. Het is namelijk de economische groeimotor van Nederland (samen met o.a. Groot-Amsterdam), maar kent een veel hogere brede welvaart dan de andere economisch sterke regio's. In deze laatste publicatie van de BWI scoorden alle vier de Brabantse regio's boven het landelijk gemiddelde. Ter vergelijking: Groot-Amsterdam en Groot-Rijnmond, sterke economische regio's, behoren tot de meest slecht scorende regio's op gebied van brede welvaart. Regio's die het hoogste scoren op brede welvaart, zoals Gooi- en Vechtstreek, scoren met name goed op huisvesting en inkomen.

In de Regionale Monitor Brede Welvaart van het CBS scoren de provincie Noord-Brabant en de vier subregio's relatief hoog op materiële welvaart (inkomen en economische groei), arbeid (arbeidsparticipatie) en wonen (afstand tot voorzieningen). Dit zijn ook de thema's waarop een duidelijk veranderende trend waarneembaar is. Bij materiële welvaart en arbeid gaat het om een bovenmatig positieve ontwikkeling, bij wonen gematigd negatief.

Wat hebben we daarvoor gedaan?**Bijdragen aan campusontwikkeling**

Indicator	2024
Ontwikkelperspectief (roadmaps) campussen	3
Opwerken broedplaatsen/hybride leeromgevingen waarbij arbeidsmarkt en bedrijfsleven worden verbonden	7

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Samen met campusorganisaties, eigenaren, bedrijven en kennisinstellingen wordt op de verschillende campussen gekeken naar de kansen en mogelijkheden voor doorontwikkeling van deze belangrijke plekken voor de Brabantse economie. Voorbeelden zijn het ondernemingsplan van Business Park Aviolanda met Roadmaps en de doorontwikkeling van Pivot Park. Met betrekking tot het aandeelhouderschap in de Green

Chemistry Campus is besloten om dit te beëindigen en de afbouw te organiseren. Ook is er een drietal bijeenkomsten georganiseerd voor Brabantse Campusdirecteuren. Inmiddels versterken we op een tiental plekken hybride leeromgevingen en broedplaatsen waar Leven Lang Ontwikkelen hybride vorm krijgt, in o.a. Meierijstad, Maashorst, Werkendam. In Breda wordt in samenwerking met BUas en de gemeente Breda gewerkt aan de ontwikkeling van de Game Hub en de versterking van de Game Hub en de versterking van het game cluster. Daarnaast zijn er bijeenkomsten georganiseerd voor het Lerend Netwerk Hybride?Leeromgevingen.

(Door)ontwikkelen van stedelijke innovatie districten

Indicator	2024
Verkenning Brabantse steden	
Ondersteuning fieldlabs/faciliteiten	

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

We zijn partner in verscheidene integrale gebiedsontwikkelingen die in potentie uit kunnen groeien tot volwaardige stedelijke innovatiedistricten ingebed in de Brabantse verstedelijkingsstrategie en verstedelijkingsakkoorden met stedelijke regio's, zoals 't Zoet in Breda, het Innovatiedistrict in Den Bosch (IKDB) en KnoopXL. Meerdere kansrijke faciliteiten, fieldlabs en proeftuinen zijn in 2024 ook ondersteund.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- BOM Holding BV_
- Meerjarenplan BOM 2021-2024_
- Businesspark Aviolanda (BPA)_
- Pivot Park holding_
- Green Chemistry Campus BV_
- Havenbedrijf Moerdijk_
- Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant_
- Brabant Startupfonds_

Wat heeft het gekost?

Excel-tabel

5. Economie

Bedragen x € 1.000		Begroting 2024 primitief	Begroting 2024 na wijziging	Jaarrekening 2024 realisatie	Verschil begr. na wijz. - realisatie
<u>Lasten</u>					
	Programmalasten	25.559 N	83.300 N	83.853 N	553 N
	Toegerekende organisatiekosten	5.260 N	8.858 N	9.885 N	1.027 N
Totaal Lasten		30.819 N	92.159 N	93.738 N	1.580 N
<u>Baten</u>					
	Programmabaten	107 V	36.523 V	42.168 V	5.645 V
	Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	1.916 V	1.916 V
Totaal Baten		107 V	36.523 V	44.084 V	7.560 V
Saldo van baten en lasten		30.712 N	55.635 N	49.654 N	5.981 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting Excel-tabel

5. Economie

5. Economie - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	1.580
	N

Europese programma's	2.876
	N

Het betreft met name hogere Efro-bijdrage OP-Zuid ad € 3,9 mln. (N). Dit is budgettair neutraal, zowel aan de lasten- als baten-kant (provincie is doorgeefluik voor Europese middelen). Verder zijn er uitgaven m.b.t. bepaalde regelingen lager dan verwacht (€ 0,8 mln.), zijn er diverse projecten voordeliger afgewikkeld (€ 0,5 mln.) en nog verschillen in uitvoeringskosten (€ 0,3 mln.).

Toevoeging rentebaten	1.233
	V

Dit betreft rentebaten met betrekking tot een voorziening Stimulus. (Voorziening is t.b.v. provincies Limburg, Zeeland en Noord-Brabant). Deze baten zijn toegevoegd aan voorziening en dit was niet in de raming opgenomen.

Provinciale Cofinanciering MIT	973 V

M.b.t. MIT 2024 zien we een overbesteding, echter nog niet alle beschikkingen zijn in 2024 afgerond en daardoor is € 0,973 mln. aan provinciale cofinanciering MIT 2024 nog niet als last genomen. Deze middelen zijn echter in 2025 nog nodig om aan onze cofinancierings-verplichting te kunnen voldoen en wordt daarom ook voorgesteld om over te hevelen. (in rood kan nog wijzigen)

SPUK MIT	2.595
	N

De uitgaven m.b.t MIT (2022 t/m 2024) die d.m.v. een SPUK gedekt worden, zijn € 2,6 mln. hoger dan geraamd, maar deze worden volledig vanuit Rijk gedekt. (Zie ook baten)

Arbeidsmarktbeleid	456 V

Onderbesteding wordt met name veroorzaakt omdat bij Innovatiecoalitie Waterstof een bedrag geraamd was voor Human Capital, echter dit is niet in 2024 gerealiseerd, maar zal in 2025 tot besteding komen.

DataEconomie	696 V

Bij DataEconomie heeft de verlenging van de subsidieregeling datamaturiteit MKB vertraging opgelopen doordat nog niet al onze uitvoeringspartners de informatie t.b.v. evaluatie hebben aangeleverd. Hierdoor zullen deze lasten doorschuiven naar 2025.

Ruimtelijke Economische Structuurversterking	801 V

Voor de uitgaven m.b.t. Innovatiecoalitie eiwit waren in 2024 € 0,75 mln. geraamd, echter de subsidieaanvragen vanuit Cosun (t.b.v. open broedplaats Inicio/Cosun Innovatie Centrum) en Rewin (Acceleratorregeling voor opschalingsapparatuur food ingredients) zijn door geschoven naar 2025.

Circulaire Economie	911 V

Aanvragers m.b.t. Coachtraject (4 regio's/bom) hebben meer tijd nodig om goede aanvragen op te werken en hierdoor wordt het hiervoor geraamde bedrag ad € 0,65 mln. niet benut in 2024, maar schuift door naar 2025. Ook voor roadmap CVC (€ 0,08 mln.) en oprichten kennisnetwerk herbruikbare maaltijden (€ 0,16 mln.) is meer tijd nodig en zal in 2025 plaatsvinden.

5. Economie

Toegerekende organisatiekosten	1.027
	N

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	152

5. Economie - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	7.560
	V

Europese Programma's	3.989
	V

Wordt veroorzaakt door een hogere Efro-bijdrage ad € 3,9 mln. Zie ook afwijking lasten.

SPUK MIT	2.595
	V

De ontvangsten vanuit het Rijk m.b.t uitgaven MIT (2022 t/m 2024) zijn € 2,6 mln. hoger dan geraamd. Betreft een verschuiving van voorgaande jaren, zie ook afwijking lasten.

Rentebaten	1.233
	N

Dit betreft (verplichte) toevoeging van rentebaten aan een voorziening Stimulus. Voorziening is t.b.v. provincies Limburg, Zeeland en Noord-Brabant). Deze baten waren niet in de raming opgenomen. (Zie ook afwijking lasten.)

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	1.916
	V

De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	294

Programma 6 Energie

Inleiding

De schaarste op het energienet speelt een steeds grotere rol bij de voortgang van de energietransitie. Allerlei ontwikkelingen om het gebruik van fossiele brandstoffen af te bouwen worden vertraagd door het gebrek aan transportcapaciteit op het elektriciteitsnet. Het oplossen van deze transportcapaciteit heeft dan ook de volle aandacht. Hierbij ligt niet alleen de focus op het verder uitbreiden en versterken van het elektriciteitsnet, maar ook op het slimmer gebruiken van het bestaande net. Een krappe arbeidsmarkt en materiaalschaarste zijn echter zaken die niet snel op te lossen zijn. De hoog blijvende gasprijzen blijven de elektrificatie aanjagen, maar loopt nu ook tegen het gebrek aan transportcapaciteit aan.

Binnen de Brabantse Taskforce Transportschaarste (onderdeel van de Landelijke Aanpak Netschaarste (LAN)) richten we ons, samen met netbeheerders, gemeenten en het Rijk, op het zo snel mogelijk uitbreiden van het elektriciteitsnet en het optimaliseren van het gebruik van het net. Specifiek aandachtspunt daarbij is het opzetten van energyhubs om het gebruik van het elektriciteitsnet te optimaliseren. Vanuit het rijk zijn eind 2024 financiële middelen beschikbaar gekomen om hiermee als eerste op bedrijventerreinen te beginnen. Met betrekking tot het zo snel mogelijk uitbreiden van het elektriciteitsnet, zijn wij ons, in samenspraak met gemeenten en het rijk, aan het oriënteren op een rol als bevoegd gezag bij ruimtelijke besluitvorming en vergunningverlening van elektriciteitsprojecten. Met name waar het grondgebied van meerdere gemeenten betreft. In 2025 zal de provincie het bevoegd gezag op zich nemen van twee ondergrondse kabeltrajecten in ZO-Brabant.

Bovengenoemde ontwikkelingen hebben potentiële gevolgen voor het tempo van realisatie van onze ambities. Met name als het gaat om de realisatie van grootschalige opwek van hernieuwbare energie. De komende jaren zal de realisatie van grootschalige projecten afhankelijk zijn van de mogelijkheden op het elektriciteitsnet. Daarmee kan de realisatie iets vertragen, al lijkt de huidige planning van netuitbreidingen de realisatie van de afspraken met betrekking tot hernieuwbare opwek in 2030 mogelijk te maken. Als die datum niet wordt gehaald, zullen de afspraken iets later alsnog worden behaald.

De uitrolstrategie van publieke laadpunten binnen regio Zuid (provincie Noord-Brabant en Limburg) verloopt voorspoedig. De doelstelling is ruimschoots behaald met 11.164 publieke laadpunten. Er zijn meer aanvragen door EV-rijders ingediend dan verwacht. Voor de nieuwe concessieperiode (medio 2024 – 2028) is opnieuw een overeenkomst met een marktpartij gesloten om ruim 22.000 publieke laadpunten te plaatsen binnen deelnemende gemeenten (90%), waarvan circa 16.500 beoogd in de provincie Noord-Brabant en circa 5.500 in de provincie Limburg.

De regio Moerdijk speelt nu en in de toekomst een sleutelrol in de (inter)nationale en regionale energieopgave. In de regio Moerdijk komen veel grote energie-infrastructuurprojecten samen. Vanwege de grote ruimtevraag in het gebied is de Ontwerptafel Powerport regio Moerdijk opgericht.

Naast de ontzorgingsloketten voor de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed is het ontzorgingsloket voor het Midden- en Kleinbedrijf (MKB) geopend en is de tranche van Klein Maatschappelijk Vastgoed 1 afgerond.

We stimuleren regionale samenwerking en het opstellen van Soorten Management Plannen (SMP) om een grootschalige aanpak van energiebesparing in de woningvoorraad te versnellen. De warmtedialogen zijn afgerond en de resultaten zijn in het najaar met uw Staten gedeeld. In 2024 is de verkenning naar de mogelijkheden van een regionaal warmtebedrijf gestart. Dit in samenwerking met Energie Beheer Nederland (EBN) en Enexis.

Wat hebben we bereikt?

Verduurzaming gebouwde omgeving

- Het verstevigen en versnellen van de aanpak van isolatie en energiebesparing in de gebouwde omgeving zodat minder duurzame energie opgewekt hoeft te worden.
- Grootschalige verduurzaming van maatschappelijk vastgoed.

Indicator	2024
Ontzorging maatschappelijk vastgoedeigenaren	
• Getekende intentieovereenkomsten	60-80
• Aantal doorlopen adviestrajecten	100-120

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het doel van tranche 1 van het ontzorgingsloket verduurzaming Klein Maatschappelijk Vastgoed was: 142 eigenaren en/of 210 objecten. Nu bij de afronding van de eerste tranche zijn 73 eigenaren en 225 objecten ontzorgd. Gelet op het succes is in 2023 een tweede tranche gestart met als doel 128 eigenaren en/of 226 objecten. Ten aanzien van de tweede tranche zijn eind 2024 100 eigenaren en 110 objecten ontzorgd. De verwachting is dat we de doelstellingen voor de tweede tranche gaan halen. Eind 2024 heeft het ministerie van VROM aangekondigd dat er nog een derde tranche gaat volgen in 2025, waarmee de looptijd verlengd wordt tot mei 2027.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Initiatieven voortzetten

waaronder:

- Het verzamelproject uit de 'Corona Investeringsagenda' dat zich richt onder andere op energiebesparing bij maatschappelijk vastgoed en particuliere woningen is eind 2024 afgerond. Kennis ervan is geborgd op de Energiewerkplaats. Enkele projecten gaan zelfstandig verder en/of worden uitgevoerd. Daarnaast gaan we in 2025 verder met 3 koploperprojecten
- Het Ontzorgingsloket Maatschappelijk Vastgoed en het Duurzaamheidsloket Sport worden voortgezet.
- Het Ontzorgingsloket voor het Midden en Klein Bedrijf (MKB) is in 2024 geopend.
- In 2024 werkten gemeenten in de vier Brabantse RES-regio's samen aan de uitvoering van plannen voor een grootschalige aanpak van energiebesparing in de woningvoorraad. De uitvoering van de plannen loopt door in 2025. Wij steunen deze regionale samenwerking met een subsidie.
- De bijdrageregeling versterking biodiversiteit en versnelling energiebesparing Noord-Brabant is gepubliceerd en dit helpt de isolatieopgave door het opstellen van Soorten Management Plannen (SMP's), het plaatsen van alternatieve verblijfplaatsen en het vormgeven van natuurvriendelijk isoleren te stimuleren.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Wat hebben we bereikt?

Verduurzaming van de energieopwekking, door de ontwikkeling van energieprojecten, zoals wind- en zonprojecten, geo- en aquathermie en projecten voor conversie en opslag van energie.

Indicator:

- Totale productie van hernieuwbare energie in petajoule (PJ) (BBV- verplichte indicator)
- Opgave opwek hernieuwbare elektriciteit in de RES'en (6,5 TWh in 2030)

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Uit door Planbureau voor de Leefomgeving geverifieerde gegevens blijkt dat de Brabantse RES regio's per 1 januari 2024 ruim de helft van de opwekdoelstelling (6,5 TWh in 2030) hebben gerealiseerd. Daarnaast is nog ruim 1 TWh in de fase van voorbereiding (concrete plannen) en liggen er nog voor ruim 2,5 TWh minder concrete plannen. Als deze plannen de komende jaren gerealiseerd worden, is de doelstelling (voor 2030) haalbaar. We zien echter ook dat de uitvoering wordt belemmerd/vertraagd door netcongestie, mogelijke beperkingen die vanuit Defensie aan het ruimtegebruik worden opgelegd. Het signaal dat we eerder hebben moeten geven, blijft aan de orde. Mocht het oplossen van de netcongestie langzamer gaan dan nu wordt voorzien, kan de verduurzaming van de energieopwekking later gerealiseerd worden dan in het beleid is bepaald (2030). Met betrekking tot overige hernieuwbare energie (met name warmte) is de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) aangenomen en is de Wet collectieve warmte (Wcw) in procedure gebracht. Met de Wgiw kunnen gemeenten wijkgericht aan de slag en samen met bewoners en gebouweigenaren een afweging maken over wat per wijk het beste warmtealternatief is. De Wcw voorziet in een nieuwe marktordening voor collectieve warmte, waaronder een publiek meerderheidsaandeel bij warmtebedrijven. Naar verwachting zal rond 2030 voldoende ontwikkeling hebben plaatsgevonden om de afgesproken verduurzaming te kunnen realiseren. Gedetailleerde informatie is te vinden in de Monitor energieagenda 2019-2030.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Doorpakken afspraak Wind op Land 2020

Indicator	2024	2025	2026
Opgesteld vermogen	PM*		

*Planning volgt als in 2024 de UA Energie is opgesteld.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De afspraken Wind op Land 2020 zijn overgegaan in de RES. De oorspronkelijke afspraken zijn – zij het met vertraging – inmiddels gerealiseerd.

Maatwerkoplossing per RES-regio

Indicator	2024	2025	2026

Aantal maatwerkoplossingen voor optimaal efficiënt gebruik energienetwerk

PM*

PM*

PM*

*Planning volgt als in 2024 de UA Energie is opgesteld.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Planning voor deze indicator zou volgen in de Uitvoeringsagenda Energie 2024-2027. Aangezien deze indicator niet is opgenomen in de Uitvoeringsagenda en er dus geen streefwaarden zijn bepaald, kan hier niet op verantwoord worden.

Voortgangsrapportage per RES-regio

Indicator	2024	2025	2026
Aantal opgeleverde voortgangsrapportages RES'en	n.v.t.	4	n.v.t.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Niet van toepassing voor 2024.

Wat hebben we bereikt?

Verminderen emissies broeikasgassen

Indicatoren*:

- (BBV-Verplichte indicator) Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO2-equivalenten) in tonnen uitstoot (streefwaarde 2030 10.7 Mton)
- Emissie gerelateerd aan energie: totale CO2- emissie in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 7,6 Mton)
- Verbruikte energie totaal in PJ (bron: Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 240 PJ)

* De bestaande indicator CO2 reductie wordt gebruikt om de relatie te leggen met de doelstelling vanuit het Beleidskader Gezondheid; drie gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De daling van de emissie van broeikasgassen zet door. In 2022 (de meest recente gegevens) is de hoeveelheid verbruikte energie gedaald tot onder de streefwaarde in 2030, namelijk 238 PJ. Gedetailleerde informatie is te vinden in de Monitor energieagenda 2019-2030.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Mobiliteit

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Zie programma 8 “Basisinfrastructuur Mobiliteit” m.b.t. duurzaam bouwen en beheren van provinciale infrastructuur en 100% elektrische bussen in concessies in Brabant.

Bevorderen naleving van de wettelijke energiebesparingsverplichtingen bij bedrijven

Indicator	2024
Het aandeel van bedrijven dat gecontroleerd is door de omgevingsdiensten	100%
Aandeel van de bedrijven dat maatregelen treft/voldoet	100%

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)****Doorpakken samenwerking met de industrie****Kwaliteit (indicator)****Kwaliteit (toelichting)**

De provincie heeft in 2024 de samenwerking tussen energie-intensieve industriële bedrijven in Brabant die is gericht op de verduurzaming van de industrie voortgezet. Het gaat hierbij om de Brabantse Energy Leaders (BEL-groep) en de Industrietafel Midden- en West-Brabant. Dit zijn netwerken van industriële bedrijven die een substantieel aandeel hebben in het totale energiegebruik in Noord-Brabant. De netwerken zijn gericht op uitwisseling van kennis en goede voorbeelden op het gebied van de verduurzaming van de industrie. Daarnaast is deelgenomen in de Cluster Energie Strategieën (CES). Binnen de CES-en wordt de benodigde energie-infrastructuur voor de industrie in beeld gebracht, zodat deze opgenomen kunnen worden in de investeringsplannen van de netbeheerders.

Voortzetten pilot MIEK regio Moerdijk**Kwaliteit (indicator)****Kwaliteit (toelichting)**

De pilot MIEK regio Moerdijk is eind 2024 afgerond. In 2024 is er ingezet op uitbreiding en intensivering regionaal netwerk en stimulering ateliers ten behoeve van de voortgang en ontwikkeling van een 380/150/20 kV hoogspanningsstation Port of Moerdijk (POM); beoogd realisatiejaar is 2031. Als resultaat van de tussentijdse evaluatie van de pilot MIEK regio Moerdijk is in 2024 een verkenning gestart of een samenwerkingsverband met de industrie in de regio West-Brabant van toegevoegde waarde kan zijn voor de verduurzaming van de industrie.

Doorpakken warmtetransitie

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De warmtedialogen zijn in 2024 afgerond en hieruit zijn, naast een oproep voor meer regie, de volgende resultaten naar voren gekomen:

- Warmtenetten in stedelijk gebied lijken kansrijk;
- Warmtenetten in dorpen en kleine kernen verdienen aandacht;
- Individuele oplossingen blijven nodig, programmatische aanpak is wenselijk;
- Het ontsluiten en benutten van uitzonderlijke bronkansen is noodzakelijk voor een eerlijke verdeling van warmtebronnen in Brabant.

In 2024 is gestart met de ontwikkeling van een passend maatregelenpakket, waaronder de verkenning naar een regionaal warmtebedrijf met een publiek meerderheidsbelang. Kaderstellend hiervoor is de in procedure gebrachte Wet collectieve warmte (Wcw).

Het bestuurlijk draagvlak onder de Brabantse gemeente is groot, maar de zorgen blijven over hoe dit achter de voordeur is te realiseren en hoe de betaalbaarheid voor de eindgebruikers gegarandeerd blijft.

Ook thema gezondheid blijvend agenderen

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

We streven ernaar om slim en integraal te combineren en energiedoelen zoveel mogelijk te realiseren in samenhang met andere maatschappelijke opgaven. Zo bereiken we niet alleen resultaat op het gebied van energie, maar ook op het gebied van bijvoorbeeld leefbaarheid, gezondheid, omgevingskwaliteit en een circulaire en concurrerende economie. Niet elk project of iedere locatie leent zich voor een succesvolle koppeling, maar daar waar het kan, zoeken we die koppeling voortdurend op en stimuleren deze.

Wat hebben we bereikt?

Bijdrage leveren aan een toekomstbestendige energie-infrastructuur

Indicator:

- Bijdragen aan de ontwikkeling van oplossingen voor opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie
- Bijdragen aan de ontwikkeling van energyhubs in de gebouwde omgeving (zowel bedrijventerreinen als woonlocaties)
- Waar nodig bevoegd gezag op ons nemen voor projectbesluit en vergunningverlening voor energieinfraprojecten van netbeheerders

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Binnen de Brabantse aanpak netschaarste (onderdeel van de Landelijke Aanpak Netschaarste (LAN)) richten we ons, samen met netbeheerders, gemeenten en het Rijk, op het zo snel mogelijk uitbreiden van het elektriciteitsnet en het optimaliseren van het gebruik van het bestaande net. Specifiek aandachtspunt daarbij is het opzetten van energyhubs om het gebruik van het bestaande elektriciteitsnet te optimaliseren

en daarmee, waar mogelijk, extra investeringen in uitbreiding en versterking te voorkomen. Vanuit het rijk zijn hiervoor eind 2024 financiële middelen beschikbaar gesteld. Deze middelen kunnen in 2025 en 2026 worden ingezet. Met betrekking tot het zo snel mogelijk uitbreiden van het hoogspanningsnet, zijn wij ons, in samenspraak met TenneT, gemeenten en het rijk, aan het oriënteren op een rol als bevoegd gezag bij ruimtelijke besluitvorming en vergunningverlening van elektriciteitsprojecten. Met name waar het grondgebied van meerdere gemeenten betreft. In 2025 zal de provincie het bevoegd gezag op zich nemen van twee ondergrondse kabeltrajecten in ZO-Brabant

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Realiseren van een strategisch netwerk van (semi-)publieke laadpunten

Indicator	2024
Verhouding (semi) publiekslaadpunten / elektrische personenvoertuigen	Minimaal 1 (semi-)publiek laadpunt per 5 elektrische personenvoertuigen

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Prestatie is gehaald, zie rapportage NAL Regio Laadinfratructuur.

Afstemmen met en tussen partijen over ontwikkelingen en aanpak vraag- en aanbod van energie enerzijds en beschikbare netcapaciteit anderzijds

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (PMIEK) is opgeleverd. Verder richten we ons binnen de Brabantse Taskforce Transportschaarste (onderdeel van de Landelijke Aanpak Netschaarste (LAN)), samen met netbeheerders, gemeenten en het Rijk, op het zo snel mogelijk uitbreiden van het elektriciteitsnet en het optimaliseren van het gebruik van het net.

Stimuleren eerste uitrol van innovaties in de energie-infrastructuur

Indicator	2024	2025	2026
Opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie	PM*	PM*	PM*
Uitrol van een nieuwe technologie een bijdrage levert aan het eerder en/of tegen geringere kosten behalen van de provinciale energiedoelstellingen	PM*	PM*	PM*

*Planning volgt als in 2024 de UA Energie is opgesteld.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Planning voor deze indicator zou volgen in de Uitvoeringsagenda Energie 2024-2027. Aangezien deze indicator niet is opgenomen in de Uitvoeringsagenda en er dus geen streefwaarden zijn bepaald, kan hier niet op verantwoord worden.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij;
- Energiefonds Brabant;
- Innovatiefonds Brabant;
- Enexis NV/ Enpuls.

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Wat heeft het gekost?

Excel-tabel

6. Energie

Bedragen x € 1.000		Begroting 2024 primitief	Begroting 2024 na wijziging	Jaarrekening 2024 realisatie	Verschil begr. na wijz. - realisatie
<u>Lasten</u>					
	Programmalasten	5.711 N	13.959 N	11.324 N	2.635 V
	Toegerekende organisatiekosten	4.180 N	5.235 N	5.226 N	9 V
Totaal Lasten		9.891 N	19.193 N	16.549 N	2.644 V
<u>Baten</u>					
	Programmabaten	3.111 V	8.048 V	6.266 V	1.782 N
	Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
Totaal Baten		3.111 V	8.048 V	6.266 V	1.782 N
Saldo van baten en lasten		6.780 N	11.145 N	10.283 N	862 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

Excel-tabel

6. Energie

6. Energie - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	2.644
	V

SPUK's Regionale aanpak laadinfrastructuur	1.361
	V

De opdracht (concessie) om laadpalen te plaatsen is in 2024 met enige vertraging voorbereid, maar uitvoering vindt in 2025/26 plaats. Dit is de reden dat de rijksmiddelen later tot besteding zullen komen.

Europese programma's 'Just Transition Fund (JTF) West Noord-Brabant'	792

De aangevraagde subsidies voor de regeling 'Just Transition Fund (JTF) West Noord-Brabant' zijn achtergebleven bij de verwachtingen in 2024. Met name Stikstofproblematiek is de oorzaak hiervan.

Energie Brabant	924

Uitgaven voor 'Energie Brabant' die in 2024 opgestart is, zijn achtergebleven. 'Energie Brabant' is de communicatieve verbinding van provinciale energieprojecten. Daarnaast verbindt en stimuleert Energie Brabant ambtenaren en energieprofessionals die werken aan de energietransitie in Brabant om zo deze transitie te versnellen en versterken. Daarnaast kon de subsidie aan de BOM voor 'Develop to Invest' nog t.l.v. bestuursakkoordmiddelen uit vorige periode geboekt worden, waardoor bijna € 575.000 onbenut bleef vanuit nieuwe bestuursakkoordmiddelen.

Toegerekende organisatiekosten	9

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet lager uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	442

6. Energie - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	1.782
	N

Baten SPUK's Energie	1.782
	N

Doordat de lasten voor een aantal specifieke uitkeringen (SPUK's) voor Energie in 2024 lager zijn uitgevallen dan geraamd (het betreft met name de SPUK's voor Regionale aanpak laadinfrastructuur, zie hiervoor de toelichting bij lasten), wordt aan de batenzijde een gelijk bedrag aan lagere baten vanuit de specifieke uitkeringen gerealiseerd.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	0

Programma 7 Landbouw en voedsel

Inleiding

In het begrotingsjaar 2024 hebben we op veel vlakken de resultaten behaald zoals die ons voor ogen stonden. In 2024 is de Uitvoeringsagenda 2024 – 2027 vastgesteld.

We hebben het real time meten in stallen en innovatieve stalsystemen verder ontwikkeld, omschakelende melkveehouders naar natuurinclusieve landbouw begeleid en boeren ondersteund die hun bedrijfsvoering willen veranderen of beëindigen via het Ondersteuningsnetwerk en Aanpak Piekbelasting. Daarnaast hebben we biologische landbouw en agroforestry ondersteund. Voor wat betreft innovatie hebben we de Boerderij van de Toekomst ZOZ, Agro Proeftuin Noord-Oost-Brabant en de VDBorne-Campus ondersteund. We hebben bijgedragen aan GGA-processen. Ook in landelijke samenwerkingsverbanden behalen we voor Brabant relevante resultaten: denk aan het werken aan het Schone Lucht Akkoord, de Praktijkaanpak Emissiearme Veehouderij, Regieorgaan Versnellen Innovatie, ontwikkelen van een landelijke KPI-kernset voor meetbaar maken van kringlooplandbouw incl, mogelijk maken van doelsturing, het bevorderen van eiwittransitie, enz.

Tegelijkertijd is het voor een flink aantal ondernemers in de veehouderij moeilijk om het perspectief te blijven zien. Zowel op het vlak van natuurvergunningverlening alsook mestafzet in verband met de aflopende derogatie zijn de oplossingen nog niet inzicht. Dit heeft ook zijn weerslag op een aantal werkzaamheden binnen dit programma, zoals bij innovatie van stalsystemen en het heeft zijn weerslag op de medewerkers die in direct contact met de betreffende ondernemers werken.

Wat hebben we bereikt?

Het meest duurzaam en circulair in Europa

Indicatoren

- Verhouding tussen de bewerkte mest en de gewasbehoefte in Nederland (verhouding naar een waarde, op basis van fosfaat (P2O5))

Streefwaarden	nulmeting	2024	2030
Verhouding naar waarde	(1,09) 2020	-	Verhouding lager dan 1

- Stikstof- en fijnstof emissie veehouderij in Brabant

Streefwaarden	nulmeting	2022	2023	2024
Kton fijnstof per jaar	1,7 kton (2021)	1,6 kton	1,4 kton	1,5 kton
Kton fijnstof per jaar	14,3 kton (2019)	14,6 kton	13,7 kton	13,6 kton

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Realiseren uitvoeringsagenda mest

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Inzake mest is de samenwerking met andere provincies, sectoren en Rijk verder uitgewerkt. Van de eerste 5 in 2024 geselecteerde innovatieprojecten van de landelijke Praktijkaanpak Emissiearme Veehouderij (PA) is in 2025 de financiering geregeld. Er wordt binnen de PA gewerkt aan selectie en financiering van nog ca. 15 innovatieprojecten op gebied van stallen, mest en data. Daarnaast wordt gewerkt –in lijn met het bestuursakkoord- aan een maatwerkaanpak om het aantal locaties met mestbewerkingsinstallaties te vergroten. De recente uitspraken rondom natuurtoestemmingen bemoeilijken ook deze processen.

Actualisatie en uitvoeren routekaart stalaanpassingen 2024

Streefwaarden	2024
Aantal veehouders financieel ondersteund die investeren in een bestaand stalsysteem met rijksmiddelen	50*

*Dit is afhankelijk van de mate waarin het lukt om in 2024 vergunningen voor stalsystemen te verlenen én het openstellen van een subsidieregeling door het Rijk.

Daarnaast :

- Blijven we in 2024, afhankelijk van de snelheid waarmee de vergunningverlening voor stalsystemen weer op gang komt- onze First Movers-regeling inzetten om veehouders die als eersten investeren in een innovatief brongericht stalsysteem financieel te ondersteunen. We zullen dat afstemmen met de hierboven genoemde regeling.

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Op dit moment is besluitvorming over vergunningverlening voor innovatieve huisvestingssystemen opgeschort. Er is geen subsidieregeling voor innovatieve huisvestingssystemen opgesteld.

We hebben de routekaart geactualiseerd in juni 2024.

Pilot Real-Time meten

Streefwaarden	2024
Aantal praktijkbedrijven waarop gemeten wordt in het kader van deze pilot	25

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

33 bedrijven doen mee aan de Real-Time meten pilot.

Bereiken van implementerende en zoekende veehouders

Streefwaarden**2024**

implementerende en zoekende veehouders bereiken via het netwerk van de Taskforce, via bijeenkomsten, 'Tour de Boer'-demonstraties, diverse schriftelijke en digitale communicatiekanalen en voorlichtingsactiviteiten. 500

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Deze activiteiten zijn nagenoeg stil komen te liggen door de ontstane onzekerheid over de effectiviteit van emissiearme huisvestingssystemen. Een deel van de werkzaamheden hebben een overlap met het samenwerkingsproject van de versnellingsaanpak emissielandbouw.

Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij, Akkerbouw en Zoogkoeienhouderij**Indicator:**

- Implementeren Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (BMA) bij akkerbouwbedrijven
- Toepassen (eenvoudige natuurinclusieve maatregelen) bij Biodiversiteitsmonitor melkveehouderij

Streefwaarden**Nulmeting 2024**

Implementeren Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw	n.v.t.	30
Toepassen Biodiversiteitsmonitor melkveehouderij (cumulatief)	190 (2021)	650

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Bij de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (BBM, onderdeel van het programma Brabants Bodem) is het aantal deelnemers met de vierde openstelling in 2024 gegroeid naar 500. Dit is –ondanks een forse inzet op de werving van nieuwe deelnemers– minder dan het beoogde aantal van 650. Met 500 deelnemers is de BBM nog steeds het grootste project met doelsturing in Nederland. In 2024 kon de eerste groep deelnemers (van 2021) twee jaar verlengen. Nagenoeg alle deelnemers hebben hun deelname verlengd. In de komende jaren kunnen ook de 2e tot en met de 4e groep deelnemers verlengen. Regio Pilot met de Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw heeft het aantal deelnemers in 2024 (fase 2) conform plan uitgebreid naar ca. 80 akkerbouwers waarvan 25 in de provincie Brabant.

Wat hebben we bereikt?**Economisch toonaangevend zijn binnen Europa****Indicatoren:**

- Aantal startups in landbouw en voedsel en op cross-overs met high tech (Programma EKT)

Streefwaarden nulmeting 2024

aantal	5-7 (2021)	25

- Vestiging nieuwe bedrijven en/of bovengemiddelde groei van bestaande bedrijvigheid in de high tech agrofoodsector / aantal toonaangevende bedrijven (Programma EKT)

Streefwaarden	nulmeting	2024
aantal	2 à 5 (2021)	Substantiële groei

- Ontwikkeling van bedrijvigheid in nieuwe eiwitten in aantallen bedrijven en werknemers (5% groei per jaar)

Streefwaarden	nulmeting	2024
Groei per jaar	45 (2022)	5%

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Volgende startups/bedrijven hebben zich in 2024 in Brabant gevestigd:

- Revyve (bij Cosun)
- The Mediterranean Food Lab (afkomstig uit Israël, heeft zich bij Bodec gevestigd)
- FibreFoods (in oude Dalco fabriek in Oss)

Het is lastig om het aantal startups op gebied van landbouw en Voedsel en hightech cross-overs weer te geven, vanwege de dynamische aard van deze startups. Bedrijven worden opgericht, stoppen of veranderen van focus, wat het moeilijk maakt om een actueel overzicht te krijgen. Maar ook vanwege overlap tussen sectoren, versnipperde gegevens en een gebrek aan actuele en centrale registratie.

Daarnaast is inzicht in de ontwikkeling van de groei van bedrijvigheid in nieuwe eiwitten ook lastig door o.a. versnippering over sectoren en het gebrek aan specifieke en uniforme data.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Bevorderen innovatie

Indicator:

- Organiseren van initiatieven welke de innovatie bevorderen (aantal: 3)

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Brabant is een van de projectpartners geworden van het REWIRE-project o.l.v. de Universiteit van Utrecht. Dit vier-jarige project richt zich op het bevorderen van nieuwe samenwerkingen tussen alle betrokken belanghebbenden, met als doel innovaties binnen en tussen diverse ecosystemen in de landbouw te creëren en te verspreiden.

Vanuit Green Techport Brabant is de Gebiedsgerichte Aanpak Energie Glastuinbouwgebieden van start gegaan, waarbij de verduurzamingsopgave binnen de glastuinbouwsector centraal staat.

Tevens is Brabant aangesloten bij Plant Protein Forward. Dit is een driejarig innovatief project dat zich richt op het stimuleren van de consumptie van plantaardige eiwitten, speciaal gericht op lokaal geteelde gewassen in Nederland en dus ook voor Brabant.

Ondersteunen en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken

Indicator:

- Aantal ondersteunde en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken (aantal: 2)

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Via Landbouw Innovatie Brabant zijn er 4 projecten ondersteund rond plantaardige eiwitten.

Stimuleren kleine betekenisvolle projecten door Landbouw Innovatie Brabant

Streefwaarden	2024
Aantal ondersteunde initiatieven	30

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In totaal zijn er 42 projecten ondersteund waarvan 4 rond plantaardige eiwitten.

Wat hebben we bereikt?

Natuur- en landschapsinclusief zijn in 2030

Indicatoren:

- Aantal natuurinclusieve boeren

Streefwaarden	nulmeting	2024	2030
aantal	80 (2021)	150	500

- Areaal biologische landbouw (ha) (15% van het agrarisch areaal)

Streefwaarden	nulmeting	2022	2023	2024	2030
Agrarisch areaal	2,8% (2020)	2,3%	-	3,5%	15 % (circa 35.000 ha)

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Er is nog geen eenduidige definitie beschikbaar wanneer een bedrijf natuurinclusief is, we verwachten in het voorjaar van 2025 daar een definitie voor. Het aantal natuurinclusieve bedrijven kunnen we daarom nog niet monitoren. Eind 2024 deden circa 515 melkveebedrijven mee aan de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkvee, dit betreft bedrijven die in meer of mindere mate natuurinclusief zijn. Zie ook Statenmededeling Uitvoering Natuurinclusieve Landbouw.

Het percentage areaal biologische landbouw is groeiend. CBS-data met de data over de provincies loopt wat achter. De meest recente data voor Brabant is van 2022, toen waren 2,2 % van de agrarische bedrijven biologisch. Over geheel Nederland was in 2024 3,8 % van de bedrijven biologisch.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Begeleiden bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief

Streefwaarden	nulmeting	2024
Aantal begeleide bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief (incl. businessplan)	80 (2021)	150

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Eind 2024 zijn er met ruim 300 ondernemers gesprekken gevoerd over een meer natuurinclusieve bedrijfsvoering. In totaal 160 ondernemers zijn of worden door coaches begeleid bij hun omschakeling naar natuurinclusief. 132 hebben een subsidie ontvangen voor het opstellen van een Natuurinclusief businessplan. 98 businessplannen zijn inmiddels gereed gemeld. En er zijn 10 grondtransacties bij 9 ondernemers afgerond in het kader van de regeling grond voor natuurinclusieve landbouw.

Organiseren van bijeenkomsten voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven

Indicator:

- Aantal bijeenkomsten georganiseerd voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven. (aantal: 30 per jaar)

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Geven van omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw)

Streefwaarden	2024
Aantal uitgebrachte omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw)	8 (totaal 30)

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het aantal adviesgesprekken ligt totaal op ruim 40, in 2024 waren het er 10.

Gronden voor Graasdierhouderijen

Streefwaarden	2024

Aantal hectaren vastgelegd als permanent grasland 250 (totaal 1000)

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)****Aanpak piekbelasting****Kwaliteit (indicator)****Kwaliteit (toelichting)**

Het project loopt conform afspraken. Er is sprake van een goede samenwerking met het Rijksteam UAPB. Ook de samenwerking met het provinciale collega's en gemeenten gaat naar wederzijdse tevredenheid. De flexibele schil van de organisatie is afgelopen jaar wat ingekrompen om beter aan te sluiten op de omvang van de vraag naar zaakbegeleiding. Dit in goed overleg met de zaakbegeleiders. Er is voldoende budget en voldoende vertrouwen om de taken ook in 2025 te kunnen voortzetten.

Ondersteunen van veehouders bij besluitvorming LBV(+)**Streefwaarden****2024**

Aantal ondersteunde veehouders (cumulatief vanuit 2023) 500

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Het begeleiden van de ondernemers gaat goed. Inmiddels hebben we in totaal (vanaf 2023) met 192 ondernemers contact gehad waarbij we nu nog met 130 ondernemers actief in gesprek zijn. Hoewel het aantal begeleidde ondernemers lager is dan geraamd, is de tevredenheid bij zowel ondernemers en gemeenten over de uitgevoerde begeleiding goed. Ondernemers kunnen ook in 2025 nog een zaakbegeleider aanvragen. Bij de 2de BURAP stonden alle regelingen nog open en was er nog geen signaal dat we het aantal van 500 niet zouden halen.

Wat hebben we bereikt?**Versterken gemeenschapsinclusief****Indicatoren:**

- Gemiddelde waardering burgers voor de agrifoodsector in Brabant (op niveau of verbetering van waardering)

Streefwaarden

nulmeting
(landelijk niveau)

2023**2024**

Gemiddelde waardering schaal van 1-7

5,01
(2020)

5,04

Op niveau of verbetering

-
- Percentage Brabanders met zorgen over de gezondheid in relatie tot de veehouderij (afname percentage)

Streefwaarden	Nulmeting	2023	2024
Percentage	3% (2020)	5%	Afname

- Actualiteit stikstofproblematiek en de media aandacht die het heeft gekregen.
- Langdurig aanhoudende vogelgriep en overdraagbaarheid naar andere dieren.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Brabanders blijven bezorgd over hun gezondheid door de veehouderij in de buurt. Dit mede door de actualiteit van de stikstof problematiek in de media en het langdurig aanhouden van de vogelgriep en overdraagbaarheid naar zoogdieren.

Het precieze cijfer voor de Agrifoodsector is (nog) niet bekend. De maatschappelijke waardering van alle sectoren is in 2024 gestegen, maar de kleine plus die we zien verschilt niet significant van vorig jaar. (Agrifoodmonitor 2024)

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Ondersteunen boer-burger initiatieven

Indicator:

- Ondersteunde initiatieven (aantal: 1)

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Korte Ketens

Streefwaarden	2024
Aantal ondersteunde initiatieven	3

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De provincie heeft ondersteuning gegeven aan onder andere projecten rondom het versterken en opbouwen van een (nieuwe) korte keten, gerelateerd aan o.a. voedingswaarde en voedseducatie.

Inzet verbonden partijen

N.v.t.

Wat heeft het gekost?

Excel-tabel

**7. Landbouw en
voedsel**

Bedragen x € 1.000		Begroting 2024 primitief	Begroting 2024 na wijziging	Jaarrekening 2024 realisatie	Verschil begr. na wijz. - realisatie
<u>Lasten</u>					
	Programmalasten	40.939 N	21.388 N	15.225 N	6.163 V
	Toegerekende organisatiekosten	2.647 N	5.870 N	5.177 N	693 V
Totaal Lasten		43.586 N	27.258 N	20.402 N	6.856 V
<u>Baten</u>					
	Programmabaten	37.830 V	15.405 V	10.207 V	5.197 N
	Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
Totaal Baten		37.830 V	15.405 V	10.207 V	5.197 N
Saldo van baten en lasten		5.755 N	11.853 N	10.195 N	1.659 V

**Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting
Excel-tabel**

7. Landbouw en voedsel

7. Landbouw en voedsel - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	6.856
	V

Inzet Versnellingsmiddelen Rijk	4.458
	V

De verklaring van de onderuitputting is 2-ledig:

- Realtime meten: de installatie van meetapparatuur heeft vertraging opgelopen. O.a. door beschikbaarheid van elektriciens;
- Biodiversiteitsmonitor: een voorziene subsidiebijdrage aan Boeren natuur Brabant van € 3 mln. is niet eind 2024 beschikbaar zoals voorzien was, maar zal in 2025 worden beschikbaar.

Grondbank beleidsregel graasdierhouderijen	400 V

Voorziene aankoop gronden en daarbij behorende exploitatielasten zal in 2025 plaatsvinden i.p.v. 2024.

Subsidieregelingen Europese programma's	915 V

Er zijn minder/lagere subsidies beschikbaar dan eerder is geprognosticeerd. De restantmiddelen worden ingezet voor subsidies Europese programma's in 2025.

Brabants bodem	172 V

Brabants Bodem is een samenwerkingsprogramma dat bestaat uit verschillende deelprojecten. Een deel van deze deelprojecten is later in de uitvoering gekomen dan voorzien of doorgeschoven naar 2025. Dit om zo optimaal gebruik te kunnen maken van de beschikbare capaciteit van de partners van Brabants Bodem en bij de externe partijen waar Brabants Bodem mee samenwerkt. De stuurgroep Brabants Bodem heeft daarom besloten de uitvoeringstermijn die aanvankelijk was gezet op 2024 te verlengen naar 2025 en het werkplan daarop aangepast.

Heldere kaders	111 V

Een aantal projecten welke de verwachting hadden in 2024 afgerond te zijn, hebben vertraging naar 2025.

Toegerekende organisatiekosten	693 V

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet lager uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	107 V

7. Landbouw en voedsel - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	5.197
	N

Inzet Versnellingsmiddelen Rijk	4.458
	N

Als gevolg van lagere uitgaven (zie toelichting uitgaven) ook een lagere onttrekking van de Rijksbijdrage.

EU bijdrage LIFE AII4Biodiversity	240 N

De gedeclareerde bijdrage op basis van de uitgaven is nog niet ontvangen.

7. Landbouw en voedsel

Grondbank beleidsregel graasdierhouderijen	400 N

Als gevolg van lagere uitgaven (zie toelichting uitgaven) ook een lagere onttrekking van de Rijksbijdrage

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	99 N

Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit

Excel-tabel

Inleiding

De uitvoering van de basisinfrastructuur staat onder druk, met name financieel.

Het OV busvervoer heeft nog altijd last van lagere reizigers aantallen (85% t.o.v. pré-corona), wat zich naast lagere reizigersopbrengsten voor de vervoerders ook vertaalt in een fors lagere rijksbijdrage (€ 15 mln. per jaar) voor de Studenten OV-kaart (SOV). Dit risico was in beeld en is in 2024 éénmalig gecompenseerd door het Rijk. Willen we het OV-aanbod over de hele linie in Brabant op peil kunnen houden, dan zijn vanaf 2026 aanvullende middelen voor compensatie SOV nodig. En dat in een tijd dat er juist behoefte is aan een schaa sprong met het oog op de noodzaak van de mobiliteitstransitie voor de verstedelijkingsopgave.

De keuze voor opschaling is vooral aan de orde bij nieuwe concessies. Zo faciliteren we groei van het OV-aanbod via de nieuwe concessie voor West per 6 juli 2025 en zijn in 2024 de aanbestedingsdocumenten voor Oost vastgesteld. Voor een betekenisvolle stap in het OV-aanbod in Zuidoost, in lijn met de ambities uit de Brainportdeal en convenant Beethoven, zijn de rijksmiddelen vanuit motie Bikker niet toereikend. Via de integrale afweging bij de Perspectiefnota 2026 zal, naast de compensatie SOV, de inzet voor de groei bij de aanbesteding Zuidoost worden bepaald.

De reizigers weten het OV weer steeds beter te vinden en is er in 2024 weer een hoger aantal Dienstregelingssuren (DRU's) gereden dan in 2023. Nu afschalen vanwege de (financiële) uitdagingen heeft een langdurig effect op het OV-aanbod en kan niet zomaar worden teruggedraaid. Juist nu ook de vervoerders steeds meer grip op hun personeelstekort krijgen en dus de randvoorwaarde om betrouwbaar te kunnen opschalen aanwezig is.

Om een gelijk speelveld voor toekomstige concessies te creëren én de continuïteit te borgen, hebben we posities in busremises op strategische locaties én met zicht op voldoende laadinfrastructuur ingenomen in Uden en Roosendaal (eerder al de bouw van Breda) en zijn we in gesprek over de langdurige beschikbaarheid van de huidige busremise in Eindhoven.

Bij het beheer en onderhoud provinciale wegen hebben we stappen gezet om de huidige risico's beter te beheersen en de (financiële) druk te verminderen. Zo is een nieuw onderhoudscontract als voorloper van meer gebiedsgerichte contracten ingegaan. Ook is bij de herijking van KOPI de meerjarige onderhoudsplanning weer leidend en daarmee zonder de vertraging door de combinatie met reconstructies meer grip op de onderhoudswerkzaamheden. De wegvakken met potentieel achterstallig onderhoud zijn met prioriteit opgepakt. Door aanvullende incidentele maatregelen is er wel een overschrijding op de onderhoudsbegroting. De eerste verkennende gesprekken over overdracht van wegen zijn opgestart. Het betreft wegvakken die qua functie niet direct tot het provinciale hoofdwegennet horen.

De verkeersveilige inrichting van provinciale infrastructuur is vanwege de uitvoerbaarheid in relatie tot stikstof verder verbeterd via het uitvoeren van kleinschalige maatregelen zoals bermmaatregelen (o.a. N261 en N272), het verbeteren van oversteken voor langzaam verkeer (o.a. N289 en N605) en het bebakening van bochten (o.a. N69 en N264).

Het aantal verkeersdoden in Brabant is nog altijd te hoog en de stijgende trend in het aantal verkeersongevallen met letsel is eveneens zorgwekkend. In 2024 is daarom samen met de partners het Brabants Verkeersveiligheidsplan 2024-2027 (BVVP) vastgesteld. Daarmee blijven we intensiveren op de aanpak van verkeersveiligheid langs de pijlers gedrag, infrastructuur en handhaving. We doen dat risicogestuurd en datagedreven. Het accent ligt op fietsers, afleiding en onervaren verkeersdeelnemers. Zo zijn in 2024 o.a. de educatie op scholen via Brabants Verkeersveiligheidslabel (BVL) en Totally Traffic (TT), Doortrappen voor oudere fietsers en de handhavingsactie met touringcar gericht op smartphone gebruik achter het stuur voortgezet. Ook is in afstemming met politie en Openbaar Ministerie extra ingezet op handhaving met (mobiele) flitspalen. Verkeersveiligheid is daarnaast een belangrijk aspect in het opstellen

van de Meerjarige Multimodale Mobiliteitsprogramma's (MMMP's) voor de stedelijke regio's (zie programma 09).

Wat hebben we bereikt?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

Door zorgvuldig (functioneel) beheer en onderhoud dragen de rijks- en provinciale wegen maximaal bij aan een betrouwbaar mobiliteitssysteem, nu en in de toekomst.

- De ontwikkeling in de Indicator Provinciale Wegen (provinciale wegen): IPW $\geq$ vorig jaar.
- De ontwikkeling in de klantwaardering voor de Brabantse wegen via het WOW-onderzoek (provinciale wegen): WOW $\geq$ vorig jaar.

Mate van tevredenheid onder Brabanders en Brabantse ondernemers over hun reistijd en de voorspelbaarheid van de reistijd.

- Ontwikkeling in waardering van het OV door reizigers: OV-klantenbarometer $\geq$ vorig jaar.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Voor IPW score kunstwerken 97% voldoet aan de kwaliteitseisen niveau B (was 98%). Deze zaken worden opgepakt. De IPW score verkeersveilige weginrichting is 77% (2023). Dit cijfer, waarbij op verschillende aspecten wordt gemeten hoe veilig provinciale wegen zijn ingericht, wordt eens in de twee jaar geactualiseerd.

De Brabantse wegen zijn via het WOW-onderzoek gewaardeerd met een 7,3 (2023) en betekent een stijging ten opzichte van 7,1 in 2021. Het betreft een onderzoek dat eens in de twee jaar wordt uitgevoerd. De algemene waardering van het OV door de reizigers op basis van de klantenbarometer is in 2024 uitgekomen op 7,8 en is daarmee gelijk aan 2023.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Planmatig beheer en onderhoud provinciale infrastructuur

- We voeren planmatig beheer en onderhoud uit op de provinciale infrastructuur zoals afgesproken in de meerjarige kwaliteitsvisie (KOPI, 2022): de score van de kwaliteitsindicator voor de onderdelen doorstroming, fietspaden en verkeersveilige inrichting binnen de vastgestelde bandbreedte.
- Het nieuwe Onderhoudprestatiecontract (OPC) en Elektrotechnische prestatiecontract (EPC) zijn gegund in 2024.
- Nieuwe vorm van onderhoudscontracten, waarbij we het onderhoud per gebied vermarkten. zijn gegund in 2024.
- Eén van de steunpunten is verbeterd én verduurzaamd in 2024.
- De onderhoudsprojecten met risico op achterstallig onderhoud zijn in kaart gebracht en opgenomen in de meerjarige onderhoudsplanning.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De nieuwe contracten voor EPC en OPC zijn gegund en operationeel. De contracten hebben een looptijd van 4 jaar met een optie tot verlenging met nog eens 4 jaar gericht op een langdurige samenwerking. Wegvakken met potentieel achterstallig onderhoud zijn versneld opgepakt. Zo is groot onderhoud uitgevoerd op de N268 Dinteloord - Roosendaal en is het uitgestelde onderhoud (vanwege een

toekomstige reconstructie) op de N284 Reusel - Bergeijk nagenoeg afgerond.

Daarnaast is er nog regulier groot onderhoud uitgevoerd op de N620 Best - Son en de N640 Oudenbosch – Hoeven en aan verschillende kunstwerken (o.a. op de 279/N270, de tunnel Nieuwstraat in Volkel en het viaduct Duizend Morgen bij Wijk en Aalburg). Deze kunstwerken zijn de eerste in een reeks in het kader van de vervangings- en renovatieopgave in de komende jaren.

Het provinciale wegennet heeft zich tijdens de overvloedige regenval in het afgelopen jaar redelijk goed gehouden, maar we zien klimaatadaptie van de provinciale wegen wel als een opgave in de komende jaren.

Naast extra kosten voor aanvullend incidenteel onderhoud door uitgestelde onderhoudswerkzaamheden is er ook een enorme toename van het aantal én de kosten van calamiteiten in 2024. Er was sprake van een flinke toename van het aantal ongevallen en pechmeldingen, maar ook veel extra dumpingen o.a. van lachgas.

Data, digitalisering en Smart Mobility

De focus van data en digitalisering ligt op een adequaat beheer én optimaal gebruik van hetgeen de afgelopen jaren is ontwikkeld. Verkeersmanagement is hierin een belangrijk onderdeel.

- Er is een besluit genomen over een vervolg van het uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2020-2023.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Met de (financiële) afspraken in de Samenwerkingsovereenkomst Brabantstad is de gezamenlijke inzet als het vervolg op de krachtenbundeling voor de komende jaren geborgd. Het hierbij over data en digitalisering, verkeersmodellen en verkeersmanagement.

In 2024 is gestart met de impuls op het gebied van data en digitalisering rondom provinciale wegen en is het OV-dashboard online.

Uitvoering OV-concessies en transitie gedeelde mobiliteit

Lopende concessies:

- We zorgen voor een betrouwbaar OV-systeem: rituitval in de concessies is (weer terug op) maximaal 0,2%.
- De herijkingsafspraken zijn doorgevoerd in de lopende concessies.

Nieuwe concessies:

- Contract voor de nieuwe concessie West-Brabant is gegund.
- Nieuwe flexcontract West-Brabant is opgestart.
- Aanbesteding van de nieuwe concessie Oost-Brabant (start 2027) is opgestart.

Transitie gedeelde mobiliteit:

- We zorgen voor voldoende aanbod van vormen van gedeelde mobiliteit dat aansluit bij de vraag van reizigers. Dit doen we door experimenten binnen en buiten de bestaande concessies: minimaal 3 pilots en experimenten per jaar opgestart.
- Passend bij de verschuiving van OV naar gedeelde mobiliteit, streven we ernaar dat het aanbod van mobiliteitsdiensten voor de gebruiker inzichtelijk is door in te zetten op een goed functionerend MaaS-platform (mobiliteit als dienst). We introduceren uiterlijk in 2025 een betrouwbaar en goed functionerend MaaS-platform(s) in de stedelijke regio's en in het landelijk gebied van Brabant voor de reizigers voor minimaal 1 concessie.

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

Na een aantal zware jaren vindt het OV-busvervoer in Brabant weer de weg omhoog, al blijft er een aantal (financiële) onzekerheden. Ondanks een beperkte afschaling van de dienstregeling is de rituitval van 1,6% in 2024 nog altijd hoog; wel fors verbeterd t.o.v. 2023 (toen 4,7%). De belangrijkste oorzaak is nog altijd de personeelskrapte bij de vervoerders. De inspanningen van de vervoerders om extra personeel te werven beginnen hun vruchten af te werpen. In 2025 verwachten we daarom dat de stijgende lijn doorgezet kan worden en daarmee een betrouwbare dienstregeling te krijgen.

De implementatie fase van het nieuwe contract voor de nieuwe concessie West-Brabant aan Arriva is gestart (start concessie medio 2025). In verband met de landelijke afspraak na corona over spreiding van aanbestedingen voor nieuwe concessies is de huidige concessie Zuidoost met 2 jaar verlengd tot medio 2029 inclusief afspraken over opschaling. In alle concessies zijn daarnaast de tarieven niet verder gestegen in 2024 door inzet van provinciale middelen in combinatie met de rijksmiddelen motie Bikker. De toegankelijkheid is verder verbeterd met de uitbreiding van OV-pay met leeftijdskorting.

De voorbereidingen voor de start per 1 januari 2025 van BravoFlex in West-Brabant zijn afgerond. De overige regio's starten per 2026.

De trendrapportage toont de meerjarige ontwikkeling van de belangrijkste kengetallen.

Wat hebben we bereikt?**We gaan voor veilige mobiliteit.**

In Brabant streven we naar NUL verkeersslachtoffers. Elk verkeersslachtoffer is er één te veel.

- De ontwikkeling van het aantal dodelijke verkeersslachtoffers (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal dodelijke verkeersslachtoffers (conform CBS) < vorig jaar.

	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal dodelijke verkeersslachtoffers	99	91	141	120	ntb
waarvan op provinciale wegen	16	12	15	9	ntb

In 2030 hebben we de helft minder verkeersongevallen dan in 2020.

- De ontwikkeling van het aantal slachtoffers met lichamelijk letsel (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal ongevallen met lichamelijk letsel.

	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal slachtoffers	1.985	2.015	2.391	2.263	ntb
waarvan op provinciale wegen	164	120	139	157	ntb

* Cijfers 2024 zijn nog niet vrijgegeven door RWS.

De sociale veiligheid is in 2030 toegenomen ten opzichte van 2020.

- De ontwikkeling van de OV-klantbarometer onderdeel veiligheid: OV-klantbarometer onderdeel sociale veiligheid >= vorig jaar.

Kwaliteit (indicator)**Kwaliteit (toelichting)**

We verwachten een stabilisatie in het aantal dodelijke verkeersslachtoffers. De officiële cijfers worden vastgesteld in de loop van 2025. Maar de absolute cijfers, zeker in Brabant, zijn nog steeds veel te hoog en dus is extra inzet nodig. Het doel in het vastgestelde Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP) is immers een halvering van het aantal verkeersslachtoffers met letsel in 2030.

De sociale veiligheid in het OV op basis van de klantbarometer is in 2024 uitgekomen op 8,0 (7,9 in 2023).

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Verkeersveiligheid

- Het nieuwe Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP) is vertaald naar indicatoren en opgenomen in de begroting 2024.
- We hebben voor € 15 mln. kleinschalige maatregelen ter verbetering van de verkeersveiligheid uitgevoerd op provinciale wegen (2025).
- We informeren de Staten over de duurzaam veilige inrichting van de provinciale infrastructuur.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het nieuwe BVVP is vastgesteld. We continueren de educatie en verbeteren de gedragsaanpak in samenwerking met de regio. Want gedrag is nog steeds één van de belangrijkste oorzaken en daar zit vooral de kracht van de samenwerking. Er is € 10 mln. beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de verkeersveilige inrichting van schoolfietsroutes. De risicogestuurde en datagedreven aanpak wordt geïntensiveerd. De indicatoren zijn samen met regio vastgesteld. Via de begroting 2025 (1e bestuursrapportage) zullen we de belangrijkste hieruit opnemen in de Sturings- en Verantwoordingscyclus. In 2024 zijn er verschillende campagnes geweest zoals Gordeldracht, BOB en Mono, de autoloze schoolweek.

Over de duurzaam veilige inrichting van de provinciale infrastructuur via kleinschalige maatregelen zijn de Staten geïnformeerd.

Sociale veiligheid

- We zorgen voor een veilig OV-systeem: aantal incidentmeldingen is lager dan in het voorgaande jaar.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het aantal incidenten in 2024 (1.831) is afgenomen ten opzichte van 2023 (1.903).

Samen met de vervoerder en het Rijk zorgen we voor een gezamenlijke aanpak van de sociale veiligheid in het OV rondom AZC in Budel. Door een aantal maatregelen is de overlast nu wel minder, maar nog niet helemaal weg. Er wordt gekeken naar structurele bekostigingsafspraken door het Rijk en naar alternatieve maatregelen.

Wat hebben we bereikt?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit.

We gaan in Noord-Brabant uit van een ten minste 50% reductie van broeikasgassen (waaronder CO₂) en ten minste 50% gebruik van duurzame energie.

- Ontwikkeling emissie broeikasgassen vanuit mobiliteit uitgedrukt in CO₂-equivalenten (in absolute aantallen in tonnen uitstoot) (Noord-Brabant): emissie < vorig jaar.

De uitstoot van overige emissies (NO_x, fijnstof) is significant afgenomen in 2030. Op grond van het Schone Lucht Akkoord is het streven om in 2030 tot een reductie te komen van 50% van de negatieve gezondheidseffecten van verkeersemissies ten opzichte van 2016.

- Ontwikkeling concentratie NO_x en fijnstof emissies in de lucht: emissie < vorig jaar .

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Duurzaamheid Provinciale infrastructuur

Provinciale infrastructuur:

- Energie en CO₂-reductie: reductie van de CO₂-footprint in 2030 van gerealiseerde projecten met 50% ten opzichte van referentiejaar 2010.
- Materiaalgebruik / hergebruik: 50% vermindering van het primair grondstoffengebruik in 2030 ten opzichte van referentiejaar 2010.
- Verlichting langs provinciale wegen is in 2024 grotendeels vervangen door LED (uitvoering 2023 en 2024).

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het dashboard Duurzaam GWW (Grond-, Weg- en Waterbouw) is nog niet volledig operationeel. Brabant heeft haar data al wel op orde, maar het landelijke model laat het resultaat van de indicatoren nog niet volledig zien. De mogelijkheden voor hergebruik bij asfalt zijn groter. Als de meest duurzame publieke aanbesteder is het de verwachting dat we als provincie goed scoren. Met hergebruik van beton doen zich minder kansen voor, omdat er minder frequent onderhoud nodig is.

Het verleding van de provinciale openbare verlichting is afgerond. Er resteren nog enkele plekken in de bebouwde kom. Vanwege verschillende eigendommen is het efficiënter op deze mee te nemen in reguliere onderhoudsprojecten. Daarmee kan er nu fors bespaard worden op (de kosten van) het gebruik van energie.

ZE-ambities OV-concessies

OV-concessies:

We zorgen voor een schoon OV-systeem: in 2027 100% elektrische bussen in de concessies in Brabant:

	2024	2025	2026	2027
%	40%	75%	90%	100%

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De geplande uitlevering van elektrische bussen is vertraagd door problemen bij de leveranciers. Het gaat om 47 bussen die nu zullen instromen in 2025. Daarmee komt het percentage elektrische bussen eind 2024 op 18%.

Maar ook het garanderen van voldoende stroomaansluitingen voor het laden van bussen is met de netcongestie een uitdaging. Zo zal de elektrificatie van de aangekochte busremise in Roosendaal later plaatsvinden. We blijven zoeken naar (tijdelijke) alternatieven, maar wegen de investeringskosten mee in de besluitvorming.

In de verlenging van Zuidoost zijn aanvullende afspraken over stappen in de ZE-ambities gemaakt.

Vanwege de hoge investeringskosten zal volledig elektrisch dus pas later plaatsvinden bij een nieuwe concessie Zuidoost (2029).

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Gemeenschappelijke regeling 'Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost Brabant'
- Eindhoven Airport

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Wat heeft het gekost?

Excel-tabel

8. Basisinfrastructuur

mobiliteit

Bedragen x € 1.000		Begroting 2024 primitief	Begroting 2024 na wijziging	Jaarrekening 2024 realisatie	Vershil begr. na wijz. - realisatie
<u>Lasten</u>					
	Programmalasten	176.578 N	180.116 N	182.757 N	2.640 N
	Toegerekende organisatiekosten	12.531 N	19.935 N	19.784 N	151 V
Totaal Lasten		189.109 N	200.051 N	202.541 N	2.490 N
<u>Baten</u>					
	Programmabaten	5.260 V	7.058 V	6.324 V	734 N
	Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	596 V	596 V
Totaal Baten		5.260 V	7.058 V	6.920 V	138 N
Saldo van baten en lasten		183.849 N	192.993 N	195.621 N	2.627 N

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

Excel-tabel

8. Basisinfrastructuur mobiliteit**8. Basisinfrastructuur mobiliteit - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)**

2.490

N

Algemeen

Het begrotingsprogramma Basisinfrastructuur Mobiliteit is opgebouwd uit een aantal (wettelijke) basistaken. Voor een goede borging van deze basistaken zijn de middelen op basis van vastgesteld beleid structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd:

- Algemeen: € 0,5 mln., waarvan € 0,2 mln. structureel
- Data (inclusief verkeersmanagement): € 8,0 mln., waarvan € 2,4 mln. structureel
- Verkeersveiligheid: € 2,4 mln., waarvan € 1,2 mln. structureel
- Beheer en onderhoud: € 13,3 mln. structureel*
- OV: € 111 mln., komende jaren wordt groei verwacht via nieuwe concessie

* Plus € 34,5 mln. structureel investeringskrediet per jaar voor groot onderhoud en vervanging. De jaarlijkse investeringsuitgaven worden op basis van wet- en regelgeving geactiveerd en vervolgens afgeschreven. De berekende afschrijvingslasten komen op basis van de investeringsplanning ten laste van de exploitatiebegroting en wordt conform bestaand provinciaal indexatiebeleid jaarlijks geïndexeerd.

Daarnaast is er voor de doorontwikkeling van het huidige OV en de transitie naar gedeelde mobiliteit in 2024 € 3,5 mln. op de begroting geraamd, gedekt door een reserve.

De realisatie van de programmalasten 08 Basisinfrastructuur Mobiliteit komt in 2024 uit op € 182,8 mln. t.o.v. van een begroting van € 180,1 mln. Een overschrijding van € 2,6 mln. (1,5%).

Onderhoudsbegroting

5.617

N

De onderhoudsbegroting van € 13,0 mln. is met een realisatie van € 18,6 mln. fors overschreden, maar de extra kosten zijn gemaakt voor zaken die noodzakelijk zijn om de provinciale wegen bereikbaar én veilig te kunnen houden. Hiertegenover staan ook € 1,1 mln. aan extra opbrengsten. Er is een aantal specifieke oorzaken te noemen voor de overschrijding: 1) Door de overgang naar de nieuwe meerjarige onderhoudscontracten dreigde een aantal zaken tussen wal en schip te vallen. Het oppakken hiervan heeft geleid tot kosten die niet voorzien waren. 2) Nog altijd is veel aanvullend incidenteel onderhoud nodig op sommige wegvakken vanwege de opgelopen vertraging van een aantal provinciale infraprojecten door stikstof. De onderhoudswerkzaamheden worden nu separaat en met prioriteit opgepakt, maar dat vergt tijd waardoor tussentijdse maatregelen nodig zijn. 3) Er is een opvallende toename van het aantal incidenten en calamiteiten in het tweede deel van het jaar. Met name het aantal te bergen auto's op provinciale wegen en de dumpingen van lachgascilinders. De kosten hiervan zijn hoog.

OV exploitatie

3.482

N

Op het OV-exploitatiebudget is er sprake van een overschrijding van € 3,5 mln. In tegenstelling tot wat gebruikelijk is, zijn nog niet alle exploitatiesubsidies van het voorgaande jaar vastgesteld. Er ontbraken nog wat gegevens vanuit de vervoerder. Vanwege een nog altijd afgeschaalde dienstregeling werd een lagere vaststelling verwacht. De vaststelling zal nu plaatsvinden in 2025.

OV-ontwikkeling

3.240

V

8. Basisinfrastructuur mobiliteit

Op de budgetten voor de ontwikkeling en vernieuwing van het OV is € 3,2 mln. minder uitgegeven. Dat is onder meer het gevolg van niet bestede rijksmiddelen door de latere instroom van ZE-bussen in de concessies vanwege leveringsproblemen (€ 0,6 mln.), latere besteding van de rijksmiddelen door opstarten van maatregelen verbeteren toegankelijkheid OV (€ 0,6 mln.) en minder pilots en experimenten in de concessies in verband met de uitdagende omstandigheden van de vervoerders.

Verkeersveiligheid

835 V

In 2024 is veel tijd en aandacht gegaan naar het opstellen van het nieuwe BVVP, de gezamenlijke agenda op het gebied van verkeersveiligheid voor de komende jaren. Hierdoor zijn in 2024 geen grote projecten opgepakt.

SOK Brabantstad

887 V

Via de nieuwe Samenwerkingsovereenkomst Brabantstad wordt een aantal zaken zoals verkeersmanagement, data en duurzaam bouwen (Indusa) Brabantbreed en gezamenlijk met de Brabantse B7-steden en RWS opgepakt. Hiermee organiseren we het effectiever en efficiënter. Lang was onduidelijk of RWS zou aanhaken en daardoor konden dingen pas later gepakt worden. Het betreft gezamenlijk ingelegde middelen en deze dienen beschikbaar te blijven.

Data / data provinciale wegen1.215
V

Om de beheers- en onderhoudstaak van provinciale wegen effectiever en efficiënter te kunnen uitvoeren is het verbeteren van (de beschikbaarheid van) data rondom provinciale wegen noodzakelijk. In het kader van het bestuursakkoord zijn hiervoor middelen vrijgemaakt uit de reserve. Vanwege prioritering wordt het project later opgestart. De hiervoor beschikbare middelen 2024 (€ 0,6 mln) dienen beschikbaar te blijven. De overige middelen betreft het restant van wat gezamenlijk is ingebracht voor de krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2019-2024. De middelen zijn in 2024 gedeeltelijk benut om in 2024 de verschillende projecten af te ronden en het restant kan terug naar de diverse partners.

MUP Chaam

444 V

Om de leefbaarheid rondom de provinciale weg in kom van Chaam op de lange termijn te verbeteren is samen met de gemeente een Meerjarige Uitvoeringsprogramma opgesteld. De dialoog over de geschikte oplossingen neemt meer tijd in beslag.

Toegerekende organisatiekosten

151 V

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet lager uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten

162 N

8. Basisinfrastructuur mobiliteit - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)

138 N

Algemeen

De realisatie van de programmabaten 08 Basisinfrastructuur Mobiliteit komt in 2024 uit op € 6,3 mln t.o.v. van een begroting van € 7,1 mln. Een onderschijding van € 0,7 mln. (89,6% realisatie).

Extra inkomsten onderhoudsbegroting1.077
V

Tegenover de overschrijding van de onderhoudsbegroting aan de lastenkant staan extra opbrengsten van € 1,1 mln. De extra inkomsten zijn vooral het gevolg van een hoger bedrag aan schadevergoedingen voor schade toegebracht aan provinciale assets.

8. Basisinfrastructuur mobiliteit

Rijksbijdrage TVOV

1.287

N

Om de impact van corona op het OV te beperken konden vervoerders onder strikte voorwaarden gebruik maken van een rijksregeling TransitieVergoeding OV. De subsidie is in 2024 vastgesteld. Doordat de vervoerder uiteindelijk niet aan de voorwaarden voldeed, moet de eerder ontvangen rijksbijdrage worden terugbetaald.

Rijbijdrage ZE-Bussen

625 N

Voor het stimuleren van het gebruik van Zero-Emissie materieel in de concessies ontvangt de provincie een rijksbijdrage. De ontvangen rijksbijdrage moet gematched worden met de bijbehorende kosten. Door leveringsproblemen stromen de ZE-bussen later in en daardoor schuift de rijksbijdrage ook door.

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten

596 V

De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten

101 V

Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling

Inleiding

De ambities voor doorontwikkeling van het Brabantse mobiliteitssysteem staan onder druk. Ondanks belangrijke afspraken en de stappen die in de uitvoering worden gezet, vergen onzekerheden rondom de 4 netwerken wegennet, OV- en fietsnetwerk, en goederencorridors de nodige adaptiviteit.

Op het Rijkswegennet is een aantal projecten gepauzeerd als gevolg van herprioritering van het Mobiliteitsfonds (o.a. A2 Deil - Vught, A58 Breda - Tilburg en A67 Leenderheide – Geldrop). Wel zijn tijdens het afgelopen BO-MIRT afspraken gemaakt over de inzet van restbudgetten A2 en A58 voor mobiliteitspakketten om de impact van het pauzeren te mitigeren. Via de Brainportdeal wordt met de uitvoering van de A58 Tilburg – Eindhoven zo snel als mogelijk gestart bij voldoende budget, capaciteit en stikstofruimte. Uiteraard denken wij, zonder de primaire verantwoordelijkheid van het Rijk over te nemen, mee in de oplossingen (o.a. beschikbaar stellen van capaciteit).

Reconstructies op provinciale infrastructuur zijn na de tijdelijke stop van de vergunningverlening Natuur, al dan niet met beperkte aanpassingen, terug opgestart zoals de N282 Rijen - Hulten - Reeshof en de N285 Noordelijke randweg Zevenbergen. De realisatiekosten vallen door de vertraging en extra maatregelen wel hoger uit. Bij de N629 Oosterhout - Dongen is nader onderzoek gedaan om uit te wijzen wat wel kan of haalbaar is. De N279 Veghel - Asten is in 2024 gestart met het participatietraject onder de nieuwe omgevingswet en stond 2024 in het teken van het ophalen van (meer dan 300) potentiële maatregelen om deze weg aan te pakken. Een prima basis om in 2025 uit te werken tot de meest realistische en kansrijke bouwstenen en een uiteindelijk voorkeursalternatief.

Het OV- en het fietsnetwerk zijn belangrijk voor de mobiliteitstransitie en hard nodig voor de verstedelijkingsstrategie NOVEX stedelijk Brabant. De ambities liggen vast in het Toekomstbeeld OV 2040 (TBOV 2040) en het Brabants Toekomstbeeld Fiets (BTF). Zo is in 2024 de tracékeuze HOV4 Eindhoven gemaakt. Deze wordt verder uitgewerkt in een voorontwerp met kostenraming gericht op een investeringsbesluit in 2025. Via het convenant Beethoven is besloten tot realisatie van de tangentverbinding van de Brainportlijn. Hiervoor is het Rijk de MIRT-verkenning A2/N2 - Brainportlijn gestart in samenwerking met de regio. Voor de spoorknoppen Eindhoven en 's-Hertogenbosch zijn voorkeursalternatieven in uitwerking en worden in 2025 vastgesteld. Ook is besloten om de realisatie van de Bus op Vluchtstrook trajecten rondom Eindhoven met prioriteit op de pakken; waarbij de A67 Eersel - Veldhoven als eerste. Maar ook voor een Bus Rapid Transit concept op de corridor A50 zijn middelen vrijgemaakt (bedoeld voor pilot projecten) en doen we nader onderzoek hiernaar op de corridor A27 Breda – Gorinchem – Utrecht samen met het Rijk en de betrokken provincies en gemeenten.

Het fietsnetwerk is verder uitgebreid met de realisatie van Eindhoven – Helmond en zijn er vijf Bestuursvereenkomsten (totaal 50 kilometer) ondertekend voor nieuwe routes in het kader van het Korte Termijn Pakket van de Brainportdeal.

Voor de doorontwikkeling van de goederencorridor zijn belangrijke afspraken gemaakt over optimalisatie en verduurzaming van het gebruik van het spoor rondom havenbedrijf Moerdijk. Dit kan worden gezien als een eerste stap van het realisatiepact Moerdijk. Met het besluit over Herbouw Sluis II Wilhelminakanaal is er na jaren zicht op de realisatie van het toekomstbestendig maken van en het faciliteren van groei op de belangrijke goederenvervoerverbinding met de haven Rotterdam.

Begin 2024 zijn de afspraken van de Brainportdeal aangevuld met convenant Beethoven. De komende jaren wordt totaal ongeveer € 2,5 miljard geïnvesteerd in de bereikbaarheid van de Brainportregio. Een betekenisvolle stap in de OV-exploitatie van het busvervoer in deze regio is randvoorwaardelijk (zie programma 08). Met de vier stedelijke regio's zijn Meerjarige Multimodale Mobiliteitsprogramma's (MMMP's) opgesteld. Op basis van de verstedelijkingsstrategie NOVEX zijn hiervoor samen met de regio de eerste contouren uitgewerkt aansluitend bij de woningbouwplannen. Dit gaat ook de basis vormen voor zowel de afspraken in de Multimodale Agenda (MMA) tussen Rijk en regio als afspraken over provinciale

cofinanciering in de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP).

Via de Programmering Mobiliteit 2025-2044 is inzicht gegeven in de mobiliteitsportefeuille. De mobiliteitsopgave is onverminderd groot en de middelen beperkt. Dat vraagt voortdurend om scherpe keuzes.

Wat hebben we bereikt?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

De (multimodale) reistijd is in 2030 in 95% van de gevallen conform de voorspelling + of – 5 minuten.

- De ontwikkeling van de werkelijke gerealiseerde reistijd per auto ten opzichte van de freeflow reistijd (Noord-Brabant & provinciale wegen, naar typen wegen): < vorig jaar.

*Freeflow = reistijd buiten de spits zonder vertraging.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Wat hebben we daarvoor gedaan?

OV-netwerk

We werken aan de doorontwikkeling van het OV-netwerk:

- Afspraken over realisatie van vijf Hub's langs verschillende OV-assen zijn gemaakt.
- Realisatie HOV3 Eindhoven is gestart.
- Plan HOV4 Eindhoven is uitgewerkt.
- Project Vluchtstrookgebruik (Bus Rapid Transit als onderdeel A50 pakket en De Run) is opgestart (realisatie 2024)

Uitvoering van rijksprojecten (derden):

- Start voorbereiding / uitvoering PHS in: 2024 (oplevering: 2030).
- Realisatie Maaslijn door derden (provincie niet risicodragend): opdracht voor realisatie is gegund (oplevering in: ntb).

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

HOV3 Eindhoven zal begin 2025 worden opgeleverd. Het tracébesluit voor HOV4 is vastgesteld en wordt nu verder uitgewerkt.

Er is gestart met de voorbereidingen voor Bus op de Vluchtstrook. De eerste bussen zullen in eerste helft van 2025 daadwerkelijk gaan rijden op de A67. Een jaar later volgen trajecten op de A50. Op de A2 loopt een studie, die getrokken wordt door de provincie Limburg. Bij BO-MIRT zijn voor A50 middelen vrijgemaakt om voor BRT de benodigde infrastructurele aanpassingen (o.a. mobiliteitshubs en aanpassingen aan afrit) te realiseren.

De HOV-verbinding Valkenswaard – Eindhoven nagenoeg gereed. De spoortunnel op de provinciale weg N631 bij Gilze en Rijen is opgeleverd.

De aankoop van een perceel voor de realisatie van een hub Westfields aan de westkant van Eindhoven is in de laatste fase. Voor de Brainporthubs worden 6 planstudies gemaakt, drie zijn in 2024 afgerond en één bijna. Twee starten in 2025.

Er is onderzoek gedaan naar een goed netwerk van hubs in Brabant. In het verlengde van de start van de nieuwe concessie West in combinatie van Bravoflex worden 34 kleine en wat grotere hubs gerealiseerd. Programma Hoogfrequent Spoor (PHS) in Vught ligt op schema met de realisatie van een tijdelijk spoor en

station. Het maatregelenpakket PHS Boxtel kent vertraging. Het bestemmingsplan van de gemeente is nog niet behandeld door Raad van State en ook hier geldt dat voor de uitvoering geen vergunning Natuur gegeven kan worden in verband met de huidige stikstofproblematiek. De voorbereidende werkzaamheden voor realisatiefase van de verbetering van de Maaslijn zijn in 2024 uitgevoerd. De vaste provinciale bijdrage is via een subsidie overgemaakt.

Goederencorridor

Goederenvervoer richt zich met name op de verduurzaming en ketenoptimalisatie op de corridors Rotterdam – Venlo en Amsterdam – Antwerpen:

- Wilhelminakanaal geschikt voor klasse IV schepen tot en met haven Loven (Tilburg): oplevering in: ntb. Herbouw sluis II staat op prioriteringslijst van het Rijk, wij zijn afhankelijk van het rijk.
- Vervolgafspraken over de realisatie van truckparking(s) op corridor Rotterdam – Venlo.
- Vervolgafspraken over corridor Zuid (Amsterdam – Antwerpen) nav startbeslissing bij BO MIRT 2022.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Met het vaststellen van het projectplan Waterwet voor de Herbouw Sluis II is een grote stap gezet en daarmee wordt goede basis gelegd voor een oplossing voor de optimalisatie van het Wilhelminakanaal Kraaiven-Loven in Tilburg. Hierdoor is er zicht op een duurzame verbinding van Tilburg als bovenregionaal knooppunt met de haven van Rotterdam. Met de continuering (in ieder geval t/m 2030) van de nachtelijke weekendbediening van de sluizen in Brabant is daarnaast een belangrijke afspraak gemaakt in het kader van de ketenoptimalisatie van het goederenvervoer over water.

De realisatie van truckparkings blijft lastig. Op basis van een motie over extra provinciale inzet op de realisatie van truckparkings werken we verschillende scenario's uit om de huidige aanpak te verbreden en / of te versnellen.

Wegennet

Provinciaal wegennet:

- Er is een besluit genomen over een vervolg voor de N279 Veghel – Asten n.a.v. het ontwikkelperspectief.
- Er is een besluit genomen over een vervolg voor de N629 Dongen – Oosterhout n.a.v. het pauzeren voor onbepaalde tijd.
- De projecten N282, N264 en N270 zijn uitgevoerd en het project N285 is gestart met uitvoering (oplevering: 2026).

Rijkswegennet:

- Er is een besluit genomen of en hoe verder met de reconstructie van de N65.
- Er is een definitieve afspraak gemaakt over realisatie A58 Tilburg – Eindhoven.
- De uitvoering van de versnelde aanpak van knooppunt Hooipolder (onderdeel van verbreding A27) is gestart (oplevering: 2026).

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Een aantal rijksprojecten is voor onbepaalde tijd gepauzeerd. Voor de projecten die wel doorgaan zoals A58 Tilburg – Eindhoven en A50 Paalgraven – Bankhoef gelden randvoorwaarden (budget, capaciteit en stikstofruimte).

De provinciale reconstructies van de N270 Deurne - Limburgse grens en N264 Uden zijn opgeleverd, evenals het eerste deel van het project op de N282 Rijen – Hulten - Reeshof. Het tweede deel wordt in 2025 uitgevoerd. De aanleg van de Noordelijke Randweg Zevenbergen (N285) is gestart.

Voor de N279 Veghel – Asten zijn in het kader van het participatietraject mogelijke maatregelen opgehaald en is een uitgebreid onderzoek uitgevoerd om te komen tot een selectie van kansrijke oplossingen. Dit onderzoek loopt nog en wordt in 2025 vastgelegd in een Nota Reikwijdte en Detailniveau. Voor de N629 worden nieuwe doorrekeningen gemaakt van de stikstofdepositie. Op basis van deze studies en onderzoeken in 2024 wordt besluitvorming verwacht in de loop van 2025. Vooruitlopende daarop wordt bij de N629 wel al een aantal maatregelen gerealiseerd. Zo is gestart met de (gedeeltelijke) aanleg van de snelfietsroute Oosterhout – Dongen – Tilburg (F629) en de natuurcompensatie en komt er een tijdelijke aansluiting op het bedrijventerrein.

De versnelde aanpak van knooppunt Hooipolder is gestart en in BO-MIRT zijn afspraken gemaakt over het heropstarten van de A58 Tilburg – Eindhoven en is een besluit genomen over de realisatie van een Korte Termijn Maatregelen pakket vanwege de pauzestand van de reconstructie van de N65.

(Snel-)fietsroutenetwerk

- Om het fietsgebruik te stimuleren realiseren we een netwerk van snelfietsroutes: snelfietsroutes van het programma Fiets in de Versnelling 2016-2020 zijn gerealiseerd (6 in 2025, 7 in 2026 en 9 in 2027)
- Alle afspraken over het hoofdfietsnetwerk uit de MMMP's naar aanleiding van BO-MIRT 2024 zijn uiterlijk in 2026 vertaald naar bestuursovereenkomsten en de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP 2026 en 2027).

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De route F270 Eindhoven – Helmond is (grotendeels) opgeleverd en daarmee staat de teller op 5 gerealiseerde routes. Door procedures lopen de routes GOL en F50 vertraging op. Vanwege de uitvoeringskracht worden grote delen aangelegd zoals bij Zaltbommel – 's-Hertogenbosch en worden de laatste schakels later gerealiseerd.

In de MMMP's zijn de eerste contouren geschetst van een fijnmaziger en verbindend hoofdfietsnetwerk in de regio als uitwerking van het Brabants Toekomstbeeld Fiets. Komende tijd wordt dit verder uitgewerkt naar concrete routes en rutedelen, die moeten resulteren in een Bestuursovereenkomst voor realisatie.

Wat hebben we bereikt?

We gaan voor een samenhangend mobiliteitssysteem.

Het aantal multimodale ketenverplaatsingen* in personen- en goederenvervoer in Brabant is in 2030 verdubbeld ten opzichte van 2019.

- Ontwikkeling modal split in het personenvervoer van weg naar openbaar vervoer en fiets (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar
- Ontwikkeling modal split in het goederenvervoer van weg naar spoor en water (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar

*Bij multimodale ketenverplaatsing is er sprake van een combinatie van meerdere (duurzame) vervoerwijzen voor één verplaatsing. Modal split houdt de verdeling in tussen modaliteiten.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De modal split voor goederenvervoer is uitgekomen op 10,2% (cijfer 2023) en is daarmee gelijk aan het jaar ervoor.

De modal split voor personenvervoer is met 0,6% afgenomen tot 27,5% (cijfers 2023). Een deel van de verklaring is dat het aantal reizigers in het OV nog altijd niet terug op het oude niveau is. Daarnaast is het effect van een absolute stijging in het autogebruik door het hoge aandeel groter.

Cijfers over 2024 zijn nog niet vrijgegeven.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Smart Mobility

Nader te bepalen n.a.v. de strategische heroriëntatie van het programma SmartwayZ.NL

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 is de heroriëntatie van SmartwayZ.NL met onze partners samen gedaan en afgerond. De uitkomst daarvan is het nieuwe werkprogramma SmartwayZ.NL 2025-2027, deze is vastgesteld door de Programmaraad SmartwayZ.NL. De restant middelen van het programma SmartwayZ.NL worden hiervoor in gezet.

Daarnaast hebben we op het gebied van de mobiliteitstransitie mooie resultaten bereikt. Een aantal voorbeelden hiervan zijn:

- IkSwitch campagne live voor minder in de auto, meer met andere vervoersmiddelen of thuiswerken;
- Eerste ronde van de SiR (Start-up in Residence) gestart, eerste pilots en tweede ronde starten in 2025;
- 4 succesvolle inspiratiesessies op het gebied van de mobiliteitstransitie georganiseerd;
- Menukaart met oplossingen voor de mobiliteitstransitie gepubliceerd voor onze partners;
- Bieden van de integrale strategische tafel voor het bespreken van bereikbaarheidsvraagstukken in Zuid-Nederland via Programmaraad SmartwayZ.NL;
- Eerste stap in de MMA gezet, in 2025 oplevering van de MMA;
- Aanbesteding van een nieuwe fietsapp voor Zuid-Nederland waarmee we straks een back-end hebben en efficiënter met elkaar de transitie kunnen vormgeven;
- Activatiesessies verkeersveiligheid georganiseerd, waarmee we een extra stap buiten de gebaande paden met elkaar zetten op het gebied van verkeersveiligheid. In 2025 zullen hier concrete projecten vanuit worden gestart en opgeleverd;
- Onder de werktitel is een eerste Quick Scan uitgevoerd Mobiliteits Plan van Eisen (MPVE). Deze pilot is gedraaid met gemeente St Oedenrode. Deze MPVE wordt verder in Zuid-Nederland uitgerold onder alle gemeentes en regio's in 2025.

Multimodaal goederenvervoer

- Er zijn minimaal 3 geschikte locaties voor Clean Energy Hub's (CEH's) voor weg of binnenvaart bepaald.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Er zijn in totaal 13 Clean Energy Hub's gerealiseerd, allen voor goederenwegvervoer. We streven ernaar ook één of meerdere hub's voor de binnenvaart te ontwikkelen.

Ontwikkeling knooppunten / mobiliteitshubs

- Er is een besluit over het voorkeursalternatief voor station Eindhoven n.a.v. het MIRT-onderzoek.
- Er is een besluit over het voorkeursalternatief voor station 's-Hertogenbosch n.a.v. het MIRT-verkenning.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het MIRT-onderzoek voor de OV-knoop Eindhoven bestaat uit het Multimodaal Knooppunt (MMK = busstation) en Spoorknoop Eindhoven (SKE). Met het vaststellen van de Nota Kansrijke Oplossingen is de analyse fase afgerond. In 2025 wordt op basis hiervan een voorkeursbesluit genomen.

Een definitief besluit over het voorkeursalternatief n.a.v. de MIRT-verkenning 's-Hertogenbosch is nog afhankelijk van de financiële dekking. Dit wordt opgewerkt richting BO-MIRT 2025.

Mobiliteitspakketten

- In 2025 is het maatregelenpakket De Run uitgevoerd.
- Afspraken mobiliteitspakketten voor stedelijke regio's Tilburg - Breda, 's-Hertogenbosch, Bergen-op-Zoom – Roosendaal en Metropool Regio Eindhoven (MRE) bij BO-MIRT 2023 zijn vertaald in de Regionale Mobiliteitspakketten 2024 (RMP's).

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het maatregelenpakket De Run is nagenoeg uitgevoerd.

De MMMP's zijn in verband met de kabinetswissel pas bij het BO-MIRT 2024 op hoofdlijnen vastgesteld.

Dit vormt de basis voor verdere uitwerking in RMP's in 2025.

Wat hebben we bereikt?

We gaan voor mobiliteit voor iedereen.

Onderwijs-, zorg-, werk-, recreatie-, natuur- en dagelijkse voorzieningen en sociale contacten zijn in 2030 goed bereikbaar voor iedereen.

- Ontwikkeling van de nabijheid van voorzieningen in verschillende type regio's en voor verschillende type modaliteiten.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Toegang tot mobiliteit

- We stimuleren dat elke Brabander in de gelegenheid is om te fietsen en dat ook zo lang mogelijk kan blijven doen. Daartoe faciliteren we voor de fietsende ouderen het programma Doortrappen

van het ministerie van IenW: in 2027 minimaal 45 gemeenten (=80% van de Brabantse gemeenten) die meedoen met Doortrappen.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Er deden 26 gemeenten mee aan het programma Doortrappen (15 in 2023).

Wat hebben we bereikt?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit

We zorgen in Noord-Brabant dat de overlast van verkeer geminimaliseerd wordt door in te zetten op stille voertuigen en infrastructuur.

- Ontwikkeling aantal objectief geluidgehinderden waar de wettelijke geluidnormen worden overschreden (provinciale wegen): aantal < vorig jaar.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het meest recente cijfer van het aantal woningen met geluidshinder is 5.950 (cijfer 2022). Dit is op basis van het actieplan geluid (herijking eind 2024). Met de invoering van de nieuwe omgevingswet is de ambitie om breder te kijken dan alleen de provinciale wegen, hierbij zijn we afhankelijk van de landelijke ontwikkelingen voor de invoering van het digitaal stelsel omgevingswet.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Omgevingskwaliteit en leefbaarheid

- Realiseren Schaalsprong Fiets: 20% meer fietsers (op de snelfietsroutes in 2027 tov 2017) in samenwerking met de Brabantse gemeenten. Hiermee dragen we bij aan de doelstelling van drie extra gezonde levensjaren voor de Brabantse burger.
- Fietsstimulering via werkgevers: 275 werkgevers in 2024 en 300 in 2025 die fiets stimuleren in hun organisatie via Sjees gangmakers.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Via activiteiten en campagnes van Ons Brabant Fiets zijn veel mensen bereikt via een breed scala van fietsstimulering. Naast het aspect van spitsmijden zijn hier ook de gezondheidseffecten meegenomen. Met 56 nieuwe werkgevers is het aantal werkgevers die deelnemen aan fietsstimulering gestegen tot totaal 267.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden binnen het programma geen verbonden partijen ingezet.

Wat heeft het gekost?

Excel-tabel

9.

Mobiliteitsontwikkeling

Bedragen x € 1.000		Begroting 2024 primitief	Begroting 2024 na wijziging	Jaarrekening 2024 realisatie	Verschil begr. na wijz. - realisatie
<u>Lasten</u>					
	Programmalasten	212.288 N	79.366 N	59.267 N	20.099 V
	Toegerekende organisatiekosten	5.875 N	3.506 N	4.125 N	619 N
Totaal Lasten		218.162 N	82.871 N	63.392 N	19.480 V
<u>Baten</u>					
	Programmabaten	57.728 V	9.608 V	9.766 V	158 V
	Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	1.625 V	1.625 V
Totaal Baten		57.728 V	9.608 V	11.391 V	1.783 V
Saldo van baten en lasten		160.435 N	73.264 N	52.001 N	21.263 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

Excel-tabel

9. Mobiliteitsontwikkeling

9. Mobiliteitsontwikkeling - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	19.480

V

Algemeen

Begrotingsprogramma 09 Mobiliteitsontwikkeling gaat over opgaven en projecten gericht op de (door-)ontwikkeling van het totale Brabantse mobiliteitssysteem en deze worden gefinancierd vanuit de reserve. Op basis van de (meerjarige) afspraken in het kader van de programmering worden de middelen op de meerjarige begroting geraamd. De realisatie van de programmalasten van 09 Mobiliteitsontwikkeling komt uit op € 59,3 mln ten opzichte van een begroting van € 79,4 mln. Een onderschrijding van € 20,1 mln (74,7% realisatie).

Restbudget programma SmartwayZ.NL

8.132

V

Voor het verbeteren van de bereikbaarheid Zuid-Nederland zijn in 2016 samen met het Rijk en provincie Limburg middelen bij elkaar gebracht voor de uitvoering van het gezamenlijke programma SmartwayZ.NL (tot 2024). Over de inzet van het gezamenlijke restbudget voor een nieuw werkprogramma SmartwayZ.NL voor de komende jaren zou in 2024 besloten worden. Deze besluitvorming heeft uiteindelijk pas bij het BO-MIRT eind 2024 plaatsgevonden en daarmee kwam de verwerking hiervan op de meerjarige begroting te laat. De begrotingswijziging is inmiddels via een statenmededeling aan de Staten voorgelegd en wordt begin 2025 via de reguliere Sturings- en Verantwoordingscyclus verwerkt.

Subsidieplafond bijdrageregeling

3.500

V

Van een eerder verstrekte subsidie (t.b.v.. Smart Mobility maatregelen A67) stond het niet-benutte deel van het subsidieplafond op de begroting geraamd. In tegenstelling tot de verwachtingen is er in 2024 geen aanvraag vanuit de gemeente hierop binnengekomen.

Eindafrekening N65

1.936

V

Samen met Rijk en regio willen we de leefbaarheid en de verkeersveiligheid van de rijksweg N65 Vught - Helvoirt verbeteren. De provincie zou oorspronkelijk de uitvoering namens het Rijk op zich nemen. Als gevolg van stikstof is de realisatie van het Voorkeursalternatief plus voor onbepaalde tijd gepauzeerd. Vanwege de beperkte looptijd van de regeling op basis waarvan de rijksmiddelen zijn overgemaakt, is besloten om over te gaan tot een tussentijdse afrekening van het project. Door deze correctie is een onderschrijding ontstaan. Hier staan ook lagere opbrengsten tegenover. Gewerkt wordt aan afspraken over een korte termijn maatregelenpakket.

Brainportdeal

2.493

V

Met de afspraken over de Brainportdeal (en aangevuld met het convenant Beethoven) wordt er de komende jaren samen met Rijk en regio fors geïnvesteerd in de bereikbaarheid van de Brainportregio. Afspraken worden gemaakt over de governance en de wijze van uitvoering. Tegelijkertijd worden er al zaken opgepakt in de planuitwerking en de uitvoering van het Korte Termijn Pakket. Dat samen maakt het op dit moment lastig om per jaarschijf een goede inschatting te maken van het benodigde budget.

RMP's

5.159

V

9. Mobiliteitsontwikkeling

Via de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP's) worden samen met de regio's uitvoeringsafspraken gemaakt. Op basis hiervan kunnen gemeenten cofinanciering aanvragen voor opgaven en projecten. Enkele bijdragen voor o.a. snelfietsroutes worden later aangevraagd.

Snelfietsroutes	1.353
	V

Voor de realisatie van een snelfietsroutenetwerk zijn via een subsidieregeling middelen ter beschikking gesteld aan gemeenten. De lasten over de verschillende moeten worden genomen op basis van voortgang bij deze gemeenten. Naar aanleiding van financiële voortgangsrapportages zijn de lasten gecorrigeerd en is hierdoor sprake van onderbesteding in 2024.

Mobiliteitspakketten	775

Gekoppeld aan de aanpak van rijksinfrastructuur (A2 en A50) zijn samen met de regio meerjarige pakketten met flankerende mobiliteitsmaatregelen afgesproken. O.a. door de lagere vaststelling van eerder verstrekte bijdragen is uiteindelijk onderbesteding in 2024 ontstaan.

N279 Smart Mobility	508

Een deel van het totale projectbudget N279 Veghel-Asten is bestemd voor smart mobility maatregelen. In verband met de lopende studies over de toekomst van de verbinding N279 zijn er geen grote pilots opgepakt. Dit heeft geleid tot een onderbesteding op het geraamd budget voor 2024.

Maaslijn	3.836
	N

De provincie draagt financieel bij in de verbetering van de spoorverbinding Maaslijn. Eind 2024 is nog net de subsidieaanvraag ontvangen en beschikbaar. De aanvraag was vanaf 2025 verwacht. Hierdoor valt een deel van de lasten al in 2024 en is een overschrijding ontstaan.

Toegerekende organisatiekosten	619

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	79

9. Mobiliteitsontwikkeling - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	1.783
	V

Algemeen

De realisatie van de programmabaten van 09 Mobiliteitsontwikkeling komt uit op € 9,8 mln. ten opzichte van een begroting van € 9,6 mln. Een kleine overschrijding van € 0,2 mln. (101,1% realisatie).

Eindafrekening N65	1.734
	N

Er is besloten om over te gaan tot een tussentijdse afrekening van het project. Door deze correctie is een onderschrijding op baten ontstaan. Hier staan ook lagere kosten tegenover.

9. Mobiliteitsontwikkeling

Rijksregeling snelfietsroutes	1.535
	V

Voor het stimuleren van de aanleg van snelfietsroutes is er een rijksregeling voor cofinanciering. Vanwege het einde van de looptijd van deze regeling is in overleg met het Rijk voor een andere invulling gekozen. In plaats van het provinciale deel van een snelfietsroute (investering) ten laste te brengen van de regeling wordt nu de provinciale cofinanciering aan het gemeentelijke deel (exploitatie) voor de regeling opgevoerd. Dit was niet zo op de begroting geraamd.

BO-MIRT afspraken 2024	383 V

Pas bij BO-MIRT eind 2024 zijn definitief cofinancieringsafspraken gemaakt met het Rijk over o.a. doelgroep benadering en onderzoekskosten voor het opstellen van de Multimodale Mobiliteits Agenda (MMA). Deze inkomsten konden daarom niet eerder op de begroting geraamd worden.

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	1.625
	V

De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	26 N

Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd

Inleiding

Cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd dragen bij aan een levendig Brabant voor iedereen. Vanuit deze vier sectoren werken we op integrale wijze aan de ambitie dat we een levendig Brabant willen voor iedereen, inwoners en bezoekers. Met bruisende steden en kernen en waar iedereen zich thuis voelt en zichzelf kan zijn. Op basis van het beleidskader Levendig Brabant 2030 waar het beleid is vastgelegd, is in het vierde kwartaal van 2024 de uitvoeringsagenda Levendig Brabant 2024-2027 vastgesteld.

Begin 2024 is de 2e tranche van de Pilots Levendig Brabant beschikt. Hiermee hebben we kleinschalige initiatieven ondersteund, die invulling geven aan onze doelstellingen uit het beleidskader. De resultaten hiervan en de hieronder genoemde regeling Beweging Stimuleren zijn vastgelegd in een online magazine. Met de uitgevoerde regeling voor musea en theaters is vooral ingezet op de doelstelling m.b.t. het verbreden van het publieksbereik, maar met daarbij ook aandacht voor inclusiviteit en diversiteit. Medio dit jaar zijn, op basis van de eerder vastgestelde regelingen, de meerjarige subsidies voor professionele- en amateurkunsten 2025-2028 vastgesteld. Ook hebben we dit jaar ons instrumentarium aangepast en is met de regeling inclusief kunst-en cultuuraanbod een opvolger gekomen voor de impuls geldenregeling. Met de nieuwe projectsubsidieregeling wordt beter aangesloten bij de doelstellingen uit het beleidskader.

Op het gebied van Erfgoed is 2024 een bijzonder jaar geweest met de 80-jarige herdenking '40 — 45. We vieren dit met een Brabantbreed programma 80 jaar Vrijheid 2024-2025. Ook hebben we het project Museumschatjes voortgezet en vanwege groot succes uitgebreid. Met dit project wordt het museumbezoek van jaarlijks circa 37.500 basisschoolleerlingen gestimuleerd. Tevens is afgelopen jaar het Brabants Erfgoedfonds opgewerkt. Dit fonds met een voorziene leencapaciteit van € 50 mln. heeft als doel om samen met het Nationaal Restauratiefonds het behoud van monumenten en cultuurhistorisch waardevolle gebieden een impuls te geven. Definitieve besluitvorming over de oprichting fonds is voorzien in het eerste halfjaar van 2025.

Op het gebied van Sport is begin 2024 de 2e tranche van de regeling Beweging Stimuleren uitgevoerd waarbij 29 projecten ondersteund zijn met als doel om meer Brabanders te laten voldoen aan de beweegnorm. Met het project 'Meedoen is winnen' zijn in het licht van de Olympische Spelen Brabantse topsporters door Brabant getoerd om de kracht van topsport rechtstreeks naar de Brabander te brengen. Op het gebied van topsportevenementen heeft begin 2024 het EK waterpolo in Brabant (Eindhoven) plaatsgevonden.

Het vrijetijdsaanbod, passend bij het Brabantse profiel, is onder de aandacht gebracht bij inwoners en bezoekers van Brabant onder andere via de driejarige campagne 'Brabant Dichterbij jou'. Ook zijn, in samenwerking met RoutebureauBrabant en andere route organisaties, initiatieven ondersteund om het recreatieve wandel/fiets route aanbod te versterken. Zo is bijvoorbeeld het verhaal van het Kloosterpad verder doorontwikkeld en zijn 3 rondwandelingen en 13 fietsroutes (lancering voorjaar 2025) gerealiseerd. Bij de vaststelling van de uitvoeringsagenda 2024-2027 is ook de verder uitgewerkte set van doelstellingen en indicatoren uit het beleidskader vastgesteld. Deze nieuwe set wordt zichtbaar bij Burap-I 2024.

Verantwoording bij de jaarstukken vindt nog plaats o.b.v. oude set van doelstellingen en indicatoren.

Wat hebben we bereikt?

Bevorderen van een passend aanbod

Indicatoren:

- • Het aantal bezoekers van activiteiten en locaties van de vier sectoren in vergelijking met andere provincies in Nederland (streefwaarde beter dan de huidige 7e plaats t.o.v. andere provincies,)
- • Tevredenheid van inwoners met het aanbod van cultuur (score hoger dan of gelijk aan huidige)

score 7,2).

- Tevredenheid Sport: aandeel inwoners dat tevreden is (streefwaarde beter dan huidige 4e plaats t.o.v. andere provincies)
- Tevredenheid van meerdaags internationaal bezoek (streefwaarde: beter dan huidige 3e plaats t.o.v. andere provincies)

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Loopt op koers. Op basis van de resultaten uit Waarde van Cultuur 2024 en Onderzoek Inkomend Toerisme zien we dat het aantal bezoekers weer stijgt en dat men tevreden is met het aanbod.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Meerjarige ondersteuning van professionele- en amateurkunst (incl. PZN)

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Op basis van de in 2023 vastgestelde regeling zijn in 2024 de meerjarige subsidies 2025-2028 voor professionele en amateurkunsten toegekend. Hiermee worden 53 professionele- en 26 amateurinstellingen ondersteund.

Ondersteunen van topsportevenementen

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 zijn in samenwerking met BrabantSport negen topsportevenementen ondersteund waaronder het EK Waterpolo in Eindhoven en de Special Olympics in Breda en Tilburg. Ook zijn we mede-aanjager geweest van (het verankeren van) de maatschappelijke activatie rond topsportevenementen via het BrabantSport Fonds.

Uitvoeren van Brabantbrede marketingstrategie

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het vrijetijdsaanbod, passend bij het Brabantse profiel, is onder de aandacht gebracht bij inwoners en bezoekers van Brabant onder andere via de campagne 'Brabant. Dichterbij jou' en de structurele inzet van het digitaal platform www.visitbrabant.com, trade services (persbewerking, touroperators en beurzen) en marketingcommunicatie acties (via social media, nieuwsbrieven, digitale magazines).??

Ondersteuning bibliotheken

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Ook in 2024 is op basis van meerjarige afspraken bibliotheekondersteuning geboden via de Stichting Cubiss, waarbij interbibliothecair leenverkeer mogelijk is gemaakt en innovatie is gestimuleerd. Ook hebben we bijgedragen aan het bevorderen van geletterdheid en leesvaardigheid, participatie in de informatiesamenleving en het stimuleren van 'een leven lang ontwikkelen'. In 2024 is in samenwerking met gemeenten en bibliotheken incidenteel extra ingezet op bovenstaande thema's.

Uitdragen Verhaal van Brabant

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In het kader van Bevochten Brabant (één van de vier verhaallijnen) is de 80-jarige herdenking '40 — '45 gevierd met een Brabantbreed programma 80 jaar Vrijheid 2024-2025. Via het samenwerkingsverband Zuiderwaterlinie zijn de verhalen van de linie uitgedragen. Ook is een nieuwe samenwerking tot stand gekomen om de toekomst van Ons Kloosterpad te borgen. De provincie, VisitBrabant en de Vereniging Samenwerkende Kloosters hebben de route verder uitgebreid naar West-Brabant. Ook is het bestaande netwerk uitgebreid met fietsroutes en zijn plekken gecreëerd voor stiltebeleving en bezinning langs de route. Tot slot is in 2024 gewerkt aan een nieuwe aanpak rondom de Brabant Collectie. We verwachten deze in 2025 vast te kunnen stellen.

Wat hebben we bereikt?

Bevorderen van inclusief aanbod

Indicatoren:

- Oplevering kwalitatieve rapportage in hoeverre binnen cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd wordt omgegaan met inclusief aanbod (streefwaarde: tweejaarlijks oplevering).

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Er is op dit moment geen indicatie dat de doelstelling niet gehaald wordt. De rapportage is voorzien in het vierde kwartaal van 2025.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Bevorderen publieksbereik cultuuraanbod

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Via de regeling Stimulans publieksbereik zijn 41 musea en 21 theaters ondersteund in hun project of plan om hun publieksbereik te verbreden en andere publieksgroepen aan te spreken dan eerder bereikt werden, zie ook statenmededeling. Daarnaast hebben we 38 initiatieven gehonoreerd uit de regeling inclusief kunst- en cultuuraanbod.

Versterken participatie Erfgoed

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Uniek sporten mede mogelijk maken

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Voor Uniek Sporten ondersteunen we jaarlijks via Sport Service Noord-Brabant activiteiten die worden opgepakt in samenwerking met de 7 regionale uniek sportenloketten. Het betreft het coördineren en afstemming met en tussen de 7 regionale sportloketten, kennisdeling en via projecten versterken van de samenwerking met (sociale) partners en het netwerk rondom uniek sporten.

Wat hebben we bereikt?

Stimuleren van innovatie en vernieuwing

Indicatoren:

- Omvang van banen en bedrijven in creatieve industrie in Brabant (streefwaarde: beter dan 3e plaats t.o.v. andere provincies, huidige waarde 3e plaats).
- Oplevering rapportage naar de vitaliteit en vernieuwingskracht van instellingen van de vier sectoren (streefwaarde tweejaarlijks oplevering).

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Er is sprake van groei in het aantal banen en bedrijven in Brabant, maar de plaats van Brabant t.o.v. andere provincie is stabiel. Ook is er geen indicatie dat de streefwaarde voor vernieuwing niet gehaald wordt. De rapportage hierover is voorzien in het vierde kwartaal van 2025.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Versterking van design, ontwerp en media als sterke economische sectoren

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Om in 2024 al stappen te zetten ten behoeve van het versterken van de creatieve industrie in Brabant, waren in de regeling meerjarige ondersteuning professionele kunsten 2025-2028 aanvragen mogelijk in de categorieën 'Design, ontwerp en ontwikkelfunctie' en 'Film en audiovisuele kunst'. Daarnaast hebben we hiertoe tijdens Dutch Design Week (DDW) samen met het beleidsveld economie een conferentie en netwerkevent georganiseerd met als doel om regionale, landelijke en internationale contacten vanuit de creatieve sector samen te brengen met andere relevante netwerken en tech-ondernemers. In dit programma stonden toepassingen van nieuwe technieken als artificial intelligence, virtual reality en augmented reality centraal.

Inzetten innovatie om maatschappelijke en economische waarde van sport te vergroten

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 zijn vier nieuwe innovatieve projecten gestart die een bijdrage leveren aan de verbetering van sportprestaties, evenementen en talentontwikkeling. Het betreft de projecten 'Swimfit Profiler' van InnoSportlab De Tongelreep, 'Database Dashboards' van InnoSportlab 's-Hertogenbosch, 'Feedback software high speed camera's' van Urban Sports Performance Center en 'Optimaliseren en uitrollen leerlijn tactiek en techniek in het wegwielrennen' van Cycling Class NL. Zie verder de website BrabantSport/innovatie. Ook zijn er in samenwerking met Sportservice Noord-Brabant (SSNB) en InnoSportlab drie innovatie challenges uitgezet, in het kader van Bewegen In de Openbare Ruimte (BIOR) met als doel dat in de periode 2024 -2027 in 15 gemeenten wordt gewerkt aan oplossingen voor een zodanige inrichting van de openbare ruimte dat deze optimaal uitnodigt om te worden gebruikt voor sporten, bewegen en gezond gedrag. Er zijn inmiddels 7 gemeenten aangesloten.

Wat hebben we bereikt?

Stimuleren van aanbod voor jeugd en talentontwikkeling

Indicatoren:

- Deelname jongeren: Participatiegraad onder jongeren (16-29) sport (streefwaarde hoger dan Nederlands gemiddelde van 69,1%, nu 68,6%).
- Participatiegraad onder jongeren voor cultuur, erfgoed (streefwaarde PM, nog geen data beschikbaar, uitkomst onderzoek is in 2024 voorzien).

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Deelname van jongeren aan sport zit in 2024 nog onder het Nederlands gemiddelde. De verwachting is wel dat de doelstelling nog gehaald kan worden. Er is op dit moment geen indicatie dat de streefwaarde(s) voor deelname van jongeren aan cultuur en erfgoed niet gehaald wordt.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Ondersteunen talentontwikkeling Cultuur

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Op basis van de regeling Talenthubs zijn in 2024 een 7-tal talenthubs voor beeldende kunst, muziek, theater, dans en letteren ondersteund. Zie ook <https://www.talenthubbrabant.nl?>

Ontwikkeling stimuleren van topsporttalenten

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 heeft het TeamNL centrum van BrabantSport, onder regie van de sportbonden, vijf fulltime topsportprogramma's ondersteund: zwemmen, schoonspringen, turnen, triathlon/para triathlon en

skateboarden. Daarnaast hebben we nog zeven opleidingsprogramma's ondersteund: zwemmen, waterpolo, turnen, schaatsen, poolbiljart, triathlon en motorcross. Daarnaast hebben we een viertal regionale Topsport Hubs ondersteund, waardoor we niet alleen de topsport- en opleidingsprogramma's ondersteunen, maar ook een aantal regionale talentenprogramma's zoals zwemmen (alle disciplines), turnen, wielrennen (alle disciplines) en Urban (skateboarden, breakdance, BMX freestyle). In totaal ondersteunen wij zo meer dan 150 talenten die door willen stromen naar landelijke topsportprogramma's en 106 fulltime topsporters.

Ondersteunen en verankeren cultuureducatie voor jongeren

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Ook in 2024 hebben samen met onder andere het Rijk het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) 2021-2024 ondersteund. Via dit programma werken scholen en culturele instellingen samen om kunst en cultuur een vast onderdeel van het lesprogramma te maken. In 2024 zijn nieuwe bestuurlijke afspraken voorbereid, waarmee we onze inzet continueren voor de periode 2025-2028.

Wat hebben we bereikt?

Bijdragen aan een gezonde en aantrekkelijke omgeving waar voldoende te beleven is en waar cultuurhistorie behouden blijft

Indicatoren:

- Beweegrichtlijn: Het aandeel van de Brabantse bevolking dat aan de beweegrichtlijnen voldoet. (streefwaarde: meer dan 75% in 2030, (49,3% in 2020))
- Waardering maatschappelijk belang cultuur en erfgoed: De mate waarin Brabanders aangeven cultuur en erfgoed van belang te vinden voor de samenleving (hoger dan huidige score van 79%).
- Onderhoud rijksmonumenten: Het percentage rijksmonumenten in matige of slechte staat in de provincie Noord-Brabant volgens de jaarlijkse monumentenmonitor. (streefwaarde: lager dan huidige 18%).

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het percentage Brabanders dat voldoet aan de beweegnorm is sinds de nulmeting in 2020 met 5 % gestegen van 44,3% naar 49,3% (meest recente meting over 2022). Alhoewel dit een positieve opwaartse trend is, zal de komende jaren een grotere stijging nodig zijn om het streefpercentage van 75% in 2030 te bereiken. Onze inzet op basis van de uitvoeringsagenda 2024-2027 zal hierop gericht zijn. Ook de waardering van het maatschappelijk belang van Erfgoed is met een percentage van 69,3 afgenomen sinds de vorige meting in 2021 (79%). Het percentage rijksmonumenten in matige of slechte staat is met 17% wel binnen de doelstelling (lager dan 18%).

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Inzetten van verbeeldingskracht, creativiteit en ontwerpkracht voor maatschappelijke opgaven

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 zijn twee pilots uitgevoerd waarbij een creatieve professional zich voor een half jaar heeft verbonden aan een provinciale opgave. Eén was een samenwerking met Water over hoog water rondom 's-Hertogenbosch. Dit heeft geresulteerd in een spel met de (werk)titel 'het waterkabinet' dat begin 2025 met gemeenteraadsleden in het stroomgebied van de Aa en De Dommel gespeeld zal worden. De ander was een samenwerking met de beleidsvelden Bestuur en Gezondheid en startte met een tweeledige opgave: ten eerste het meer betrekken van praktisch opgeleide jongeren bij beleidsparticipatietrajecten. En ten tweede hoe we de minder hoge levensverwachting die deze groep statistisch gezien heeft, kunnen verbeteren. Begin 2025 zijn de evaluaties van de pilots gepland. PS zal hierover geïnformeerd worden.

Instandhouding van Cultureel Erfgoed

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Ons erfgoedbeleid is goed verankerd in de omgevingsverordening en de kernkwaliteiten van cultuurhistorische gebieden zijn beschreven in de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW). In 2024 zijn de beschrijvingen geactualiseerd. Ook is met de jaarlijkse subsidieregeling de restauratie van Brabantse beeldbepalende rijksmonumenten ondersteund. Ook is de oprichting van het Brabants Erfgoedfonds opgewerkt. Het doel van het fonds is om samen met het Nationaal Restauratiefonds het behoud van monumenten en cultuurhistorisch waardevolle gebieden een impuls te geven en heeft een voorziene leencapaciteit van € 50 mln. De definitieve besluitvorming over de oprichting fonds is voorzien medio 2025.

Stimuleren om meer te bewegen

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 hebben we het project Meedoen is Winnen gerealiseerd. Als link naar de Olympische Spelen hebben we kinderen kennis laten maken met sporten en bewegen via Olympische schoolprojecten met daarin diverse sport en bewegen spelvormen. We hebben, in samenwerking met RoutebureauBrabant en andere route organisaties, initiatieven ondersteund om het recreatieve wandel/fiets route aanbod te versterken. Zo is verhaal van het Kloosterpad verder doorontwikkeld en zijn 3 rondwandelingen en 13 fietsroutes (lancering voorjaar 2025) gerealiseerd. Ook is begin 2024 de 2e tranche van de regeling Beweging Stimuleren uitgevoerd, waarbij 29 projecten ondersteund zijn met als doel om meer Brabanders te laten voldoen aan de beweegnorm. We gaan verkennen of we projecten met de meeste impact kunnen door ontwikkelen. Ook gaan we in 2025 verkennen of we extra ondersteuning kunnen bieden voor doelgroepen in kwetsbare wijken.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Stichting Beheer Museumkwartier
- Stichting Brabant C Fonds
- Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant
- NV Monumenten Beheer Brabant

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Wat heeft het gekost?

Excel-tabel

10. Cultuur, Erfgoed, Sport en

Vrije tijd

Bedragen x € 1.000		Begroting 2024 primitief	Begroting 2024 na wijziging	Jaarrekening 2024 realisatie	Verschil begr. na wijz. - realisatie
<u>Lasten</u>					
	Programmalasten	52.173 N	52.113 N	51.705 N	408 V
	Toegerekende organisatiekosten	3.690 N	3.660 N	3.354 N	306 V
Totaal Lasten		55.863 N	55.774 N	55.059 N	714 V
<u>Baten</u>					
	Programmabaten	1.079 V	1.374 V	1.337 V	37 N
	Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
Totaal Baten		1.079 V	1.374 V	1.337 V	37 N
Saldo van baten en lasten		54.784 N	54.400 N	53.722 N	677 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

Excel-tabel

10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd

10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	714
	V

Sport	200
	V

De bijdragen aan BMX Freestyle is begin 2025 beschikt in plaats van eind 2024 zoals eerder voorzien i.v.m. benodigde aanpassingen in de aanvraag alvorens tot beschikking kon worden overgegaan.

Diverse onderschrijdingen	206
	V

Betreft de optelsom van diverse kleine onderschrijdingen ten aanzien van Archeologie (81K), Sport (65K) en Vrije tijd (60K).

Toegerekende organisatiekosten	306
	V

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet lager uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	2 V

10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	37 N

Brabant C	38 N

De voorziene vrijval uit de voorziening op basis van eerder afgegeven prognoses heeft op basis van de definitieve cijfers ultimo 2024 niet plaatsgevonden.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	1 V

Algemeen financieel beleid

Inleiding

De lasten en baten van de provincie worden toegedeeld aan tien programma's. Naast de lasten en baten van de beleidsprogramma's kent de provincie nog algemene dekkingsmiddelen en de centrale stelposten.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Elk programma heeft naast de lasten van dat programma ook baten - zoals specifieke uitkeringen van het Rijk - die direct tot dat programma behoren. Deze baten zijn meestal niet toereikend om de lasten te kunnen dekken. Tegenover de nadelige saldi van lasten en baten op de programma's, staan de algemene dekkingsmiddelen.

De in omvang belangrijkste algemene dekkingsmiddelen van de provincie bestaan uit:

- de inkomsten van de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting;
- de uitkering uit het provinciefonds;
- de beleggingsopbrengsten uit de immunisatieportefeuille;
- dividendopbrengsten en
- overige algemene inkomsten.

De algemene inkomsten bedragen in 2024 € 898 mln. en dragen bij aan:

- het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsonderdeel worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG)
- Nederlandsche Waterschapsbank

Nadere informatie over de verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

In de bijlagenbundel –bijlage 3a deelnemingen van de jaarstukken is aangegeven op welke wijze deze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid.

Algemene middelen

Excel-tabel

Algemeen financieel
beleid

Bedragen x € 1.000		Begroting 2024 primitief	Begroting 2024 na wijziging	Jaarrekening 2024 realisatie	Verschil begr. na wijz. - realisatie
<u>Lasten</u>					
	Programmalasten	183.465 N	58.994 N	49.159 N	9.835 V
	Toegerekende organisatiekosten	31.045 N	53.191 N	54.813 N	1.622 N
Totaal Lasten		214.510 N	112.185 N	103.972 N	8.213 V
<u>Baten</u>					
	Programmabaten	741.106 V	870.055 V	898.460 V	28.405 V
	Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	333 V	333 V
Totaal Baten		741.106 V	870.055 V	898.793 V	28.738 V
Saldo van baten en lasten		526.596 V	757.870 V	794.821 V	36.951 V

Specificatie algemene middelen
Omschrijving (toelichting)

Hieronder zijn de baten en lasten van het Algemeen financieel beleid gesplitst naar:

- Algemene dekkingsmiddelen
- Overhead, Vpb en stelposten

Excel-tabel

Algemeen financieel beleid

Bedragen x € 1.000		Begroting 2024 primitief	Begroting 2024 na wijziging	Jaarrek. 2024 realisatie	Verschil begr. na wijz. - realisatie
Algemene dekkingsmiddelen					
	<u>Lasten</u>				
	Dividenden	0	0	2 N	2 N
	Financieringsfunctie	609 N	609 N	713 N	104 N
	Ontwikkelbedrijf	2.878 N	3.577 N	1.463 N	2.114 V
	Toevoeging voorziening	0	0	4.302 N	4.302 N
	Overige algemene dekkingsmiddelen	370 N	375 N	222 N	153 V
	Totaal	3.857 N	4.561 N	6.702 N	2.141 N
	<u>Baten</u>				
	Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting	289.229 V	292.079 V	300.365 V	8.286 V
	Uitkering provinciefonds	372.166 V	432.724 V	432.943 V	219 V
	Decentralisatie-uitkeringen via provinciefonds	2.841 V	35.589 V	48.087 V	12.499 V
	Dividenden	12.412 V	18.381 V	18.384 V	2 V
	Financieringsfunctie	64.178 V	84.708 V	85.849 V	1.141 V
	Ontwikkelbedrijf	280 V	1.433 V	2.417 V	984 V
	Overige algemene dekkingsmiddelen	0	4.181 V	9.608 V	5.427 V
	Totaal	741.106 V	869.094 V	897.653 V	28.558 V
	Totaal Algemene dekkingsmiddelen	737.249 V	864.533 V	890.951 V	26.418 V

**Overhead, Vpb en
stelposten**

	<u>Lasten</u>				
	Financieringsfunctie	0	0	0	0
	Onvoorzien	1.308 N	1.208 N	0	1.208 V
	In te zetten begrotingsruimte	112.599 N	0	0	0
	Overige stelposten	9.198 N	0	0	0
	Overhead	87.549 N	106.415 N	97.095 N	9.320 V
	Voorz.dubieuze debiteuren	0	0	175 N	175 N
	Totaal	210.653 N	107.624 N	97.270 N	10.354 V
	Lasten				

Algemeen financieel beleid

	Overhead	0	961 V	1.140 V	180 V
	Totaal	0	961 V	1.140 V	180 V
	Baten				
Totaal Overhead, Vpb en stelposten		210.653 N	106.663 N	96.130 N	10.533 V
Saldo van baten en lasten		526.596 V	757.870 V	794.821 V	36.951 V

**Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting
Excel-tabel**

Algemeen financieel beleid

Algemeen financieel beleid - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	8.213
	V

Algemene dekkingsmiddelen:

Ontwikkelbedrijf	2.114
	V

Er was rekening gehouden met uitbetaling van schadeclaims in het kader van glastuinbouw Deurne voor een bedrag van € 1,6 mln. De gerechtelijke procedures loopt echter nog, waardoor eventuele schadeclaims in 2024 nog niet zijn afgehandeld. De overige onderschrijding betreft met name onderbesteding ten aanzien van exploitatie uitgaven voor grondbank de Kempen (340K). Hieraan liggen administratief technische redenen aan ten grondslag.

Toevoeging voorziening overige leningen en deelnemingen	4.302
	N

Voor de lening aan Spark Lab XXL is een voorziening gevormd van 100% van de openstaande som ten gevolge van een verwachte duurzame waardering vermindering. Daarnaast is de voorziening op een aantal leningen verstrekt aan het Brabant Startupfonds bijgesteld op basis van de meest recente informatie. Ook is er een storting in de voorziening gedaan om het verlies rondom Monumenten Beheer Brabant op te vangen.

Voor Lightyear is een extra voorziening getroffen, vanwege een CLA ronde en een verwatering van ons aandeel.

Overhead, VPB en stelposten

Onvoorzien	1.208
	V

In de begroting wordt jaarlijks een stelpost voor onvoorziene lasten van € 1.308.402 opgenomen. Gedurende het begrotingsjaar 2024 is hierop een beroep gedaan voor een bijdrage aan Giro 555 voor hulp aan het Midden-Oosten van €100.000. Het restantbedrag van €1,2 mln. valt vrij.

Overhead	9.320
	V

De kosten van de overhead vallen € 9,3 mln. lager uit dan begroot. Dit komt met name door de lagere personeelskosten in 2024 voor de taken die vallen onder de overhead. Dit is in lijn met de gehele organisatie, door afname van ziekteverzuim en later dan verwachte invulling van vacatures door krapte op de arbeidsmarkt. Daarnaast zijn de kosten voor overige personeels- en bedrijfsvoering kosten in 2024 lager uitgevallen dan begroot, zoals toegelicht de in de paragraaf bedrijfsvoering.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	127 N

Algemeen financieel beleid - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	28.738
	V

Algemene dekkingsmiddelen:

Opbrengsten opcenten motorrijtuigenbelasting	8.286
	V

Bij het bestuursakkoord 2023-2027 - is besloten dat de provincie gedurende de looptijd van het bestuursakkoord de opcenten jaarlijks

Algemeen financieel beleid

indexeert. Het opcententariaf 2024 komt daarmee uit op 82,8. De opbrengsten worden geraamd op € 292,1 mln. op basis van de capaciteit van het wagenpark. De uiteindelijke jaaropbrengst bedraagt ca. € 300,4 mln., een positief resultaat van 2,8%. Deze afwijking heeft te maken met een stijging van wagenpark, gedurende de laatste maanden van 2024.

Algemeen financieel beleid

Uitkering provinciefonds: algemene uitkering 219 V

De algemene uitkering uit het provinciefonds is na wijziging geraamd op € 432,7 mln. op grond van de septembercirculaire 2024. Uit de decembercirculaire 2024 blijkt dat de uitkering 2024 uitkomt op € 432,9 mln. (incl. afrekening 2023). Deze positieve afwijking is het gevolg van een correctie die op de algemene uitkering is verwerkt bij de decembercirculaire.

Uitkering provinciefonds: Decentralisatie-uitkeringen 12.499 V

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2024 zijn gebaseerd op de september circulaire 2024.

Naast de algemene uitkering omvat het provinciefonds diverse decentralisatie-uitkeringen die samenhangen met specifieke beleidsafspraken, veelal vastgelegd in convenanten met het Rijk. In totaal gaat het om een volume van bijna € 48,1 mln. De hieraan gerelateerde uitgaven worden verantwoord op de functionele productgroepen in de beleidsprogramma's. De realisatie is ruim €12,5 mln. hoger dan de raming, omdat er in de decembercirculaire nog een extra uitkering is ontvangen voor:

- Uitvoeringskosten landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (met en zonder piekbelasting: €131.279;
- Indirecte uitvoeringskosten NPLG: € 8.757.768;
- Spreidingswet: €1.950.883;
- Natuurbrandpreventie: € 1.300.000;
- Weerbaar bestuur kleine kernen: €253.374;
- Ondersteuning provincies opstellen ruimtelijk arrangement: €80.417;
- Droogteportaal: €25.000.

Via het statenvoorstel bij de jaarstukken 2024 wordt voorgesteld deze middelen door te schuiven naar 2025.

Ontwikkelbedrijf 984 V

Op basis van periodieke herziene risicoberekening is de voorziening ten aanzien van grondpositie Glastuinbouw Deurne verlaagd (circa € 1,3 mln.). Daarnaast het saldo van diverse hogere en lagere inkomsten (circa 300K).

Financieringsfunctie 1.141 V

In 2024 zijn ook in de laatste maand leningen verstrekt aan gemeenten, waardoor er meer rente-inkomsten zijn gerealiseerd dan geraamd (+€ 0.4 mln.). Daarnaast hebben we in 2024 (net als in 2023) meer rente ontvangen op de lopende rekening bij de Schatkist (+€ 1,8 mln.) enerzijds door een hoger volume en anderzijds door een hoger rentepercentage. De erfpachtinkomsten van protix € 0,16 mln. waren in 2024 niet geraamd. Hiertegenover staan lagere rente-inkomsten uit leningen aan deelnemingen en overige leningen (-/- € 0,7 mln.) en uit kasgeldleningen (-/- € 0,24 mln.). Ook de inkomsten uit erfpacht van de strategische grondportefeuille zijn ruim € 0,2 mln. lager door minder grondaankopen dan ingeschat.

Voordelige afwikkelverschillen subsidies 5.277 V

Deze afwijking heeft betrekking op voordelige afwikkelingsverschillen op subsidies die in voorgaande jaren zijn verstrekt, die ontstaan zijn na de slotwijziging 2024.

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten 333 V

Algemeen financieel beleid

De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten

1 N

Paragrafen

Bedrijfsvoering

Inleiding

Bedrijfsvoering werkt aan een toekomstbestendige organisatie zoals beschreven in de organisatievisie: 'Samen Brabant mooier maken'. In 2024 zijn grote stappen gezet op weg naar een nieuwe Organisatievisie, waarin een duidelijke koers wordt uitgezet: op weg naar een organisatie met een heldere sturing, ambtelijk vakmanschap, in control zijn op bedrijfsvoering en focus op meer en beter herkenbare resultaten 'buiten' voor de Brabander. De paragraaf bedrijfsvoering biedt inzicht in het beleid inzake bedrijfsvoering.

Om de uitvoering van de perspectiefnota te realiseren binnen deze complexe arbeidsmarkt besteden we extra aandacht aan onze arbeidsmarktcommunicatie en aan onze presentatie als aantrekkelijk werkgever. Daarbij maken we zichtbaar wat werken voor de provincie betekent. En geven we kandidaten de mogelijkheid kennis te maken met de organisatie voordat ze solliciteren. Het terugbrengen van ziekteverzuim kreeg onze bijzondere aandacht. Er werden met succes verschillende acties ingezet zoals aanscherping van de rollen en processen in de verzuimbegeleiding en betere afspraken met de Arbodienst. Voorts is in 2024 een nieuwe Organisatievisie vastgesteld, die begin 2025 is gepresenteerd. In die Organisatievisie is een duidelijke koers voor de komende jaren uitgezet.

In 2024 is een nieuwe uitvoeringsagenda Digitale Transformatie opgeleverd en vastgesteld. Er zijn stappen gezet op het vlak van het versterken van onze informatiebeveiliging. Daarnaast zijn we gestart met de uitvoering van een traject gericht op de verbetering van de sturing op en kwaliteit van onze data (data governance). Gezien de snelheid van de ontwikkelingen hebben we eind 2024 een eerste versie van het AI-beleid voor onze provinciale organisatie vastgesteld en gecommuniceerd.

Als afronding van de Transformatie IT zijn dit jaar al onze informatiesystemen en applicaties naar de Cloud gebracht en de netwerkschijven volledig uitgefaseerd. Hierdoor kunnen medewerkers samenwerken op een veilige manier in een nieuwe virtuele werkplek inclusief document opslag.

Om de organisatie verder in control te krijgen is een multi-project optimalisatie van de administratie gestart. In 2024 is de analysefase daarvoor afgerond. Tevens zijn enkele projecten met prioriteit opgepakt en afgerond, zoals rondom de rapportagevoorziening voor de Werkkostenregeling (WKR). Ter uitvoering van de verplichting tot actieve openbaarmaking is een (publicatie)platform ingericht waarmee de verplichte informatie openbaar kan worden gemaakt bij een afgehandeld Woo-verzoek.

Wat hebben we bereikt?

Organisatieontwikkeling

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 is een nieuwe Organisatievisie vastgesteld. Deze visie vormt een samenvatting van wat we als organisatie al doen en tegelijkertijd een bewuste koerswijziging om de organisatie verder te versterken en beter af te stemmen op de huidige uitdagingen. We zetten koers op weg naar een organisatie met een heldere sturing, ambtelijk vakmanschap, in control zijn op bedrijfsvoering en focus op meer en beter herkenbare resultaten 'buiten' voor de Brabander. Nu de nieuwe Organisatievisie is vastgesteld, is het zaak deze om te zetten in daden.

Wat hebben we bereikt?

Aantrekkelijk werkgeverschap

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 heeft de focus gelegen op het uitwerken en implementeren van een nieuwe wervingsstrategie, in combinatie met een arbeidsmarktcampagne. Dit heeft geresulteerd in het vervullen van een groot aantal interne en externe vacatures. En in het aantrekken van 50 stagiairs voor de verschillende afdelingen, om zo ook een kweekvijver aan jong talent te interesseren voor de Provincie als werkgever. Ook werd er een talenttraject gestart, dat zittende medewerkers bewust maakt van hun talenten en ontwikkelmogelijkheden, om interne doorstroom te bevorderen.

Daarnaast was het terugbrengen van verzuim een belangrijk speerpunt. Vanuit een visie op duurzame inzetbaarheid is een aanpak ontwikkeld, die geleid heeft tot een aanzienlijke daling van het verzuim (het voortschrijdend gemiddelde daalde met 1,5% op jaarbasis).

Wat hebben we bereikt?

Datagedreven werken, informatiebeheer en Digitale transformatie

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Data gedreven werken heeft een plek ingenomen in alle programma's. In 2024 is het project Impuls aan Informatiebeheer succesvol beëindigd en is aandacht gegeven aan structurele inbedding van informatiebeheer in de lijn organisaties.

Wat hebben we bereikt?

Wet open overheid

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In het kader van de Wet Open Overheid (Woo) hebben we eind 2024 de organisatie- en bereikbaarheidsgegevens per 1 november ontsloten voor het publiek via de landelijke Woo index. Vooruitlopend op de verplichting om onder andere de informatiecategorie Woo-besluiten openbaar te maken hebben we in december een eigen publicatieplatform geïntroduceerd. Hier worden de Woo-besluiten en Woo-verzoeken na 1 oktober actief openbaar gemaakt. Hiermee lopen we voor op de landelijke planning om informatiecategorieën verplicht openbaar te maken. Naast een goede uitvoering van de taken in het kader van de actieve openbaarmaking, hebben we in 2024 het aantal binnengekomen Woo-verzoeken nagenoeg gelijk kunnen houden aan het aantal dat is afgehandeld.

Wat hebben we bereikt?

Rechtmatigheidsverantwoording

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In de jaarstukken heeft GS de rechtmatigheidsverantwoording over 2024 opgenomen. Het college van GS heeft vastgesteld dat de in deze jaarstukken verantwoorde baten en laten alsmede de balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen binnen de daarvoor door PS gestelde grens van 1% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves. In de rechtmatigheidsverantwoording komen drie specifieke criteria tot uitdrukking: begrotingscriterium, voorwaardencriterium en misbruik en oneigenlijk gebruik criterium. De uitgangspunten voor de verantwoordings- en rapportagegrens zijn vastgelegd in de Verordening financieel beleid, beheer en organisatie Noord-Brabant, paragraaf 3 Rechtmatigheidsverantwoording. Daarnaast hebben PS meegegeven dat ook individuele rechtmatigheidsfouten van € 500.000 of groter door GS moeten worden toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering.

Ten aanzien van de rechtmatigheidsverantwoording willen wij een aantal zaken toelichten:

- De rechtmatigheidsfouten betreffen met name begrotingsonrechtmatigheden. Het totaal aan begrotingsonrechtmatigheden bedraagt € 4,1 mln. Hiervan is conform artikel 3.1 lid 5 van de Verordening financieel beleid, beheer en organisatie Noord-Brabant een bedrag van € 2,7 mln. als acceptabel aangemerkt. Na acceptabele onrechtmatigheden resteert € 1,4 mln. aan begrotingsonrechtmatigheden. Er is één begrotingsonrechtmatigheid die de rapporteringsgrens overschrijdt. Dit betreft overschrijding van de lasten Programma 8 voor € 1,4 mln. Zie daarvoor de toelichting bij programma 8 Basisinfrastructuur m.b.t. onderhoudsbegroting wegen. Er is sprake van een forse afname van de begrotingsonrechtmatigheden ten opzichte van 2023. Wij blijven ons inzetten om begrotingsonrechtmatigheden te beperken door sturing op het S&V proces en het in control zijn van de organisatie.
- Daarnaast bestaan de rechtmatigheidsfouten uit fouten met betrekking tot het voorwaardencriterium voor € 0,9 mln. Dit betreffen inkoopfouten die het gevolg zijn van het niet volgen van de juiste procedure of afwijkingen t.o.v. het afgesloten (raam)contract of het niet toepassen van een minicompetitie. De aanbestedingsonrechtmatigheden betreffen:
  - Doorlopende fouten die reeds voorgaand jaar zijn geconstateerd van € 0,26 mln. (2023: 0,65 mln.)
  - Geconstateerde fouten waarvan de financiële beheershandeling dateert uit eerdere jaren van € 0,16 mln. (2023: € 0,24 mln.)
  - Onrechtmatigheden als gevolg van financiële beheershandelingen in 2024 van € 0,48 mln. (2023: € 0,19 mln.)
- Daarmee zijn de onrechtmatigheden in 2024 lager dan in 2023 (€ 1,1 mln.). De onrechtmatigheden ontstaan in 2024 zijn beperkt toegenomen. Dit werd met name veroorzaakt door het voortijdig bereiken van het plafondbedrag van enkele raamovereenkomsten. Door consultatie van het inkoopteam bij het aangaan van verplichtingen boven de € 25.000 zorgen we ervoor dat de juiste procedure wordt gevolgd.
- Er zijn geen bevindingen met betrekking tot het misbruik en oneigenlijk gebruik criterium.
- Vanuit de koers uit de Organisatievisie zijn we gericht op het in control zijn van de bedrijfsvoering. In 2024 is dan ook ingezet op de bewustwording in de organisatie. Rechtmatigheid is vast onderdeel in de gesprekkencyclus tussen programmamanagers en directeuren. En onder meer via voortgangsrapportages worden directie en GS twee keer per jaar geïnformeerd over fouten en onduidelijkheden t.a.v. financiële transacties. Ook zijn adviseurs inkoop en subsidies voor budgetverantwoordelijken beschikbaar om te adviseren hoe om te gaan met complexere transacties. Hierdoor wordt beoogd zoveel mogelijk rechtmatigheidsfouten aan de voorkant te voorkomen.

Wat hebben we bereikt?

Frauderisicobeheersing

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De uitwerking van het fraudeprotocol en –responsplan in een beleidsregel heeft wat vertraging opgelopen door de verdere opzet en inrichting van het centraal meldpunt. Er is inmiddels een Meldpunt Integriteit en Weerbaarheid ingericht bij het Kabinet van de Commissaris van de Koning, hierdoor kan het proces gefinaliseerd worden.

Wat hebben we bereikt?

Indicatoren

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Wat hebben we daarvoor gedaan?

We streven naar inclusiviteit en geven mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans binnen onze organisatie

Indicator	2024	2025	2026	2027
Norm Quotumwet* (aantal fte)	49,4	49,4	49,4	49,4

* De norm Quotumwet wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van het door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gepubliceerde quotumpercentage.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Tijdige afhandeling van subsidies

Indicator: 95% van de subsidies worden binnen de termijnen afgehandeld.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 zijn 3.589 subsidiecases behandeld. Hiervan is 96,52% binnen de daarvoor geldende wettelijke beslistermijn afgehandeld.

Tijdige afhandeling van facturen

Indicator: 90% van de facturen worden binnen de termijn van 20 dagen betaald.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Ziekteverzuim

Indicator: Verzuimdagen als % van het aantal beschikbare dagen per jaar: streefwaarde: 5,50%

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De effecten van de ingezette interventies rondom verzuim zijn duidelijk merkbaar. Het verzuimpercentage werd in 2024 teruggebracht van 7,52% (januari 2024) naar 4,46% (december 2024). Bovendien zakte het voortschrijdend gemiddelde van het aantal verzuimdagen per jaar onder de streefwaarde van 5,50%. In januari bedroeg dit nog 6,73%, in december was dit teruggebracht tot 5,23%.

Afhandeling bezwaarschriften en administratieve beroepen

Indicator: 90% binnen de termijn afgehandelde bezwaarschriften en administratieve beroepen

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2024 heeft de hoor- en adviescommissie in 90% van de bezwaren en administratieve beroepen tijdig geadviseerd.

Telefonische bereikbaarheid

Indicator: Het aantal geslaagde telefonische contactpogingen is 85% (januari-mei 2021: 85%) en de gemiddelde wachttijd bedraagt minder dan 30 seconden.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Het aantal geslaagde telefonische contactpogingen voor het Brabant Loket over geheel 2024 is 88% en de gemiddelde wachttijd bedroeg 18 seconden.

Medewerker tevredenheid/goed werkgeverschap

Via het medewerkersonderzoek meten we periodiek de tevredenheid van medewerkers en waar nodig worden acties geformuleerd en uitgevoerd om deze score te verbeteren.

Indicator: Score tevredenheid medewerkers in het medewerkersonderzoek: streefwaarde 7,4

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Excel-tabel

Bedrijfsvoering	Begroting 2024	Begroting 2024	Jaarrekening 2024	Verschil begr. na wijz.
Bedragen x € 1.000	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
Capaciteitsbudget	120.406 N	162.902 N	153.263 N	9.640 V
Budget 'overige personeelskosten'	4.570 N	6.556 N	4.952 N	1.603 V
Budget 'overige bedrijfsvoeringskosten'	26.345 N	34.374 N	29.991 N	4.382 V
Saldo van baten en lasten	151.320 N	203.832 N	188.206 N	15.625 V
Bijdragen personeelskosten 'Werken voor derden' onder programma's gepresenteerd	0	0	5.882 V	5.882 V
Saldo Organisatiekostenbudget met inkomsten 'Werken voor derden'	151.320 N	203.832 N	182.325 N	21.507 V

Toelichting verschil begroting – realisatie

Excel-tabel

90. Bedrijfsvoering	15.625 V
Capaciteitsbudget	9.640 V

De lasten voor salarissen en inhuur zijn € 9,6 mln. lager uitgevallen dan het beschikbare capaciteitsbudget voor de uitvoering van de provinciale taken. Ten opzichte van 2023 is er sprake van een afname van het ziekteverzuim, wat ook leidt tot minder inzet van inhuur of vervangend personeel om het werk gedaan te krijgen. Bij invulling van vacatures is ingezet op het werven van personeel in loondienst. Vanwege de krapte op de arbeidsmarkt heeft dat er toe geleid dat de invulling van de vacatures langer duurde dan waar vanuit was gegaan. In combinatie met de invulling van vacatures voor de uitvoering van taken uit de uitvoeringsprogramma's, heeft dat geleid tot lagere kosten dan begroot.

Daarnaast is door het Rijk aan het einde van het jaar € 3,6 mln. beschikbaar gesteld ten behoeve van capaciteitsinzet door middel van specifieke uitkeringen (SPUK's). Doordat deze rijksmiddelen aan het einde van het jaar beschikbaar zijn gesteld, heeft dat doorgaans niet meer geleid tot extra inzet.

Budget 'overige personeelskosten'	1.603 V

Bij de overige personeelskosten is er sprake van een overschrijding van € 1,6 mln. Dit hangt samen met de lagere personele inzet dan begroot. Met name door lagere reis- en verblijfkosten en uitgaven voor opleidingen in 2024.

Budget 'overige bedrijfsvoeringskosten'	4.382 V

Kosten van enkele projecten zijn lager uitgevallen dan begroot doordat de betreffende projecten niet volledig konden worden gerealiseerd, zoals bij de digitalisering van archieven waar de oplevering van de scans door de leverancier langer duurde dan gepland. Bij energie en ICT was sprake van kostenstijgingen, deze zijn in 2024 opgevangen binnen de totale bedrijfsvoeringslasten. Per saldo hebben we daarmee een overschrijding van bijna € 4,4 mln. op de overige bedrijfsvoeringskosten.

Investerings

Excel-tabel

Investerings	Begroting 2024	Begroting 2024	Jaarrekening 2024	Vershil begr. na wijz.
Bedragen x € 1.000	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
Doorontwikkeling HvB	0	59 N	0	59 V
Verduurzaming Nieuwbouw	1.140 N	0	95 N	95 N
ICT en Automatisering	450 N	2.250 N	1.322 N	928 V
Subtotaal	1.590 N	2.309 N	1.417 N	893 V

Provinciale heffingen

Inleiding

Eén van de inkomstenbronnen van de provincie betreft de provinciale heffingen. Deze bestaan uit:

- de heffing opcenten op de motorrijtuigenbelasting;
- de Grondwaterheffing;
- de Nazorgheffing in het kader van de Leemtewet;
- diverse leges.

De provincie kent geen kwijtscheldingsbeleid voor provinciale heffingen.

Beleidskaders

- Grondwaterheffingsverordening
- Verordening Nazorgheffing Noord-Brabant
- Legesverordening Provincie Noord-Brabant

Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting

Omschrijving (toelichting)

De opbrengst uit de opcenten motorrijtuigenbelasting is één van de belangrijkste bronnen van inkomsten voor de provincie. Op grond van artikel 222 van de Provinciewet worden provinciale opcenten geheven. De opbrengst wordt tot de algemene dekkingsmiddelen gerekend. Dit betekent dat aan de besteding geen voorwaarden zijn verbonden.

De raming en de realisatie van de opcenten wordt bepaald door de uitkomst van het aantal personenauto's en motoren maal het tarief. Het tarief is een percentage waarmee de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting –die van rijkswege wordt geheven op personenauto's en motoren – wordt vermeerderd. De meeropbrengst die dit oplevert is voor de provincie.

Naast het tarief hebben mutaties in het wagenpark effect op de totale opbrengst van de opcenten. De mutaties zijn te onderscheiden in volume-effect, gewichtseffect en effect van de milieubelasting van de auto.

Door het Rijk wordt elk jaar het maximumniveau van de opcentenheffing vastgesteld. De provincie bepaalt zelf in hoeverre zij de vrije capaciteit (verschil wettelijk maximum -/- provinciaal opcententarieff) wil benutten. De datum waarop provincies hun opcenten kunnen wijzigen is met ingang van 1 januari van enig jaar.

De MRB-raming is in de gewijzigde begroting 2024 vastgesteld op € 292,1?mln. De uiteindelijke jaaropbrengst bedraagt € 300,4 mln. wat een voordelig resultaat inhoudt van 2,8 %.

Eind 2024 stonden in Noord-Brabant ruim 1.526.000 (eind 2023 1.507.000) personenauto's geregistreerd en ruim 119.000 (eind 2023 111.000) motoren. Er is sprake geweest van een lichte autonome groei van het wagenpark.

Provinciale lastendruk m.b.t. opcenten motorrijtuigenbelasting

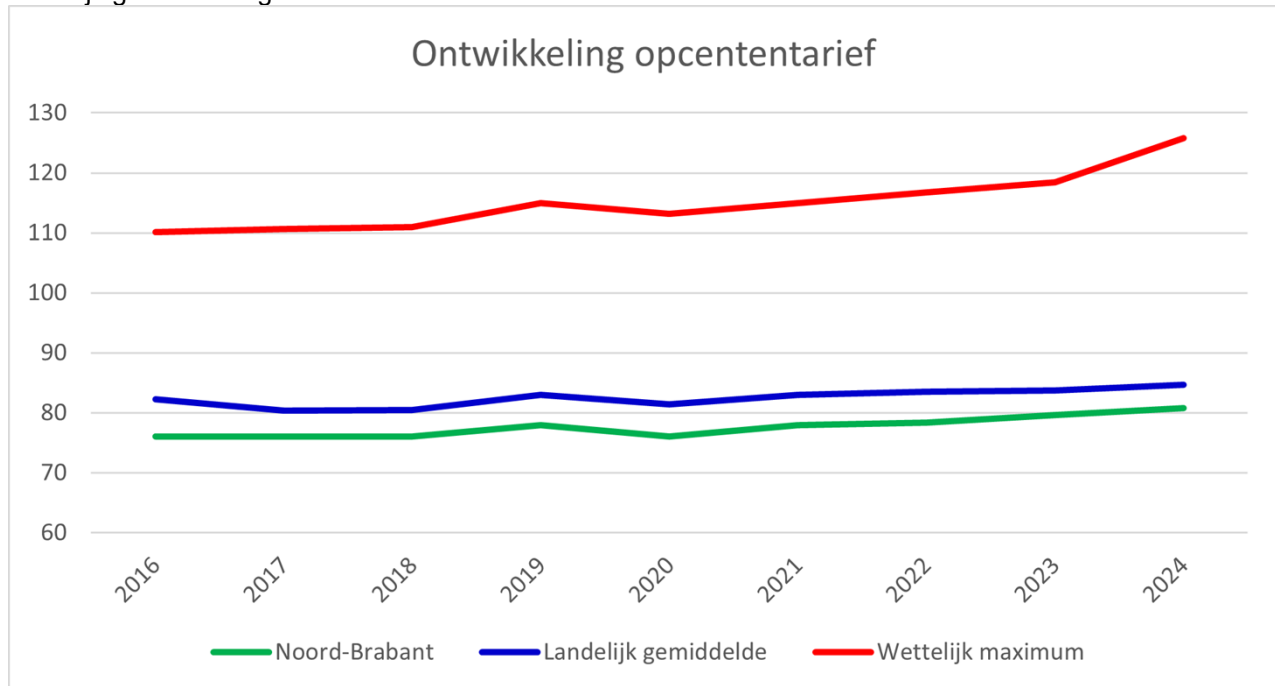
Het door het Rijk vastgestelde maximale opcententariaf is per 1 januari 2024 wettelijk bepaald op 138,3 opcenten en wordt jaarlijks geïndexeerd.

In de heffingsverordening opcenten Motorrijtuigenbelasting is voor 2024 het tarief vastgesteld op 82,8 opcenten (PS 32/23).

In onderstaande tabel is een vergelijking opgenomen van de vastgestelde opcententarieven van alle provincies.

		Vastgesteld tarief per per 1 jan 2024	Onbenutte belastingcapaciteit uitgedrukt in percentages per 1 januari 2024
1	Zuid-Holland	98,7	28,6%
2	Gelderland	97,9	29,2%
3	Groningen	95,7	30,8%
4	Drenthe	92,0	33,5%
5	Fryslân	89,6	35,2%
6	Zeeland	84,4	39,0%
7	Limburg	83,1	39,9%
8	Flevoland	83,0	40,0%
9	Noord- Brabant	82,8	40,1%
10	Overijssel	82,2	40,6%
11	Utrecht	81,9	40,8%
12	Noord- Holland	77,4	44,0%
Gemiddeld tarief		87,4	
Maximaal tarief		138,3	

In de rangorde van opcentenheffing van hoog naar laag komt de provincie Noord-Brabant uit op een 9e plaats. In 2024 is de lastendruk m.b.t. de opcenten op de motorrijtuigenbelasting in relatieve zin onder het landelijk gemiddelde gebleven.

Onbenutte belastingcapaciteit

De onbenutte belastingcapaciteit is het verschil tussen de theoretische opbrengst op basis van het wettelijk vastgestelde maximumtarief en de opbrengst gebaseerd op het tarief van de provincie.

De onbenutte belastingcapaciteit bedraagt rekening houdend met het maximale tarief van 138,3 opcenten voor het jaar 2024 ca € 201,3 mln.

Grondwaterheffing

De grondwaterheffing wordt geheven over de hoeveelheid onttrokken grondwater. De bestedingsmogelijkheden van de heffing zijn limitatief in de Waterwet opgenomen, namelijk kosten van onderzoek, metingen en schadevergoedingen in verband met de onttrekking van grondwater. De financiële verantwoording verloopt via de voorziening grondwaterheffing. Voor 2024 komen de inkomsten grondwaterheffing uit op € 7,9 mln.

De heffing heeft in 2024 plaatsgevonden op grond van de Verordening grondwaterheffing Noord-Brabant. De baten uit de grondwaterheffing zijn in de jaarstukken 2024 opgenomen bij programma 3 - Water en bodem.

Nazorgheffing

Nazorgheffing in het kader van de Nazorgregeling Wet Milieubeheer

Op grond van de Wet milieubeheer (Wm) is de provincie verantwoordelijk voor de nazorg van alle stortplaatsen waar na de peildatum 1 september 1996 nog afval is/wordt gestort, met uitzondering van (mede) door het Rijk gedreven stortplaatsen. In de provincie Noord-Brabant geldt dit laatste voor baggerspeciedepot Hollandsch Diep. Om het eeuwigdurend milieu hygiënisch beheer door de Provincie van deze stortplaatsen te verzekeren is, conform de wettelijke regeling, een Nazorgfonds (een aparte rechtspersoon) ingesteld.

De exploitant van een stortplaats die onder deze wettelijke regeling valt, moet een nazorgplan opstellen en dat voorleggen aan de provincie. Op basis van het nazorgplan wordt met het Rekenmodel IPO-Nazorg Stortplaatsen en baggerdepots (RINAS) een doelvermogen bepaald. Om het doelvermogen op te bouwen wordt aan de stortplaatsbeheerder een heffing opgelegd die in het fonds wordt gestort. De heffing vindt plaats op grond van de vastgestelde verordening Nazorgheffing Noord-Brabant die door Provinciale Staten voor het laatst is gewijzigd op 5 april 2024. De nazorgheffing uitsluitend bestemd voor de uitvoering van de nazorg van gesloten stortplaatsen. De provincie fungeert als ontvanger voor het Nazorgfonds. De gelden worden belegd conform het door het Algemeen bestuur van het Nazorgfonds vastgestelde beleggingsstatuut. De beleggingsresultaten worden tot aan het moment van feitelijke sluiting van de stortplaats verrekend met de door de exploitanten te betalen heffingen. Het Nazorgfonds heeft een eigen begroting en jaarrekening die door het Algemeen bestuur van het fonds worden vastgesteld. Op dit moment zijn er in Brabant negen stortplaatsen, waarvan één baggerspeciedepot, waarop de wettelijke regeling van toepassing is:

1. Kragge II, Bergen op Zoom
2. Gulbergen, Nuenen
3. Spinder, Tilburg
4. Meerendonk, 's-Hertogenbosch
5. Zevenbergen
6. Haps
7. Vlagheide, Schijndel
8. Nyrstar, Budel-Dorplein
9. Baggerspeciedepot Dintelsas

Als vervolg op de Asset Liability Management (ALM) studie van 2019 en het uitblijven van onderzoeksresultaten hebben partijen gezamenlijk een onafhankelijke Proces Manager aangesteld. Tot op heden zijn er geen concrete resultaten opgeleverd die leiden tot verlaging van de doelvermogens, zoals beoogd met het vervolg ALM-studie 2019.

De provincie is, zoals afgesproken, in maart 2023 gestart met de eerder aangekondigde ALM-studie 2023. De uitkomsten hiervan zijn op 9 januari 2024 door Gedeputeerde Staten vastgesteld. Provinciale Staten zijn op 4 maart 2024 geïnformeerd over de resultaten van de ALM-studie.

Voorafgaand heeft op 27 februari 2024 met alle vergunninghouders/exploitanten van de 7 Wm-stortplaatsen een Bestuurlijk Overleg (BOS) plaatsgevonden over de uitkomsten van de ALM-studie 2023. Er is afgesproken om de aspecten techniek, juridisch, financieel en lobby weer op te pakken, waarbij de vergunninghouders hebben toegezegd de nazorgplannen te actualiseren.

Op 12 juni 2024 is de overeenkomst uit 2019 met de exploitanten afgelopen. Onder begeleiding van een onafhankelijke jurist is verkend of een nieuwe overeenkomst noodzakelijk is, en zo ja in welke vorm.

Conclusie is dat er geen nieuwe overeenkomst noodzakelijk is. Hier is in het BOS mee ingestemd.

Als uitwerking van de ALM studie 2023 en het afgelopen van de overeenkomst op 12 juni 2024 zijn er in het BOS van 27 november 2024 afspraken gemaakt over het aanleveren van geactualiseerde (concept) tussentijdse nazorgplannen en het vervolgens opleggen van de zogenaamde voorlopige aanslagen, uiterlijk in december 2025. Met de exploitanten zijn we in gesprek over deze nazorgplannen, mogelijkheden m.b.t. de sluiting met overdracht, de voortgang en de locatie specifieke situaties.

In het licht van de huidige situatie is in het BOS besloten de opdrachten van de onafhankelijke Proces Manager en de onafhankelijke jurist per 1 januari 2025 te beëindigen.

Leges

Excel-tabel

bedragen x € 1.000

Legesopbrengsten	Begroting	Jaarstukken
	na wijz. 2024	Realisatie 2024
Waterwet	239	168
Ontgrondingenwet	474	123
Wet algemene bepaling omgevingsrecht	979	1.218
Natuurbeschermingswet (incl. VVGB's)	2.940	1.873
Vergunningen/ontheffingen wegenverordening	186	182
Milieuleges	50	63
Totaal	4.868	3.564

Leges waterwet

Excel-tabel

Onderdeel	Aantal	Aantal
	geraamd	gerealiseerd
Open bodemenergiesystemen		
4.1a t/m 200.000 m3	13	17
4.1a1 t/m 500.000 m3	10	6
4.1a2 meer dan 500.000 m3	2	4
	25	27
Drinkwater & industriële toepassingen		
4.1b t/m 500.000 m3	0	1
4.1b1 t/m 1.000.000 m3	1	0
4.1b2 meer dan 1.000.000 m3	1	0
	2	1
Totaal	27	28

Omschrijving (toelichting)

Toelichting op de legesraming en –realisatie

Vergunningverlening is vraag gestuurd en wijkt in principe altijd af van de raming.

De legesaantallen liggen op niveau maar de opbrengsten blijven wat achter op de prognose. Onder de aantallen zijn ook wijzigingsbesluiten opgenomen. Hiervoor geldt een gereduceerd tarief.

Omgevingswet, ontgrondingen

Excel-tabel

Onderdeel (tussen haakjes het art.nr. voorafgaand de Omgevingswet)	Aantal geraamd	Aantal gerealiseerd
2.5.1.1a (5.5.1a) t/m 10.000 m3	13	0
2.5.1.1b (5.5.1b) 10.001 m3 t/m 25.000 m3	5	3
2.5.1.1c (5.5.1c) 25.001 m3 t/m 50.000 m3	4	1
2.5.1.1d (5.5.1d) 50.001 m3 t/m 100.000 m3	3	1
2.5.1.1e (5.5.1e) 100.001 m3 t/m 500.000 m3	1	0
2.5.1.1f (5.5.1f) meer dan 500.000 m3	2	1
2.5.1.2 (5.5.2) Wijzigen of verlengen vergunning	0	2
2.5.1.3 (5.5.3) Wijzigen vergunning met extra hoeveelheid specie	0	3
2.5.1.4 (5.5.4) Intrekken vergunning	1	0
2.5.1.5 (5.5.6) Cultuurtechnische verbetering zonder specieafvoer	1	0
2.5.1.6 (5.5.7) Natuurprojecten zonder specieafvoer	0	0
Totaal leges Omgevingswet, onderdeel ontgrondingen	30	11

Omschrijving (toelichting)

Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Vergunningverlening is vraag gestuurd en wijkt in principe dus altijd af van de raming.

Het aantal vergunningen en de legesinkomsten zijn significant lager dan ingeschat. Maatschappelijke problematiek zoals stikstof heeft mogelijk een vertragende invloed op projecten.

Omgevingswet, voorheen Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

Excel-tabel

Onderdeel (tussen haakjes het art.nr. voorafgaand de Omgevingswet)	Aantal geraamd	Aantal gerealiseerd
2.2.1 Een verzoek om beoordeling van een omgevingsplanactiviteit die alleen betrekking heeft op een bouwactiviteit:	0	20
2.2.2.1a Bouwkosten lager dan € 20.000	32	20
2.2.2.1b Bouwkosten tussen €20.000 en € 50.000	21	15
2.2.2.1c Bouwkosten tussen €50.000 en € 100.000	24	12
2.2.2.1d Bouwkosten tussen €100.000 en € 400.000	15	30
2.2.2.1e Bouwkosten tussen €400.000 en € 1.000.000	9	10
2.2.2.1f Bouwkosten tussen € 1 mln. en € 5 mln.	6	12
2.2.2.1g Bouwkosten tussen € 5 mln. en € 25 mln.	4	3
2.2.2.1h Bouwkosten meer dan € 25 mln.	0	1
2.2.2.2 Beoordelen bodemrapport	10	4
2.2.2.3 Beoordelen advies agrarische adviescommissie	0	0
2.2.2.4 Toetsing ontheffing i.h.k.v. exploitatieplan	0	0
2.2.3 en 2.2.4 a t/m d Binnenplanse ontheffing grond & bouw	17	22
2.2.5 a/c Slopen / wijzigen beschermd monument	0	0
2.2.5 b/d Slopen beschermd stads & dorpsgezicht	0	0
2.2.6 Slopen	0	0
2.2.7 Kappen	11	3
2.2.8 a/b Handelsreclame	0	1
2.8.1 Andere activiteiten	0	11
2.2.12 Gelijkwaardige maatregel bouwactiviteiten	0	0
2.2.13 Verlengen tijdelijke vergunning bouwactiviteit	0	0
Subtotaal leges Omgevingswet (voorheen Wabo)	149	164
2.2.9 Vergunningverlening aanhaken Omgevingsvergunning aanhaken Wnb, N2000 (PNB bevoegd gezag)	9	0
2.2.10 Omgevingsvergunning aanhaken OW (Wnb), FF-activiteiten (PNB bevoegd gezag)	10	0
Subtotaal interne adviezen met instemming (Vvgb)	19	0
Totaal leges Omgevingswet (voorheen Wabo, incl. Ami)	168	164

Omschrijving (toelichting)

Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Vergunningverlening is vraag gestuurd en wijkt in principe dus altijd af van de raming. In dit geval overstijgen de aantallen en opbrengsten de realisatie enigszins. In 2024 zijn nog relatief veel vergunningen onder 'oud recht' (dus niet onder regime van de Omgevingswet) afgewikkeld.

Omgevingswet, Milieubelastende activiteiten

Omschrijving (toelichting)

In de begroting 2024 waren nog geen aantallen opgenomen; hier is immers voor het eerst sprake van. De verwachting was niet dat we noemenswaardige aantallen zouden realiseren. Uiteindelijk zijn 23 vergunningen voor milieubelastende activiteiten afgegeven met een gezamenlijke opbrengst van € 0,1 mln.

Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Zowel het aantal vergunningen gebiedsbescherming en ook de legesinkomsten blijft significant achter op de ramingen. Dit heeft uiteraard alles te maken met de aanhoudende stikstofproblematiek waardoor vergunningverlening bemoeilijkt werd.

Excel-tabel

Onderdeel (tussen haakjes het art.nr. voorafgaand de Omgevingswet)	Aantal geraamd	Aantal gerealiseerd
6.1.1 Vergunningverlening gebiedsbescherming/Natura 2000 art 2.7 (vóór 2022)	0	14
2.6.1.1 (6.6.1a) Vergunningverlening gebiedsbescherming uitgebreide procedure	227	61
2.6.1.2 (6.6.1b) Vergunningverlening gebiedsbescherming (gedeeltelijke) intrekking	80	30
2.6.1.3 (6.6.1c) Omzetten PAS-melding naar vergunning	300	3
2.6.1.4 (6.2.1.4) Intern salderen	0	7
2.6.2.1 (6.1.2) Ontheffingverlening schadebestrijding, overlastbestrijding en populatiebeheer art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	20	9
2.6.2.2 (6.1.3a) Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. onderzoek en onderwijs, opvang beschermde dieren art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	11	3
2.6.2.3 (6.1.3b) Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolenparken, GAN, ruimtelijke ontw. > 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	111	112
2.6.2.4 (6.1.3c) Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	140	169
2.6.2.5 (6.1.3d) Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	7	16
2.6.3.1 (6.1.4a) Ontheffingverlening compensatie herplantplicht art 4.5:	10	8
2.6.3.2 (6.1.4b) Ontheffingverlening herplantplicht art 4.5:	10	3
2.6.3.3 (6.1.4c) Ontheffing herplanttermijn art 4.5:	8	4
2.6.3.4 (6.1.4d) Ontheffing bedoeld in art. 6.12, derde lid, Interim Omgevingsverordening Noord-Brabant (ontheffing wachttermijn)	8	
Overige (restartikel)		4
Subtotaal leges	932	443
6.1.1 Advies met instemming (Ami)	36	9
2.6.2.3 (6.1.3b) Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolenparken, GAN, ruimtelijke ontw. > 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	3	2
2.6.2.4 (6.1.3c) Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	11	2
2.6.2.5 (6.1.3d) Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	2	0
Subtotaal Omgevingswet, onderdeel natuur (gemeenten bevoegd)	52	13
Totaal Wet Natuurbescherming Leges & Ami	984	456

Leges Vergunningen/ontheffingen Interim omgevingsverordening, afdeling 2.5 Infrastructuur

Omschrijving (toelichting)

De kosten die in rekening worden gebracht voor het behandelen van aanvragen van vergunningen en ontheffingen op grond van de Interim omgevingsverordening Noord-Brabant, afdeling 2.5 Infrastructuur en de wegenverkeerswetgeving zijn berekend op basis van de werkelijke hoeveelheid ambtelijke uren - en daaraan gekoppelde uurtarieven – die nodig zijn om een aanvraag te behandelen. Het uitgangspunt is dat kostendekkende tarieven worden gehanteerd.

Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Het aantal verleende vergunning en ontheffingen in 2024 is met 3.046 lager dan de geraamde aantallen 2024 (3.230) en ook lager dan de gerealiseerde aantallen in 2023 (3.558). Dat komt vooral door het lagere aantal verleende ontheffingen voor exceptionele transporten. Deze ontheffingen voor exceptioneel vervoer via de Rijksdienst voor het Wegverkeer (RDW) vormt een groot aandeel in het totaal. Vanwege het uitbreiden van de bevoegdheden van de RDW inzake provinciale wegen voert de RDW sinds een aantal jaren de verlening uit en betaalt deze leges uit aan de provincie, een jaar na realisatie. De totale inkomsten uit leges over 2024 bedragen € 182.360 t.o.v. een raming € 186.199. In 2023 waren de inkomsten uit leges nog € 188.664. Omdat de aantallen vooral lager zijn bij de ontheffingen RDW met een relatief laag tarief, zijn de totale inkomsten uit de leges slechts iets minder dan geraamd.

Excel-tabel

Onderdeel	Aantal	Aantal
	geraamd	gerealiseerd
Ontheffing wedstrijd voertuigen meer gemeenten art. 148/10 WVV 1994	15	26
Verklaring geen bezwaar wedstrijd in één gemeente art. 148/10 WVV 1994	15	3
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1 RV, m.u.v. H5, afd. 7, 8, 10 en 11 RV (exceptionele transporten)	2.800	2.663
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1, H5, afd. 7, 8, 10 en 11	0	0
Ontheffing art. 87 RVV 1990	20	2
Vergunning art. 4, eerste lid, Verordening wegen		
- werk andere wegbeheerders	20	8
- verkeersmaatregelen op de weg voor werken of activiteiten buiten de weg	100	124
- kabels of leidingen	225	200
- borden (bewegwijzering, stroken-borden, reclame, objecten, terreinen)	5	0
- kunstobject binnen de bebouwde kom	0	2
Vergunning art. 5, eerste en tweede lid, Verordening wegen:		
- evenement (niet optocht)	15	4
- evenement	10	4
- voorwerpen i.v.m. particuliere bouw- of onderhoudswerken buiten de weg	0	6
- overige activiteiten (wedstrijden zonder voertuigen, voorwerpen, stoffen)	5	1
Aanvraag niet nadrukkelijk benoemd	0	3
Totaal	3.230	3.046

Kostendekkendheid van de leges

Bij het opstellen van de begroting is een gedetailleerde opzet gemaakt over de te verwachten uitvoeringskosten vergunningverlening. Daarbij is tevens in beeld gebracht welk type procedures legesplichtig zijn en voor welke procedures dat niet geldt. De volgende variabelen zijn van belang:

- Het benodigd aantal uren per procedure;
- Het uurtarief dat hierbij van toepassing is;
- Het verwacht aantal procedures; dit zegt niets over de “kostprijs” van een procedure, maar over het totaal van de geraamde legesopbrengsten.

Aantal uren

De benodigde ureninzet wordt opgesteld in samenwerking met “inhoudelijke” experts van de omgevingsdiensten. Hierbij wordt bedoeld op experts op het gebied van de Waterwet, Ontgrondingenwet, Wabo en Wet natuurbescherming. De uren die in beeld gebracht worden hebben enkel betrekking op uren van medewerkers van de Brabantse omgevingsdiensten, daar vindt immers de uitvoering plaats. Het betreft enkel uren van medewerkers in het primaire proces. Er worden geen uren van provinciale medewerkers opgenomen in deze opzet.

Uurtarief

Bij de opzet die wordt gemaakt voor de begroting wordt gerekend met (gemiddelde) uurtarieven van de omgevingsdiensten. In deze tarieven zit een opslag voor de overhead van de omgevingsdiensten. Vanuit de provincie wordt hier geen verdere opslag aan toegevoegd.

Aantal procedures

De vergelijking tussen het geraamde aantal en gerealiseerde aantal procedures is opgenomen in de paragraaf heffingen van de provinciale jaarrekeningen.

Kostendekkendheid legestarieven

De kosten van de opdrachten met vergunningverlening en de bijbehorende legesopbrengsten worden gedurende het jaar en gemonitord of deze in lijn liggen met de verwachting. Bij afwijkingen wordt ingezoomd op de achterliggende oorzaken. Jaarlijks worden de kengetallen voor vergunningverlening herijkt naar aanleiding van ervaringsgegevens. Ook de uurtarieven worden jaarlijks herijkt. Per saldo leidt dit tot aanpassingen van de legestarieven uit de legestabel voor het aankomende begrotingsjaar.

Weerstandsvormogen en risicobeheersing

Inleiding

Brabant is een ondernemende provincie. Om kansen te benutten is een bepaalde mate van risicobereidheid nodig. Overheden dienen echter ook op een verantwoorde manier met publieke middelen om te gaan. De juiste afweging tussen maatschappelijk rendement en risico en de daarbij behorende beheersmaatregelen moet worden gemaakt. Risicomanagement is daarbij een belangrijk instrument.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Risicomanagement helpt bestuur, management en medewerkers bij het realiseren van provinciale doelen, door kansen (of mogelijkheden) te benutten en risico's te beheersen. Risicomanagement biedt geen 100% garantie dat gebeurtenissen met een negatief gevolg niet meer zullen optreden, of dat alle kansen worden benut. Het geeft wel de zekerheid dat de provincie vooraf de benutting van kansen en de beheersing van risico's zorgvuldig heeft afgewogen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Risicomanagement is een doorlopend proces. In de paragraaf weerstandsvermogen wordt bij de jaarstukken en de begroting gerapporteerd over de belangrijkste uitkomsten van het risicomanagementproces en ontwikkelingen. We brengen in beeld wat de belangrijkste restrisico's zijn, wat het beschikbare weerstandscapaciteit is en welke conclusie we kunnen trekken op basis van de ratio weerstandsvermogen. We richten ons in deze paragraaf hoofdzakelijk op de uitgavenkant van de begroting. Ontwikkelingen m.b.t. de inkomsten van het Rijk en het verloop van de belastinginkomsten komen aan bod in de Sturing en verantwoordingsdocumenten. De expliciete risico's verbonden aan de inkomstenkant voor het lopende jaar, zullen betrokken worden in het proces van risicomanagement door GS en daar waar nodig een vertaling krijgen in de paragraaf weerstandsvermogen.

Beleidskaders

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 11 van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten) en de daarop van toepassing zijnde toelichting.

Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- het beleid betreffende weerstandscapaciteit en risico's;
- een inventarisatie van de risico's;
- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- financiële kengetallen;
- een beoordeling van de onderlinge verhouding tussen deze kengetallen in relatie tot de financiële positie.

De provincie is zelf verantwoordelijk voor het formuleren van de beleidslijn en normering. GS hebben op 10 september 2019 een geactualiseerde beleidsnota risicomanagement en weerstandsvermogen vastgesteld. De nota is via een statenmededeling aan uw staten voorgelegd. Overige beleidsuitgangspunten ten aanzien van risicomanagement staan in deze paragraaf bij de diverse onderdelen weergegeven.

Inventarisatie risico's

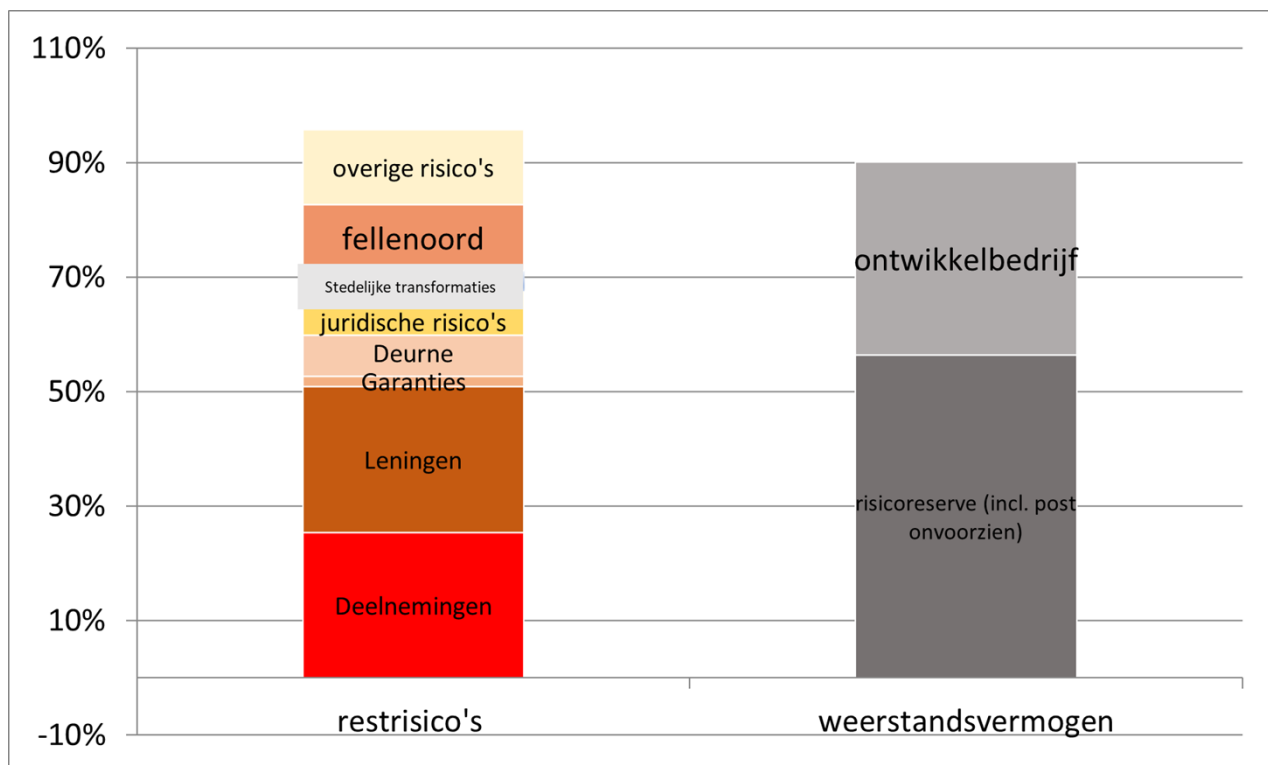
Excel-tabel

bedragen x € 1 mln.

Onderwerp	Restrisico jaarrekening 2024	Restrisico begroting 2025	Toelichting
(x € 1 mln.)			
<i>Deelnemingen</i>	62,1	62,1	Het restrisico is gebaseerd op individuele risico-inschatting. Het restrisico is bepaald op 100% van de balanswaarde (incl. voorziening grondbedrijf), met uitzondering van de ORR.
<i>Leningen</i>	62,6	67,4	Elke lening is apart beoordeeld op risico. Het restrisico is de som van de afzonderlijke risicobeoordelingen van de leningen.
<i>Garanties</i>	9,9	10,7	Het restrisico is de uitkomst van individuele inschatting van risico en afdekking
<i>Project glastuinbouw Deurne</i>	17,6	16,6	Risicoafdekking voor het in 2019 in ontwikkeling genomen glastuinbouwgebied Deurne. Meer toelichting in de paragraaf ontwikkelbedrijf.
<i>Stedelijke transformatie</i>	9,1	8,4	Risicoafdekking voor Stedelijke transformaties
<i>Juridische en bedrijfsvoeringsrisico's</i>	19,1	19,1	Juridische en procesrisico's zijn inherent aan beleidsuitvoering en bedrijfsvoering. De inschatting van het restrisico is vooralsnog een becijferd risico van 3% van de netto structurele exploitatieomvang
<i>Gebiedsontwikkeling Fellenoord</i>	28,1	28,1	Risico grondexploitatie op de gebiedsontwikkeling Fellenoord
<i>Claims rond beleidswijzigingen Ruimtelijke ordening</i>	4,4	0,8	Het restrisico op schadeclaims door beleidswijzigingen ruimtelijke ordening.
Subtotaal	212,9	213,2	86,8% (begroting 2025 87,4 %)
Overige risico's	32	30,6	13,0 % (begroting 2025 12,6%)
Totaal risico's	244,9	243,8	100%

Omschrijving (toelichting)

De belangrijkste verschillen in restrisico's worden gevormd door de aflossing van de lening aan Life Science Health Fund en het wegvallen van het bijbehorende risico voor ca. € 2,9 mln. en de inschatting van het risico op claims in relatie tot ruimtelijke ordening.

Inventarisatie weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten (restrisico's) te dekken. De mogelijkheden om tegenvallers op te kunnen vangen, kunnen worden gekwalificeerd als:

- incidenteel (middelen die slechts éénmalig ingezet kunnen worden) en;
- structureel (elk jaar kan deze capaciteit opnieuw worden ingezet).

Uit de risico-inventarisatie volgt de benodigde weerstandscapaciteit voor 2024: € 244,9 mln.

De beschikbare weerstandscapaciteit is € 220,6 mln. Binnen deze middelen kunnen restrisico's worden opgevangen, zonder dat hiervoor beleidswijzigingen noodzakelijk zijn.

	Weerstandscapaciteit		Totaal op jaarbasis
	Incidenteel	Structureel	
Risicoreserve	136,7		
Reserve Ontwikkelbedrijf	82,6		
Totaal reserves			219,3
Post onvoorzien		1,3	1,3,3
Totale weerstandscapaciteit			220,6

*Theoretische ruimte vanwege onbenutte
belastingcapaciteit*

201,3

* De stand van de risicoreserve (volgens bijlage 4 is € 8,3 mln. hoger). Deze storting is bedoeld voor toekomstige risico's. Om een goed beeld te geven van de ratio laten we deze middelen buiten beschouwing.

** Inclusief de gevormde voorzieningen.

*** De onbenutte belastingcapaciteit geeft een theoretische ruimte van € 201,3 mln. Dit levert een theoretische ruimte op in jaar 2024.

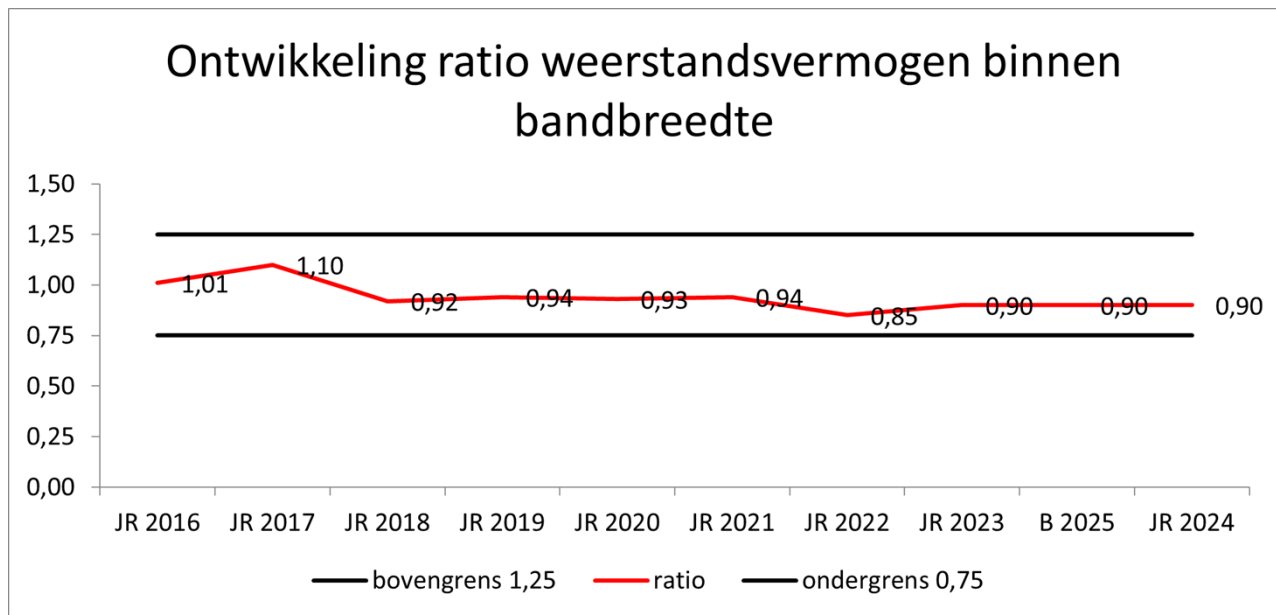
Ratio weerstandsvermogen

Weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen zonder dat daarbij de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar komt. In het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) wordt het weerstandsvermogen gedefinieerd als de verhouding tussen:

- de beschikbare weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en voorzieningen waarover de provincie beschikt om niet begrote kosten te dekken;
- alle risico's waarvoor geen (dekkings-)maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie (benodigde weerstandscapaciteit)

Beschikbare weerstandscapaciteit =		220,6		
Ratio weerstandsvermogen =	-----	-----	=	0,90
Benodigde weerstandscapaciteit =		244,9		

Een stabiel meerjarig beeld van de indicator geeft aan dat risicomanagement zorgvuldig plaatsvindt en tot stand komt volgens een gestructureerd risicomanagementsysteem. Er wordt geen absolute norm gesteld voor de bepaling van de ratio. De bandbreedte voor de ratio weerstandsvermogen als indicator is 0,75 tot 1,25. Het hanteren van een bandbreedte voorkomt dat elk nieuw risico of wijziging in bestaand risico leidt tot het treffen van financiële maatregelen. Onder de 0,75 zijn maatregelen nodig de beschikbare weerstandscapaciteit aan te vullen. Boven de 1,25 kan worden besloten de niet benodigde weerstandscapaciteit terug te laten vloeien naar de algemene middelen. Besluitvorming over het aanvullen of afnemen van de beschikbare weerstandscapaciteit vindt plaats bij de integrale afweegmomenten.

Conclusie

De ratio blijft binnen de met PS afgesproken bandbreedte van 0,75 – 1,25. Op basis van de ratio weerstandsvermogen kan worden geconcludeerd dat de risico's kunnen worden opgevangen binnen deze afgesproken bandbreedte van de weerstandscapaciteit.

In de bijlagenbundel bij de jaarstukken zijn in bijlage 13 opgenomen:

- Het totaaloverzicht van de risico-inventarisatie en risicoafdekking;
- De voorgeschreven kengetallen m.b.t. de uiteenzetting van de financiële positie.

Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Om kapitaalvernietiging en/of onveilige situaties te voorkomen, moeten kapitaalgoederen worden onderhouden.

PS stellen voor de kapitaalgoederen die de provincie in eigendom heeft, het te handhaven kwaliteitsniveau en de bijbehorende budgetten, vast. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen beschrijven we de uitwerking van het vastgesteld beleid.

Onderhoud wegen

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We streven naar een goed functionerend provinciaal wegennet vanuit de kernwaarden verkeersveiligheid, bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid.

De provincie voert beheer en onderhoud uit conform het prijs- / kwaliteitsniveau dat is vastgesteld in de beleidsnota Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur (KOPI, 2022). Het oorspronkelijke beleid is vastgesteld in 2018; in 2022 heeft herijking van dit beleid plaatsgevonden.

Bij de herijking van KOPI is het uitgangspunt 'werk-met-werk' losgelaten. Door de vertraging bij een aantal reconstructieprojecten zijn ook verschillende gecombineerde onderhoudswerkzaamheden uitgesteld. Het gevolg was dat niet langer gegarandeerd kon worden dat er geen sprake was van achterstallig onderhoud. Er is een inventarisatie uitgevoerd op welke wegvakken van de provinciale infrastructuur dit risico mogelijk kon spelen. Deze wegvakken worden nu met prioriteit opgepakt in de meerjarige onderhoudsplanning.

Daarnaast wordt intensief gemonitord of tussentijds aanvullende incidentele onderhoudsmaatregelen nodig

zijn. Voor de vervanging en renovatie opgave is in het kader van stikstofdepositie de handreiking vanuit het Rijk blijvend gehanteerd om verkeersonveilige situaties én kapitaalvernietiging te voorkomen. Adequaat beheer en onderhoud van onze provinciale wegen, bruggen, tunnels en viaducten is van groot belang. Met het vigerende beleid in de uitvoeringsagenda KOPI is deze opgave van het beheer en onderhoud van onze provinciaal areaal in ieder geval tot en met 2027 (financieel) geborgd. We zien deze opgave echter ook steeds groter worden en die ontwikkeling zal zich ook de komende jaren doorzetten. Niet alleen zal Nederland de komende tijd te maken krijgen met een enorme renovatie- en vervangingsopgave, zoals reeds bij eerdere herijking van KOPI is vermeld en ook te lezen valt in het Landelijke prognose rapport van TNO. Direct gevolg van uitbreiding en opwaardering van het areaal in de afgelopen decennia en de toegenomen ouderdom. We zien daarnaast ook (nog altijd) projecten vertragen door de stikstofproblematiek en de oplossing is ook nog niet binnen handbereik. Maar ook door de marktspanning nemen de kosten toe als gevolg van loon- en prijsontwikkeling. Ten slotte neemt de complexiteit van de opgaven ook toe. Steeds meer belangen, soms ook tegenstrijdig aan elkaar, moeten een plek krijgen in de afweging van de uiteindelijke oplossing. Niet voor niets zien we het aantal vragen, opmerkingen en klachten van aanwonenden, weggebruikers en andere belanghebbenden toenemen. Deze factoren leiden structureel tot een oplopend tekort op de totale onderhoudsbegroting van zowel het dagelijks beheer en onderhoud als van de instandhoudings- en vervangingsopgave. De huidige uitvoeringsagenda KOPI loopt t/m 2027. In de komende periode wordt gestart met de voorbereidingen voor een actualisatie van het beleid voor 2028 en verder én wat dat betekent voor de financiën. Naast de huidige thema's van verkeersveiligheid en leefbaarheid zullen ook zeker thema's als klimaatadaptatie en circulariteit een belangrijke rol gaan spelen. In de tussentijd geven we verder vorm aan het bezuinigingsscenario zoals aan de Staten geschetst met o.a. een ander vorm van onderhoudscontracten en de overdracht van provinciale wegvakken.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

De provincie is verantwoordelijk voor de regionale bereikbaarheid en daarom houdt de provincie een provinciaal wegennet in stand door:

- Het onderhouden en beheren van provinciale wegen en fietspaden (inclusief alle bijbehorende objecten als bomen, faunavoorzieningen, openbare verlichting en verkeerregelininstallaties);
- Het verbeteren van de verkeersveiligheid op provinciale wegen en fietspaden;
- Het oplossen van kleine knelpunten in het provinciale wegennet;
- Het op orde hebben en houden van mobiliteits- en verkeersdata.

Het provinciale (fiets-)wegennet bestaat uit:

Areaal	Hoeveelheid
Hoofdrijbaan	550 km, waarvan circa 40 km 2x2
Fietspaden	510 km
Berm	1.100 hectare
Bomen	52.500
Kunstwerken (o.a. bruggen, viaducten en ecopassages)	798 stuks
Verkeersregelininstallaties	86 stuks

Lichtmasten en bewegwijzeringsmasten

9.700 stuks

Voor de uitvoering van het dagelijks beheer, incidentmanagement en gladheidsbestrijding beschikt de provincie over een vijftal steunpunten.

Groot onderhoud en vervanging:

Wegvakken met potentieel achterstallig onderhoud zijn versneld opgepakt. Zo is groot onderhoud uitgevoerd op de N268 Dinteloord - Roosendaal en is het uitgestelde onderhoud (vanwege een toekomstige reconstructie) op de N284 Reusel - Bergeijk nagenoeg afgerond.

Daarnaast is er nog regulier groot onderhoud uitgevoerd op de N620 Best - Son en de N640 Oudenbosch – Hoeven en aan verschillende kunstwerken (o.a. op de 279/N270, de tunnel Nieuwstraat in Volkel en het viaduct Duizend Morgen bij Wijk en Aalburg). Deze kunstwerken zijn de eerste in een reeks in het kader van de vervangings- en renovatieopgave in de komende jaren.

Het uitgangspunt van 'werk-met-werk' is losgelaten bij de herijking van KOPI. De meerjarige onderhoudsplanning is weer leidend. Het onderhoud wordt daarnaast ook afhankelijk gesteld van de toestand buiten. Door data en digitalisering binnen de onderhoudstaak beschikken we over steeds meer gegevens en kunnen we het onderhoud efficiënter en effectiever uitvoeren.

Een actueel overzicht van de provinciale wegenprojecten is hier te vinden.

De verbetering van de verkeerveilige inrichting van het provinciale wegennet doen we vooral via kleinschalige aanpassingen vanwege de termijn van realiseren in verband met stikstof. In 2024 zijn o.a. de volgende maatregelen uitgevoerd: bermen zijn verstevigd en/of verlaagd (o.a. N269, N272, N69) of heringericht met meer groen en minder verharding (o.a. N261, N267, N397, N625), koude oversteken zijn heringericht (o.a. N277) en zijn oversteken voor langzaam verkeer veiliger gemaakt (o.a. N261, N289, N605) en verscheidene bochten zijn aangepast met bebakening (o.a. N69, N264, N272). Hierbij is ook gebruik gemaakt van cofinanciering via een rijksregeling voor bermmaatregelen.

Voor de verbetering van de leefbaarheid is o.a. een project op de N639 in de bebouwde kom van Chaam opgestart.

Het provinciale wegennet heeft zich tijdens de overvloedige regenval in het afgelopen jaar redelijk goed gehouden, maar we zien klimaatadaptie van de provinciale wegen wel als een opgave in de komende jaren.

Dagelijks beheer en onderhoud:

De nieuwe contracten voor EPC en OPC zijn gegund en operationeel. De contracten hebben een looptijd van 4 jaar met een optie tot verlenging met nog eens 4 jaar gericht op een langdurige samenwerking. Naast extra kosten voor aanvullend incidenteel onderhoud door uitgestelde onderhoudswerkzaamheden is er ook een enorme toename van het aantal én de kosten van calamiteiten in 2024. Er was sprake van een flinke toename van het aantal ongevallen en pechmeldingen, maar ook veel extra dumpingen o.a. van lachgas.

Eén van de speerpunten van KOPI is ook de inzet op duurzaamheid en Innovatie. In 2024 is er in dat kader het volgende gebeurd:

- Bij de totale onderhoudstaak blijven we continu inzetten op duurzaamheid en innovatie. Daarbij maken we nog steeds gebruik van de beschikbare kennis en expertise in de markt via de wijze van aanbesteden van infraprojecten en hiervoor gecreëerde ruimte in de infra- en onderhoudscontracten. Daarnaast investeren we in kennisontwikkeling via deelname in regionale- en nationale netwerken. De provincie is hiermee voor de 6e keer op rij uitgeroepen tot meest duurzame publieke aanbesteder. De aanpak waarbij duurzaamheid en innovatie structureel in aanbestedingen van alle infraprojecten wordt toegepast, blijft daarbij een belangrijke succesfactor. In 2024 zijn wat kleine actualisaties doorgevoerd. Zie hiervoor: Handreiking Innovaties en Duurzaamheid in Infrastructurele Projecten - Uitvoeringskader IDI 2.0. Het generieke en landelijk

opgestelde ambitieweb is inmiddels bij diverse (onderhoud)projecten meegegeven. Voor het ambitieweb is een update in 2025 voorzien.

- Als provincie worden we gezien als een koploper en regelmatig gevraagd als spreker bij externe bijeenkomsten. Ook door onze rol binnen INDUSA. Voor zowel interne als externe kennisverbreding is een communicatieplan opgesteld.
- Ten aanzien van innovaties sluiten we aan bij diverse landelijke initiatieven om niet op meerdere locaties het wiel uit te vinden en op een vergelijkbare manier effecten te monitoren. De uitwerking van de innovatieagenda is verschoven naar 2025 omdat de landelijke roadmaps nog geactualiseerd worden.
- In 2024 zijn 7 subsidies voor Schoon en Emissieloos Bouwen (SEB) toegekend. Met deze rijksbijdrage is er een extra impuls gegeven aan de inzet van emissieloos materieel. Vanaf 2025 wordt in alle projecten in meer of mindere mate emissieloze inzet toegepast. E.e.a. is in lijn met het ondertekende convenant Schoon en Emissieloos bouwen. De subsidieregeling voor een aanvullende rijksbijdrage is ook in 2025 weer beschikbaar.
- De ondersteuning voor het werken met een (landelijk) dashboard is nog niet (volledig) beschikbaar. Daardoor heeft geen verdere ontwikkeling plaatsgevonden. Wel wordt de informatie van de projecten verzameld om op een later moment de resultaten te verwerken in het dashboard.
- De pilots en experimenten uit eerdere jaren worden, doordat stikstof een issue blijft, nog steeds op een lager tempo voortgezet. De focus ligt nu op efficiënt met data omgaan en procesverbeteringen.
- Door capaciteitsproblemen is de analyse van de pilot om betonnen fietspaden op verschillende duurzamere manieren te verbreden in 2024 niet uitgevoerd. Deze wordt nu in 2025 gepland.
- Ten aanzien van energieopwekking merken we dat ons zonnefietspad interesse heeft vanuit de hele wereld. Het levert meer energie op dan verwacht. Het blijft echter te vroeg om te beoordelen dat een verdere uitrol echt meerwaarde heeft in ons areaal. Ook in relatie tot mogelijkheden tot saldering, netschaarste en de impact op de ruimtelijke kwaliteit.
- De pilot voor de bestrijding van de Japanse Duizendknoop is inmiddels afgerond. De locatie blijft wel aandacht vragen. Inmiddels zijn/worden de locaties in ons areaal waar duizendknopen aanwezig zijn op integrale kaarten vastgelegd. Dit zodat bij toekomstige projecten/onderhoudsingrepen afgewogen kan worden of en in welke mate sanering nodig is.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Excel-tabel

Onderhoud wegen

Bedragen x € 1.000	Begr. prim. 2024	a.Begr.na.wijz. 2024	b.Realisatie 2024	Vershil a-b
Budget onderhoud wegen	12.839	12.973	18.590	-5.617
	12.839	12.973	18.590	-5.617

Omschrijving (toelichting)

De onderhoudsbegroting van € 13,0 mln. is met een realisatie van € 18,6 mln. fors overschreden, maar de extra kosten zijn gemaakt voor zaken die noodzakelijk zijn om de provinciale wegen bereikbaar én veilig te kunnen houden. Hiertegenover staan ook € 1,1 mln. aan extra opbrengsten. Er is een aantal specifieke oorzaken te noemen voor de overschrijding: 1) Door de overgang naar de nieuwe meerjarige onderhoudscontracten dreigde een aantal zaken tussen wal en schip te vallen. Het oppakken hiervan heeft geleid tot kosten die niet voorzien waren. 2) Nog altijd is veel aanvullend incidenteel onderhoud nodig op

sommige wegvakken vanwege de opgelopen vertraging van een aantal provinciale infraprojecten door stikstof. De onderhoudswerkzaamheden worden nu separaat en met prioriteit opgepakt, maar dat vergt tijd waardoor tussentijdse maatregelen nodig zijn. 3) Er is een opvallende toename van het aantal incidenten en calamiteiten in het tweede deel van het jaar. Met name het aantal te bergen auto's op provinciale wegen en de dumpingen van lachgascilinders. De kosten hiervan zijn hoog.

Heeft het gekost wat het mocht kosten? - Investerings

Excel-tabel

Investerings	Begroting 2024	Begroting 2024	Jaarrekening 2024	Vershil begr. na wijz.
Bedragen x € 1.000	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
N-261	0	985 N	0	985 V
Wegeninvesteringen	58.161 N	47.913 N	45.402 N	2.510 V
Steunpunten en districtskantoren	2.200 N	45 N	6 N	38 V
Materieel provinciale wegen	0	294 N	440 N	146 N
LED verlichting Wegeninvestering	948 N	3.496 N	2.872 N	624 V
Wegeninvesteringen	54.549 N	17.991 N	18.154 N	163 N
Wegeninvesteringen	9.000 N	0	79 V	79 V
Wegeninvesteringen	5.391 N	0	296 V	296 V
Wegeninvesteringen	0	977 N	2.934 N	1.957 N
Wegeninvesteringen Busremise Breda (perceel)	0	3.100 N	3.086 N	14 V
Wegeninvesteringen Busremise Breda (Ontwikkeling)	16.200 N	19.691 N	24.442 N	4.751 N
Wegeninvesteringen Westfields	0	1.470 N	0	1.470 V
Totaal	146.449 N	95.961 N	96.962 N	1.002 N

Omschrijving (toelichting)

De dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten van het structurele investeringskrediet voor groot onderhoud en vervanging (op basis van de uitvoeringsagenda KOPI) loopt via een specifiek daarvoor ingestelde egaliseringsreserve. Via een jaarlijkse structurele toevoeging aan de reserve worden de afschrijvingslasten van de investeringen in groot onderhoud en vervanging op de meerjarige begroting geborgd. Conform het bestaande provinciale indexatiebeleid wordt de structurele toevoeging aan de reserve geïndexeerd. De indexatie van het investeringskrediet volgt daarmee uit deze financieringssysteem en wordt via de reguliere Sturings- en Verantwoordingscyclus separaat met het vaststellen van het investeringsprogramma aan de Staten voorgelegd.

Investerings betreffen meerjarige uitvoeringskaders. Voor het groot onderhoud en vervanging was in de (bijgestelde) begroting totaal € 47,9 mln. geraamd en € 45,4 mln. gerealiseerd, een onderschrijding van € 2,5 mln. De overige wegeninvesteringen betreffen reconstructies en worden gedekt door reserves. Vanwege de vertraging door stikstof zijn de ramingen in de begroting naar beneden bijgesteld. Bij het infraproject N279 Veghel – Asten is met een realisatie van € 2,9 mln. het jaarbudget van € 1,0 mln. overschreden. De kosten in het kader van het participatietraject zijn eerder gemaakt.

De realisatie op de totale investeringen mobiliteit waren € 2,5 mln. (2,6%) hoger dan het geraamde investeringsvolume voor 2024. De ontwikkeling van de busremise in Breda verloopt voorspoedig en is er in 2024 € 4,8 mln. meer gerealiseerd. Ten slotte is de (afroning van de) aankoop van een perceel (Westfields) ten behoeve van de realisatie van een mobiliteitshub net doorgeschoten naar 2025. Hierdoor is er een onderschrijding van ongeveer € 1,5 mln.

Onderhoud provinciale gebouwen en installaties

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We streven naar een schone, open en transparante werkplek met een flexibele invulling. Het onderhoud van de provinciale gebouwen en installaties is erop gericht de bestaande voorzieningen op een doelmatige en veilige manier in stand te houden. Deze activiteiten gelden ook voor de ruimten die aan derden verhuurd worden. De uitvoering van de onderhoudswerkzaamheden vindt plaats op basis van meerjarenplanningen, de zogenaamde onderhoudsboeken.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Onderhoudsboek hoofdgebouw en onderhoudsboek nieuwbouw

In 2021 zijn de onderhoudsboeken geactualiseerd. Voor het opstellen van het onderhoudsplan is uitgegaan van conditiescore 3 op basis van NEN2767.

In het onderhoudsplan zijn zowel het jaarlijkse- als meerjarige onderhoud opgenomen. Het onderhoud bestaat voor een belangrijk deel uit het jaarlijks onderhoud, zoals het periodiek onderhoud aan de liften, het beveiligingssysteem en de klimaatinstallaties. Dat is nodig om de bedrijfszekerheid en het comfort van de gebouwen in stand te houden. De kosten voor dit onderhoud worden in de jaarlijkse exploitatie opgenomen. Het meerjarig onderhoud heeft betrekking op het niet-reguliere en groot onderhoud aan gebouwen, installaties, apparatuur en inrichting. Voor de uitvoering van het meerjarig onderhoud vindt een jaarlijkse dotatie van ca € 1,35 mln. aan de voorziening onderhoud provinciehuis plaats.

In 2024 heeft renovatie en onderhoud plaatsgevonden aan het souterrain van het provinciehuis. Tevens zijn in 2024 de cv-ketels vervangen. Dit is een van de projecten die plaatsvinden ter verduurzaming van het provinciehuis, zoals uitgewerkt in de statenmededeling van november 2022. Twee andere projecten uit deze statenmededeling, het monteren van het laatste deel ledverlichting en plaatsen triple glas, zijn inmiddels gegund en worden in 2025 opgeleverd. Tevens zijn we gestart met het opstellen van een actualisatie van de onderhoudsboeken per 2026.

Onderhoud museum

Het Noordbrabants Museum aan de Verwerstraat te 's-Hertogenbosch is provinciaal eigendom. De provincie verhuurt ruimten in het complex aan de Stichting Beheer Museumkwartier, die deze ruimten weer onderverhuurt aan o.a. de Stichting Het Noordbrabants Museum en Stichting Erfgoed Brabant. Het provinciaal Depot Bodemvondsten is ook gevestigd op deze locatie. Het programma Facilitaire Dienstverlening coördineert tevens het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen op basis van een meerjaren-onderhoudsplan. De onderhoudskosten worden gedekt vanuit de onderhoudsvoorziening Museumkwartier. Voeding van deze voorziening geschiedt op basis van de meerjarenraming.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Excel-tabel

Onderhoud gebouwen

Bedragen x € 1.000	Begr. prim. 2024	a.Begr.na.wijz. 2024	b.Realisatie 2024	Verschil a-b
Provinciehuis	1.312	1.312	1.312	0
Noordbrabants museum	484	863	863	0
	1.795	2.175	2.175	0

Onderhoud vaarwegen

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De uitvoering van de (beheer) maatregelen aan provinciale vaarwegen zoals de Mark, de Dintel, de Roosendaalsche en Steenbergsche Vliet, de Roode Vaart en het Mark Vlietkanaal is in medebewind opgedragen aan het Waterschap Brabantse Delta. De onderhoudstoestand van deze vaarwegen behoeft de komende jaren aandacht om de basis op orde te houden.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

De provincie voert zelf geen beleidsprestaties i.c. werkzaamheden uit aan de vaarwegen. De uitvoering van het vaarwegbeheer door Waterschap Brabantse Delta is gebaseerd op een financiële overeenkomst tussen provincie Noord-Brabant en waterschap Brabantse Delta waarin een kostenverdeelsleutel is opgenomen. In 2023 zijn de werkzaamheden voor de inhaalslag van de baggerwerkzaamheden gestart. Deze zullen duren tot en met 2026. De provincie voert intensief overleg met Waterschap Brabantse Delta over de voortgang van de werkzaamheden.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Excel-tabel

Onderhoud vaarwegen

Bedragen x € 1.000	Begr. prim. 2024	a.Begr.na.wijz. 2024	b.Realisatie 2024	Verschil a-b
Onderhoudsbijdrage aan waterschap	4.997	3.815	3.807	8
	4.997	3.815	3.807	8

Treasury

Inleiding

De treasuryfunctie richt zich als zodanig op de financiële vermogenswaarden, de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's. Treasury omvat de financiering van beleid en het uitzetten van geldmiddelen die niet direct nodig zijn.

Belangrijkste doelstellingen voor de provincie zijn:

- Onze beschikbare middelen in het kader van de immunisatieportefeuille, de investeringsagenda en eventuele andere overtollige middelen moeten veilig zijn belegd, dat wil zeggen tegen acceptabele (lage) risico's;
- De beleggingen uit de immunisatieportefeuille moeten minimaal het doelrendement van € 89,3 mln. opleveren in 2024. Vanaf 2025 wordt het doelrendement structureel € 76,3 mln.;
- Er moeten voldoende liquiditeiten beschikbaar zijn op het juiste moment ten behoeve van – onder andere – de provinciale investeringen.

Ontwikkelingen Treasury

Belangrijkste ontwikkelingen

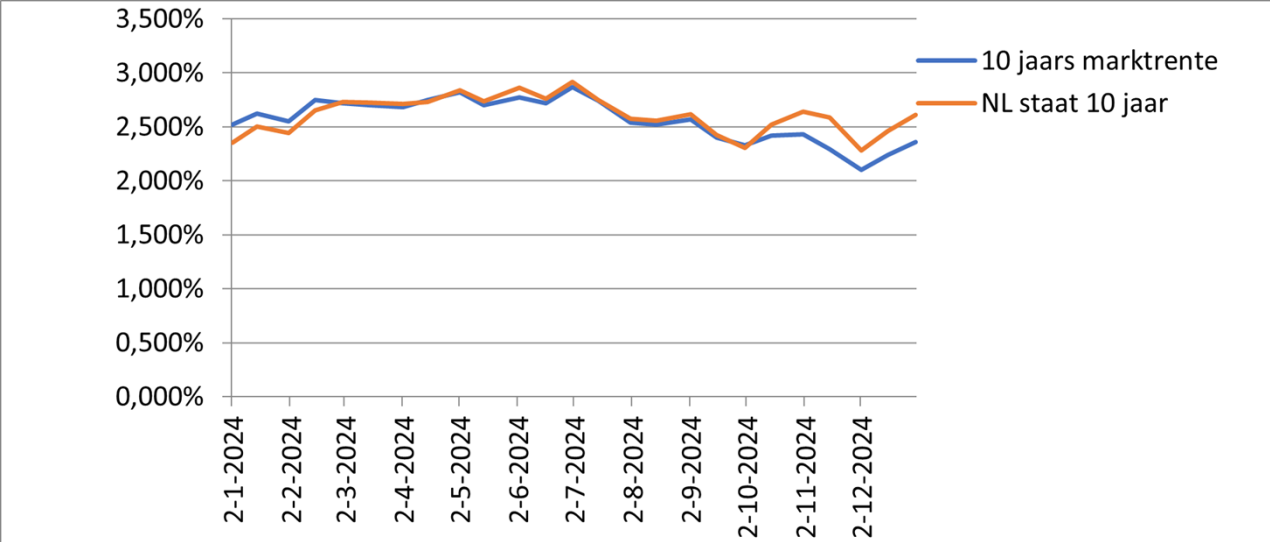
De ingezette stijging in 2021 van de 10-jaarsrente is in 2023 geëindigd. In het laatste kwartaal van 2023 is deze rente gedaald naar ongeveer 2,5%. Gedurende 2024 heeft de rente zich rond dit niveau bewogen, tussen de 2% en 3%. Vanwege de relatief hoge rente in 2024 zijn er 20 leningen verstrekt (2023: 9 leningen) aan decentrale overheden voor een totaalbedrag van € 423,5 mln. en een gemiddeld rendement van 2,94%.

De korte rente (referentie is de driemaands-euribor) is vanaf augustus 2022 gestegen boven 0%. In 2024 is dit percentage gedaald van 3,91% naar 2,71% einde van het jaar.

De oorzaak voor de rentestijging in 2022 en 2023 was gelegen in de hoge inflatie. De ECB heeft via een viertal stappen de rente voor de depositofaciliteit in 2024 verlaagd naar 3,0%, in verband met een dalende inflatie in de eurozone. In Nederland is de inflatie nog relatief hoog in vergelijking met de eurozone.

De verwachting van experts was dat de ECB ergens rond de zomer van 2024 de rente voor het eerst zou verlagen. Dit is inderdaad uitgekomen. Ook in 2025 zal de rente verder verlaagd gaan worden als de inflatie in de eurozone op dit niveau blijft.

Grafiek 1: Renteontwikkeling 2024

Om ons doelrendement nu en op de lange termijn te kunnen halen willen we meer financieringen en investeringen realiseren met een maatschappelijk én financieel rendement. We zijn hiermee in 2015 – mede vanwege de lage rentestand – gestart. In de loop van 2020 zijn we vervolgens gestart met het aanpassen van de Verordening treasury om meer investeringen en financieringen (was gemaximeerd op 25% van de portefeuille) mogelijk te maken. Na een gedegen proces, waarin leden van Provinciale Staten zijn meegenomen in de ideeën om de Verordening treasury aan te passen, is op 27 juli 2021 de Verordening Treasury Noord-Brabant 2021 in werking getreden, welke voor het eerst is aangepast op 7 juli 2022. De aanpassing van de Verordening treasury geeft meer mogelijkheden om te investeren en te financieren in het kader van de publieke taak. Bij elk van deze leningen hebben Provinciale Staten de gelegenheid gehad om wensen en bedelingen te uiten.

In totaal zijn nu de volgende leningen verstrekt in het kader van de publieke taak:

Tab

//

Begunstigde	Bedragen x € 1 mln.	
	Initieel	Stand ultimo 2024
BNG bank (2 hybride leningen)	149,8	49,8
NWB Bank (1 hybride lening)	50,0	50,0
Enexis	159,5	159,5

De Efteling	15,0	1,5
Safariresort De Beekse Bergen	41,5	29,1
Safariresort De Beekse Bergen, fase 2	20,0	18,7
Ministerie van Defensie (F35)	22,0	15,4
Zonnepanelen Zuidoost Brabant	25,8	9,5
Financiering gebouw "Grizzly" op Pivot Park (PS 30/21)(nog niet volledig betaald)	33,8	33,0
Totaal	517,4	366,5

Besluit in 2021 en 2022, maar nog niet (volledig) verstrekt:

Leenfaciliteit Woningcorporaties gemeente Bergeijk, (PS 61/21)	45,0	11,0
Investering in strategische provinciale grondbank (PS 15/22)	42,5	1,1
Eindhoven Airport, realisatie verbeterde terminal (PS 37/22)	55,0	0,0
Financiering gebouw "Grizzly" op Pivoy PAKr (PS 30/21) (nog niet volledig betaald)	0,0	3,5
	660,0	382,1

Alle uitgevoerde transacties zijn gedaan binnen regels van de Verordening treasury 2021 Noord-Brabant, deze regels zijn nader uitgewerkt in het op 2 november 2022 in werking getreden Treasurystatuut Noord-Brabant 2022. In het kader van de uitvoering van de publieke taak zijn er ook nog een aantal projecten onderhanden, zoals Zorgvastgoedfonds, Nationaal Restauratiefonds (NRF), Businesspark Aviolanda (BPA) en Knoop XL/ Fellenoord.

Door de langdurig lage rentestand in de periode oktober 2015 tot en met 2021 is het doelrendement van € 106,3 mln. in 2021 en 2022 niet gehaald. In 2023 is het doelrendement, met name door het eenmalige extra dividend van Enexis, ruim gehaald. Ook in 2024 is het doelrendement (van 89,3 mln.) gehaald. Het gerealiseerde surplus bedraagt € 11,1 mln. en wordt voor € 9,4 mln. toegevoegd aan de dividend- en rentereserve. Het restant van € 1,7 mln. vervalt aan de algemene middelen via het jaarrekeningresultaat 2024. Ook vanaf 2025 voorzien we een overschot (ten opzichte van het doelrendement van € 76,3 mln). Na storting van de € 9,4 mln. bedraagt de stand van de buffer € 185,5 mln. Hierbij is rekening gehouden met een eenmalige onttrekking van € 106 mln. voor de dekking van het bestuursakkoord die bij de perspectiefnota 2025 is vastgesteld. Daarnaast bestaat deze reserve uit een egalisatiedeel waarin boekwinsten (en boekverliezen) van verkochte obligaties uitgesmeerd worden over de komende jaren. Ultimo 2024 bedraagt het saldo van dit egalisatiedeel € 10,7 mln. (ultimo 2023: € 16,6 mln.). De totale dividend- en rentereserve zou daardoor per einde 2024 € 196,2 mln. (eind 2023: € 281,1 mln.) bedragen.

Liquiditeitspositie

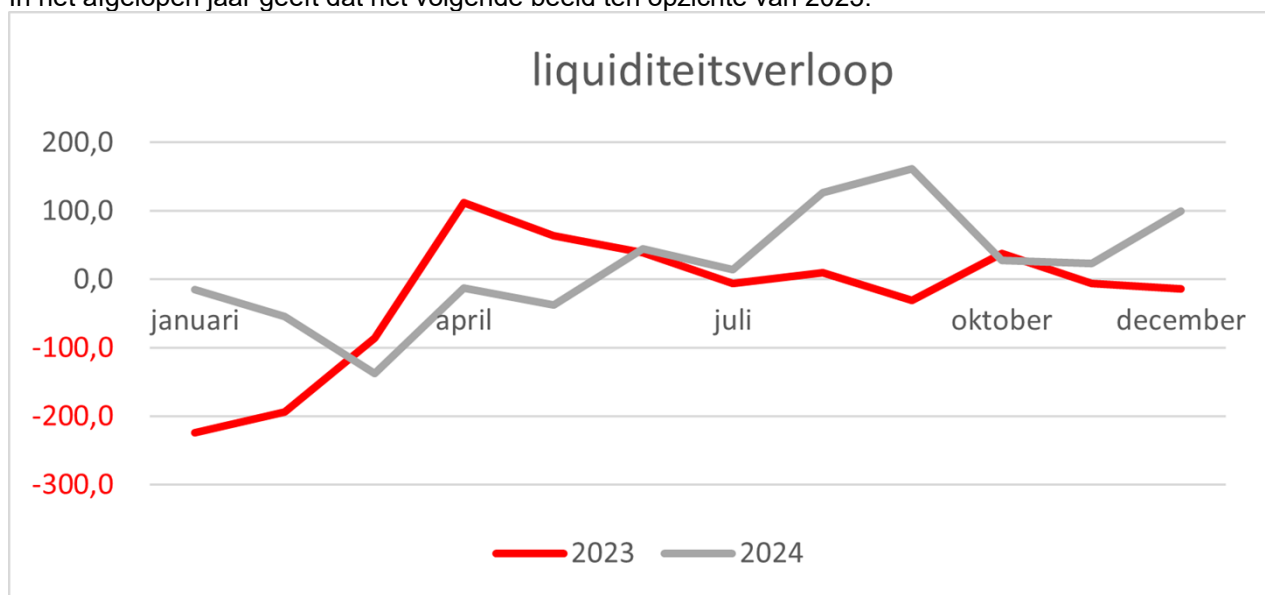
Tabel II

Jaar	2024	2023
Geraamde verandering liquiditeitspositie	-332	-570
Gerealiseerde verandering liquiditeitspositie	+247	-295
Verschil	+579	+275

In 2024 is onze liquiditeitspositie met € 247 mln. verbeterd (2023: afname van € 295 mln.). Gepland was in 2024 een daling van € 332 mln. volgens het Jaarplan Treasury 2024. In totaal dus een verschil van € 579 mln. ten opzichte van de prognose (in 2023 was het verschil met de prognose € 275 mln.). Het verschil met de raming in 2024 werd o.a. veroorzaakt door:

- Hogere doeluitkeringen van het Rijk van € 90 mln.;
- Niet geraamde SPUK inkomsten die een meerjarig uitgavenpatroon hebben en overige inkomsten ruim € 300 mln.;
- Lagere exploitatie-uitgaven € 120 mln.;
- Lagere uitgaven / en lagere inkomsten m.b.t. investeringen € 200 mln.;
- Minder uitgaven ten laste van de middelen van derden € 165 mln.;
- Meer verstrekte leningen aan decentrale overheden €300 mln.

In het afgelopen jaar geeft dat het volgende beeld ten opzichte van 2023:

Grafiek 2: maandelijks verloop van het saldo van inkomsten en uitgaven over 2024 en 2023

De trend in 2024 is vergelijkbaar met het verloop in 2023. De verstrekte leningen aan decentrale overheden van € 423,5 miljoen (2023: € 203,5 miljoen) hebben een behoorlijk effect op het verloop in 2024. Ook de ontvangen SPUKS zijn goed zichtbaar in het tweede halfjaar van 2024. De aflossingen in 2024 van leningen aan decentrale overheden bedroeg € 161,6 miljoen, zodat deze positie per saldo met € 261,9 miljoen toenam.

In mei 2024 heeft BNG Bank de tweede tranche van de hybride lening niet afgelost. De aflossing van de tweede tranche is voor derde keer met een jaar uitgesteld. Daarnaast zijn er in 2024 een aantal investeringen (m.b.t. Natuur en Infrastructurele projecten) niet volledig gerealiseerd en doorgeschoven, terwijl er in 2024 wel extra inkomsten zijn geweest vanwege Specifieke Uitkeringen (SPUK) in het kader van natuurontwikkeling.

Overige ontwikkelingen

- In 2024 is het Treasury Committee drie keer bijeen geweest (in 2023: 4 keer) en zijn er drie bijeenkomsten geweest waar de “onderhanden projecten” zijn besproken;
- In 2023 is de Adviescommissie Kredietverstrekkingen en Investeringsingen ingesteld en is de voorzitter en zijn er twee leden benoemd door GS. De Adviescommissie zal GS onafhankelijk adviseren over de structuur en technische aspecten van een voorstel vanuit de immunisatieportefeuille, voordat het aan de Treasury Committee en GS wordt voorgelegd. GS besluit om het wel of niet te agenderen voor Provinciale Staten;

De beleggingsdoelstelling over 2024, minimaal € 89,3 miljoen inkomsten genereren, is gehaald. In 2024 is er daarom geen gebruik gemaakt van de “buffer” in de Dividend – en Rentereserve. Uiteindelijk is een rendement gerealiseerd van € 100,4 miljoen. Wat leidt tot een surplus van € 11,1 miljoen. Geraamd was een surplus van € 9,4 miljoen die wordt toegevoegd aan de “buffer”. Het restant van € 1,7 miljoen vervalt aan de algemene middelen via het jaarrekeningresultaat 2024.

Obligatieportefeuilles

De provincie Noord-Brabant bezit twee obligatieportefeuilles: een immunisatieportefeuille en een investeringsagendaportefeuille. Beide portefeuilles bestaan uit obligaties van Europese banken met een minimale kredietwaardigheid van AA–minus, conform de wet Fido en Ruddo.

Immunisatieportefeuille

Het doel van de immunisatieportefeuille is een rendement te genereren, door het jaarlijks ontvangen van een vaste rente, ter compensatie van de in 2009 weggevallen dividendstromen van Essent. Het risico van deze portefeuille is laag. Daardoor blijft de waarde in stand, maar zijn ook de rendementen relatief laag. De vrijkomende middelen konden tot en met 2021 alleen worden herbelegd tegen een zeer laag rendement. Dat zorgde ervoor dat de doelstelling (rendement van € 106,3 miljoen) niet meer houdbaar was. Bij het Bestuursakkoord en de begroting 2021 hebben wij een procesvoorstel gedaan voor de bepaling van de nieuwe doelstelling en de consequenties daarvan voor de lange termijn (koers 2030). Dit hield in dat er structureel bezuinigd moest worden vanaf 2025 (€ 30 mln.). De rendementsdoelstelling loopt geleidelijk af naar € 76,3 mln. in 2025.

De verdeling van de immunisatieportefeuille naar soort tegenpartij per 31 december 2024 wordt weergegeven in grafiek 3. De boekwaarde van de uitzettingen op dat moment was € 3.131 miljoen. Deze beleggingen bestaan uit obligaties (€ 170 miljoen), langjarige deposito's bij de Nederlandse Staat via Schatkistbankieren voor € 446 miljoen, leningen aan decentrale overheden (€ 2.133 miljoen) en leningen/investeringen in het kader van de publieke taak (€ 382 miljoen). Daarnaast ontvangen we dividend voor ons aandeel in Enxsis. In 2024 was dit eenmalig relatief laag, namelijk € 11,2 mln.. Een deel van de nominale waarde van de uitzettingen heeft betrekking op de Dividend– en rentereserve.

Het gerealiseerde rendement over 2024 bedraagt € 100,4 miljoen (2023: € 142,3 miljoen) en is als volgt opgebouwd (zie ook “algemeen financieel beleid”):

	jr 2024	bedragen x € 1 mln. jr 2023
Dividend Enxsis	11,2	59,6
Rente gemeenteleningen	34,9	27,6
Rente kasgeldleningen en rek. crt.	22,0	20,8

Rente schatkistbankieren (deposito's)	12,3	12,9
Rente leningen publieke taak (incl. Enexis)	11,0	10,3
Effect verkopen en effect switches	5,8	8,0
Rente obligaties	3,0	3,1
Overige rente inkomsten	0,2	0,1
Totaal	100,4	142,3

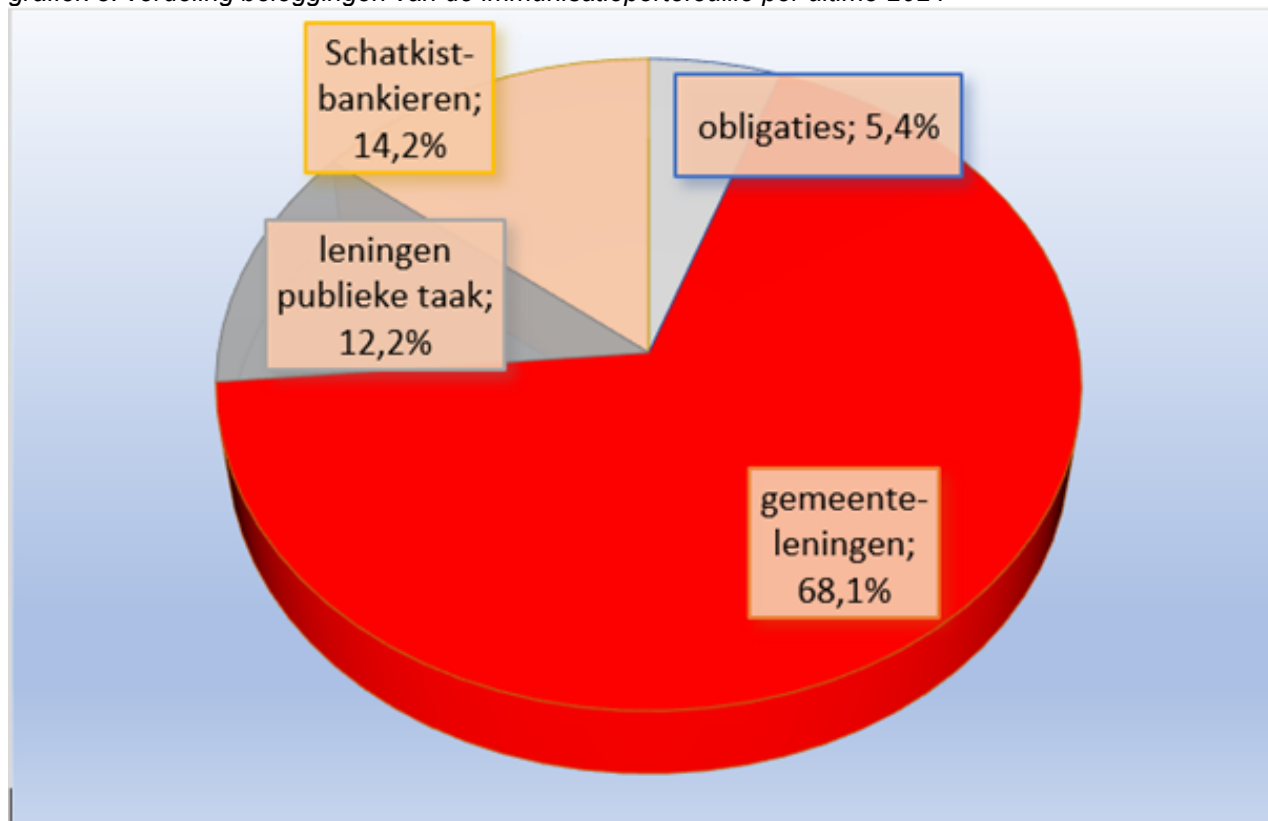
Tabel III : gerealiseerd rendement

2024 en 2023 immunisatieportefeuille

Hierdoor bedraagt het overschot in 2024 € 11,1 miljoen (2023: € 43,0 miljoen) ten opzichte van het doelrendement van € 89,3 miljoen.

Per ultimo 2024 bedraagt het egalisatiedeel € 10,8 miljoen. Dit saldo wordt tot en met 2027 ingezet als rendement op de immunisatieportefeuille. Het wordt verdeeld op basis van de looptijden van de verkochte obligaties.

Per einde 2024 zijn de beleggingen als volgt verdeeld over de verschillende beleggingsvormen:

*grafiek 3: verdeling beleggingen van de immunisatieportefeuille per ultimo 2024**Investeringsagendaportefeuille*

Voor de realisatie van de investeringsagenda hebben Provinciale Staten een bedrag van € 1 miljard beschikbaar gesteld. Hiertoe is de investeringsagendaportefeuille opgericht. Het doel van de investeringsagendaportefeuille was enerzijds het bereiken van het doelbedrag van € 1 miljard en anderzijds

dat op de gewenste tijdstippen de middelen die nodig zijn voor de realisatie van de investeringsagenda beschikbaar zijn. Het risico van deze portefeuille is laag. De boekwaarde van de obligaties per 31-12-2024 bedraagt € 37,0 miljoen (2023: € 37,0 miljoen). In 2024 hebben er geen mutaties plaatsgevonden in deze portefeuille.

Het doelbedrag is reeds in 2019 gerealiseerd en het overschot van € 5,6 miljoen is ultimo 2019 toegevoegd aan de rente – en dividendreserve ten behoeve van de buffer. De toekomstige rentebaten t/m 2026 worden meegenomen bij de dekking van het doelrendement van de immunisatieportefeuille.

Beleid en beheersing van risico's

Het Treasury statuut geeft de risico's aan die intern beheerst moeten worden: markt– (waaronder rente– en valutarisico), krediet– en liquiditeitsrisico's. Voor elk risico geven we aan hoe de provincie hiermee is omgegaan in het afgelopen jaar.

Renterisico's – Wettelijke verplichtingen

De Wet Fido, die met ingang van 1 januari 2001 in werking is getreden, stelt twee concrete normen aan het financieringsbeleid van de provincie, te weten de kasgeldlimiet en de renterisiconorm. Aan beide normen wordt door de provincie voldaan.

Kasgeldlimiet – kortlopende schulden

De kasgeldlimiet bepaalt het bedrag dat de provincie maximaal als gemiddelde netto–vlopende schuld per kwartaal mag hebben. Dat bedrag is een percentage van de jaarlijkse begroting. Voor de provincies is dat percentage vastgesteld op 7,0%.

Gedurende 2024 is de gemiddelde netto–vlopende schuld ruim onder de kasgeldlimiet gebleven. In het bijlagenboek (bijlage 9) zijn overzichten opgenomen van de Modelstaat A waarin de liquiditeitspositie per kwartaal is weergegeven.

Renterisiconorm – langlopende schulden

Aangezien in 2024 geen financiering (de provincie sluit al geruime tijd geen leningen meer voor zichzelf af) heeft plaats gevonden en er ook geen sprake is geweest van renteherzieningen op lopende vaste geldleningen is de renterisiconorm niet relevant.

In het bijlagenboek is de Modelstaat B (bijlage 10) opgenomen, betreffende de berekening van het renterisico over het jaar 2024.

Valutarisico's

De valutarisico's (risico's die zijn ontstaan door schommelingen in wisselkoersen) worden uitgesloten doordat alleen uitgezet en belegd wordt in euro's.

Kredietrisico's

In het kader van beperking van het kredietrisico, het risico op niet (terug)betalen van de hoofdsom en/of de rente, wordt alleen belegd in vastrentende waarden van financiële ondernemingen en/of landen met minimaal een AA–minus rating (door minimaal twee ratingagencies bepaald) of in waardepapier van financiële ondernemingen met een staatsgarantie van een land met ten minste een AA–minus rating. De financiële onderneming waarin wordt belegd zonder staatsgarantie moet gevestigd zijn in een land met minimaal een AA–rating. In 2024 zijn er geen beleggingen in portefeuille die niet voldoen aan deze eisen, zoals die zijn opgenomen in de Wet Fido en de Ruddo.

Met de wijziging van de Wet Fido op 10 december 2013 mogen decentrale overheden uitsluitend overtollige middelen beleggen bij de schatkist of uitlenen aan andere decentrale overheden, waar de provincie geen toezichtrelatie mee heeft. Daarnaast is het mogelijk om te beleggen in projecten met een publiek doel. Conform de Provinciewet bepalen Provinciale Staten het publiek doel. Voorstellen vanuit Gedeputeerde Staten worden altijd voor “wensen en bedenkingen” aan Provinciale Staten voorgelegd. Ook hierbij moet het risico minimaal zijn. In het aangepaste Treasury Statuut hebben Gedeputeerde Staten regels vastgelegd voor de beheersing van die risico's.

Liquiditeitsrisico's

Hiermee wordt het risico bedoeld dat wij niet kunnen voldoen aan onze kortlopende betalingsverplichtingen (facturen, subsidies en dergelijke). Dit is geminimaliseerd door de aanwezige liquide middelen zoveel mogelijk af te stemmen op de prognose van ontvangsten en uitgaven. Dat doen we op dag-, week-, maand- en jaarbasis. Vanaf 2014 zijn onze mogelijkheden om gebruik te maken van flexibele spaarproducten en deposito's beperkt door "verplicht schatkistbankieren". Vanaf 2023 zijn we ook gestart met het uitzetten van kortlopende (kas)geldleningen aan decentrale overheden, omdat ook deze rente is gestegen.

Provinciefinanciering

Provinciefinanciering betreft het aantrekken en uitzetten van financiering ten behoeve van het uitvoeren van de publieke taken van de provincie en de risicobeheersing daarvan.

Leningenportefeuille**Opgenomen leningen**

In 2024 zijn geen nieuwe langlopende leningen opgenomen. De laatste opgenomen lening is in 2013 geheel afgelost. Bijlage 6 van het bijlagenboek geeft een specificatie van de opgenomen leningen. Hierin staat een bedrag van € 2,6 miljoen als schuldrelatie met ministerie van Economische Zaken. Dit heeft betrekking op een aandelentransactie. Provincie heeft aandelen BOM overgenomen van het ministerie voor hetzelfde bedrag. Er is – conform afspraak – nog niets betaald.

Verstrekte leningen

In 2024 is voor € 461,3 miljoen aan nieuwe leningen verstrekt (2023: € 261,8 miljoen). Dit is inclusief €423,5 miljoen aan 20 gemeenten buiten de provincie. Na aflossing (€ 184,9 mln.) van de bestaande en de nieuw verstrekte leningen, resteerde er per balansdatum ruim € 2.791,3 miljoen (ultimo 2023: € 2.516 miljoen) aan leningen u/g. Dit is exclusief de voorzieningen van € 18,2 miljoen die zijn getroffen. Het risico van deze leningen wordt continu gemonitord. Daarnaast is €1 miljoen afgeboekt als oninbaar in 2024. Voor een specificatie van alle leningen wordt verwezen naar bijlage 3b van het bijlagenboek.

Derivaten

Deze is per 31 december 2020 geëindigd.

Uitzettingen

De beleggingen in de beide portefeuilles, inclusief de verstrekte leningen aan openbare lichamen en deposito's bij de schatkist, bedragen in overeenstemming met de balans € 3.478,7 miljoen.

Tabel IV

Aansluiting met de balans	bedrag
kosten verbinden aan het sluiten van geldleningen en het saldo agio en disagio	13.449
Leningen aan:	
-openbare lichamen (excl. Moerdijk, Nuenen, Tilburg, Helmond en Geertruidenberg)	2.133.131.480
-deelnemingen (Enexis, BNG en NWB, zie bijlage 3b)	295.803.549
-in het kader van de publieke taak	85.137.677
Uitzettingen met rentetypische looptijd ≥ 1 jaar:	
- in schatkist	445.700.000

- overige uitzettingen 518.889.301

3.478.675.456

Het effectieve rendement over de immunisatieportefeuille wordt begroot op circa 3,50% op jaarbasis rekening houdend met de aangescherpte beleggingsrichtlijnen voor de verkoopopbrengsten Essent. Hierbij is het uitgangspunt dat gestreefd wordt naar uitzettingen met een hoge mate van zekerheid. Het daadwerkelijk gerealiseerde couponrendement over 2024 voor alle beleggingen in de immunisatieportefeuille bedraagt 2,81% (2023: 2,75%).

Per 31 december 2024 zijn de middelen als volgt uitgezet:

Tabel V

Vorm	Bank/Instelling	per 1/1/2024	per 31/12/2024
Obligaties Immunisatieportefeuille*	Divers	175.229.594	170.211.823
Obligaties Investeringsagendaportefeuille*	Divers	37.037.844	36.901.626
Langlopende leningen aan decentrale overheden		1.871.242.700	2.133.131.480
Leningen aan deelnemingen (BNG/NWB/Enexis/Pivot park)*		291.447.880	295.803.549
Overige leningen publieke taak		89.224.314	85.137.677
Strategische grondbank		374.969	1.129.088
Lange termijn deposito's bij de schatkist	Rijk-min.Financiën	545.700.000	445.700.000
Leningen aan fondsen en investeringen in grond	Divers	186.166.002	195.555.223
Korte termijn rekening courant bij schatkist	Rijk-min.Financiën	129.738.599	115.104.990
*nominale waarde+(dis)agio=boekwaarde		3.326.161.902	3.478.675.456

De specificatie van de beleggingen en de langlopende leningen zijn in de toelichting op de balans opgenomen onder financiële vaste activa en immateriële vaste activa (voor zover er sprake is van (dis)agio).

Participatie in Oikocredit

In november 2012 is besloten een participatie te nemen in het Oikocredit Nederland Fonds. Door middel van deze participatie geven Gedeputeerde Staten invulling aan de ethisch-sociale aspecten van het treasury beleid. De participatie wordt uitgevoerd in combinatie met een hoofdsomgarantie met een looptijd van 10 jaar. Provinciale Staten zijn hierover op 14 december 2012 geïnformeerd.

Begin 2013 is de participatie genomen in het Oikocredit Nederland Fonds met een nominale waarde van €

426.958. Het risico bij deze uitzetting is erg laag en deze uitzetting past volledig binnen de regels van de wet Fido en de Ruddo. Per ultimo 2024 bedraagt de waarde € 422.284.

Rente schema

De commissie BBV adviseert onderstaand renteschema in de paragraaf financiering van de begroting en jaarstukken op te nemen. Hiermee wordt inzicht gegeven in de rentelasten externe financiering, het renteresultaat en de wijze van toerekening.

Renteschema

€

a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering	€	209.629

b.	De externe rentebaten	-/- €	85.482.048

Saldo rentelasten en rentebaten	-/- €	85.272.419

c1	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	€	-/-

c2	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	-/- €

c3	De rentebaat van door verstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken (=projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	-/- €

Aan taakvelden toe te rekenen externe rente	-/- €

d1.	Rente over eigen vermogen	€

d2. Rente over voorzieningen	€	
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente	€	
e. De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	-/- €	
f. Renteresultaat op het taakveld treasury	-/- €	85.272.419

In 2023 bedroeg het renteresultaat € 76,7 miljoen. In 2024 is dit verbeterd met € 8,6 miljoen naar € 85,3 miljoen. De belangrijkste oorzaak is de hogere rente-inkomsten van € 7,3 miljoen uit leningen aan decentrale overheden.

De rentekosten hebben betrekking op naheffingen vanuit de belastingdienst.

Verbonden partijen

Inleiding

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en risico's van de provincie als gevolg van banden met externe rechtspersonen, waarin de provincie zowel financieel deelneemt als zeggenschap heeft. De provincie neemt zowel deel in rechtspersonen, tot stand gekomen op grond van de publiekrechtelijke Wet Gemeenschappelijke Regelingen als in rechtspersonen, gestoeld op privaatrechtelijke samenwerkingsvormen.

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 15 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies (BBV) en de daarop van toepassing zijnde toelichting. Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- De visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen;
- De lijst van verbonden partijen, die wordt onderverdeeld in:

1. Gemeenschappelijke regelingen;
2. Vennootschappen en coöperaties;
3. Stichtingen en verenigingen, en,
4. Overige verbonden partijen.

In de lijst van verbonden partijen wordt ten minste de volgende informatie opgenomen:

- de wijze waarop de provincie een belang heeft in de verbonden partij en het openbaar belang dat ermee gediend wordt;
- het belang dat de provincie in de verbonden partij heeft aan het begin en het einde van het boekjaar;
- de omvang van het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het boekjaar;
- de omvang van het financiële resultaat van de verbonden partij in het boekjaar;
- de eventuele risico's, als bedoeld in artikel 11, eerste lid, onderdeel b BBV, van de verbonden partij voor de financiële positie van de provincie (alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie).

Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin de provincie een bestuurlijk (zeggenschap) en een financieel belang heeft.

Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: een zetel in het bestuur of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de provincie middelen risicodragend ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partij kunnen worden verhaald op de provincie.

De provincie kan besluiten om een bestuurlijk en financieel belang te houden in organisaties als die een bijdrage leveren aan het publiek belang. Het publieke belang dat verbonden partijen vertegenwoordigen wordt door Provinciale Staten gewogen bij de toetreding van de provincie tot een organisatie.

Bestuurlijk belang verbonden partijen

Het bestuurlijk belang bij een verbonden partij uit zich in de invloed die kan worden uitgevoerd bij de verbonden partij. Bij privaatrechtelijke organisaties is dat onder andere stemrecht op besluiten die tijdens de Algemene vergadering van Aandeelhouders (AvA) of ledenvergadering zijn geagendeerd, vaak in combinatie met een voordrachts- of benoemingsrecht van bestuurders en leden van het toezichtsorgaan; de Raad van Commissarissen (RvC) of Raad van Toezicht (RvT). Bij gemeenschappelijke regelingen zijn we als provincie vertegenwoordigd in het Algemeen en/of Dagelijks Bestuur. De mate van invloed per verbonden partij is opgenomen in de navolgende tabellen.

Financieel belang verbonden partijen

Het financiële risico van de verbonden partijen is gelijk aan de omvang van het provinciaal aandeel in de deelneming (zie ook de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing), danwel gelijk aan de (jaarlijkse) bijdrage die de verbonden partij van de provincie ontvangt.

De provincie ontvangt ook inkomsten uit verbonden partijen in de vorm van dividend. Met de volgende verbonden partijen zijn dividendafspraken gemaakt: Eindhoven Airport NV, Brabant Water NV, ZEH NV, Nederlandse Waterschapsbank NV en de BNG Bank NV. Het ontvangen dividend wordt als algemeen dekkingsmiddel in de begroting opgenomen. Ook zijn er dividendafspraken met Enexis Holding NV. Deze deelneming is onderdeel van de immunisatieportefeuille en het dividend loopt via het rendement van de immunisatieportefeuille. In de jaarrekening 2024 is circa €100 miljoen aan rendement over de immunisatieportefeuille opgenomen, waarvan het dividend van Enexis Holding NV onderdeel is.

Nota

Nota Verbonden partijen

Het beleid ten aanzien van verbonden partijen is uitgewerkt in de Nota Verbonden Partijen die op 2 februari 2024 door Provinciale Staten is vastgesteld. In de Nota Verbonden Partijen zijn de kaders en uitgangspunten vastgelegd voor de wijze waarop we als provincie omgaan met verbonden partijen. De nota beschrijft wat de belangrijkste onderwerpen zijn waarop we willen sturen, welke instrumenten tot onze beschikking staan en hoe we die als provincie inzetten. De kaders en uitgangspunten hebben betrekking op het aangaan, beheer, wijzigen en beëindigen van verbonden partijen. Ook zijn in de nota andere zaken die relevant zijn beschreven, zoals wet- en regelgeving en de wijze waarop op de monitoring, evaluatie en verantwoording rondom verbonden partijen plaatsvindt.

Conform de toezegging in het Memo aan Provinciale Staten over de Nota Verbonden Partijen 2024 d.d. 29 januari 2024 is op de Brabant-website een overzicht van alle verbonden partijen geplaatst, waar de jaarrekeningen 2024 van de verbonden partijen beschikbaar zullen worden gesteld zodra ze gereed en vastgesteld zijn.

Het overzicht is te vinden op: www.brabant.nl/jaarrekeningenverbondenpartijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Daar waar we voor een betreffende verbonden partij specifieke risico's zien, is dit in subparagraaf Risico's en aandachtspunten (zie hierna) nader toegelicht. Vanzelfsprekend worden de verbonden partijen geraakt door economische ontwikkelingen, maar mogelijk ook door (de gevolgen van) grote maatschappelijke

thema's en beleidsontwikkelingen, zoals de energietransitie en wijzigingen in regelgeving. In deze paragraaf geven we een overzicht van de algemene ontwikkelingen en onzekerheden die gevolgen hebben voor onze verbonden partijen. In de programma-hoofdstukken is dit waar aan de orde nader toegelicht.

Energietransitie

In juni 2022 heeft Tennet voor delen van het elektriciteitsnet in Limburg en Brabant transport- en afnameschaarste afgekondigd. Ondanks maatregelen die door Enexis, provincie en gemeenten worden getroffen, neemt de netcongestieproblematiek toe. Naast congestie op het middenspanningsnet (MS-net), lijkt in bepaalde delen van Brabant ook congestie op het laagspanningsnet (LS-net) te ontstaan. Oplossingen zijn in beeld, maar het aantal projecten is zo omvangrijk dat oplossingen in sommige gebieden pas op langere termijn (over een aantal jaren) kunnen worden gerealiseerd. Dit gaat steeds verstrekkender gevolgen hebben voor allerlei opgaven binnen Brabant zoals woningbouw, verduurzaming bedrijven en woningen, aansluiten nieuwe bedrijven, laadinfrastructuur, enz.

Verbonden partijen worden hierdoor in de ontwikkeling beperkt. Daarnaast vervullen zij een rol bij oplossingen en maatregelen om de negatieve gevolgen te beperken. Enerzijds gaat het om een (versnelde) uitbreiding en versterking van het energienetwerk, anderzijds om de inzet van technische, juridische en financiële innovaties en maatregelen om het bestaande energienetwerk efficiënter te gebruiken en om op de kortere termijn lokale oplossingen mogelijk te maken.

De samenwerking met Enexis is daarin een belangrijk onderdeel. Zowel de inhoudelijk/beleidsmatige rol als de eigenaarsrol/het aandeelhouderschap wordt dan ook zeer actief ingevuld, onder andere via het voorzitterschap van de aandeelhouderscommissie.

Natuurdoelanalyses

De Natuurdoelanalyses van de Natura 2000-gebieden in Noord-Brabant laten een verslechterd beeld zien van de natuur. De WNB (Wet Natuurbescherming)-vergunningverlening voor aanvragen met stikstofeffecten op Natura 2000-gebieden ligt tijdelijk stil en door de uitspraken van de Raad van State op 18 december 2024 is de mogelijkheid om intern te salderen beperkter dan voorheen.

Projecten in alle sectoren van de Brabantse samenleving worden hierdoor geraakt en dat heeft daarmee ook gevolgen voor de verbonden partijen.

Ruimte voor defensie

Door de toenemende dreiging in de wereld wil Defensie flink gaan uitbreiden. Uitbreiding van de activiteiten van Defensie zal impact hebben op de provincie Noord-Brabant. Het brengt zowel uitdagingen als kansen met zich mee voor zowel onze provincie als voor onze verbonden partijen, zoals bijvoorbeeld Eindhoven Airport en Businesspark Aviolanda.

Deelneming BOM Holding BV heeft – in opdracht van het Ministerie van Defensie – een nieuwe vennootschap ten behoeve van een nieuw fonds (SecFund) opgericht. Met dit fonds wordt geïnvesteerd in innovaties met een belangrijke veiligheidscomponent. Zie ook de Statenmededeling van 15 oktober 2024.

Mutaties Verbonden partijen

We geven een overzicht van de (verwachte) mutaties binnen de verbonden partijen van de provincie:

Automotive Campus Helmond

De provincie steunt de campusorganisatie Stichting Automotive Campus Helmond middels subsidie, is eigenaar van gronden op de campus en is al geruime tijd samen met Bouwbedrijf Van de Ven en Gemeente Helmond betrokken bij de doorontwikkeling van de campus. Provinciale Staten hebben eerder kennisgenomen van de externe onderzoeken die de provincie heeft laten doen met betrekking tot de toekomstontwikkelingen van de campus, zie Statenmededeling van 6 juni 2023 en Statenmededeling van 14 mei 2024. In dat kader wordt ook de doorontwikkeling naar een nieuwe governance / verbonden partij verkend.

BGTS Geopark Schelde Delta

Op 6 februari 2024 is door Gedeputeerde Staten de intentie uitgesproken om deel te nemen aan de

Benelux Groepering voor Territoriale Samenwerking Geopark Schelde Delta. Voor het UNESCO Global Geopark keurmerk is het noodzakelijk dat het Geopark Schelde Delta een zelfstandige juridische entiteit is. Het Geopark is grensoverschrijdend. Daarom is een Benelux Groepering voor Territoriale Samenwerking (BGTS) een passende rechtsvorm. Op 27 november 2024 is deze BGTS opgericht. Zie Statenvoorstel 36/24A.

Provinciaal warmtebedrijf

Met de inwerkingtreding van de Wet collectieve warmtevoorziening dienen bestaande en nieuwe collectieve warmtesystemen voor 51% in eigendom te komen van (semi)publieke organisaties. De behandeling van de wet is opnieuw uitgesteld. Enexis, Energie Beheer Nederland (EBN) en de provincie Noord-Brabant sloten op 30 januari 2025 een intentieovereenkomst om de oprichting van een publiek warmtebedrijf te verkennen, in afwachting van inwerkingtreding van de nieuwe wet.

Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant

Sinds 1 januari 2025 is de provincie geen deelnemer meer in de Gemeenschappelijke regeling Kleinschalig collectief vervoer Brabant-Noordoost. De overige deelnemers zetten hun activiteiten middels een nieuwe gemeenschappelijke regeling voort, die medio 2025 zal worden vastgesteld. Vanwege onze uittreding uit de gemeenschappelijke regeling, zijn wij een samenwerkingsovereenkomst met het Samenwerkingsverband Kleinschalig Collectief Vervoer Brabant Noordoost aangegaan. Middels deze overeenkomst kunnen wij invulling blijven geven aan kleinschalige mobiliteit in de regio en zijn er afspraken vastgelegd met betrekking tot het provinciale deel van de door het Samenwerkingsverband aanbestede vervoersovereenkomst. Zie ook Statenvoorstel 57/23A.

Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV

Het bestuur heeft met de convenantpartners overeenstemming bereikt over uittreding uit het Convenant inzake Publieke Belangen Kerncentrale Borssele. De ontbinding van de vennootschap is inmiddels geëffectueerd. Zie ook Statenmededeling d.d. 24 september 2024.

De volgende verbonden partijen doorlopen momenteel het beëindigings-/verkoopproces;

- Green Chemistry Campus BV (GCC);
- Stichting Beheer Museumkwartier;
- CSV Amsterdam BV
- NV Monumenten Beheer Brabant

In de volgende subparagraaf wordt de status en argumentatie per verbonden partij nader toegelicht.

Risico's en aandachtspunten

Een verbonden partij wordt getoetst op aandachtspunten en risico's op het gebied van beleid, governance of financiën. Bij de toetsing wordt altijd uitgegaan van de meest actuele wet- en regelgeving (de Wet Normering Topinkomens (WNT) is specifiek opgenomen in de tabel). Per onderdeel wordt een kleurcode toegekend:

Groen Geen noemenswaardige aandachtspunten of risico's.

Oranje Aandachtspunten of risico's die binnen het uitvoeringsmandaat vallen van GS. Dit heeft geen hoge urgentie en de risico's zijn beperkt. Bijvoorbeeld bestuurswisselingen, statuten die herzien moeten worden of licht tegenvallende resultaten.

Rood Grote aandachtspunten die soms directe actie vereisen en onder de aandacht van PS dienen te worden gebracht. Bijvoorbeeld niet afgedekte financiële risico's, slecht functionerend bestuur of toezichthouder, als er geen publiek belang (meer) is of tegenvallende resultaten.

Indien oranje of rood wordt gescoord, of indien er overige relevante ontwikkelingen zijn wordt dit onderaan de tabel toegelicht.

Complexiteit op inhoud of samenwerking met de andere betrokken partijen kan vragen om maatwerk en afwijking van de algemene uitgangspunten, zoals opgenomen in de Nota Verbonden Partijen. Bovendien is de provincie ook niet altijd in de formele positie om besluiten af te dwingen. Als Gedeputeerde Staten bij de

uitoefening van hun bevoegdheden zijn afgeweken van de kaders en uitgangspunten (bijvoorbeeld wanneer de bezoldiging van de bestuurders niet binnen de WNT-norm valt), wordt daarover per verbonden partij gerapporteerd. Dit is ook specifiek opgenomen in de tabel.

In de bijlagenbundel van de begroting is de 'Uitwerking Paragraaf Verbonden Partijen' opgenomen. In deze bijlage wordt ook nader ingegaan op het Innovatiefonds, Energiefonds, Brabant C fonds, Groen Ontwikkelfonds, Leisure Ontwikkelfonds en Brabant Startup Fonds.

1. Gemeenschappelijke regelingen en Benelux Groepering Territoriale Samenwerking

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Binnen kaders Nota VP
1.1	Havenschap Moerdijk (icm Havenbedrijf)	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	Kwaliteit Openbaar Bestuur			Monitorend	
1.3	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant	Slimme & Groene Mobiliteit			Actief	
1.4	Omgevingsdienst Zuidoost Brabant	Natuur, Milieu, Energie & Circulaire Economie, Wonen, Werken en leefomgeving			Actief	
1.5	Omgevingsdienst Brabant Noord	Natuur, Milieu, Energie & Circulaire Economie, Wonen, Werken en leefomgeving			Actief	
1.6	De Hollandse Waterlinie	Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	
1.7	BGTS Geopark Schelde Delta	Water en Bodem Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	

1.1 Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)

Havenbedrijf Moerdijk is eind 2023 gestart met de voorbereiding van een nieuwe bedrijfsstrategie die in 2025 ter vaststelling aan de AvA zal worden voorgelegd.

Met ingang van 2025 eindigt de termijn van de voorzitter van de RvC. De provincie heeft geen statutaire bevoegdheid om één of meer commissarissen voor te dragen. Dit wijkt af van de richtlijn uit de Nota verbonden partijen van de provincie. We worden voldoende betrokken bij de vaststelling van het profiel en voorgenomen benoeming, maar bij een volgende statutenwijziging zal dit worden meegenomen. In het tweede halfjaar van 2025 zal de governance van de GR Havenschap worden geëvalueerd.

1.2 Zuidelijke Rekenkamer

De Provinciale Staten van Noord-Brabant en Limburg hebben gezamenlijk de heer A.J. (Albert) Meijer benoemd tot nieuw lid van de Zuidelijke Rekenkamer. Hij volgt de heer H.H. (Herman) Sietsma op.

2. Vennootschappen en coöperaties

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Binnen kaders Nota VP
2.1	Enexis NV	Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	
2.2	CSV Amsterdam BV	Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	
2.3	Brabant Water NV	Water en Bodem			Actief	
2.4	Eindhoven Airport NV	Slimme & Groene Mobiliteit			Actief	
2.5	BOM Holding BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	
2.6	Ruimte voor Ruimte Beheer BV / Ruimte voor Ruimte CV	Wonen, Werken & Leefomgeving			Actief	
2.7	Business Park Aviolanda BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Wonen, Werken & Leefomgeving			Actief	
2.8	Nederlandse Waterschapsbank NV	Algemeen financieel beleid Water en Bodem			Monitorend	
2.9	BNG Bank NV	Kwaliteit Openbaar Bestuur Algemeen financieel beleid			Monitorend	
2.10	ZEH NV	Milieu, Energie & Circulaire Economie			Monitorend	
2.11	Pivotpark Holding BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Wonen, Werken & Leefomgeving			Actief	
2.12	Green Chemistry Campus BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	
2.13	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	Natuur Water & Bodem			Actief	
2.14	NV Monumenten Beheer Brabant	Cultuur, Sport & Erfgoed			Actief	

2.15	Brabant Startup Fonds BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	
2.16	BrabantRing BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	
2.17	Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV	Wonen, Werken & Leefomgeving Slimme & Groene Mobiliteit			Actief	

2.1 Enexis NV

De rol van Enexis is niet alleen bepalend voor tijdige realisatie van de Brabantse energietransitie. Ook andere economische en maatschappelijke opgaven binnen Brabant zijn afhankelijk van het feit of Enexis op tijd de capaciteit van het elektriciteitsnet op orde heeft en/of meewerkt aan alternatieve oplossingen.

Ondanks maatregelen die door Enexis, provincie en gemeenten worden getroffen, neemt de netcongestie problematiek toe. Enexis is dan ook een strategische partner, waarbij de alliantie tussen Enexis en provincie door zowel concrete als strategische samenwerking een belangrijk fundament biedt voor het kunnen behalen van de doelstellingen ten aanzien van broeikasgasreductie en duurzame opwek. In de Brabantse Energieagenda is dit uitgewerkt.

Door afspraken met het Rijk én door het overgrote deel van de winst uit de verkoop van Fudura niet uit te keren, hebben de aandeelhouders in 2023 de financiering van investeringen in het elektriciteitsnet ook op lange termijn veiliggesteld. De druk op het elektriciteitsnet en behoefte aan investeringen neemt echter dermate toe, dat Enexis de aandeelhouders opnieuw heeft verzocht om het dividendbeleid aan te passen om de financiering op lange termijn veilig te stellen.

In het voorjaar van 2024 heeft de AvA ingestemd met aanpassing van het strategisch plan (2022) in verband met de nieuwe wet collectieve warmtevoorziening (zie ook hiervoor onder Ontwikkelingen en onzekerheden). Enexis treft op basis daarvan voorbereidingen voor een actieve rol bij de ontwikkeling van initiatieven in haar verzorgingsgebied. Zie Statenmededeling 11 juni 2024.

De RvB voldoet met een man-vrouw verhouding van 3/1 niet aan de gewenste diversiteit, zoals vermeld in de Nota verbonden partijen (ten minste een derde van het aantal leden bestaat uit mannen en ten minste een derde van het aantal leden bestaat uit vrouwen). De AHC heeft hierover een positief advies uitgebracht aan de RvC.

2.2 CSV Amsterdam BV

In februari 2021 heeft CSV bezwaar gemaakt tegen de naheffingsaanslag afvalstoffenbelasting. De rechtbank heeft eind 2024 een uitspraak gedaan in het voordeel van CSV. De belastingdienst is veroordeeld tot een betaling van in totaal ruim €8,3 miljoen. De uitspraak is onherroepelijk. In de AvA van april 2025 zal CSV worden opgeheven en het saldo wordt uitgekeerd aan de aandeelhouders.

2.3 Brabant Water NV

De provincie heeft als aandeelhouder van Brabant Water NV geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van Brabant Water. Dit wijkt af van de richtlijn uit de Nota verbonden partijen van de provincie, waarin is vermeld dat de provincie als aandeelhouder betrokken wil worden bij de totstandkoming of wijziging van de strategie van verbonden partijen.

De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) houdt toezicht op de openbare drinkwatervoorziening. Dat gaat over de kwaliteit van drinkwater, de leveringszekerheid en over de doelmatigheid van de drinkwatervoorziening. De provincie wordt net als de overige aandeelhouders uitgenodigd om te reflecteren op de ondernemingsstrategie van Brabant Water. Daarnaast werkt de provincie samen met Brabant Water vanuit haar wettelijke zorgplicht uit de Drinkwaterwet om te zorgen voor een duurzame drinkwatervoorziening. Daartoe hebben de provincie en Brabant Water NV de overeenkomst 'Op pad naar

een duurzame drinkwatervoorziening Brabant Water, 2023-2030' getekend. Op basis van deze overeenkomst werken Brabant Water en de provincie samen aan een duurzame drinkwatervoorziening, nu en in de toekomst. De voortgang van de afspraken wordt jaarlijks besproken. In november 2024 zijn PS geïnformeerd over de stand van zaken, zie de Statenmededeling d.d. 19 november. In 2027 vindt een uitgebreide tussenevaluatie plaats.

In 2024 is de Aandeelhouderscommissie (AHC) heringericht. Het nieuwe AHC-reglement zorgt voor professionalisering en een verbetering van de democratisering van de AHC. Het vergroot ook de betrokkenheid van de aandeelhouders, o.a. door een maximering van de zittingsduur van een deel van de leden en het periodiek vacant stellen van het deelnemerschap in de AHC.

2.4 Eindhoven Airport NV

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft in juni 2024 een besluit genomen over de in oktober 2020 ingediende aanvraag van Eindhoven Airport voor een vergunning op basis van de Wet natuurbescherming. Daarbij is aangegeven dat voor Eindhoven Airport geen vergunningplicht geldt, omdat de aanvraag betrekking heeft op de bestaande rechten van de luchthaven. Met het oog op bescherming van de nabijgelegen Natura2000-gebieden heeft het ministerie aangegeven regie te willen houden om te voorkomen dat de stikstofuitstoot in de toekomst toeneemt. Daarom heeft het een maatwerkvoorschrift aan de luchthaven opgelegd. Hiermee wordt de uitstoot van de luchtgebonden activiteiten - zoals opgenomen in de stikstofberekeningen bij de vergunningaanvraag - als maximaal toegestane bovengrens vastgelegd.

Door de uitspraken van de Raad van State op 18 december 2024 is de mogelijkheid om intern te salderen beperkter dan voorheen. Eindhoven Airport NV brengt momenteel in beeld wat de consequenties van deze aanscherping zijn.

Vanwege onderhoud van de start-landingsbaan sluit Eindhoven Airport N.V. van februari 2027 t/m juli 2027. Voor de werknemers in dienst van ketenpartners is er in deze periode bij Eindhoven Airport N.V. nauwelijks tot geen werk beschikbaar. Dit leidt tot een risico van mogelijke uitstroom van werknemers. Eindhoven Airport NV brengt momenteel in beeld welke mitigerende maatregelen er kunnen worden genomen.

De governance bij Eindhoven Airport voldoet op een aantal punten niet aan de Nota Verbonden Partijen:

- De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor Eindhoven Airport NV geldt de WNT niet.
- Binnen de RvC voldoet de man/vrouw met een 4/1 verhouding niet aan de gewenste verhouding, zoals vermeld in de Nota verbonden partijen (3/2).
- De aandeelhouders van Eindhoven Airport NV hebben geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van Eindhoven Airport NV. Conform de statuten stelt de directie jaarlijkse een businessplan met begroting op over een periode van de komende vijf jaar. De RvC is statutair bevoegd om dit businessplan goed te keuren. Dit wijkt af van de richtlijn uit de Nota verbonden partijen van de provincie, waarin is vermeld dat de provincie als aandeelhouder betrokken wil worden bij de totstandkoming of wijziging van de strategie van verbonden partijen. Halfjaarlijks worden de aandeelhouders van Eindhoven Airport NV met een toelichting geïnformeerd over (de voortgang op) het vastgestelde businessplan. Met een belang van 24,5% heeft de provincie in de AvA geen doorslaggevende stem. De provincie zal binnen haar invloedssfeer aandacht blijven vragen voor bezoldiging en diversiteit.

2.5 BOM Holding BV

In 2024 is de nieuwe meerjarenstrategie voor de periode 2025-2028 vastgesteld. PS zijn hierover geïnformeerd met het memo d.d. 4 december 2024.

2.6 Ruimte voor Ruimte Beheer BV / Ruimte voor Ruimte CV (RvR)

Het moment waarop RvR de terugverdienopgave heeft gerealiseerd komt dichterbij. Inmiddels zijn alle RvR-titels planologisch belegd.

Ruimte voor Ruimte Beheer BV zal ook na de realisatie van de terugverdienopgave in worden blijven gezet voor de bijdrage en realisatie van gebiedsontwikkeling. De huidige BV/CV structuur zal worden gewijzigd

naar een vereenvoudigde BV-structuur. Daartoe zullen ook de statuten en de aandeelhoudersinstructie worden aangepast.

Zie ook de Statenmededeling m.b.t. de voortzetting van verbonden partij Ruimte voor Ruimte Beheer BV d.d. 5 november 2024.

Sinds 1 januari 2025 is mevrouw W. (Wendy) Oomes – Franken de nieuwe Algemeen Directeur van Ruimte voor Ruimte.

Door het vertrek van dhr. L. (Leendert) Odijk is er een vacature in de RvC ontstaan. Mevrouw drs. ir. J. (Jessie) Bekkers – Van Rooij is benoemd tot zijn opvolgster. Conform het rooster van aftreden zal de huidige voorzitter, mw. J. (José) Wiebes, per 1 oktober 2025 stoppen als commissaris en voorzitter.

2.7 Business Park Aviolanda BV

In 2023 heeft de AvA een nieuw ondernemingsplan met een vastgoedstrategie vastgesteld, waarin ook de organisatorische gevolgen zijn uitgewerkt. De ontwikkeling van Aviolanda, in samenwerking met Defensie en de ondernemingen en de onderwijsinstellingen op de campus, heeft inmiddels de nodige successen opgeleverd. In 2025 is er de uitdaging om tot uitvoering van het ondernemingsplan te komen, waarbij er aandacht is voor de impact op het ondernemingsplan van de uitspraken van de Raad van State op 18 december 2024 over intern salderen met ongebruikte stikstofruimte. Ook wordt bepaald hoe de financieringsbehoefte, waaronder de herfinanciering van de in 2025 aflopende leningen, kan worden ingevuld. Zie hierover ook Statenmededeling d.d. 17 december 2024.

In de AvA van mei 2024 zijn de nieuwe statuten en bijbehorend convenant door de AvA vastgesteld waarmee de governance weer actueel en toekomstbestendig is. In de AvA van december 2024 is tevens een nieuw RvC-reglement vastgesteld door de AvA, evenals een model voor maatschappelijk verantwoord ondernemen.

2.8 Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB Bank NV)

De governance bij NWB Bank NV voldoet op twee punten niet aan de Nota Verbonden Partijen:

- De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor NWB Bank NV geldt de WNT niet.
- De provincie/aandeelhouders van NWB Bank NV hebben geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van NWB Bank NV.

Met een belang van 0,12% heeft de provincie bij de vaststelling van de bezoldiging geen doorslaggevende stem. De provincie zal binnen haar invloedsfeer aandacht blijven vragen voor bezoldiging en statutaire bevoegdheden.

2.09 BNG Bank NV

De governance bij BNG Bank NV voldoet op twee punten niet aan de Nota Verbonden Partijen:

- De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor BNG Bank NV geldt de WNT niet.
- De provincie/aandeelhouders van BNG Bank NV hebben geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van BNG Bank NV. Conform de statuten dient jaarlijks in de AvA een toelichting op de strategie te worden gegeven.

Met een belang van 0,07% heeft de provincie bij de vaststelling van de bezoldiging geen doorslaggevende stem. De provincie zal binnen haar invloedsfeer aandacht blijven vragen voor bezoldiging en statutaire bevoegdheden.

2.11 Pivotpark Holding BV

Pivot Park bereidt een campus- en vastgoedstrategie voor die naar verwachting in 2025 aan de AvA aangeboden wordt ter vaststelling. Hiermee wordt het punt op de horizon bepaald en wordt helder wat in de komende jaren wel en niet nodig is voor een financieel duurzaam Pivot Park. De strategiebepaling is reed enige tijd onderhanden en op aanwijzing van de aandeelhouders is er nu een adviseur ingeschakeld.

Bij de totstandkoming van de strategie kijkt Pivot Park ook specifiek naar de volwassenheid van de organisatie en wordt in 2025 de governance geactualiseerd. Tevens worden door Pivot Park

voorbereidingen getroffen voor het herfinancieren van de eind 2026 aflopende leningen.

Het verkoopproces van Pivot Park Screening Centre (PPSC) heeft geen resultaat opgeleverd. De marktomstandigheden zijn dermate verslechterd dat tijdens de AvA in december 2024 besloten is om de activiteiten van PPSC te beëindigen. Zie ook het memo hierover aan Provinciale Staten van 17 december 2024.

De vanuit historisch perspectief zwakke financiële performance van Pivot Park Holding B.V. vraagt aandacht en zal naar verwachting vanaf 2025 verbeteren als gevolg van afbouw van de activiteiten van PPSC. De omzet neemt ook toe als gevolg van ingebruikname van nieuwbouw met bijbehorende verhuuropbrengsten.

In de AvA van december 2024 is de heer J. Kusters herbenoemd tot voorzitter van de RvC voor een termijn van één jaar. In 2025 zullen de aandeelhouders een opvolger benoemen. Dan is er ook aandacht voor de gewenste diversiteit, zoals vermeld in de Nota verbonden partijen (ten minste een derde van het aantal leden bestaat uit mannen en ten minste een derde van het aantal leden bestaat uit vrouwen). Momenteel voldoet de RvC daar niet aan (M/V = 3/1).

2.12 Green Chemistry Campus BV (GCC)

GCC verkeert in financiële moeilijkheden en is niet meer nodig om beleidsdoelstellingen van de provincie te realiseren. De provincie wil, evenals medeaandeelhouders gemeente Bergen op Zoom en B.V. REWIN West-Brabant, haar belang in GCC beëindigen met een zorgvuldige afbouw van activiteiten voor haar stakeholders.

In de provinciale begroting 2025 is voor de doorontwikkeling of afbouw €2 mln door Provinciale Staten beschikbaar gesteld; €1 mln in begroting 2025 en €1 mln in een stelpost. Provinciale Staten zijn ook geïnformeerd over de voortgang van deze afbouw via de Statenmededelingen van 16 april 2024 en 10 september 2024 en het Memo gedeputeerde van 18 december 2024.

Voor de kapitaalbreng vanuit de provincie is bij de oprichting van Green Chemistry Campus B.V. een voorziening getroffen van €2,3 miljoen. Dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen.

Omdat het afbouwen van een vennootschap andere competenties vraagt van een directeur, is tijdens de AvA in december 2024 afscheid genomen van de heer J. (Jeroen) de Lange als directeur van GCC. De heer C. (Chris) Schäfer is tijdens deze AvA benoemd als nieuwe directeur van GCC.

De RvC ziet in deze nieuwe fase geen rol meer voor zichzelf weggelegd en alle leden zijn daarom tijdens de aandeelhoudersvergadering van 10 december 2024 afgetreden. Gezien de afbouwfase van de vennootschap zijn de aandeelhouders niet voornemens om voor een beperkte termijn andere leden voor de RvC te werven. Het niet hebben van een RvC wijkt af van de in de Nota verbonden Partijen opgenomen richtlijn.

2.13 Groen Ontwikkelfonds Brabant BV

De opdracht van de provincie aan Groen Ontwikkelfonds Brabant BV heeft een looptijd tot en met 2027. In oktober 2022 is door Provinciale Staten het Beleidskader Natuur vastgesteld (Statenvoorstel 57/22A), waarin onder meer is opgenomen dat de provincie de realisatie van EVZ's wil afronden in 2035 en de opgave voor de inrichting van NNB in 2030. GS hebben in 2024 besloten om de looptijd van het Groen Ontwikkelfonds Brabant BV te verlengen zodat deze aansluit op de termijnen uit het beleidskader. Zie ook Statenmededeling Verlenging Groen Ontwikkel Fonds Brabant d.d. 2 december 2024.

In 2025 zal het Groen Ontwikkelfonds worden geëvalueerd.

2.14 NV Monumenten Beheer Brabant

Op het onderdeel Beleid is de kleurcode rood toegekend, omdat ons erfgoedbeleid niet is gericht op de eigendom van monumentale panden. Dit vraagt om het maken van een keuze over de toekomst van NV Monumenten Beheer Brabant en momenteel loopt er een proces om te komen tot een duurzame toekomst voor de monumentale panden. Hierbij wordt een verbinding gezocht met de erfgoeddoelen uit het Beleidskader Levendig Brabant en die van de immunisatieportefeuille.

De portefeuille van Monumenten Beheer Brabant bestaat uit 11 monumentale panden, die deels worden

verhuurd. Bij deze panden is sprake van een investeringsbehoefte i.v.m. achterstallig onderhoud en een verduurzamingsopgave. Voor een goed en duurzaam beheer is het beter om de panden onder te brengen bij een grotere monumentenbeheerorganisatie in plaats van een aanvullende investering te doen door de aandeelhouders. Dit beperkt ook het risico van de aandeelhouders. Het voornemen van de provincie Noord-Brabant is daarom om de aandelen in Monumenten Beheer Brabant over te dragen aan de monumentenbeheerorganisatie BOEi. Zie Statenmededeling d.d. 14 januari 2025.

De kleurcode rood op het onderdeel financiën is toegekend in verband met het onzekere toekomstperspectief en de, reeds eerder, voor deze deelneming getroffen voorziening van €2.058.000 in de provinciale jaarrekening (gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen).

2.15 Brabant Startupfonds BV

In 2024 is het Brabant Startupfonds geëvalueerd, zowel op de governance-aspecten als het bereiken van de publieke doelen van de verbonden partij. Op 10 december is een Statenvoorstel om de evaluatie vast te stellen voorgelegd aan Provinciale Staten.

Het bestuur van de vennootschap bestaat uit een CEO en CFRO. Beide worden ingevuld door een man en daarmee wordt niet voldaan aan de gewenste verhouding, zoals vermeld in de Nota verbonden partijen (1/1). Bij een mutatie in het bestuur zal er aandacht zijn voor diversiteit.

2.16 BrabantRing BV

BrabantRing BV bevindt zich in de oprichtingsfase. In 2024 zijn de governance afspraken gemaakt en is door de provincie een financiering verstrekt aan BrabantRing BV. In het eerste half jaar van 2025 zal de vennootschap haar eerste operationele activiteiten opstarten en wordt de technische ontvlechting van medeaandeelhouder en dienstverlener BRE-EFX gerealiseerd. Na deze ontvlechting is BrabantRing volledig operationeel en is er de uitdaging om tot een winstgevende bedrijfsvoering te komen.

In 2025 zal een nieuwe RvC worden geworven. Naar verwachting start deze RvC na de technische ontvlechting, in de tweede helft van 2025.

2.17 Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV

Ontwikkelmaatschappij gebiedsontwikkeling Fellenoord BV is op 1 maart 2024 opgericht. Op de AvA van 27 juni 2024 zijn in het kader van goede governance onder andere het bestuursreglement en het RvC-reglement vastgesteld. De profielschets van de RvC moet nog worden aangepast omdat de RvC bij oprichting van 3 naar 5 leden is uitgebreid.

In het kader van de uitvoering van het 'Convenant Rijk en regio investeringen in ondernemingsklimaat microchipsector' worden er gesprekken gevoerd om de realisatie van de woningbouw te versnellen. In dat kader verkennen het Rijk en de aandeelhouders ook de mogelijkheid van een participatie van het Rijk in de ontwikkelingsmaatschappij.

3. Stichtingen en verenigingen

	naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Binnen kaders Nota VP
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	Kwaliteit Openbaar Bestuur			Monitorend	
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies HNP (vereniging)	Kwaliteit Openbaar Bestuur			Monitorend	
3.3	Stichting Brabant C Fonds	Cultuur, Sport & Erfgoed			Actief	

3.4	Stichting Beheer Museum Kwartier	Cultuur, Sport & Erfgoed			Actief	
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	Cultuur, Sport & Erfgoed			Actief	
3.6	Stichting COO BIC	Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	

3.3 Stichting Brabant C Fonds

Op het onderdeel Beleid is de kleurcode oranje toegekend omdat 2025 voor Brabant C een transitiejaar is, waarin Brabant C naast het afronden van de uitvoering van de provinciale subsidieregeling in mandaat ook een publiek- private samenwerking aangaat met ASML en verdere publiek-private samenwerking verkent conform het Bestuursakkoord. GS werken de publiek-private samenwerking verder uit conform de (financiële) kaders die de perspectiefnota meegeeft.

De huidige inzet, waarbij Brabant C op basis van mandaat namens de provincie paragraaf 11 t/m 13 van de Subsidieregeling hedendaagse cultuur Noord-Brabant uitvoert, loopt af omdat er na 1-1-2025 geen subsidie meer kan worden aangevraagd. Brabant C is in 2025 nog wel belast met de afhandeling van lopende subsidiedossiers (waaronder voortgangsrapportages en vaststellingen).

3.4 Stichting Beheer Museumkwartier

Op het onderdeel Beleid is de kleurcode rood toegekend, omdat de provincie per 29 september 2023 het gebouw van het Design Museum heeft gekocht van de gemeente Den Bosch, en daarmee nu al het vastgoed in het Museumkwartier in eigendom van de provincie is gekomen. Uit intern onderzoek is gebleken dat er geen zwaarwegende redenen meer zijn om de Stichting in stand te houden. Zie Statenmededeling 26 maart 2024. De Stichting voert vanaf 1 januari 2025 geen activiteiten meer uit en zal medio april 2025 worden ontbonden. Het vastgoed wordt inmiddels beheerd door de provinciale organisatie.

3.5 Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant

In 2024 is de koerswijziging van 2021 van het LOF geëvalueerd. Deze evaluatie is met een Statenvoorstel in februari 2025 voorgelegd aan PS ter vaststelling. Op basis van de verbeterpunten die uit de evaluatie naar voren zijn gekomen is de oranje kleurcode op het onderdeel Governance toegekend. Zie ook het Memo aan Provinciale Staten over de evaluatie Leisure Ontwikkel Fonds.

3.6 Stichting Campus Ontwikkelings Organisatie (COO) BIC

Op 11 november 2024 is dhr. H. (Huub) Smulders aangetreden als directeur van de COO BIC ter vervanging van de interim-directeur, dhr. C. (Chris) Karmann.

4. Overige verbonden partijen

		Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Binnen kader s Nota VP
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	Natuur en Milieu			Actief	

4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen

De provincie staat garant voor een eventueel negatieve egalisereserve bij de gesloten stortplaatsen. De voorziening van de provincie wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van de meest recente informatie.

De waarde van de egalisereserve per 30 november 2024 bedraagt negatief € 4.526.335.

De reden hiervan is dat in 2022 het nettoresultaat van de belegde voorziening gesloten stortplaatsen in het Nazorgfonds samen met een gedeeltelijke onttrekking uit de egalisereserve onvoldoende is om de verplichte jaarlijkse oprenting (5,06%) van de voorziening mogelijk te maken. Op 31 december 2022 was

de waarde €6.830.328 negatief. In 2023 en 2024 is dus een deel van het verlies van 2022 ingelopen. Vanwege het relatief hoge tekort per eind 2024 staat het stoplicht voor Financiën net als in 2023 op rood.

Lijst van verbonden partijen

1. Gemeenschappelijke regelingen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats		Bestuurlijk Belang	Aandeel
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	Moerdijk	Smeulders/Van Gruijthuijsen	Lid bestuur bedrijfsvoering organisatie	50,0%
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	Eindhoven	Programmaraad	Lid programmaraad	50,0%
1.3	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant	Tilburg	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	39,0%
1.4	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant	Eindhoven	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	35,0%
1.5	Omgevingsdienst Brabant Noord	's-Hertogenbosch	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	39,0%
1.6	De Hollandse Waterlinie	Utrecht	Maes*	Lid van Gemeenschappelijk Orgaan	10 %
1.7	BGTS Geopark Schelde Delta	Middelburg	Boelema*	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	19,2 %

* = Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

X €1000

Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01- 2024	Eigen vermogen per 31-12- 2024*	vreemd vermogen per 01-01-2024*	vreemd vermogen per 31-12-2024*
1.1 Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)		280.000.000**	97.265	97.265	212.476	212.476
1.2 Zuidelijke Rekenkamer			(4)	(4)	244	244
1.3 Omgevingsdienst Midden- en West Brabant			4.756	4.756	8.961	8.961
1.4 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant			2.841	2.841	7.760	7.760
1.5 Omgevingsdienst Brabant Noord			9.262	9.262	12.329	12.329
1.6 De Hollandse Waterlinie			849	849	0	0
1.7 BGTS Geopark Schelde Delta			-	-	-	-

* De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

** De provincie en gemeente Moerdijk staan voor ieder 50-50 van het genoemde bedrag garant (gelijk aan de deelname in de Gemeenschappelijke Regeling).

2. Vennootschappen en coöperaties

Belang

X €1000

Naam	vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar/inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Boek waarde

2.1	Enexis NV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Maes	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC / lid AHC	30,8%	46.144	-	46.144	-
2.2	CSV Amsterdam BV	's-Hertogenbosch	Smeulders*	Stemrecht / lid AHC	30,8%	6	-	6	6
2.3	Brabant Water NV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Boelema	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC / lid AHC	31,6%	88	-	88	-
2.4	Eindhoven Airport NV	Eindhoven	Van Gruijthuijsen / Smeulders	Stemrecht / voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC	24,5%	1.112	-	556	-
2.5	BOM Holding BV	Tilburg	Smeulders/van Gruijthuijsen	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC	100%	1	50.827	50.828	50.828
2.6a	Ruimte voor Ruimte Beheer BV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Dirken	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	100%	30	89	119	111
2.6b	Ruimte voor Ruimte II CV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Dirken	Stemrecht/	99%	1.485	24.457	25.943	24.498

				Commanditair vennoot					
2.7	Business Park Aviolanda BV	Woensdrecht	Smeulders/van Gruijthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	80%	11	8.997	9.008	9.008
2.8	Nederlandse Waterschapsbank NV	's-Gravenhage	van Gruijthuijsen*	Stemrecht	0,12%	22	-	8	-
2.9	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	's-Gravenhage	van Gruijthuijsen*	Stemrecht	0,07%	100	-	100	-
2.10	ZEH NV (voorheen PZEM NV)	Middelburg	Smeulders*	Stemrecht	0,05%	4	-	4	-
2.11	Pivotpark Holding BV	Oss	Smeulders/ van Gruijthuijsen	Stemrecht	70,7%	20	6.282	6.302	6.302
2.12	Green Chemistry Campus BV	Bergen op Zoom	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	60%	11		2.311	2.300
2.13	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	's- Hertogenbosch	Smeulders/ Roijackers	Stemrecht	100%	-	-	-	-
2.14	N.V. Monumenten Beheer Brabant	's- Hertogenbosch	Smeulders / Maes	Stemrecht	72%	2.058	-	2.058	2.058

2.15	Brabant Startup Fonds BV	Tilburg	Smeulders/Van Gruijthuijsen	Stemrecht	100%	-	-	-	-
2.16	BrabantRing BV	Eindhoven	Smeulders/Van Gruijthuijsen	Stemrecht	30,20%	1	696	697	697
2.17	Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV	Eindhoven	Smeulders/Van Gruijthuijsen	Stemrecht	50%	-	-	-	-

* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

X €1000

	Naam	Lening per 31- 12-2024	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2024*	Eigen vermogen per 31-12 2024*	Vreemd vermogen per 1-1 2024*	Vreemd vermogen per 31-12 2024*	Resultaat 2024 na belasting*	Netto Dividend ontvangen in 2024 over 2023
2.1	Enexis NV	159.490		5.320.000	5.406.000	5.320.000	5.724.000	122.000**	11.158
2.2	CSV Amsterdam BV			84	84	64	64	-126	0
2.3	Brabant Water NV			699.235	699.235	618.615	618.615	9.213	0
2.4	Eindhoven Airport NV			133.626	133.626	30.187	30.187	19.193	1.431
2.5	BOM Holding BV	107.055		91.008	91.008	253.858	253.858	-541	0

2.6a	Ruimte voor Ruimte Beheer BV		734	734	261	261	57	0
2.6b	Ruimte voor Ruimte II CV		26.337	26.337	5.968	5.968	2.587	0
2.7	Business Park Aviolanda BV	12.849	13.435	13.435	20.785	20.785	60	0
2.8	Nederlandse Waterschapsbank NV	50.000	2.058.000	2.058.000	82.677.000	82.677.000	58.100**	75
2.9	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	49.800	4.709.000	4.709.000	120.850.000	120.850.000	158.000**	86
2.10	ZEH NV		1.721.885	1.721.885	580.461	580.461	104.548	251
2.11	Pivotpark Holding BV	57.524	14.477	14.477	73.263	73.263	-3.115	0
2.12	Green Chemistry Campus BV		753	753	126	126	15	0
2.13	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV		0	0	7.328	7.328	0	0
2.14	N.V. Monumenten Beheer Brabant	8.032	-/- 2.178	-/- 2.178	8.686	8.686	-/-2.756	0
2.15	Brabant Startup Fonds BV	15.250	0	0	22.188	22.188	0	0
2.16	BrabantRing BV	450	752	752	454	454	-425	0

2.17	Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV	nb	nb	nb	nb	nb	0

*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

** Halfjaarresultaat 2024

3. Stichtingen en verenigingen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar/inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	's-Gravenhage	Boelema*	Lid van het bestuur	10,89%
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	Brussel	Van Gruijthuijsen*	Lid van het bestuur	8,33%
3.3	Stichting Brabant C Fonds	Tilburg	Smeulders/ Maes	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	100%
3.4	Stichting Beheer Museum Kwartier	's- Hertogenbosch	Smeulders/ Maes	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	100%
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	Oisterwijk	Smeulders/ Maes	lid van de raad van deelnemers.	50%
3.6	Stichting COO BIC	Eindhoven	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Lid van de raad van advies en lid raad van deelnemers	50%

*Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

Bedragen in €1000

Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2024*	Eigen vermogen per 31-12-2024*	Vreemd vermogen per 01-01-2024*	Vreemd vermogen per 31-12-2024*
3.1 Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)		120	9.393	9.393	38.269	38.269
3.2 Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)			620	620	197	197
3.3 Stichting Brabant C Fonds			419	419	9.405	9.405
3.4 Stichting Beheer Museum Kwartier			100	100	639	639
3.5 Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant			5.112	5.112	4	4
3.6 Stichting COO BIC			nb	nb	nb	nb

De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recent gepubliceerde (half)jaarcijfers.

4. Overige verbonden partijen

Belang

Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel

4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	's-Hertogenbosch	Van Gruijthuijsen / Roijackers	GS vormen Algemeen Bestuur, twee gedeputeerde vormen Dagelijks Bestuur	100%

Vermogensstructuur en resultaat

X €1000	Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01- 2024*	Eigen vermogen per 31-12- 2024*	Vreemd vermogen per 01-01-2024*	Vreemd vermogen per 31-12-2024*
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen			90.189	90.189	32.131	32.131

De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recent gepubliceerde (half)jaarcijfers

5. Investeringsfondsen voor Brabant

Fonds*	Fondsomvang ingebracht door provincie x €1 mln	Looptijd t/m	Revolverendheid	Multiplier	Portefeuille
5.1 Innovatiefonds Brabant**	135	2037	Nominaal	≥ 3	Van Gruijthuijsen
5.2 Energiefonds Brabant**	60	2037	Nominaal	≥ 4	Maes
5.3 Brabant C fonds	36	2024	Beperkt	≥ 3	Maes

5.4	Groen Ontwikkelfonds voor Brabantse natuur	209,1	2027	Niet of nauwelijks	≥ 2	Roijackers
5.5	Leisure Ontwikkel fonds Brabant	5	2027	Beperkt (33-66%)	≥ 2	Maes
5.6	Brabant Startup Fonds	20	2033	50%	≥ 3	Van Gruijthuijsen

* Zie bijlagenbundel jaarrekening 2024 voor aanvullende fondsinformatie

** Het beheer van het Innovatiefonds en het Energiefonds vindt plaats door verbonden partij BOM Holding BV

Ontwikkelbedrijf en grondbeleid

Ontwikkelbedrijf

Het Ontwikkelbedrijf draagt bij aan de realisatie van verschillende provinciale beleidsdoelstellingen. Bij de projecten van het Ontwikkelbedrijf gaat het om het daadwerkelijk mogelijk maken van de beoogde (her)ontwikkeling. Om dit mogelijk te maken, heeft het Ontwikkelbedrijf verschillende instrumenten tot haar beschikking, waaronder de aankoop van grond of gebouwen, participatie in een project of deelneming en het verstrekken van een lening of garantstelling vanuit het investeringskrediet.

Het Ontwikkelbedrijf heeft de laatste jaren meer kennis en ervaring opgedaan in de samenwerking met lagere overheden en marktpartijen wanneer het gaat om projecten in het ruimtelijke fysieke domein. Zij weet waar de kennis en toegevoegde waarde van de (markt)partijen zit, wat de provinciale beleidsinzet is en op welke wijze deze kan worden verbonden met de doelen van andere partijen. Maar ook hoe een samenwerking daadwerkelijk tot stand kan worden gebracht om tot succesvolle invulling te komen van het project en bijbehorende ambitie. Met andere woorden: van procesmanagement tot dealmaking en realisatie.

De verkenningen en projecten waar het Ontwikkelbedrijf bij betrokken is, worden met de ontwikkelprogramma's in kwestie per definitie integraal aangevlogen. Belangrijke thema's waarin het Ontwikkelbedrijf actief is, zijn bijvoorbeeld campussen en werklocaties, erfgoed, energie, ondermijning en binnenstedelijke gebiedsontwikkeling. Het Ontwikkelbedrijf is ook inzetbaar voor nieuwe thema's, welke voortkomen uit het Bestuursakkoord 2023-2027 en de uitwerking daarvan in de provinciale uitvoeringsagenda's. Daarmee heeft het Ontwikkelbedrijf een prominente rol gekregen als het gaat om het realiseren van de doelen uit het Bestuursakkoord en het versterken van de uitvoeringskracht.

Provinciaal grondbeleid

Met de inzet van het Provinciaal grondbeleid beoogt de provincie (tijdig) gronden (en gebouwen) beschikbaar te krijgen voor realisering van door haar beoogde doelen. Het bereiken van de maatschappelijke doelstelling staat hierbij voorop. Onze inzet is om tegen marktconforme prijzen deze doelen te bereiken. De wettelijke kaders en de mate van het bereiken van de doelstelling zijn hierin leidend. De provincie voert grondbeleid uit door publiekrechtelijk regulerend optreden en door zelf privaatrechtelijk te verwerven, ontwikkelen en verkopen van gronden of vastgoed. Waar nodig gebeurt dit ook anticiperend en via participaties zoals deelnemingen in externe ontwikkelmaatschappijen (zoals de Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte, Aviolanda en Pivot Park). De verschillende vormen kennen verschillende voor- en nadelen en risicoprofielen. Per situatie wordt de afweging gemaakt over de toe te passen vorm en uitvoeringswijze.

Resultaten van het Ontwikkelbedrijf

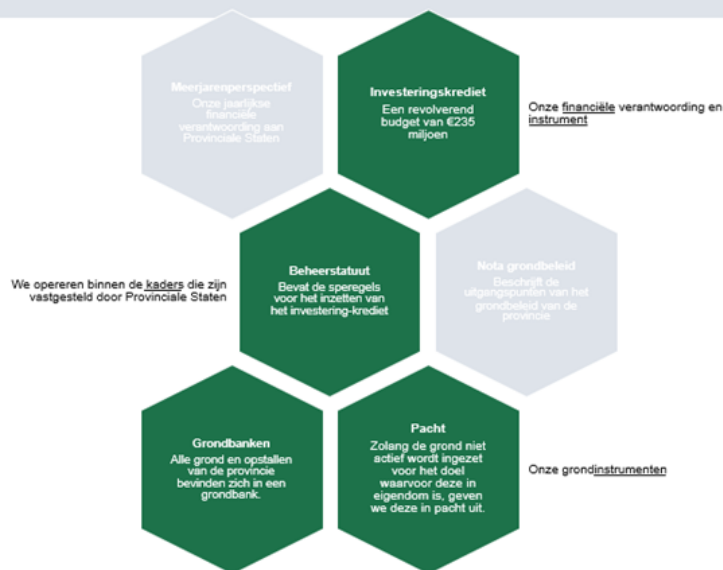
Het programma Majeure Projecten & Ontwikkelbedrijf (MPO) draagt als realisatieprogramma met grond, gebouw- en gebiedsontwikkeling bij aan alle maatschappelijke opgaven van Brabant. In het Meerjarenperspectief 1 juli 2024 verantwoordden wij aan Provinciale Staten de inzet van onze belangrijkste instrumenten: het investeringskrediet en de grondbanken. In bijlage 2 (Factsheets verkenningen en projecten) en bijlage 4 (factsheets grondbanken) hebben we op projectenniveau onze bijdrage in Brabant inzichtelijk gemaakt.

Daarnaast hebben we in 2024 een bijdrage geleverd aan het vergroten van de uitvoeringskracht van onze organisatie. Enerzijds verkennen we de mogelijkheden rondom het verruimen van het investeringskrediet. Parallel hieraan loopt het proces van de actualisatie van het Beheerstatuut. Anderzijds onderzoeken we hoe we het instrument grond(banken) toekomstbestendig kunnen inrichten met specifieke aandacht voor meer grip op ruilgronden. We hebben hierbij oog voor de kaders in de Nota Grondbeleid (en actualiseren

deze indien noodzakelijk).

De eerder omschreven ontwikkelingen rondom het versterken van de uitvoeringskracht (en de onderlinge samenhang) zijn in onderstaande infographic in beeld gebracht. De samenwerking in de uitvoering en de optimalisatie daarvan blijft ook voor 2025 aandacht vragen. De casussen worden steeds complexer en de oplossingen bestaan vaak uit een mix van instrumenten. Hierbij hebben meerdere programma's een deel van de puzzel in handen. Met name de doorontwikkeling van proces en/of projectregie vraagt hierbij onze aandacht.

Wat ontwikkelen we door (in 2025)?

Op operationeel vlak hebben we het volgende bereikt:

- Bij de erfgoedcomplexen springen met name de doorontwikkeling van de Dongencentrale en de verkoop van het moederhuis in Dongen eruit.
- Voor de stedelijke transformaties zijn, naast vervolgstappen binnen lopende verkenningen, nieuwe verkenningen met de betrokken gemeenten gestart. Daarnaast hebben we met de gemeente Breda stappen gezet in de planontwikkeling en de participatie met de omgeving voor 't Zoet in Breda. Bij Internationale KnoopXL Eindhoven lag in 2024 de focus op de inrichting van de (financiële) governance.
- Verder kunnen we terugblikken op diverse succesvolle financieringen van onder andere de Dongencentrale te Geertruidenberg, The Chocolate Factory (in Veghel), Aviolanda Body Hangar te Woensdrecht, Kasteel Gemert en de herfinanciering van het Monumentenfonds Brabant.
- Er zijn gronden aangekocht en verkenningen uitgevoerd voor (toekomstige) grondposities voor de strategische grondbank, natuurinclusieve landbouw, Natuurnetwerk Nederland, Natura 2000-gebieden, grondruilfonds de Peelvenen en de graasdierhouderijregeling.
- Daarnaast zijn een groot aantal overeenkomsten afgerond met agrariërs inzake de piekbelastersregeling.

Portefeuille Ontwikkelbedrijf

Financieel gezien ziet het boekwaardeverloop van de portefeuille over de ingezette instrumenten van het Ontwikkelbedrijf er als volgt uit.

Instrument	Boekwaarde per		Mutatie
	1-1-2024	31-12-2024	
Deelnemingen	9.008.160	9.008.160	
Grond	66.865.102	70.107.958	3.242.856
Leningen/garantstellingen	81.990.836	89.048.534	7.057.698
Totaal			

Grond

Omschrijving (toelichting)

De mutaties binnen grond hebben met name te maken met de aankoop van gronden te Uden aan de Kastanjeweg-Oost voor € 3,3 miljoen.

Binnen de categorie gronden en opstallen is in onderstaande tabel aangegeven welke projecten er in exploitatie BIE (Bouwgrond In Exploitatie) zijn.

Excel-tabel

Project	Boekwaarde 1-12-2024	Vermeerdering	Vermindering	Boekwaarde 31-12-2024	Voorziening	nog te maken kosten	Nog te realiseren opbrengsten	Resultaat nominaal	Resultaat contant waarde
Ruimte voor Ruimte:									
Aarle Rixtel, Opstal 6	553.846	10.376	515.159	49.063			49.063		
Esch, De Ruiting 2	464.690	158		464.848			464.848		
Cultuurhistorisch Erfgoed:									
Geertruidenberg, Dongecentrale	1.624.390	795.501	173.281	2.246.610			2.246.610		
Dongen, Moederhuis Franciscanessen	708.023	356.413	1.064.436	0			0		
Bedrijventerreinen									
Moerdijk, Logistiek Park Moerdijk	1.260.870	1.741.116	1.357.622	1.644.365		254.776	1.899.141		
Landgoed ontwikkeling									
Strijbeek, Markhoeve	1.684.561	104.762	113.476	1.675.847		179.030	1.854.877		
Totaal	6.296.380	3.008.326	3.223.974	6.080.733	0	433.806	6.514.539	0	0

Leningen

Omschrijving (toelichting)

Er is voor € 10,2 miljoen aan nieuwe geldleningen verstrekt. Daarnaast is aan aflossing € 3,2 miljoen en aan rente € 2,2 miljoen ontvangen. De rente, is conform besluit, voor € 0,83 miljoen vrijgevallen naar algemene middelen, € 0,53 miljoen gestort in de algemene risicoreserve ten behoeve van de risicoafdekking van de geldleningen aan het Pivotpark en € 0,83 miljoen in de risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf. In onderstaande tabel is de lening portefeuille van het Ontwikkelbedrijf nader gespecificeerd.

Excel-tabel

Thema	Project	1-1-2024	verstrekking	aflossing	rente	31-12-2024
Cultuurhistorie	Oosterhout, Catharinadal	2.740.841	0	0	0	2.740.841
	Veghel, The Chocolate Factory	5.500.000	2.800.000	0	118.504	8.300.000
	Oisterwijk, KVL	1.222.792	0	26.020	30.570	1.196.772
	Oisterwijk, EKWC	4.502.282	0	0	40.632	4.502.282
	Brabant, herfinanciering Monumentenfonds	4.483.767	1.260.000	136.543	92.546	5.607.224
	Breda, Brouwhuis	953.292	0	68.500	24.737	884.792
	Kasteel Gemert	0	4.500.000	0	234.253	4.500.000
	Overloon, oorlogsmuseum	2.500.000	0	0	50.000	2.500.000
	Nuenen, Vincente van Gogh	2.467.918	0	25.085	45.571	2.442.832
Economisch Vestigingsklimaat	Breda, Nieuwstraat	3.600.000	0	400.000	108.800	3.200.000
	Eindhoven, De kazerne Klein Paradijs	850.000	0	850.000	-12.750	0
	Oss, Slow Care St. Elzeneindhuis	1.658.448	0	103.927	36.771	1.554.521
	Tilburg, Kempentoren Spoorpark	273.750	0	18.250	2.738	255.500
	Geertruidenberg, Dongencentrale lening Boei	750.000	375.000	60.000	16.471	1.065.000
Ondermijning	Geertruidenberg, jachthaven Hermenzeil	1.500.000	0	0	0	1.500.000
Energie	Breda, Klaverspoor project windpark A16	9.304.737	0	572.089	204.552	8.732.648
Wonen	Eindhoven, Rezone buurtschap 't Veld	440.153	200.000	37.379	14.134	602.774
	Vlijmen, Butterfly effect	300.000	0	0	7.500	300.000
Kennis economie	's-Hertogenbosch, Spark Campus Lab XXL	1.225.000	0	0	0	1.225.000
	Oss, Pivot Park, hypotheaire lening	10.000.000	0	0	200.548	10.000.000
	Oss, Pivot Park, renteloze lening	2.500.000	0	0	0	2.500.000
	Oss, Pivot Park, gebouw Panther	10.025.817	0	614.631	332.581	9.411.186
Bedrijventerreinen	Woensdrecht, Aviolanda, gebouw P3	352.927	0	0	15.882	352.927
	Woensdrecht, Aviolanda, Hal 3	120.000	0	0	5.400	120.000
	Woensdrecht, Aviolanda	1.100.000	0	0	21.450	1.100.000
	Woensdrecht, Aviolanda Body Hangar	10.441.362	501.104	270.599	600.569	10.671.868
	Woensdrecht, Aviolanda gebouw Pionier	0	604.616	0	4.616	604.616
	Nuenen, herpr.bedrijventerrein stedelijk gebied Eindhoven	2.093.000	0	0	0	2.093.000
Glastuinbouw	Deurne, cessie vordering CV Glastuinbouw N. Prinsenland	1.084.752	0	0	0	1.084.752
Totaal		81.990.837	10.240.720	3.183.023	2.196.073	89.048.534

Investeringskrediet en risicoreserve Ontwikkelbedrijf

Investeringskrediet

De resterende ruimte in het investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf bedraagt ultimo 2024 € 54 miljoen. Deze is bepaald op basis van alle voorzienbare informatie en verwachtingen naar de toekomst toe per 31 december 2024. Bij de bepaling van de resterende ruimte is rekening gehouden met de geraamde toekomstige inkomsten en uitgaven van alle projecten en zijn de afgegeven garantstellingen volledig meegenomen.

De inzet van het investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf om provinciale doelen uit het bestuursakkoord mogelijk te maken is evident een succes. De omvang van het krediet inclusief de risicoreserveringen voor nieuwe projecten.

Reserves en voorzieningen

Omschrijving (toelichting)

In onderstaande tabel zijn een specificatie opgenomen van de risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten van het Ontwikkelbedrijf.

De risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten worden afgedekt door de Risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf. Per 31-12-2024 bedraagt het totale saldo hiervan € 62,4 miljoen. Dit is onderverdeeld in een risicoreservering van € 30,4 miljoen en een voorziening van € 32,0 miljoen. Beide voor de bestaande lopende projecten. Daarnaast resteert er een vrije ruimte van € 16,1 miljoen, ten behoeve van toekomstige risico's op bestaande en nieuwe projecten van het Ontwikkelbedrijf. Naast bovengenoemde reserveringen en voorzieningen heeft het Ontwikkelbedrijf een reserve Verkenningen, waaruit plankosten en bovenmatige risico's voor stedelijke transformatieprojecten en verkenningen worden afgedekt die niet via een (grond-) exploitatie kunnen worden terugverdiend. In 2024 zijn de kosten voor verkenningen van de stedelijke transformatie projecten, zoals Eindhoven Internationale knoop XL, Helmond centrumzone, CSM-terrein te Breda en huur werkplaats de Gruyter is per saldo € 1 miljoen, ten laste van deze reserve gebracht. Het saldo van deze Verkenningenreserve bedraagt ultimo 2024 € 3,6 miljoen.

Alle kosten en baten van projecten, die conform de BBV niet mogen worden geactiveerd, worden verantwoord via de egalisatiereserve van het Ontwikkelbedrijf, waardoor dit in de jaarrekening geen budgettaire effecten heeft. In 2024 is het exploitatieresultaat € 0,01 miljoen positief. Dit positieve resultaat is gestort in deze reserve.

Excel-tabel

Risicoreserve Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2024	Mutatie 2024	Saldo 31-12-2024
02 Ruimte	Bedrijventerreinen	deelneming: kapitaalbreng	9.008.160		9.008.160
	Glastuinbouw	projecten	3.541.995	2.913.737	6.455.732
	Grote Erfgoedcomplexen	projecten	534.000	428.000	962.000
		geldleningen	5.990.449	-28.500	5.961.949
	Kenniseconomie	projecten	110.000		110.000
	Werklocaties	geldlening	2.500.000		2.500.000
		projecten	273.091	80.360	353.451
	Stedelijke transformatie	projecten		840.000	840.000
	Ondermijning	projecten	1.500.000		1.500.000
	Cultuur	projecten	300.000	-300.000	
		geldleningen	684.701		684.701
	Economisch Vestigingsklimaat	geldlening	1.225.000	-1.225.000	
	Energie	geldlening		794.388	794.388
	Wonen	geldlening	141.403	59.017	200.420
	Landgoedontwikkeling	projecten	283.878	-104.847	179.030
	Grondbank de Peelvenen	projecten	800.000		800.000
Subtotaal afgedekt			26.892.677	3.457.155	30.349.831
Subtotaal resterende ruimte voor risicoafdekking			16.860.095	-756.613	16.103.482
Totaal			43.752.772	2.700.541	46.453.313

Voorzieningen Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2024	Mutatie 2024	Saldo 31-12-2024
02 Ruimte	Glastuinbouw	projecten	18.935.298	-1.298.532	17.636.766
	Ondermijning	geldlening	1.350.000		1.350.000
	Grote Erfgoedcomplexen	geldlening	2.740.841		2.740.841
	Economisch vestigingsklimaat	geldlening	850.000	375.000	1.225.000
	Stedelijke transformatie	projecten	8.410.000	657.500	9.067.500
Totaal			32.286.139	-266.032	32.020.107

Egalisatiereserve Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2024	Mutatie 2024	Saldo 31-12-2024
02 Ruimte	Diverse	projecten	326.499	109.590	436.089
Totaal			326.499	109.590	436.089

Risicoreserve Ontwikkelbedrijf

Reserve Verkenningen

Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2024	Mutatie 2024	Saldo 31-12-2024
02 Ruimte	Stedelijke transformatie	project risico's	819.717	-664.744	154.973
	Verkenningen	projecten	3.802.108	-307.260	3.494.848
Totaal			4.621.826	-972.004	3.649.822

Weerstandsvermogen

In deze berekeningssystematiek wordt uitgegaan van de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandsvermogen: de weerstandsratio.

In deze berekening houden we vast aan de concern breed gedragen systematiek van het werken met een weerstandsratio binnen een bandbreedte van 0,75 en 1,25. We gaan alleen niet enkel de risicoreserveringen, maar ook de voorzieningen, inclusief een deel van de vrije ruimte van de risicoreserve, opnemen in de bepaling van de weerstandsratio van het Ontwikkelbedrijf.

In de berekening van de weerstandsratio nemen we daarom het volgende mee:

- Risicoreserveringen van de projecten binnen de risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf;
- Voorzieningen van de projecten;
- De vrije ruimte van de risicoreserve;
- Een deel van de vrije ruimte van het investeringskrediet, ter hoogte van 20% van het resterend investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf. Het percentage van 20% betreft een verwachting van de omvang van de, voornamelijk nacalculatorische risico's, die af te dekken zijn door het Ontwikkelbedrijf.

De weerstandratio wordt dan met de volgende formule bepaald:

$$\frac{\text{risicoreserveringen projecten} + \text{voorzieningen} + \text{vrije ruimte risicoreserve}}{\text{risicoreserveringen projecten} + \text{voorzieningen} + 20\% \text{ van het vrije investeringskrediet}}$$

Het benodigde weerstandsvermogen is bepaald op basis van alle voorzienbare informatie en verwachtingen per 31 december 2024. Op basis van deze berekeningssystematiek komt de ratio uit op 1,07 % (per 31-12-2024) en is voldoende om risico's binnen het Ontwikkelbedrijf op te vangen. De ratio valt binnen de vastgestelde bandbreedte van 0,75% - 1,25% van de weerstandsratio.

Grondbanken en stimuleringsregelingen

Woningbouwstimuleringsmaatregelen

Een specifiek taak voor het ontwikkelbedrijf is het uitvoeren van de stimuleringsmaatregelen woningbouw die in 2009 zijn vastgesteld. Op de resterende nog lopende maatregel Startersleningen is in 2024 € 0,5 miljoen afgelost. Ultimo 2024 is het saldo van de uitstaande leningen bij SVN € 3,3 miljoen.

Natuurnetwerk Brabant (NNN)

Conform de doelstellingen zoals opgenomen in beleidskader natuur 2023 wordt t/m 2027 in totaal circa 15.000 ha natuurnetwerk en 1.325 ha Ecologische Verbindingszones gerealiseerd. Hiertoe zijn in 2024 158

ha NNN (ruil-)gronden gekocht en 223 ha verkocht. Dat betrof de Westelijke Langstraat, De Peelvenen, Kempenland-West, Groote Heide-Leenderbos door de provincie, daarbuiten door het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB), in samenspraak met de Manifestpartners en overige partijen. Ultimo 2024 omvat de voorraad van NNB gronden een boekwaarde voor gronden en opstallen van € 88,1 miljoen.

Natuurinclusieve Landbouw

De provincie biedt mogelijkheden aan veehouders die willen omschakelen van reguliere naar een natuur inclusieve bedrijfsvoering. Daarnaast biedt de provincie mogelijkheden voor een aanvullend areaal aan landbouwgrond onder voorwaarde dat deze natuur inclusief wordt beheerd en in erfpacht uitgegeven (sale- en lease back constructie).

In 2024 is voor deze regeling er 86 ha grond gekocht met een boekwaarde ultimo 2024 van € 12 miljoen. Grondbank de Kempen en de Pielis

De doelstelling van grondbank de Kempen is het opzetten en uitvoeren van projecten, die private investeringen koppelen aan het verbeteren van de kwaliteit van de Kempen (ecologische- en ruimtelijke kwaliteit, leefbaarheid en culturele identiteit). Ondernemers en gemeenten staan hiervoor via de Stichting Kempenland aan de lat. De provincie heeft in 2020 dit ondersteunt door via een revolverend investeringskrediet van maximaal € 13,9 miljoen gronden en opstallen te kopen en te verkopen. Ultimo 2024 is de boekwaarde van deze grondbank € 2,4 miljoen en de risicoreserve bedraagt € 0,75 miljoen. De Agrarische Natuurvereniging de Pielis beheert een natuurzone van circa 25 ha langs de Goorloop in de Pielis. De provincie en het Waterschap zijn eigenaar van de grond. Het beheer is vastgelegd via een erfpachtovereenkomst voor de periode van 28 jaar. De kosten van beheer en de ontginning worden gedekt uit de reserve Grondbank de Pielis. Ultimo 2024 is de boekwaarde van de gronden € 1 miljoen en een reserve van € 0,4 miljoen.

Grondbank Graasdierhouderijen

De provincie Noord-Brabant ondersteunt landbouwbedrijven rond de Natura 2000-gebieden, Natte Natuurparels en in de beekdalen die willen extensiveren. Grondeigenaren kunnen hun grond aan de provincie verkopen en tegen een aantrekkelijke prijs terug pachten. Voorwaarde is dat ze de grond alleen als grasland gebruiken. De (erf)pachtp periode is 26 jaar. Aanleiding is de noodzaak de kwaliteit van water en natuur te verbeteren in en rondom Natura 2000-gebieden, Natte Natuurparels en in de beekdalen. Dat vraagt om extensieve landbouw. Met extra geld wil de provincie er samen met partners voor zorgen dat steeds meer agrarisch ondernemers produceren in harmonie met milieu, natuur en landschap.

In 2024 is voor deze grondbank 8 ha grond gekocht met een boekwaarde ultimo 2024 van € 0,6 miljoen.

Grondbank De Peelvenen

Met het grondruilfonds Peelvenen zet de provincie Noord-Brabant een concrete stap naar een vitaal en toekomstbestendig landelijk gebied. Het is een instrument om in het gebied de opgaven voor klimaat, water en natuur gepaard te laten gaan met de transitie van de landbouw. Gedeputeerde Staten hebben besloten om het grondruilfonds als pilot in gebruik te nemen in het gebied Peelvenen.

Met het grondruilfonds kan grond gekocht of geruild worden van agrariërs die willen stoppen of verplaatsen. Deze kan vervolgens, vaak via kavelruil, aangeboden worden aan anderen die invulling willen geven aan de ambities in het gebied. Denk aan agrariërs die willen extensiveren of natuurinclusief willen worden. Maar ook aan agrariërs die hun huidige bedrijfsvoering willen voortzetten op kavels verder van een natuurgebied. In 2024 is voor deze grondbank 4 ha grond gekocht met een boekwaarde ultimo 2024 van € 0,4 miljoen.

Strategische grondbank

PS hebben in 2022 een besluit (PS15/22A) om uit de immunisatieportefeuille een investering te doen van € 42,5 miljoen in een strategische provinciale grondbank. In deze grondbank wordt een grondvoorraad opgebouwd die ten dienste staat van alle provinciale opgaven en die zowel maatschappelijk als financieel rendement zal genereren.

Het Ontwikkelbedrijf heeft in 2024 verkennende activiteiten uitgevoerd en deze hebben geleid tot

aankooptransacties van totaal 7 ha voor een bedrag van € 0,8 miljoen. Ultimo 2024 is de boekwaarde van deze grondbank € 1,1 miljoen.

Opkoopregeling piekbelasters

We hebben van de 8 gesloten overeenkomsten in 2022 6 in 2024 1 afgerond en zal de laatste in het 1e kwartaal van 2025 zijn afgerond, waardoor de stikstofdruk op de natura 2000 gebieden wordt verlaagd.

Infrastructuur

In onder andere het meerjaren-investeringsprogramma Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur wordt aangegeven welke infrastructurele projecten er zullen worden uitgevoerd. Ten behoeve van deze doelstelling zijn in 2024 27 ha gekocht en 38 ha verkocht. De verkoop heeft met name betrekking op gronden die voor bestaande wegvakken niet meer bruikbaar zijn.

Beheer van de grondportefeuille

In 2024 is circa 1.900 ha verpacht c.q. in gebruik gegeven. Dit betreft gronden die in beheer zijn in het kader van Infraprojecten, Grondbank de Kempen en Pielis, NNN (het GOB), Natura 2000, natuurinclusieve landbouw en het Ontwikkelbedrijf. Daarnaast zijn 47 opstallen beheerd.

Verdere toelichting

Meer uitgebreide toelichting over bovenstaande onderwerpen is verder te vinden in:

- Bijlage deelnemingen (o.a. Pivotpark, ORR, BPA, GOB)
- Betreffende programma's in de jaarstukken:
  - Programma Ruimte en Wonen: Ruimtelijke ontwikkeling (RvR).
  - Programma Natuur en Milieu: GOB (Groen Ontwikkelfonds Brabant).
  - Programma Economie, Kennis en Talentenontwikkeling: Economisch programma (bedrijventerreinen/campussen).
  - Programma Basisinfrastructuur Mobiliteit: Infrastructuur/Provinciale wegen.
  - Programma Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed: Erfgoed.

Openbaarheidsparagraaf Woo

Inleiding

De provincie Noord-Brabant wil een transparante en open overheid zijn voor haar inwoners. In deze paragraaf legt de provincie op hoofdlijnen een beschrijvende verantwoording af over de uitgevoerde activiteiten met betrekking tot de drie pijlers van de Woo: passieve openbaarmaking, (verbetering van) de informatiehuishouding en actieve openbaarmaking.

Passieve openbaarmaking

Passieve openbaarmaking gaat over openbaarmaking op verzoek van het publiek (burgers, journalisten, bedrijven, belangengroeperingen). Ten opzichte van 2023 zijn in 2024 dertien Woo-verzoeken meer ingediend (totaal 104 verzoeken). Om een Woo-verzoek zorgvuldig, snel en naar tevredenheid van de indiener af te handelen is het volgende opgepakt:

- Bij de afhandeling van het verzoek is de inzet geweest om bij onduidelijkheden in contact te treden met de indiener en om te onderzoeken op welke wijze het informatieverzoek kan worden afgehandeld. Een Woo-verzoek kan ook informeel afgehandeld worden. In 2024 zijn 21 verzoeken informeel afgehandeld.
- Medewerkers zijn opgeleid om de anonimiseringstool in te zetten bij lakwerkzaamheden, met als doel de doorlooptijd van de afhandeling van een Woo-verzoek te versnellen;

- In 2024 is verder gewerkt aan het verbreden en verdiepen van het kennisniveau van medewerkers over de Woo. Provincie-medewerkers vanuit vrijwel alle programma's hebben een Woo-training gevolgd;
- Aan de hand van de adviezen van de Regeringscommissaris Informatiehuishouding en het Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding is een start gemaakt met een onderzoek naar de opties om het Woo-proces anders te organiseren.

Verplichte actieve openbaarmaking

De Woo schrijft voor dat bepaalde informatiecategorieën (17 in totaal) de komende jaren verplicht openbaar gemaakt moeten worden. Voor de provincie Noord-Brabant gaat het om 13 categorieën.

Volgens de landelijke implementatiestrategie is per categorie een werkdefinitie vastgesteld op basis van consultatierondes. De verplichting tot openbaarmaking gebeurt gefaseerd en de eerste categorieën zijn verplicht gesteld op 1 november 2024. De provincie heeft in lijn met deze verplichting de organisatie- en bereikbaarheidsgegevens ontsloten voor het publiek via de landelijke Woo-index.

Hoewel nog niet bij Koninklijk Besluit vastgesteld is de verwachting dat een deel van de informatiecategorieën in 2025 openbaar moet worden gemaakt. Om hieraan te kunnen voldoen is in 2024 gestart met het bepalen van de impact voor de provincie van het openbaar maken van de verschillende categorieën.

In onderstaande tabel is per categorie aangegeven wat daarvan op dit moment al openbaar wordt gemaakt door de provincie, waar dat te vinden is en wat de status is van het landelijke implementatietraject.

In 2024 is gewerkt aan het implementeren van een eigen publicatieplatform (open.brabant.nl). Hierop kunnen documenten die onder de reikwijdte van de actieve openbaarmaking vallen, worden gepubliceerd. Dit platform was begin december operationeel en vanaf dat moment bereikbaar voor de burger. Het platform is gekoppeld aan de Woo-index. Alle Woo-besluiten na 1 oktober 2024 worden op dit platform gepubliceerd. De provincie maakt nu via de volgende platformen informatie openbaar: brabant.nl, open.brabant.nl en noordbrabant.bestuurlijkeinformatie.nl.

Inspanningsverplichting

Naast de verplichte categorieën is de overheid op grond van artikel 3.1 van de Woo verplicht om zich in te spannen om zoveel mogelijk informatie actief openbaar te maken mits deze openbaarmaking een redelijk belang dient en dit zonder onevenredige inspanning of kosten redelijkerwijs mogelijk is. De provincie heeft zich in 2024 ingespannen om meer openbaar te maken dan alleen de verplichte categorieën. Dat is zichtbaar in de hoeveelheid informatie die vanuit de verschillende programma's via brabant.nl en andere portalen beschikbaar wordt gemaakt voor het publiek. Onder leiding van het ministerie van Binnenlandse Zaken is een start gemaakt met het bepalen van de kaders en de concrete invulling van artikel 3.1 Woo. De provincie heeft actief aansluiting gezocht bij de initiatieven vanuit BZK.

Verbetering van de informatiehuishouding (zorgplicht Woo en Archiefwet)

In 2024 is het project Impuls aan informatiebeheer beëindigd, en is aandacht gegeven aan het structureel inbedden van informatiebeheer in de lijnorganisatie. Informatiebeheer is zeer actief betrokken geweest bij de migratie van de G-schijf.

Europese programma's

Inleiding

Mede door inzet van de Europese middelen gaan we onze provinciale doelstellingen realiseren. De Europese subsidies zijn, met haar multipliereffect, zeer belangrijke impuls gelden voor de provincie Noord-Brabant en een katalysator bij het stimuleren van vooral het bedrijfsleven en Triple Helix partners om te innoveren en innovatiekracht te verbinden met de huidige actuele maatschappelijke opgaven waar we voor staan.

In 2021 is het nieuwe Meerjarig Financiële Kader (2021-2027) gestart van de Europese Unie, met een nieuwe verdeling voor Europese fondsen zoals het:

- EFRO-programma 2021-2027 voor Zuid-Nederland – OPZuid
- Europese Gemeenschappelijke Landbouwbeleid met de Nederlandse invulling het Nationaal Strategisch Plan - GLB/NSP
- Europese subsidieregeling voor grensoverschrijdende ruimtelijke en regionale ontwikkeling – Interreg
- Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe - REACT-EU
- Just Transition Fund - JTF
- Recovery and Resilience Facility- RRF

Naast de programma's waar we deelnemen in de governance kijken we ook kritisch naar andere Europese programma's die aansluiten bij de provinciale doelstellingen. Als provincie hebben wij de verantwoordelijkheid van beheerautoriteit (voorheen: managementautoriteit) van landsdeel Zuid Nederland (provincies Limburg-Noord -Brabant en Zeeland) gekregen na afspraken met het ministerie van Economische Zaken in het kader van de partnerschapsovereenkomst.

Om maximaal te profiteren van deze Europese subsidiefondsen is het noodzakelijk de benodigde provinciale cofinancieringsmiddelen tijdig beschikbaar te hebben en de uitvoeringskosten te dekken voor deze programmaperiode. In 2020 is door GS besloten dat de benodigde provinciale cofinancieringsmiddelen gedekt moeten worden vanuit de bestaande programmabudgetten.

De motivatie is dat deze EU middelen bijdragen aan het behalen van onze provinciale doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen (multipliereffect).

De cofinanciering tot en met 2024 is toegevoegd aan de reserve Europese Programma's 2022-2027 voor Europese fondsen van in totaal € 49,3 mln.

De cofinanciering van 2025 tot en met 2027 (einde van de huidige programmaperiode) volgt vanuit de perspectiefnota 2026 en Burap-I 2025.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

- Met de vorige programmaperiode 2014-2020 ligt de focus op het adequaat afronden van de EU-subsidieprogramma's.
- Met de huidige programmaperiode (2021-2027) zetten we wederom in op de nieuwe kansen die Europa ons biedt en vervullen we een proactieve rol bij de voorbereidingen, vormgeving en uitvoering hiervan.
- Inmiddels zijn de voorbereidingen voor de nieuwe programmaperiode 2028-2034 reeds opgestart op nationaal niveau en neemt Brabant hier actief deel aan om te zorgen dat ook dan weer provinciale beleidsdoelen en Europese subsidiefondsen zoveel mogelijk met elkaar matchen. Deze voorbereidingen zullen verder gaan in 2025.

1. Inzet op extra middelen uit de Europese Unie inzake:

- Corona herstel – REACT- EU (in afrondingsfase, géén nieuwe openstellingen meer vanaf 2024)
- Green Deal - Just Transition Fonds (JTF)

2. Europese programma's 2021-2027:

- Majeure Europese programma's: OPZuid, GLB, Interreg VI A
- Provinciale cofinanciering Europese programma's 2021-2027

3. Afronden Europese programma's 2014-2020:

- Majeure programma's: OPZuid, POP3, Interreg V
- Bancaire instrumenten
- Beleidsinstrumenten

Wat hebben we daarvoor gedaan?

1. Europese Programma's 2021-2027

OPZuid, Interreg VI-A, GLB-NSP en JTF:

• OPZuid

Het OPZuid bestaat uit twee doelstellingen: een "groener Europa" en een "slimmer Europa". Bedrijven en organisaties kunnen subsidie aanvragen voor innovatieve projecten (TRL[1] 6-9) die bijdragen aan één van de twee voornoemde doelstellingen. Daarvoor moeten de projecten gericht zijn op een versnelling van één of meer van de vijf vastgestelde transities (zoals opgesteld vanuit de RIS3) en ten goede komen aan het programmagebied van Zuid-NL, te weten de provincies Brabant, Limburg en Zeeland.

De transities zijn:

- Gezondheid
- Landbouw en voeding
- Grondstoffen
- Energie
- Klimaat

De EU stelt middelen beschikbaar op voorwaarde dat ook Rijk, provincies en bedrijfsleven meebetalen.

• INTERREG VI-A

De Interreg A-programma's zetten in op grensvervaging en bevordering van samenwerking tussen regionale gebieden in verschillende landen. Binnen de nieuwe Interreg A - programma's 2021-2027 waarin Brabant deelneemt kunnen grensoverschrijdende projecten met onze Duitse en Vlaamse partners worden ingediend op het gebied van gezondheid, landbouw en voeding, grondstoffen, energie, klimaat, duurzaam toerisme en arbeidsmarkt en onderwijs. Onze projectadviseurs in Duitsland en Vlaanderen zullen net als in de vorige programmaperiode samen met de beleidsinhoudelijke medewerkers het veld in beweging brengen zodat er goede grensoverschrijdende projectaanvragen worden ingediend die een wezenlijke bijdragen leveren aan de realisatie van onze beleidsdoelstellingen.

• Gemeenschappelijk Landbouwbeleid – Nationaal Strategisch Plan (GLB 23-27)

In 2023 is het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB23-27) van start gegaan. EU-lidstaten hebben elk een nationaal strategisch plan opgesteld om de uit het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) gefinancierde steun van de Unie te implementeren en de specifieke beleidsdoelstellingen te verwezenlijken. Het GLB-NSP beslaat de periode van 1 januari 2023 tot en met 31 december 2027.

De drie hoofddoelen van het GLB:

- Slimme, veerkrachtige landbouw
- Milieu, biodiversiteit en klimaat
- Brede plattelandsontwikkeling

In het NSP ligt de nadruk op toekomstbestendig boeren en het belonen van duurzaamheid. De omvangrijke Rijksregelingen voor de hectarepremie en ecoregeling voor boeren zijn van start gegaan. Van de

provinciale regelingen is in 2023 ANLb gestart en de voorbereiding van LEADER. Het subsidiebudget voor Noord-Brabant aan provinciale regelingen beslaat rond de € 90 mln., waarvan ongeveer € 60 mln. Europese middelen en ongeveer € 30 mln. aan provinciale middelen voor de gehele programmaperiode. Jaarlijks dekken provincie en Brabantse waterschappen rond de € 6 mln. aan cofinancieringsmiddelen die nodig zijn om de € 12 mln. Europese middelen te kunnen inzetten. Dit is van toepassing op elk begrotingsjaar.

Er is een goede match tussen enerzijds de doelen uit het Brabantse bestuursakkoord, de daarmee samenhangende doelen van de Brabantse begrotingsprogramma's Landbouw & Voedsel, Natuur en Milieu en Water en Bodem en de doelen van Europa, zodat het Europese GLB programma een goede bijdrage kan leveren aan het realiseren van deze provinciale doelen.

- Just Transition Fund - JTF

Doel van het Europese Just Transition Fund is om de sociale en economische gevolgen van de klimaattransitie in kwetsbare regio's op te vangen. Het COROP^[2]gebied West-Noord-Brabant is als één van de zes JTF-gebieden in Nederland aangewezen. Er is een bedrag van € 58,5 mln. aan Europese subsidie toegewezen aan dit gebied.

Het Rijk (ministerie van SZW) treedt op als beheerautoriteit voor het JTF. De uitvoering voor Noord-Brabant, Zeeland en Limburg is belegd bij Stimulus programmamanagement.

Het JTF kent drie thematische sporen waarbinnen subsidie aangevraagd kan worden:

- Spoor 1 Innovatie: vernieuwing en versterking van de regionale economie met focus op biobased waardeketens en circulaire chemie en materialen.
- Spoor 2 Infrastructuur: investeringen in technologie, energiesystemen en infrastructuur voor een groene industrie en chemie.
- Spoor 3 Arbeidsmarkt: bijscholing, omscholing en aantrekken van talent in het licht van de energie- en grondstoffentransitie.

Projecten binnen spoor 1 en 2 moeten directe impact hebben op het kerngebied, dat bestaat uit het aaneengesloten gebied van de gemeenten Geertruidenberg, Drimmelen, Moerdijk, Steenberg en Bergen op Zoom. Spoor 3 heeft de gehele COROP-gebied West-Noord-Brabant als werkingsgebied.

Het JTF West-Noord-Brabant is in 2024 twee keer opengesteld. De laatste openstelling is per 15 december 2024 opengesteld en staat open tot 28 mei 2025. Per eind 2024 was er al ruim € 38 mln. beschikt aan projecten en hebben projecten € 16 mln. aan JTF-subsidie aangevraagd.

MKB-plusfaciliteit

De provincie heeft in augustus 2018 de (aandelenkant van de) mkb-plusfaciliteit opgezet om snelgroeiende en innovatieve mkb ondernemingen in Brabant te kunnen voorzien van durfkapitaal via het Europees Investeringsfonds. Sinds januari 2020 stellen de provincie en Invest-NL voor de leningenkant van de mkb-plusfaciliteit teder € 30 mln. beschikbaar. De aandelen- en leningenkant van de mkb-plusfaciliteit hebben in principe een looptijd van respectievelijk 20 en 17 jaar. Tot op heden heeft de provincie drie co-investeringen gerealiseerd (twee in 2020 en één in 2022).

Uitvoeringskosten

Onze bijdrage voor de uitvoering van de programmaperiode 2021-2027, door o.a. Stimulus, Interreg-secretariaten en RVO, is o.a. bijgesteld door indexatie, naar een begroting van gemiddeld € 3,18 mln. per jaar.

2. Afronden Europese Programma's 2014-2020

- OPZUID en Interreg V

In 2021 hebben de laatste openstellingen binnen het OPZuid en Interreg programma plaatsgevonden. Het beschikbare EFRO–budget voor het OPZuid en het Interreg V programma is inmiddels volledig beschikt. De definitieve einddatum van de projecten uit deze programmaperiode liep tot eind 2023. De lopende projecten zijn voor die tijd afgewikkeld. In 2024 zijn de laatste betaalaanvragen en eindafrekeningen voor het OPZuid en Interreg opgesteld. In het eerste kwartaal van 2025 worden de eindafrekeningen van OPZuid en Interreg van de programmaperiode 2014 - 2021 bij de EC ingediend.

- POP3+

In 2022 hebben de laatste openstellingen vanuit de transitieperiode (POP3+) van het POP3 naar het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid plaatsgevonden. Voor de periode 2021 en 2022 is hiervoor een ELFPO-bijdrage van +/- € 17 mln. naar voren gehaald. Voor de transitieperiode zijn de volgende focus doelen genoemd: klimaatdoelen, kringlooplandbouw en biodiversiteitsherstel. Zowel de landbouw transitie als de opgaven voor natuur, bodem en water zijn aan de orde. In 2023 zijn hiervoor de laatste subsidies verleend, de laatste betalingen worden uiterlijk in maart 2025 gedaan. Het POP3 programma zal eind 2025 geheel worden afgerond.

- Monitoring Europese programma's

Twee keer per jaar monitort Stimulus Programmamanagement van de provincie Noord-Brabant - in samenwerking met European Regional Affairs Consultants (ERAC) - de verlening van Europese subsidies aan projecten met begunstigen die zijn gevestigd in Zuid-Nederland. Deze gegevens worden ieder half jaar geactualiseerd en laten zien aan hoeveel Brabantse projecten vanaf het begin van de vorige programmaperiode 2014-2020 tot heden Europese subsidie is toegekend.

Voor de meest actuele rapportage van de huidige programmaperiode 2021-2027 zie de rapportage met peildatum 1 januari 2025 (EU-subsidiemonitor 2021-2027).

[1] TRL staat voor Technology readiness levels. De TRL's geven de mate van ontwikkeling van een technologie aan, waarbij TRL 1 staat voor technologie aan het begin van de ontwikkeling en TRL 9 voor technologie die technisch en commercieel gereed is. Er zijn 4 fasen en 9 Technology Readiness Levels.

[2] COROP = Een cluster van één of meer aangrenzende gemeenten in dezelfde provincie, ontworpen voor regionaal onderzoek.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

- Reserve Europese Programma's 2022-2027

Betreft provinciale cofinanciering Europese Programma's voor Europese programma-periode 2021-2027: In het nieuwe programma is er gekozen om de cofinanciering te dekken uit de beschikbaar gestelde middelen per programma. De motivatie is dat de Europese middelen bijdragen aan onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen (multipliereffect).

Vanuit alle betrokken beleidsprogramma's is de benodigde provinciale cofinanciering voor de Europese programma's (OPZuid, Interreg VI-A, JTF en GLB 23-27) tot en met 2024 toegevoegd aan de reserve Europese Programma's 2022-2027.

De totaal benodigde cofinanciering tot het einde van de programmaperiode zal naar verwachting een bedrag van € 52,3 mln. zijn.

Tot en met 2024 is er vanuit de beleidsprogramma's € 49,34 mln. toegevoegd aan de reserve voor de benodigde cofinanciering. Met de Perspectiefnota 2026 ligt een voorstel voor om het tekort aan cofinanciering voor het GLB 23-27 van € 1,52 mln. (voor) te financieren uit de Reserve Europese Programma's 2014-2020. (Resterende tekort aan cofinanciering GLB 23-27 wordt bij Burap-12025 vanuit

de programma's Landbouw & Voedsel, Natuur en Milieu en Water & Bodem nog toegevoegd aan de reserve.)

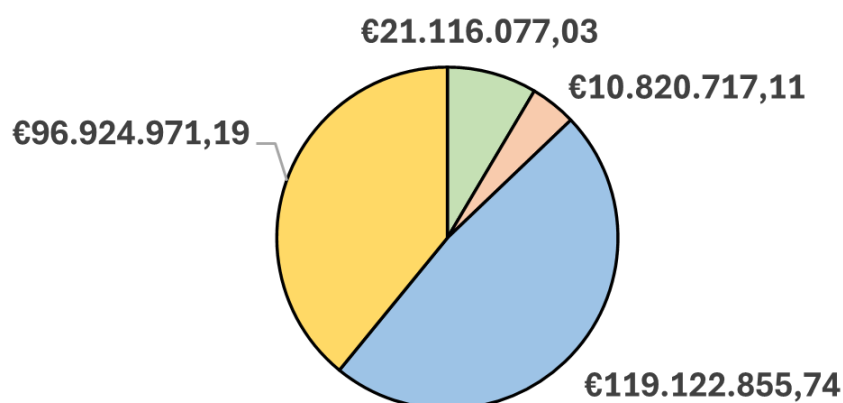
Per 31 december 2024 is de stand van de reserve EP 2022-2027 € 32,04 mln.

Reserve Europese Programma's 2022-2027 per 31-12-2024			
Europese Programma's	Toevoeging Reserve	Onttrekking reserve	Saldo
OPZuid	€ 23.532.673,00	€ 12.211.818,00	€ 11.320.855,00
Interreg	€ 8.568.200,00	€ 5.104.373,00	€ 3.463.827,00
GLB	€ 13.823.695,00	€ 903.782,00	€ 12.919.913,00
JTF	€ 3.210.000,00	€ 1.615.324,00	€ 1.594.676,00
Overig	€ 209.800,00		€ 209.800,00
<i>Uitvoeringskosten</i>	€ 7.630.000,00	€ 5.095.763,00	€ 2.534.237,00
Totaal	€ 56.974.368,00	€ 24.931.060,00	€ 32.043.308,00

De gerealiseerde cofinanciering op de Europese projecten was € 19,8 mln. per 31-12-2024. Er zijn van de openstellingen tot en met 2024 nog projecten die nog verleend moeten worden. Ook is er in dit bedrag realisatie niet meegenomen i.v.m. provinciale regels met betrekking tot lastneming (beschikkingen die het volgende jaar pas starten en bedragen boven € 2,5 mln.). Hiermee rekening houdend komt de totale Brabantse cofinanciering t/m 2024 op € 21 mln. en daarmee wordt ruim € 226,8 mln. aan middelen derden gegenereerd.

Overzicht Brabantse cofinanciering in relatie tot de a middelen (t/m 2024)

- Reserve 2014-2020

Het saldo van de reserve uit de Programmaperiode 2014-2020 zal nog worden ingezet voor de uitvoeringskosten voor de vorige programmaperiode 2014-2020. Deze kosten zullen nog zeker tot en met 2025 doorlopen. Na de afrekening met Europa (naar verwachting in 2025), uitvoeringsorganisaties (RVO en Stimulus) en eventuele beleidsprogramma's kunnen we pas zeker zijn van de omvang van het restant van deze reserve.

Het mogelijk dat de benodigde cofinancieringsmiddelen 2021-2027 niet tijdig beschikbaar kan worden gesteld door de beleidsprogramma's.

Om te voorkomen dat potententiele EU-middelen verloren gaan is er gezorgd voor een risicobuffer die kan dienen als voorfinanciering.

Reserve Europese Programma's 2014-2020 inclusief transitieperiode					
	Toevoeging t/m 2024	Onttrekkingen t/m 2024	Saldo reserve 31-12- 2024	Verplichtingen 2025 e.v.	Verwachte stand reserve afwikkeling programmaperiode
Programma's en uitvoering	127.506.856	125.183.617	2.323.239	769.664	1.553.575
Risicobuffer (2022)	10.000.000	92.540	9.907.461	4.158.023	5.749.438
Totaal	137.506.856	125.276.157	12.230.699	4.927.687	7.303.012